

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК ТА ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ**

Збірник матеріалів
II Міжнародної науково-практичної конференції
(17 – 18 березня 2022 р.)

Чернівці, 2022

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК ТА ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ**

Збірник матеріалів
II Міжнародної науково-практичної конференції
(17 – 18 березня 2022 р.)

**CURRENT ISSUES
OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES, AND THE HISTORY OF
MEDICINE**

Collection of materials of the 2nd International Scientific Practical Conference
(Chernivtsi, March 17-18, 2022)

Чернівці, 2022

ISBN 978-966-697-984-4

УДК : 3(08)

61(09)(08)

A 43

Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 17–18 березня 2022 р.). Буковинський державний медичний університет. Чернівці, 2022. 183 с.

До наукового збірника ввійшли наукові статті доповідей (матеріалів) учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини» (м. Чернівці, 17–18 березня 2022 р.), що проводилася в Буковинському державному медичному університеті спільно з науковими установами й навчальними закладами освіти України, Румунії, Польщі, Республіки Молдови і Болгарії. Адресований науковцям, аспірантам, співробітникам закладів вищої освіти.

Current issues of social and humanities sciences, and the history of medicine: collection of materials of the II International scientific and practical conference (Chernivtsi, March 17-18, 2022). Bukovynian State Medical University. Chernivtsi, 2022. 184 p.

Scientific articles of reports (materials) of the participants of II International scientific and practical conference «Current issues of social and humanities sciences, and the history of medicine» (Chernivtsi, March 17-18, 2022) were included in the scientific collection. Conference was held at the Bukovynian State Medical University together with scientific institutions and educational institutions of Ukraine, Romania, Poland, Republic of Moldova and Bulgaria. The scientific collection is addressed to scientists, graduate students, employees of higher education institutions.

Головний редактор -	д. мед. н., проф., в.о. ректора Буковинського державного медичного університету Андрієць О.А.
Відповідальний редактор -	д. іст. н., проф., завкафедри суспільних наук та українознавства Мойсей А.А.
Редактори-упорядники:	д. пед. н., проф. Цуркан М.В. , к. філол. н., доц. Максимюк М.В. , стар. лаборант Лейзор Н.А.

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ: Міністерство охорони здоров'я України, Буковинський державний медичний університет, кафедра суспільних наук та українознавства.

Рекомендовано до друку вченою радою Буковинського державного медичного університету (протокол No 11 від 22.06.2022 р.).

За достовірність наведених даних і посилань несе відповідальність автор публікації.

ISBN 978-966-697-984-4

©БДМУ,
© Автори статей, 2022

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Brocki Marcin. <i>CHANGES WITHIN ETHNOLOGICAL PROFESSIONAL CULTURE AFTER 1989 IN POLAND</i>	9
Ceașescu Anca. <i>CEREMONIAL-RITUAL PRACTICES IN THE FAMILY-LIFE CUSTOMS. CASE STUDY: THE ROMANIAN SPACE</i>	10
Lazăr Simona. <i>HUMAN CONTACTS AND EXCHANGES OF GOODS IN SOUTH-EASTERN EUROPE IN THE LATE BRONZE AGE AND EARLY IRON AGE</i>	12
Mareci-Sabol Harieta. <i>EDUCATIONAL VALUES IN TEACHING AND RESEARCHING</i>	13
Olteanu Antoaneta. <i>ROMANIAN SORCERERS. OFFENSIVE MAGIC</i>	15
Акатріні Володимир. <i>Повернути втрачені імена: лікар-офтальмолог Вероніка Мандичевська як незаперечний авторитет свого часу</i>	17
Альков Володимир. <i>Проблеми евакуації поранених у Сербсько-турецькій війні 1876 р. у замітках А. Г. Подреза</i>	20
Арзуманова Тетяна. <i>Роль паркових зон у формуванні «здорового» дозвілля мешканців Харкова на початку ХХ століття</i>	22
Вамуш Альона. <i>Світогляд та повсякденність суспільства в середньовічний час</i>	24
Герегова Світлана. <i>Постать Назарія Яремчука у колективній та індивідуальній пам'яті буковинців</i>	27
Казакевич Ольга. <i>«Language attitudes» в українському суспільному просторі доби Незалежності</i>	29
Кожолянюк Олександр. <i>Основа Маланки на Буковині</i>	32
Курочкін Олександр. <i>До історії розповсюдження різдвяних «ясел»</i>	34
Любчик Ігор. <i>Медичне краєзнавство в структурі вибіркових дисциплін Івано-Франківського національного медичного університету</i>	36
Мойсей Антоній. <i>Робота Д. Дана «Вівчарня у румунів Буковини» – складовий компонент культурної спадщини Буковини</i>	37
Моїсей Аркадій. <i>Фіксація етнографічного явища в роботі Д. Дана «Сповивання у румунів Буковини»</i>	39
Мороз Тетяна, Пінцак Вадим. <i>Молодіжні субкультури: особливості спілкування в сучасному інформаційному просторі</i>	41
Пивоваров Сергій, Крайня Ольга. <i>Релігійна практика зцілення очних хвороб (за матеріалами Національного заповідника «Києво-Печерська Лавра»)</i>	44

Рахно Костянтин. Молодило покрівельне у народній медицині народів Європи	48
Робак Ігор. Обмеженість сучасного вітчизняного історико-медичного простору як наслідок недолугої нормативної бази	50
Сакович Василь. До питання про значення поняття “діаспора” в історіографії.....	51
Сахновський Олександр. Мікроісторичний аналіз як напрям історичних досліджень.....	54
Скрипник Анатолій. З історії утворення і діяльності товариства подільських лікарів	56
Скрицька Наталія, Лупу Георгій, Катрич Анна. Культура та глобалізація: протиріччя розвитку	59
Скрицька Наталія, Федина Уляна, Писарук Віктор. Комунікаційна культура в умовах глобалізації сучасного суспільства	60
Філіпчук Наталія, Ходаківська Снєжана. Українське просвітництво і становлення національної музейної справи	62

ФІЛОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Anistratenko Antonina. «The song of flame and ice» by G. R. R. Martin and trilogy «Queens don't have legs», «The ring of Borgia» and «The awesome enchantress» by Vladimir Neff: literary comparison.	65
Bebykh Valentyna. Vocabulary Replenishment of Infectology Sublanguage.....	68
Dărăbuș Carmen. Au fil de l'araignee. Proposition de lecture.....	70
Dyrda Iryna, Maloivan Maryna, Tomilina Anna. Peculiarities of Headlines Function.....	71
Maksymiuk Natalia. Methodology of teaching business English in the conditions of the renewed educational paradigm.	73
Ragrina Zhanna. Indicators of the formation of professional communicative competence as one of the components of the professional identity of future foreign medical Specialists.....	75
Teleky Maria. Original semantics of some terms of virusology.....	76
Namestyuk Svetlana. Gîndirea creativă în predarea limbilor străine la Universitatea de Stat de Medicină din Bucovina.....	78
Алексєєнко Тетяна. Методичне забезпечення мовної підготовки іноземних здобувачів вищої освіти в Україні.....	80
Антофійчук Алла. Екстралінгвальні чинники структури образу автора епістолярного дискурсу Ольги Кобилянської.....	83
Антофійчук Володимир. Ідеї вольності в інтерпретації Григорія Сковороди.....	85

Бабух Надія. <i>Ергоніми як об'єкт наукового дослідження.</i>	87
Бицко Наталія. <i>Формування комунікативних здібностей студентів з позицій медичного дискурсу.</i>	89
Бунчук Борис, Никифороук Тетяна. <i>Судження С. Смаль-Стоцького про поезію Сидора Воробкевича.</i>	91
Вилка Лідія. <i>Проблеми викладання української мови як іноземної в умовах світової пандемії.</i>	93
Годік Катерина. <i>Твори Івана Багряного в контексті антибільшовицького дискурсу Німеччини.</i>	95
Голяк Тетяна. <i>До історії підготовки видання творів І. Франка у 20 томах.</i>	96
Гуцул Марія, Ільків Марта. <i>Грецькі та латинські терміноелементи в медичних термінах на позначення страху вчинення певних дій.</i>	99
Єрьомкіна Галина. <i>До питання словотвору фармацевтичних термінів.</i>	101
Звягіна Ганна. <i>Дидактичні аспекти викладання «Української як іноземної» у медичному університеті</i>	102
Каізер Ірина. <i>Комунікативний підхід під час професійно орієнтованого викладання української мови як іноземної.</i>	105
Каратінцева Каріна. <i>Структурні аспекти ортодонтичної термінології як основа формування професійного вокабуляру студентів стоматологічного факультету.</i>	106
Кемінь Уляна. <i>Функційна роль прикметника в контексті реалізації емотивності у мовотворчості Марії Матіос.</i>	108
Колесник Наталія. <i>Володимир Гнатюк та проблема вивчення власних назв у пісенному фольклорі.</i>	110
Костюк Світлана. <i>Вплив міжкультурної компетентності на ефективність вивчення української мови як іноземної.</i>	112
Кравчук Олексій, Остащук Іван. <i>Мова права: етимологія слова «адвокат».</i>	114
Криницька Ольга. <i>Засвоєння медичних термінів на заняттях з української мови як іноземної.</i>	116
Кулик Олена. <i>Традиції та новачії внутрішньої лексичної варіантності сучасної української літературної мови.</i>	118
Кульбабська Олена. <i>Тестові технології оцінювання професійної компетентності майбутнього вчителя-мовника.</i>	121
Купчанко Марина. <i>Окремі стилістичні характеристики вираження апеляції в поетичних творах Ліни Костенко.</i>	122
Кушнір Ірина. <i>Мова лікаря має значення: професійно-комунікативний імідж майбутніх лікарів.</i>	124
Луцак Світлана, Ільків Ганна. <i>Концепція укладання підручника «Ефективна комунікація в галузі медицини»: від теорії до практики.</i>	

	127
Максим'юк Оксана. Семантична специфіка підметів аналітичної будови з кількісним значенням.....	129
Максимюк Марта. Оніми на позначення України як елемент стилістики тексту (на матеріалі роману В. Кожелянка «Дефіляда в Москві»).....	131
Марчишина Алла. Квір-ідентичність у лінгвістичній рецепції.....	133
Мельничук Оксана, Сілевич Лілія. До питання формування національної свідомості студентів під час вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)».....	135
Музика Тетяна. Психолінгвістичні аспекти викладання української мови як іноземної.....	137
Навчук Галина. Мовна підготовка майбутніх медичних фахівців в умовах глобальних викликів.....	139
Настенко Ольга. Форми дистанційного навчання української мови як іноземної.....	140
Никіфорчук Жанна. Принципи навчання медичної термінології.....	142
Нікоряк Наталія. «Інтермедіальний код кіносценарію «Перевірте свої годинники» Л. Костенко та А. Добровольського».....	143
Новікова Тетяна. Класифікація церковнослов'янзмів в українській мові.....	146
Овсієнко Людмила. Основні засоби формування культури мислення та спілкування майбутніх фахівців з аналітики суспільних процесів.....	148
Рудюк Тетяна. До проблеми дидактичних і психологічних аспектів викладання української мови для іноземних студентів.....	150
Руснак Наталія. Інформація як лінгвістичний феномен.....	151
Руснак Юлія. Комунікативно-прагматичне навантаження лексеми уста в художньому дискурсі Ольги Кобилянської.....	153
Сажина Алла. Ігрові стратегії в мережевій поезії.....	156
Синиця Валентина. Термінологічні словосполучення із семантикою <i>Leishmaniosis</i> в латинській термінології тропічних хвороб.....	158
Струк Іванна, Вікованюк Анна-Діана. Невербальні засоби на позначення емоційного стану мовця в художніх текстах сучасних українських письменників.....	160
Тесліцька Галина. Теоретичні основи вивчення простого ускладненого речення на засадах компетентнісного підходу.....	162
Ткач Алла. Фахова термінологія – важливий складник мовленнєвої компетенції студентів-медиків.....	164
Толкачова Наталія. До питання про формат та структуру тестових завдань.....	165
Томусяк Людмила. Атрибутивні компоненти з синкретичним значенням...	167
Турік Олександра, Продан Софія. Методика концептуального аналізу як	

<i>основного методу дослідження концепту.....</i>	169
Цуркан Марія. <i>Ділова гра – ефективний метод навчання української мови іноземних студентів медичних ЗВО.....</i>	171
Шабат-Савка Світлана. <i>Національний синтаксис крізь призму української лінгвоментальності.....</i>	173
Шатілова Наталія. <i>Текстоцентричний принцип навчання української мови іноземних студентів.....</i>	175
Швець Ганна. <i>Ознайомлення з нормативними документами освітнього закладу як складник адаптації іноземних студентів та розвитку їхньої читачької компетентності.....</i>	177
Шутак Лариса. <i>Сучасні підходи у вивченні культури мовлення медичного працівника.....</i>	179
Юрчак Галина. <i>Досвід впровадження дистанційного навчання на заняттях з української мови як іноземної: переваги і недоліки.</i>	181

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Brocki Marcin,

PhD, professor,

Institute of Ethnology and Cultural Anthropology

Jagiellonian University

(Krakow, Poland)

Polish ethnology at the end of the 1980s was not in such bad shape as the socio-economic situation of the time, nor did it differ from the condition of the discipline elsewhere, especially in continental Europe. However, the process of transformation which took place in the political and economic sphere at the turn of the 1980 s and 1990 s embraced ethnology with equal force, profoundly remodeling the discipline. The changes of the 1990 s affected both the formal structure of the discipline, its language, the ways it was taught, and, in part, the way it was practiced.

Although from the perspective of the late 1990 s the radicalism of the changes seemed enormous, from the contemporary perspective one can see that in the theoretical and methodological sphere, from the point of view of preparation for the interpretation of new cultural phenomena, ethnology got stuck in the paradigms in force before the breakthrough of 1989. It is not just a matter of using the tools developed within the framework of the great theoretical and intellectual currents that fed anthropological research until the 1990s, in which there is nothing wrong, but of abandoning the development of new ways of interpretation, which in view of the enormous changes that have taken place since the mid-1990 s, e.g. in social communication.

REFERENCES

1. Brocki, M., 2004, *Antropologiczna autorefleksja nad przekładem międzypokoleniowym*. LUD 88: 169–186.
2. Buchowski, M., 2018, Poland, Anthropology *In The International Encyclopedia of Anthropology* Pp. 1 – 22.
3. Cervinkova, H., M. Buchowski, and Z. Uherek, 2015, *Rethinking Ethnography in Central Europe*. Springer.
4. Jasiewicz, Z., D. Slattery, 2013, *Ethnography and Anthropology: The Case of Polish Ethnology*. Fieldwork and Footnotes, Taylor and Francis.

Anca Ceașescu

3rd degree Scientific Researcher PhD.,

«C. S. Nicolăescu-Plopșor» Institute for Research in Social

Studies and Humanities – Romanian Academy,

(Craiova, Romania)

CEREMONIAL-RITUAL PRACTICES IN THE FAMILY-LIFE CUSTOMS. CASE STUDY: THE ROMANIAN SPACE

The customs related to the individual's existence, concretised mainly in the birth, marriage and death cycles, represent a special category throughout both their common presence – the human being – and the finality of the manifestations that they gather [2, 99]. Through their logic and structure, they regard the individual's family status, along with the entire system of relations within the larger community. They are practiced on different dates, according to the event they are required at, and, usually one time only in the life of the same individual [3, 181].

In the present material, there is endeavoured a brief incursion within the ceremonials related to the family customs, bringing forward the multitude of rites and rituals, of attitudes and behaviours, as they are experienced and manifested in the traditional culture from the Romanian space. There is to be identified the importance that the villagers give to these events from their lives, the traditional man's attitude towards each of the sequencies implied by the structure of the family-life customs, and the magical-ritual practices, performed for ensuring the natural direction of the events.

The three great thresholds from the life of each person are the birth, the wedding and the death. Called rites of passage [1, 15 and following] by Arnold van Gennep, they rediscover the essential moments in the existence of the individual, which are understood and assimilated as aspects of the existence in this world, as well as in the underworld. The three important stages are, nonetheless, stages of the becoming, making up a complex passage ceremonial. They are based on a series of transitions, from pre-existence into this world, that of the living, then to the underworld, after the dying, all of them accompanied by rituals and ceremonies.

According to Arnold van Gennep, any passage rite involves the preliminary rites (of separation), liminary (the threshold rites) and the post-liminary rites (of aggregation) [1, 22]. Thus, any passage implies, on one side, the separation from the former existential condition, and on the other side, a surpassing of the previous status, all of them constituted in component stages of the initiation process that the man takes upon, in order to accede to a new state.

In the traditional mentality, renouncing a specific status implies an existential crisis. From the separation from the old state, to the integration into another, the individual is in an undefined and vulnerable situation. They are now placed «in a kind of moral and social suspension» [5, 53]. It is known what they renounce, but the new state is still inaccessible. Therefore, there is a crisis that manifests and can be tempered only through a series of ritual-ceremonial acts that intermediate the passing, whose role is to create some favourable conditions for acceding the new state.

The three moments from a man's life (the birth, the marriage and the death) are not only rites of passing, but also «rites of initiation», having the role of preparing the one who crosses a threshold for what it is beyond it. At birth, owing to the specific rituals, there is performed both the purification of the new-born child, and its initiation, through the baptism, for the Christian world; through the wedding rituals (the groom and the bride) are initiated for their new life of married people, and, at funeral, the initiation for the under-realm of the existence is expressed in the words of the funerary texts.

The transition from one existence to another, from one state to the other, does not take place at individual level only, but it implies the whole community as well. The events marked by these customs represent, for the individual who lives through them, a change of the previous situation, disturbances in the vital biotonus of the human body but also of the human environment (within the family and the wider social group), thus, an imbalance in the system of the social relations, which ought to be restored. Consequently, ritual-ceremonial acts are performed, which have the purpose of resolving these conflicts. The practices that accompany these rites of passage involve acts of different nature: ancient beliefs, practices oriented towards the defense of man or the marking of the new state which he enters, as well as elements of a social nature.

Amongst the rites of passage, related to the human existence (the birth, the wedding, the funeral) the individual is integrated within the human community and, moreover, they prostrate themselves to the Cosmic as well [4, 112]. The human behavior related to these passages implies, most of the times, a form of symbolic communication, the result of a symbolic thinking. Thus, there are met, at ceremonial level, along with magical-symbolic gestures, a whole series of elements with a special symbolic charge, having the function of mediation between the worlds, between man and divinity, between the micro and the macrocosm.

References

1. Gennep Arnold van, *Riturile de trecere*, Iași, Polirom Publishing House, 1996.
2. Lorinț Florica, *Obiceiuri la naștere în Oltenia de nord*, I, in «Revista de etnografie și folclor», Year XIII, no. 6, 1968.
3. Pop Mihai, Ruxăndoiu Pavel, *Folclor literar românesc*, Didactic and Pedagogical Publishing House, Bucharest, 1978.
4. Suiogan Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Bucharest, Paideea Publishing House, 2006.
5. Șeuleanu Ion, *Poezia populară de nuntă*, Bucharest, Minerva Publishing House, 1985.

Simona Lazăr

3rd degree Scientific Researcher PhD., «C. S. Nicolăescu Ploșor»
Institute for Researches Social Studies and Humanities form
Craiova Romanian Academy
(Craiova, Romania)

HUMAN CONTACTS AND EXCHANGES OF GOODS IN SOUTH-EASTERN EUROPE IN THE LATE BRONZE AGE AND EARLY IRON AGE

In the last decades there had been proposed several theoretical models for different types of exchanges, from those that took place among the neighboring communities to the long distances ones, through the help of the intermediaries. The mechanisms of the goods circulation, essentially different from what we understand today through this process, were based on the principles of reciprocity and redistribution. In order to understand them, and also other aspects related to the complex system of the social and power relations, an important role had the ethno-anthropological studies that offered different interpretation models.

What can be noticed to have common features in this period in the Central and south-eastern Europe, but also in the Carpathian-Danube area, is the intensifying of the distance exchange, also favored by the collapse of the Mycenaean civilization [3, 1]. It can be as well observed an intensification of the inter-community exchanges. Types of hoards (utilitarian and sacred) resulted after different types of transactions (as a sequence of the reciprocity relationships), where some objects could be either usual goods or gifts and these different functions should be reflected in different fields, archeologically observable [1, 629].

In the second half of the second millennium BCE, the development of the bronze metallurgy and the perfecting of the techniques led to the intensifying of the exchanges and to the socio-economic restructuration of the society. Proof for this are the discoveries such the hoard from Drajna de Jos (that contains the fragment from a sword blade of Mycenaean type, along with a Reutlingen type sword and a sceptre), the treasures from Perșinari (12 halberds, a short sword, 4 silver axes), Țufalău (4 golden axes) [2, 288], Țigănași [2, 289] and Hinova (golden adornments) [2, 349]. All these discoveries can be attributed to the existence of a group of people, for whom the precious metal objects, as those enumerated above, bear a well-defined signification. There are prestige items that suggest in the same time the fact that they have the capacity to develop relations with distant areas such is Mycenae that, represented the most important political power from that period.

The relations with the north-eastern regions (north-eastern Wallachia, Moldavia, southwest of Ukraine) on the one hand and the Balkan area on the other, are obvious. In the same way can be interpreted the spreading area of the bronze double-axes, of *Begunci* type, from Odessa to Macedonia [4, 485]. Another example, also in this respect, is the way in which some objects from the north-eastern area, of a special structure, such as cups of gold, which clearly belong to the category of the representation properties, were spread to the southern Danube area. We consider here

the Kryžovlin type golden cups (western Ukraine), found at Rădeni [5, 47], Neamț county, but also at Vălci Trăn, in Bulgaria.

In economic anthropology studies, ideas such that of «domestic way of production» or the varying regarding the «reciprocity» relations in different levels of the social group proved to be fruitful in understanding the role that the objects played in the different transactions (the same type of object being able to have different functions).

References

1. Bradley, R. *Exchange and social distance: the structure of bronze artefact distributions*, Man, 20, 1985, pp. 629-704.
2. *Istoria Românilor*, Editura Enciclopedică. București, 2010, vol I, pp. 288, 229, 349, 356-358
3. Sherratt, A. *What would a Bronze-Age World system look? Relation between temperate Europe and the Mediterranean in later prehistory*, in Journal of European Archaeology, 1-2, 1993, pp. 1-58.
4. Vulpe, A. *Toporul de bronz cu două tăişuri de la Izvoarele, (jud. Ilfov)*, in SCIV, 22, 1971, pp. 485-491.
5. Vulpe, A., Mihăilescu-Bîrliba, V. *Der Goldschatz von Rădeni, jud. Neamț, in der Westmoldau, Rumänien*, in Prachistorische Zeitschrift, Berlin, 60, 1, 1985, pp. 47-69.

Mareci-Sabol Harieta,

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,
Stefan cel Mare University
(Suceava, Romania)

EDUCATIONAL VALUES IN TEACHING AND RESEARCHING

A few years ago, when I started studying the medical and health situation in the easternmost province of the Austrian Empire, Bukovina, one of my colleagues told me that the topic is stimulating but represents only a «niche» in the vast domain of history. Of course, there are different options related to studying history, some focusing on political issues, others on the military or social or cultural aspect. Topics such as «disease», «hygiene», «organizational structure of the health system» may be of interest to amateurs, being seen as a history of popularization. Viewed from a different angle, they are elements of social history or civilization, completing the large picture of the «total history», as the creators of the Annales School stated more than a century ago [1].

The outbreak and manifestation of the Covid 19 pandemic - which has disordered the world, raising many questions about medical practices and political decisions that interfered and impacted peoples' privacy - has brought to light moments in the history of medicine such as great epidemic waves that have plagued humanity over the centuries. Quarantine measures, restrictions, vaccinations,

incentives and penalties were also imposed during those health crises. Looking back on the lessons that the history of Bukovina can offer us, I realized the insufficient analyzes made by researchers and the vast documentary material in archives and libraries waiting to be discovered and capitalized scientifically. The same crisis conditions made me aware of the importance of medical and social ethics and the effects (from unwanted to tragic) that specific actions or beliefs may have [2, 28-29]. Information extracted from the press, medical reports, journals or memoirs (if any) is favourable in extending the theoretical horizon of clinical care through valuable and timeless examples in the field of medical ethics. For health professionals, such contributions can confirm the adage that «learning from mistakes can prevent their recurrence». One of the benefits of learning the history of medicine is the gratefulness for the profession. Although this value may sound slightly outdated, reading the assessments made to the doctors from Bukovina, I realized the deep respect they deserve, with the troubles and successes in shaping the local and regional medical and health system, with the dedication to people. Another benefit is related to the current understanding of diseases thanks to experiments, exhaustive theories and clinical and laboratory observations. As Paul-Maximilien-Emile Littré declared, «There is nothing in the most advanced contemporary medicine without a seed of innovation from the medicine of the past» [3, 33]. These professional and life experiences can be a source of encouragement to physicians, but also to historians. Education through this type of information in the history of medicine can and even must become of interest. Techniques and tools for investigating the past (which historians have at their disposal and know how to use to explain, for example, the economic-social-political and cultural context and the factors that led to the outbreak or sustained the spread of various diseases, as well as the treatments for which doctors have opted) serve a dual purpose: from informing and enriching general knowledge, to questioning health policies and especially the political decisions of our contemporaries. Step by step, such an initiative may arouse more interest in everyday history, fueling the desire for self-improvement.

As for the history of the health system or the state of health of the population of historical Bukovina, it may be useful in the perspective of integration into a broader history of the Austrian Empire, given the marginal character of the province, which should not make it less interesting than the centre. Also, such information contributes to comparative studies and analyzes, emphasizing the contribution of Bukovinian medical professionals, whether they practised within the borders of the province in which they were born, or whether they crossed its borders, going to the other European centres and universities or coming to it to help people with their advice and knowledge.

References

1. Robert Forster, Orest Ranum (eds.), *Medicine and Society in France. Selections from the «Annales: Economies, Sociétés, Civilisations»*, Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 1980.
2. Harieta Mareci-Sabol, *Istoria culturii medicale în Bucovina. Interogații și oportunități*, Актуальні питання суспільних наук та історії медицини, Чернівці, 2018.

3. Wesley D. Smith, *The Hippocratic Traditions*, Philadelphia, 2002.

Antoaneta Olteanu,

Doctor of philological sciences, professor,
University of Bucharest,
(Bucharest, Romania)

ROMANIAN SORCERERS. OFFENSIVE MAGIC

Since the domain of magic in Romania is very rich, this article treats exclusively the negative aspects of magical practices performed by specialists. The specialized performers (in Romanian they have various names which are often confusing – sorcerers [strigoi], dead sorcerers [strigoi morți], magicians, witches), less frightening than their Western-European counterparts, have however clear demonism traits that are particular to black magic. Starting from their process of becoming such beings – by birth or by initiation – the abstract aims to provide a brief summary of the negative magic practices (offensive, black magic and others) performed by the sorcerers, leaving aside the practices which could have been performed by amateurs who were interested in improving their condition or the reverse practices, meant to undo spells or charms performed by sorcerers.

The status of the sorcerer changes quite fast in the history of mentalities from the most reliable person, from an official priest, a messenger of the divine to an outcast, an unofficial, obscure practitioner of certain rites, which were once all-important to the well going of the fortress. The association of white magic, in fact, of magic in general, with black magic and to Church desecration, began to be viewed as a common point of view in the description of their practitioners, of the sorcerers. If, in Western Europe, the hunt for the witches serving the Devil represented the main theme of the battle the Church waged against the non-believers, in the East, magic gained appreciable ground and included not demonic pacts, but the acquiring of malefic knowledge, aimed against peers.

Generally speaking, when mentioning traditional societies, we must make a distinction on one hand, between sorcerer (vrăjitor) and enchanter (fermecător), and, on the other hand between sorcerer and disenchanter (descântător), in other words, between defensive and offensive magic. Closely related to the first difference, but without being generated by it, we must emphasize a second disjuncture, which is especially mirrored in the intrusion of the Church in the magic reality. It is the demonic, satanic sorcerer and the sorcerer-representative of the ancient cults of fertility. For this purpose, Margaret Murray, in her works, *The Witch Cult in Western Europe* (1921) and *The God of the Witches* (1931) states that in the 17th century there were still traces of the ancient fertility cults, which were later demonized. In its turn, British anthropology proposed differentiations and definitions of the concepts of witchcraft and sorcery. E. E. Evans Pritchard (1937), who opposed for the first time

the two terms, says that magic activities are not a priori the subject of approval or disapproval by society: they are socially and morally «neutral». Whether or not they are exercised or not by experts, they try to control the impersonal and supernatural forces, which influence the course of events. The essential difference between sorcerer and witch is related to the fact that the first one uses magic in order to perpetrate his evil doings, while the latter acts through supernatural powers, which are specific to her personality. Aarne Runeberg (1947) believes that magicians, grouped in real societies, had inherited from a distant past the formulas and masses (nocturnal ones) capable to induce fertility or to strike enemies. J. Russell (1972) has a similar point of view. In his opinion, millenary rites and masses meant to ensure fertility, including dances, banquets and erotic unwinding, were turned into sabbat days under the pressure of Christian society. As they were a form of rebellion against the social and religious conformism, these nihilist groups were the product of an oppressive Christian civilization and especially of the Inquisition. The one who sheds some real light on the representatives of the ancient cults of fertility is, undoubtedly, Carlo Ginzburg (1966). He attests, after one thousand years of official Christianity, the survival of the fertility cults. The Benandanti were men born with the amniotic membrane, which they carried, tied to their necks, as an amulet. On solstice days, they were imagining that they went out at night – when they were apparently in a cataleptic state – armed with dill bunches and in organized groups, to fight sorcerers, who were also organized and endowed with bird seed ears. They said that this ritual battle was important for the crops and harvests.

The image of the vampire-sorcerer was imposed especially by Western literature. But one must take into account the fact that its origin is Oriental, as initially shaped, and also the influences it had on South-East European mythology. In Europe, the vampire is a demonic dead being, which leaves its tomb at night taking the shape of a bat, and it sucks the blood of sleeping people, sends them nightmares, turns them into beings similar to it. The oriental variants of the European vampire are ubar, vupar (miaskai kupkan – and the Romanian ogre – căpcăun!), hohan, hortlak – for the Tatars, Gagauzians, Chuvashes, Turks, etc. Here, this demonic creature, which is a great blood consumer, emerges the moment he has sold his soul to the devil (shaitan), and in exchange he receives this demonic soul, which he possesses throughout the human lifetime and even after his death. The Tatars' vampire is extremely dangerous for pregnant women, and can abduct their children from their wombs. Other specific actions are: stealing children, the milk of the cows, sending illnesses to people, sucking the blood of animals, etc. In this case too the metamorphosis is a typical phenomenon: when leaving the host-body, the vampire takes the shape of a fire globe, a fire wheel, a dog, a pig, a cat, etc. Just as in the case of Romanian metamorphoses, if hurt, the moment it returns to its human body it will still preserve the signs of the fights which took place on the eve of that day (Meletinski 1990: 135, 546). It was probably through the Serbian channel, which is familiar with the forms upyr, vepir, vampir, that the word, and why not, the reality it depicts, entered Western Europe. Strictly related to the blood sucking motif and, therefore, the inflicting of physical or mental harm, in its luminescent shape (the spirit flies at night taking the shape of a fire sphere), the vampire comes very close to

the image of the Romanian winged evil spirit (zburător, who has similar variants in the territories inhabited by the Slavs – dragons – zmej, ognennyj zmej etc.).

References

1. Meletinski, E.M. (ed.): 1990: Mifologičeskij slovar' [Mythological Dictionary]. Sovetskaja enciklopedija: Moscow.
2. Olteanu, Antoaneta: 1998: Ipostaze ale maleficului în medicina magică [Faces of Evil in Magical Medicine]. Paideia: Bucharest.

Акатріні Володимир,

аспірант,

Інститут педагогічної освіти

і освіти дорослих ім. Ів. Зязюна НАПН України,

голова Товариства бібліотекарів Буковини

(м. Чернівці, Україна)

ПОВЕРНУТИ ВТРАЧЕНІ ІМЕНА: ЛІКАР-ОФТАЛЬМОЛОГ ВЕРОНІКА МАНДИЧЕВСЬКА ЯК НЕЗАПЕРЕЧНИЙ АВТОРИТЕТ СВОГО ЧАСУ

Буковина була і залишається благословенною Богом землею, яка подарувала країні та світові багато знакових особистостей, що залишили свій вагомий слід у науці, літературі та мистецтві. Найбільше пощастило музикантам, співакам, художникам та іншим представникам мистецтва. До такої групи відноситься і надзвичайно багата на таланти велика родина Мандичевських. Вже понад десять років за матеріалами архівів досліджую її родовід та внесок різних представників цієї династії в культурно-мистецьке і педагогічне середовище Буковини і не тільки.

Проте є серед її членів і менше знані до сьогодні її представники, які свій талант, знання та наполегливу працю присвятили іншим, не менш важливим і достойним заняттям. До таких безперечно відноситься лікарка Вероніка (Віка) Мандичевська.

Вона народилася 2 листопада 1891 року у вчительській родині Константина та Клавдії Мандичевський в м. Сучаві, де її батько працював учителем у Сучавському ліцеї, викладав історію та німецьку мову.

Коли дівчинці було 2 роки, батько за направленням приїхав в Чернівці спочатку вчителем, а пізніше став директором «Православної вищої реальної школи» (нім. K. k. Realschule in Czernowitz, на той час по вулиці Семигородській, нині ЗОШ № 2 на вулиці Головній). В цій же школі вчителем музики працював його молодший і дуже талановитий брат Григорій. І в Чернівцях цю школу жартوما називали родинною справою братів Мандичевських [1, с. 62].

Початкову та середню освіту Вероніка Мандичевська отримала у цій же Вищій реальній православній школі міста Чернівці. Вона отримала диплом бакалавра з відзнакою, в якому були також високі оцінки з латини та грецької мови. У віці лише 17 років вона поїхала до Відня, щоб навчатися на медичному факультеті столичного університету. Там вона проживала в родині свого знаменитого вже на той час дядька – композитора, професора Євсевія Мандичевського.

Своїми стараннями та успіхами в навчанні вона одразу привертає увагу викладачів, які помітили здібну студентку і всіляко сприяли їй. В 1917 році вона закінчила студіювати медицину і одразу була призначена головним лікарем в невеличке містечко Шайбс (Scheibbs), яке знаходиться у федеральній землі Нижньої Австрії. Тут лікарня була на дуже високому рівні, працювали лікарі високої кваліфікації і саме тут вона познайомилася з офтальмологом графом Батзанцем (Bathzanz), який сприяв вивченню її спеціальності і власне визначив її місце в медицині. По закінченні Першої світової війни, коли монархія Габсбургів розсипалась, Віка Мандичевська повернулася до Румунії і деякий час працювала в Бухаресті. За деякими відомостями, які потребують документального підтвердження, вона *«добровільно зголосилася працювати в інфекційній лікарні в м. Акермані в самий тривожний час»*, так як на той час лютували інфекційні хвороби [2, с. 176].

Проте вона там перебувала не дуже довго і повернулася в Чернівці. Як свідчать архівні дані, вже в 1921 році вона працювала в очному відділенні міської лікарні за адресою вулиця Балмоша, яке тоді щойно відкрилось (сьогодні це Морфологічний корпус Буковинського Державного Медичного Університету на вулиці Різської), яке на той момент очолював полковник медицини Д. Буркур. За 7 місяців цього року вони вдвох, Д. Буркур та В. Мандичевська, пролікували 263 хворих [3, с. 59].

Аби вивчити всі досягнення в лікуванні очних хвороб, які на той час були в світовій науці і вдосконалити свою кваліфікацію, вона поїхала до Відня, де спеціалізувалася в клініці відомих професорів-офтальмологів Меллера та Адальберта Фукса, який вважається основоположником паталогічної анатомії ока, так як створив гістологічну основу клінічної картини і розробив нові хірургічні методи лікування очей [4, с. 85]. На той час то були найбільш передові досягнення в медицині. І коли в 1923 році вона повернулася в Чернівці, то отримала посаду головного лікаря відділення очних хвороб [5, с. 463 - 464].

Вероніка Мандичевська була настільки віддана справі медицини, вона намагалася не пропустити жодного міжнародного конгресу з офтальмології, майже завжди мала доповіді, які користувалися незмінним авторитетом серед колег-науковців.

Проте не тільки вона вивчала досягнення медицини по європейських клініках, до Чернівців також приїжджали молоді лікарі із багатьох лікарень, які

мали за честь по практикувати під керівництвом світової слави доктора-офтальмолога Вероніки Мандичевської.

У науковому медичному світі вона мала незаперечний авторитет самого висококваліфікованого лікаря-офтальмолога.

Про її працю і завантаженість свідчить документ, який зберігається у Державному архіві Чернівців [5]. Це робочий журнал очного відділення, яке знаходилось в лікарні «Короля Кароля II» міста Чернівці за адресою бульвар Кароля, II (нині це вул. Поповича, 10) в якому зареєстровано операції, здійснені з 4 грудня 1936 року і продовжених у 1937 році. Тут ретельно відображено важливу інформацію про операції, які вони мали в лікарні, про вік пацієнтів, точну дату проведення операції, дату госпіталізації, анамнез та інші важливі та зрозумілі дані для лікарів. Головним лікарем був Євсебій Попович, а асистувала йому Вероніка Мандичевська.

Також у Державному архіві Чернівців, який зберігає картотеки лікарні Кароля II, ми знаходимо зарплату лікарів, відзначаючи присутність та медичний, адміністративний та технічний персонал [6]. Цікаво, як все ретельно прописано, тобто на кожного лікаря заведена і чітко розписана заробітна плата всіх медичних працівників, і Вероніки Мандичевської зокрема, з додатковими нарахуваннями та витратами: посада, стаж роботи, зарплата, відрахування, які впливають на Пенсійний фонд, квота на оренду житла, надбавка, податки. Також тут ми знаходимо інформацію про те, що лікар Мандичевська мала заробітну плату 10200 леїв, а з усіма сплаченими податками залишилася сума 8954 лей.

У Чернівцях в 1934-1940 роках почав виходити фаховий щомісячний журнал загальної медицини «Чернівці медичні» («Cernăuțiul Medical»), редакція якого знаходилася на вулиці Олександра Доброго (str. Alexandru cel Bun, nr. 5-A). Засновником цього журналу був доктор Георгіє Пирвулеску. В редколегію входили: д-р Іоан Еміль Костінеску, начальник відділу охорони здоров'я та соціального захисту населення; проф. Д-р Константин Ангелелеску, керівник державних інструкцій. З Чернівців до редакційної ради входили: д-р Адлер, д-р Бодя, д-р Маркулеску, д-р Попович і д-р Мандичевська [7].

Доктор Вероніка Мандичевська свої нові напрацювання та винаходи в лікуванні очей публікувала також в іноземних фахових виданнях – німецькою та румунською мовами насамперед. Серед інших: «Uber spontane Iridodialyse nach plötzlicher starker Blutung» («Про спонтанний іридодіаліз після раптової кровотечі») в «Zeitschrift für Augenhelkunde») та багато інших праць.

У неї була благородна мета полегшити здоров'я своїм пацієнтам, подарувати їм розкіш бачити цей світ. І вона до останнього свого подиху все для цього робила, добивалась кращих умов для лікарів та пацієнтів свого відділення, необхідних інструментів, необхідної апаратури для діагностики.

Вічно зайнята підвищенням своєї кваліфікації, в якій була неперевершеною, вона їздила на всі офтальмологічні конгреси, виступаючи з дуже обґрунтованими звітами. Ще за 3 місяці, як відійти у вічність, отримала

запрошення від американського університету на участь у міжнародному зібранні лікарів-офтальмологів, але вона почала хворіти і не могла ствердно відповісти на це запрошення. Проте 26 листопада 1937 року вона таки мала намір їхати до Каїру на офтальмологічний конгрес, вже і квитки придбала, але на превеликий жаль, така важка хвороба, як туберкульоз легенів, яка ще на той час не лікувалася, забрала її життя 30 жовтня цього ж року.

Вона спочиває в Чернівцях на православному цвинтарі в родинному гробівці Мандичевських поруч із батьком Костянтином.

Доктор Вероніка залишила по собі дуже важливу спадщину для медицини Буковини та Чернівців. Але насамперед вона залишила світлу пам'ять про працю для всіх тих, кому вона подарувала щастя бачити цей світ.

Список використаних джерел

1. Acatrini Vladimir. Vica (Veronica) Mandicevschi – un medic renumit din Cernăuți de cândva. Bucovina Medicală – An. V. Nr. 1/4. 2019. P. 62 – 63.
2. Aurel Doroftei. Dr. Vica Mandicevschi. Calendarul «Glasul Bucovinei». 1937. p. 175 – 177.
3. Кобилянський С. Д. Історія Медицини Буковини. Цифри і Факти / С.Д. Кобилянський, В. П. Пішак, Б. Я. Дробніс. Чернівці: Медакадемія, 1999. 248 с.
4. Dumitru Covalciuc. Mic dicționar de medici români din Bucovina / Covalciuc Dumitru. Editura «Mușatinii». Suceava. 2012. 155 с.
5. Державний Архів Чернівецької області (ДАЧО). Ф. 861. Спр.1. 5 арк.
6. Державний Архів Чернівецької області (ДАЧО). Ф. 864. Спр.1. 4 арк.
7. «Cernăuți Medical» Nr. 2. A. 2. 1934.

Альков Володимир,

кандидат історичних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

(м. Харків, Україна)

ПРОБЛЕМИ ЕВАКУАЦІЇ ПОРАНЕНИХ У СЕРБЬСЬКО-ТУРЕЦЬКІЙ ВІЙНІ 1876 Р. У ЗАМІТКАХ А. Г. ПОДРЕЗА

Цьогоріч виповнюється 170 років від дня народження видатного вітчизняного хірурга-новатора А. Г. Подреза, відповідно, вивчення його доробку набирає особливої актуальності. Величезний вплив на його професійне становлення справила волонтерська участь у Сербсько-турецькій війні 1876 р. Звідти він привіз вкрай цінне для істориків медицини джерело – «Військово-хірургічні замітки» [3]. Одним із аспектів життя тогочасного шпиталю були проблеми евакуації поранених, що їм А. Г. Подрез приділяє велику увагу. Він вказує, що характерною рисою сербських поранених було стійке перенесення

усіх страждань, пов'язаних із їхнім станом [3, с. 10–11]. І для цього існували всі причини, без такої риси було б зовсім тяжко. Ми зупинимося на трьох проблемах, безпосередньо пов'язаних із темою розгляду.

Перш за все зазначимо, що шпиталі розміщувалися по мапі, без урахування можливості доправлення і розміщення там великої кількості поранених, наявності достатньої кількості лікарів тощо. Відповідно, бували випадки, коли санітарний загін шукав поранених, а поранені – лікарів. А коли ті знаходили одне одного, то втручалася сербська адміністрація, розводячи бюрократію, і не дозволяючи пораненим отримувати допомогу без дозволу вищого керівництва. Лікарі сиділи без діла, а поранених звальювали в полі, де до того випасалася худоба [3, с. 26–27]. Доброволець В. Ящеров абсолютно таким же чином пише про «збірні пункти» для добровольців, яких не існувало в реальності [4, с. 202–204]. І це була, звичайно, не єдина організаційна проблема.

Транспортні засоби були або не пристосовані, або ж їх не вистачало. Для перевезення поранених застосовувалися прості волові вози, якщо не враховувати 3–4 спеціальних дилижансів англійського шпиталю в Белграді. Цими возами по 3–5 осіб поранених, які були позбавлені будь-яких умов, у спеку, вночі – на холоді, без харчування, спраглих і по поганій дорозі тягли між шпиталями по кілька діб. Тому нерідко поранені лишалися десь по дорозі. Так, А. Подрез, під час переїзду шпиталю з Парачина до Ягодини, не дорахувався кількох своїх поранених, «цікавих з наукової точки зору», яким треба було зробити вторинні операції. У липні, серпні і першій половині вересня погода була хорошою, відповідно стан доріг був кращим і перевезення – швидшими. Фургони з'явилися наприкінці війни в кількості 3–4, але десь поза театром військових дій (тут А. Г. Подрез явно демонструє сарказм). Немоżliвість вчасно отримати потрібну кількість возів для транспортування поранених призводила до відповідних наслідків. В очікуванні проходили дні та навіть тижні. За цей час виникали нагноєння та гангрена тощо, а весь позитивний результат операцій і лікування зводився нанівець. Так, наприкінці свого перебування в Сербії А. Подрез став свідком загибелі своїх «кращих оперативних випадків», які вже були на шляху до одужання [3, с. 20–22].

Третя проблема була найбільш специфічною. Однією з причин великої кількості загиблих у тій війні А. Г. Подрез називає байдужість самих сербів до долі поранених, якої ніхто не міг зрозуміти, у тому числі і чорногорці. Відповідно, виникала недовіра. Я свідчить джерело, виносити поранених серби інколи не хотіли навіть за гроші, погрози не завжди діяли, траплялися убивства тих, хто погрожував. Лікар приводить приклади кількох російських офіцерів, яких винесли лише після того, як вони заплатили чи пообіцяли заплатити кругленьку суму. У спогадах добровольця К. І. Воронича зустрічаємо те саме, на одного з поранених офіцерів серби навіть поскаржилися, що той пообіцяв і не заплатив [1, с. 221–222, 238]. Нехтування сербів пораненими можна побачити і з роботи кореспондента М. В. Максимова [2, с. 86–87]. Таких розповідей від різних осіб А. Г. Подрез чув понад сотню, у тому числі від студента Імператорського харківського університету, який працював при шпиталі, і трохи не заплатив життям за свій гуманізм. Відповідно, зважаючи на поведінку

башибузуків і черкесів, російсько-сербські поранені, які опинялися на контрольованій супротивником території автоматично «переходили в розряд загиблих» [3, с. 18–20].

Таким чином, в евакуації поранених було 3 основних проблеми, дві з яких носили суто адміністративний і матеріально-технічний характер, а третя була пов'язана із невідповідним патріотичним вихованням населення. Сербія виявилась невідповідною до війни не тільки у військовому плані, а й в медичному, зокрема, евакуація поранених була вкрай неефективною. Відповідними були й нищівні результати.

Список використаних джерел

1. Воронич К. И. Изнанка сербской войны. Ч. 1-2. СПб. : Тип. и лит. Д. И. Шеметкина, 1877. 282 с.
2. Максимов Н. В. Две войны 1876–1878 гг. СПб. : И. Л. Тузов, 1879. 600 с.
3. Подрез А. Военно-хирургические заметки из Сербско-турецкой войны 1876 года. Харьков : Типография К. П. Счасни, 1877. 82 с.
4. Ящеров В. В. В Сербии 1876–1877 гг. Записки добровольца // Народы Поволжья и борьба южных славян за национальное освобождение. 1875–1878 гг. : сб. документов и материалов. Самара: Изд-во самарского научного центра РАН, 2009. 822 с.

Арзуманова Тетяна,

кандидат історичних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

(м. Харків, Україна)

РОЛЬ ПАРКОВИХ ЗОН У ФОРМУВАННІ «ЗДОРОВОГО» ДОЗВІЛЛЯ МЕШКАНЦІВ ХАРКОВА НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Прискорені темпи урбанізації перетворили Харків на початку XX століття на густозаселене місто, організація дозвілля в якому стало провідним завданням міської влади.

Організація дозвілля мешканців міста різнилася в залежності від їх соціального стану та місця проживання: інтелігенція центру віддавала перевагу культурним заходам (театри, виставки, бібліотеки), а робочий люд околиць міста, на жаль, проводив вільний час за чаркою горілки в шинках, грою в азартні ігри, що традиційно закінчувалося сварками, бійками, каліцтвом та кримінальними справами.

Свідомі харків'яни та представники міських органів влади на початку XX століття визначили парки Харкова пріоритетом в розвитку публічних архітектурних просторів, які мали б стати зонами «тяжіння» різних верств населення для проведення «культурного та здорового» дозвілля, позбавленого від девіантної поведінки.

На початку ХХ століття парки та сади в Харкові були приватними, вони пропанували організацію дозвілля на комерційній основі (Сад «Буфф», Сад «Баварія», Сад «Тіволі», Сад зібрання прикажчиків, Літній сад комерційного клубу). В літній період насичена культурна програма була в Саду зібрання прикажчиків: виступи військового оркестру, демонстрації кінематографу, спектаклі російського драматичного театру (режисер С. Корсаков) та українського - (режисери І. Горський та Г. Розумовський) у літньому відкритому театрі. Плата для харків'ян була доступною - 25 копійок для дорослих та 15 копійок для дітей [2, 4 травня 1909 р.].

Заможні «харьковці» активно відвідували Сад зібрання прикажчиків й через танцювальні програми та феєрверки.

Прекрасним місцем для прогулянок був і Університетський сад, в якому працював зоологічний куточок. На свята та вихідні його відвідувало понад тисячу осіб, в будній день – до ста відвідувачів. В 1909 р. пташник поповнився молододо левицею. Для публіки відкрито було акваріум [2, 6 жовтня 1911р.].

Влада Харкова, розуміючи необхідність створення міського публічного простору, заявила про створення міського парку: місце для нього було відведено наприкінці вулиці Сумської, а урочисте відкриття було заплановано на весну 1911 р.

Весною 1911 р. парк було розчищено, встановлено 200 нових дерев'яних лавок із спинками. На другий день Пасхи в 1911 р. в парку було відкрито буфет, а також дитячий майданчик для ігор. Гранітом було заможена дорога до трамвайної зупинки. Алеї парку було посипано піском [2, 8 квітня 1911 р.].

Парк користувався великою популярністю, однак в ньому не було організовано культурних програм (як, наприклад, в платних садах зібрання прикажчиків та комерційного клубу). Тому мешканці Харкова звернулися до міської влади з проханням вирішити дане питання. Так, в грудні 1911 р. в губернську управу було подано заяву за підписом 100 жителів міста про необхідність облаштування в міському парку достатньої кількості лавочок та організації одного чи двох оркестрів. Просили за вхід до парку збирати по 2 копійки, що дозволило б організувати музику та благоустрій парку [2, 18 грудня 1911 р.].

Безкоштовний вхід до парку, нажаль, приваблював маргіналів, які поводитися себе недостойно та псували майно. На шпальтах харківських газет регулярно з'являлися статті про такі неподобства. Так, буквально через декілька днів після відкриття міського парку в травні 1911 було надруковано, що «відвідувачі коять потворні вчинки: підпалили хвою, яку зібрали двірники, - згоріло декілька дерев. Зламали маківку дорогої ялинки рідкою породи, яку подарували парку меценати. На алеях парку вже багато понівечених лавок» [2, 11 травня, 1911 р.].

Харківська влада багато уваги приділяла розвитку парків, благоустрою скверів, озелененню міста. Загальний нагляд за парками та скверами належав так званій садовій комісії яка складалась з гласних міської думи.

Садова комісії обирала опікунів скверів, до яких входили мешканці прилеглих до них районів. Слід відзначити, що завдяки міському управлінню

Миколаївський, Театральний, Скобелєвський та Павловський сквери мали доглянутий вид і були доступні для відпочинку жителів Харкова.

Члени садової комісії через газети зверталися до жителів міста і зазначали, що у них опускаються руки від дикості та некультурності деяких харків'ян. Дерева ламаються, а квіти, висаджені на клумбах, автоматично розкрадаються. Так, за одну ніч в Павловському сквері, весною 1909 р. було викрадено 39 кущів герані. «Поліцейські не можуть постійно чергувати біля клумб, необхідно щоб самі містяни зберігали й охороняли зелені насадження свого міста!» - писали опікуни парків. Зазначалося, що батьки дітей дозволяють їм гратися не тільки на дитячих майданчиках але й на клумбах, що призводить до знищення останніх [2, 6 червня, 1911 р.].

Отже, паркові зони на початку XX століття стали місцем проведення культурного дозвілля мешканців Харкова. Організація парків мала формувати традиції проведення вільного часу у культурний спосіб, сформувати уяву про здоровий спосіб життя.

Список використаних джерел

1. Альков В. А. Харків наприкінці XIX – початку XX століття: дозвілля міських мешканців в умовах модернізації. Автореферат дис. ... канд. іст. наук. Харків, 2012. 20 с.
2. Утро. Періодичне видання. Харків, 1909-1911

Вамуш Альона,

завідувач кафедри методики викладання
суспільно-гуманітарних дисциплін,
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області
(м. Чернівці, Україна)

СВІТОГЛЯД ТА ПОВСЯКДЕННІСТЬ СУСПІЛЬСТВА В СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ ЧАС

Духовне життя давньоруського населення Прикарпаття, як і всієї Русі мало ряд особливостей. У ньому простежуються пережитки первісних язичницьких вірувань, які тривалий час продовжували існувати поряд з християнством. На цих землях, як і на інших територіях, певна частина населення більшою чи меншою мірою притримувались старих вірувань. Офіційне запровадження християнської релігії у Київській державі не призвело до швидкої зміни світоглядних уявлень, що формувалися протягом багатьох століть. Це знайшло відображення і в комплексі матеріальних пам'яток, зокрема прикрас.

Найкраще шар дохристиянських вірувань зберігався у витворах прикладного мистецтва, зокрема у ювелірних виробках, основна маса яких була

приналежністю жіночого убору, особливо парадного, і концентрувала в собі оберегові функції.

Прикраси рук, як і інші елементи костюма давньоруських жінок виконували крім функціональних, естетичних, ще й захисні функції. В цьому значенні використовувалися виті, пластинчасті металеві, наручні (бронза, срібло) та скляні браслети, виявлені на багатьох пам'ятках Прикарпаття. Вони, на думку дослідників, маючи круглу форму, несли солярне навантаження та символізували захист від злих сил [9, с.79]. Охоронні функції металевих браслетів посилювала їх орнаментация. На більшості з них знаходилося зображення косого хреста, переплечених ліній, поєднання кола та ліній тощо. Останні пов'язуються з первісними уявленнями про воду, рослини, коріння, і вони наділялися магічними властивостями. Окремі сюжетні композиції на них знаходять відповідники і в християнській релігії. Браслети зустрічаються на всій території східноєвропейських земель в XI – перша половина XIII ст. [8, с.123].

Давньоруське населення, очевидно, залюбки носили металеві браслети. Частіше за все знаходять мідні та бронзові вироби, рідше срібні. Золоті пластинчасті браслети – «обручі» були привілеєм лише міської знаті. Браслети носили як на правій, так і на лівій руці, часто на обох і по декілька штук, на зап'ясті, рідше в області ліктя [5, с.127]. Вражаючим є число їх різновидностей: дротові, виті, плетені, пластинчасті та браслети-наручні [4,с.44]. Пластинчасті браслети часто одягали на передпліччя біля ліктьового згину. Більшість браслетів носилася поверх рукава сорочки.

Найдавнішим і найпростішим видом браслетів є дротові, із простими та зігненими в гачок кінцями. У Ленківцях на Пруті та у складі скарбу з Цецино виявлені браслети з мідного дроту. Кінці роз'єднані і тонші, ніж середина [7, с.179]. Зберігаються браслети у фондах Чернівецького краєзнавчого музею. Вони неорнаментовані і датуються XII ст. Такі браслети побутували на території Давньоруської держави з X по XIV ст. Аналогічні прикраси відомі серед матеріалів з розкопок у Києві, Новгороді [6 3].

Не менш популярними були дротові плетені браслети. Так, у складі скарбу з Цецино досліджено два плетені браслети [7, с.179]. Вони виготовлені з кількох тригранних переплечених срібних дротинок. На кінцях вони запаяні і закінчуються гачком [1 8, с.169]. Браслети такого типу зустрічаються у в'ятичів, на Південно-Дніпровських археологічних пам'ятках [2, с. 55; 11, с.257] у Судовій Вишні.

Однак більшість браслетів відносяться до типу пластинчатих, виготовлених з тонких мідних, срібних та залізних посріблених пластин. За формою браслети відносяться до широкосерединних, загнутих та овалнокінцевих, і датуються XI-XIV ст., [12, с. 250]. Як правило вони орнаментовані геометричними візерунками у вигляді прямих перехресних ліній, ромбів. Такий орнамент з'являється на Русі в XII ст.

Кожен елемент такого орнаменту був пов'язаний з язичницькою символікою. Тому геометричний візерунок у вигляді косих хрестів з кільцями, як на збаразькому браслеті, а також ромбів, зигзагів та інших мотивів, набув

значного поширення. Він вважається своєрідним оберегом, бо носив не тільки естетичний, але й оберігаючий характер. Знак косого хреста з кільцями означав засіяне поле.

Символічний зміст носив і сам вигляд браслету. Так, на витих і плетених браслетах без всякої орнаменталізації, самим переплетінням дротин досягається ефект хвилястості, що зв'язував «обручі», як тоді називали браслети, з ідеєю води [10, с. 575]. А земля, зерно, вода були невід'ємною суттю існування тодішньої людини.

Дуже поширеними, як і в попередні історичні періоди, залишалися браслети-наручні. Металеві наручні інкрустували, чорнили, оздоблювали емаллями. Широкі срібні браслети, неодноразово знаходились у багатих скарбах XII-XIII ст. Вони співіснували у скарбах із золотими речами, однак відрізняються тим, що на відміну від золотих «речей», що поступово переходили від язичницьких до християнських сюжетів, на браслетах зображувалися сюжети з язичницькими символами.

Ці браслети справжні шедеври давньоруського мистецтва. Такий тип ювелірних виробів був запозичений із Візантії і з'явився на Русі у XI ст. як типово міська прикраса. Сцени із візантійського придворного життя були замінені традиційними слов'янськими сюжетами.

Зображенням надавався магічний зміст. Це природно, тому що дорогоцінні речі, заховані у скарби під час небезпеки, входили, наймовірніше у склад весільного, найбільш цінного строю, тому перенасичені оберігаючою символікою. Семантика весільних обрядів і прикрас завжди пов'язана з двома поняттями – оберегом від зла – та ідеєю народжуваності. Народжувальна життєва сила нареченої символізувалась у вигляді молодого паростка, «дерева життя». Два птахи по боках від дерева – символ шлюбної пари. Ці символи ми бачимо на обох браслетах. Зображення на срібних браслетах язичницьких сюжетів полягають ще й в їхньому функціональному призначенні: широкі браслети-наручні використовувались для застібання на зап'ястях обшлагів довгих рукавів ритуального жіночого одягу [10, с. 694].

Отже, вивчення прикрас з язичницькою символікою дозволяє зробити декілька висновків. Простежується, що розповсюдження і широке використання браслетів з язичницькою символікою на території регіону припадає на період після прийняття християнства, однак, більшість із них несуть у собі та уособлюють язичницькі ідеї. Окремі типи прикрас знаходять відповідник у провінційно-візантійському світі, де вживалися у попередні періоди. Все це може говорити про переплетення язичницьких та християнських атрибутів та сплав традицій, прояви яких розмежовувалися в конкретній ситуації на офіційні обряди та народні вірування.

Список використаних джерел

1. Возний І.П. Історико-культурний розвиток населення межиріччя Верхнього Сірету та Середнього Дністра в X – XIV ст. С. 169.
2. Козловський А.О. Історико-культурний розвиток Південного Подніпров'я в XI-XIV ст. К.: Наукова думка, 1992. С.55.

3. Корзухина Г.Ф. Русские клады X-X вв. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1954. С. 83.
4. Латишева Г.П., Раскопки курганов у ст. Матвеевская в 1953 г. // Археологические памятники Москвы и Подмоскovie. М., 1954. С. 44.
5. Левашова В.П., Браслеты // Очерки по истории русской деревни X-XIII вв. Труды ГИМ. М.: Советская Россия, 1967. Вып. 43. С. 207.
6. Макарова Т.И. Черневое дело Древней Руси. М.; Казань, 1986. С. 87;
7. Пивоваров С.В. Середньовічне населення межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра (XI - перша половина XIII ст.) Чернівці: Зелена Буковина, 2006. С. 179.
8. Пивоваров С. В. Християнські старожитності в межиріччі Верхнього Пруту та Середнього Дністра. Чернівці: Зелена Буковина, 2001. С. 123.
9. Русанова Тимошук Б.О. Языческие святилища древних славян. М., 1993. С. 79;
10. Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. М.: Наука, 1987. С. 575.
11. Седов В. В. Восточные славяне в VI – XIII вв. М.: Наука, 1982. С. 257.
12. Седова М.В. Ювелирные изделия древнего Новгорода X – XV вв. // МИА. Вып. 65. М., 1959. С. 250.

Герегова Світлана,

кандидат історичних наук, доцент,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

ПОСТАТЬ НАЗАРІЯ ЯРЕМЧУКА У КОЛЕКТИВНІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ БУКОВИНЦІВ

Невід'ємною складовою культурної пам'яті людства у її колективній та індивідуальній формах є музичне мистецтво, яке впродовж XX – початку XXI ст. стало основою культурного впливу на масову свідомість. У культурно-мистецькій палітрі України вагоме місце посідає музична Буковина, яка вирізняється самобутністю і неповторністю інструментального, хорового та вокального мистецтва. Маючи глибокі витоки, музична культура буковинського краю розвивалась і збагачувалась впродовж декількох століть, набуваючи нових рис, що знайшло відображення у розвитку української естрадної пісні з новим для неї національним звучанням.

У цьому контексті актуальним є звернення науковців до дослідження життєдіяльності та пам'ятання яскравих постатей представників української мистецької еліти, які не лише зробили вагомий внесок у скарбницю національної культури, а й своєю творчою діяльністю гідно репрезентували нашу державу за кордоном, відіграючи роль своєрідних амбасадорів України. Серед них особливе місце займає постать нашого земляка, Народного артиста України (УРСР) Назарія Яремчука, Героя України (посмертно), 70-річчя від дня

народження якого українська та світова спільноти відзначали 30 листопада 2021 року, на жаль, уже без нього.

Маючи природний талант і вроду, оригінальну й колоритну манеру виконання, Назарій Яремчук став народним артистом за людською шаною і любов'ю, лицарем української пісні. Будучи патріотом своєї Батьківщини, продовжуючи і розвиваючи народні традиції, він своїм унікальним тембром голосу та виконавською харизмою надав нових рис українській естраді, що призвело до її особливого піднесення і розквіту.

У його піснях переплелися глибока любов до рідного народу, патріотичний пафос і справжня людяність, чого так потребувало українське суспільство, стомлене від догм радянської культури у 70-ті – 80-ті роки ХХ ст. Це була епоха приниження українства: кожне піднесення в українському суспільному житті супроводжувалося відповідними постановами, зокрема, т.зв. «Брежнєвським циркуляром» (1978) та постановою Пленуму ЦК КПРС про єдину офіційну загальну мову (російську) в СРСР (1983) [2, с. 54].

ВІА «Смерічка», солістом якого був Назарій, неодноразово «колотило» від вказівок та зауважень компартійців, проте колоритна українська пісня уже знайшла своє місце у серцях мешканців України (тоді УРСР), набуваючи все більшої популярності у радянському союзі та за кордоном. Він «поніс» українську пісню у широкий світ, цим демонструючи, що у світі є така країна – Україна з невичерпною криницею самобутної національної культури. А пісня «Червона рута» стала своєрідним прапором боротьби за демократичні перетворення та незалежність України.

Назарій Яремчук відійшов у вічність 30 червня 1995 р. Прощалась із ним уся Буковина... Приїхали провести його в останню путь друзі та колеги-співачи. Вперше у відновленій церкві Трьох Святителів (у комплексі Митрополичої Резиденції у Чернівцях), відспівали славетного земляка, Людину, яка прославила рідний край і Україну на весь світ. Його поховали на Алеї визначних буковинців Центрального цвинтаря Чернівців. Під час похорону українська співачка Ніна Матвієнко сказала: «Коли я побачила, як Чернівці прощаються з Назарієм, зрозуміла, що можу бути спокійною за його пам'ять» [1, с.144].

Ім'я видатного співака – назавжди у пам'яті буковинців. Уже в серпні 1995 року було створено обласний мистецький фонд ім. Н. Яремчука для підтримки його сім'ї та обдарованої молоді, вшанування видатних митців Буковини, проведення благодійних концертів, вистав та ін. мистецьких акцій. 1996 року відбувся перший обласний телемарафон його пам'яті у Чернівцях.

А в листопаді 2021 року з нагоди відзначення 70-річчя від дня народження митця на географічному факультеті відбувся марафон «Туристичними стежками Назарія Яремчука». У заході взяли участь студенти і викладачі, які представили власні туристичні маршрути, прокладені від його рідного села Рівня до тих місць в Україні, де побував Яремчук. Переможці отримали у подарунок книги «Незрівняний світ краси».

Продовженням колективної пам'яті буковинців стало проведення щорічних конкурсів-фестивалів його імені: юних виконавців української естрадної пісні у Вижниці, де, крім цього, щорічно відбувається ще й

футбольний турнір пам'яті Н. Яремчука; у Чернівцях – конкурс «Живиця» за ініціативи студентів на його рідному географічному факультеті, який набувши популярності, переріс у загальноуніверситетський, а пізніше набув статус обласного, де бере активну участь творча молодь Буковини.

Гідно продовжують плести батькову мистецьку нить Яремчукові сини – Назарій та Дмитро, виконуючи його незабутні пісні. У 2019 році вони увійшли до складу журі конкурсу-фестивалю «Хай пісня скликає друзів», який проводився у Чернівецькому національному університеті Юрія Федьковича.

Своєрідною скарбницею індивідуальної пам'яті про Яремчука є спогади відомих представників української мистецької еліти, чимало з яких – вихідці з Буковини: Дм. Гнатюк, П. Дворський, С. Ротару, Л. Сандулеса та ін. Спогади сформовані у книгу «Незрівняний світ краси Назарія Яремчука» та видані мистецтвознавцем М. Маслієм, який зауважив: «Кожна сторінка має запах «Смерічки» та України... Назарій заслуговує на неї!» [1].

Отже, постать Назарія Яремчука зайняла стійке місце в колективній та індивідуальній пам'яті українського народу та гідно репрезентована у пам'яті його земляків, знайшовши своє відображення у різних культурних проявах: пам'ятник на могилі, меморіальні дошки, елементи міської інфраструктури (вулиці), музей-садиба у Вижниці, музей-кімната у Чернівецькій філармонії, пісенні конкурси-фестивалі, спогади тощо.

Список використаних джерел:

1. Маслій М. Незрівняний світ краси Назарія Яремчука; 2-е вид. Чернівці: Букрек, 2021. 400 с.
2. Яремчук Д. Опис культурно-освітньої діяльності у Вижниці між двома світовими війнами: Історія Гуцульщини: В 4 т.; Чикаго: Гуцульський дослідний інститут, 1985. Т. 2. 286 с.

Казакевич Ольга,
доктор історичних наук, професор,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ, Україна)

«LANGUAGE ATTITUDES» В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

В умовах розвитку національної української державності в суспільному просторі доби незалежності питання мови є одним із інструментів політичного впливу, конструювання стереотипів та диференціювання громадян. Для того, щоб мовна ситуація в Україні не ставала об'єктом політичних маніпуляцій, необхідним, серед іншого, є проведення відповідних соціолінгвістичних та історичних досліджень із застосуванням сучасного методологічного

інструментарію. З огляду на це, доцільним є аналіз особливостей явища language attitudes серед української громадськості.

У широкому значенні термін «language attitudes» означає відношення, ставлення до мови, певні оцінювальні реакції, уявлення, почуття щодо мови. Дослідження форм і особливостей мовних трансформацій на рівні особи чи групи, вивчення особливостей сприйняття конкретної мови, її статусу і значення, ідентифікаційної ролі, а також чинників, які викликають зміни у ставленні були актуалізовані вченими соціально-гуманітарних наук другої половини ХХ – перших десятиліть ХХІ століття [5].

Чинники, які впливають на language attitudes включають соціально-економічні реалії, історичні традиції, державну мовну політику, місце проживання, приналежність до певних етнічних, релігійних угруповань, соціальних прошарків, які й визначають престиж і силу мови, приязне/неприязне, доброзичливе/недоброзичливе ставлення до неї представників суспільства, причому не лише в середині обмеженого певними кордонами простору, але й загальносвітового.

Принципова відмова від використання певної мови чи перехід на іншу мову спілкування, зменшення чи підвищення мотиваційного рівня вивчення і застосування якоїсь мови є наслідком сукупності соціально-культурних, політичних та економічних чинників. Однак, залежно від ситуації, будь-який з них може стати визначальним в language attitudes особистості.

Аналіз мовної ситуації, яка склалася в Україні починаючи з 1991 року серед населення дозволяє виділити як основний чинник зміни language attitudes політичний. Переписи 1989 і 2001 років зафіксували зниження кількості «українців, які вважають українську своєю рідною мовою (з 87,72% до 85,16%)» [1, 12]. Звернення до статистичних даних переписів і результати опитувань засвідчують значні регіональні відмінності у мовній ситуації України. Так, упродовж 1994-2005 років у переважній більшості регіонів України серед населення зросло використання української мови як мови сімейного спілкування, водночас серед населення Донбасу та південного сходу України характерним був «процес поширеного відтворення російської мови як засобу сімейного спілкування» [2, 77-78]. Упродовж останнього десятиліття відношення до української мови як мови спілкування і її державного статусу зазнало змін. Як засвідчують результати опитування, проведеного у березні 2022 року, зросла кількість громадян, які називають українську мову рідною (з 57% у 2012 р. до 76% у 2022 р.) [3]. Також переважна більшість (83%) схильна вважати, що українська мова повинна бути єдиною державною мовою в Україні, та жодних проблем на мовному ґрунті між українськомовними і російськомовними громадянами не існує (67%) [3].

Дослідники відзначають, що консолідуюча функція будь-якої мови є дуже потужною [6, 328]. Хоча результати загальнонаціонального соціологічного дослідження проведеного в Україні 2021 року засвідчили, що лише 14,8% респондентів вважають, що мова «сьогодні об'єднує людей в українському суспільстві» (приблизно як і національна належність (14%)) [4], поглиблення російсько-українського військового протистояння вплинуло на

language attitudes. Воно посилило вагу і значення української і як розмовної, повсякденної мови спілкування, і як державної мови, активізуючи її політичну цінність та консолідаційну роль.

Таким чином, внаслідок політичних, соціальних, культурних та економічних впливів можуть відбуватися суттєві зміни в лінгвістичних процесах серед населення, у сприйнятті і використанні повсякденної/основної розмовної/рідної/другої мови. В українському суспільному просторі доби незалежності найбільш гострі трансформації в language attitudes були викликані зовнішніми політичними впливами останнього десятиліття. Їхнім наслідком стало суттєве підвищення статусу й престижу української мови.

Список використаних джерел

1. Мельник С., Черничко С. Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації. Ужгород: ПоліПрінт, 2010. 164 с.
2. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с.
3. Шосте загальнонаціональне опитування Мовне питання в Україні 19 березня 2022 // Соціологічна група Рейтинг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march_19th_2022.html – Назва з екрану. – Дата звернення: 15.04.2022.
4. 30 років незалежності: які здобутки і проблеми зростання бачать українці й на що сподіваються у майбутньому (липень-серпень 2021 р.) // Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/30-rokiv-nezalezhnosti-i-aki-zdobutky-i-problemy-zrostannia-bachat-ukraintsi-i-na-shcho-spodivaiutsia-u-maibutnomu> – Назва з екрану. – Дата звернення: 15.04.2022.
5. Dragojevic M., Fasoli F., Cramer J., Rakić T. Toward a Century of Language Attitudes Research: Looking Back and Moving Forward // Journal of Language and Social Psychology. 2021. Vol.40(1). P. 60-79.
6. Edwards J. Language Attitudes // Encyclopedia of Language and Linguistics, 2nd ed., ed. by K. Brown. Vol. 6. Oxford: Elsevier, 2006. P. 324-331.

Кожолянко Олександр,

доктор історичних наук, доцент,
Інститут післядипломної педагогічної
освіти Чернівецької області
(м. Чернівці, Україна)

ОСНОВА МАЛАНКИ НА БУКОВИНІ

У давні часи святкування зустрічі Нового року і Маланки відзначено вченими власне на землях давніх цивілізацій. Зараз же традиційний обряд Маланки можна зустріти переважно на теренах Галичини, Поділля, Буковини, північних районах Молдови, у східних районах Румунії.

Для розуміння основ свята Нового року-Маланки потрібно звернутися до глибин існування людини, до початку відмірювання часу, до основ календаря.

У різних народів різних континентів Землі календар вважався священним, оскільки він був пов'язаний з небесними світилами як критеріями виміру часу та явищами природи.

Людина спостерігала, що Сонце й Місяць з'являються і зникають періодично. Відповідно періодичність появи Сонця й Місяця становить добу.

У природі протягом року відбувається також зміна явищ, які називаються порами року й діляться на зиму, весну, літо, осінь. Відповідно вимір часу проводиться і за порами року.

В дохристиянські часи на українських теренах початок Нового року припадав на 19 березня. А з прийняттям християнства на Русі (X ст.) за вказівкою князя Володимира Великого початок Нового року було перенесено на 1 березня.

В Україні новий стиль (григоріанський) запроваджено 31 січня 1918 р. і за 31 січнем йшов день 14 лютого. Центральна Рада Української Народної Республіки 1 березня 1918 р. затвердила новий стиль для цивільного вжитку, а в церковному житті залишався старий юліанський календар.

На тій частині Буковини, яка з кінця 1918 р. входила до складу Румунії, новий стиль літочислення було запроваджено 18 січня 1919 р. (останній день юліанського календаря), і наступним днем нового літочислення став день 1 лютого 1919 р. Православна та греко-католицька церква в Україні й нині користуються старим юліанським календарем («за старим стилем»).

Свято Маланки бере свій початок ще з дохристиянських часів, коли люди вірили в богів Природи та мали анімістичний світогляд (вірили в духів та душу).

Головним атрибутом обряду Маланки було світло. Втрата світла означала, що Маланка припиняє свою вітальну участь у селі.

Серед дійових осіб Маланки особлива роль належала «ведмедям». При зустрічі Маланок, а також у центрі села 14 січня організовувались змагання «ведмедів». «Ведмедя», який переміг, його товариші піднімали на руки і з вигуками «Слава» підкидали вгору [1].

Іншу групу складали персонажі, переважно, давнього походження: «звичайні ведмеді», «євреї», «лікарі», «дід», «баба», «чорт» та інші, вбрані так, що особу виконавця пізнати неможливо [2, с. 47].

За кілька тижнів до Нового року, а в деяких місцевостях обов'язково в грудні (на свято Миколая) сходилися хлопці, щоб обрати ватажка Маланки – «калфу», старшого парубка «капітана», якому доручалася влада на весь час зимових свят. Окрім турбот про матеріальне забезпечення обряду (реквізит, музика, збір грошей тощо), він брав на себе відповідальність за його успішне проведення в цілому.

Підготовка реквізиту (виготовлення нових костюмів і ремонт старих) здійснювалася протягом Пилипівського посту, коли, за повідомленнями інформаторів, «збирали Маланку». За цей період виготовляються маски, одяг, головні убори.

У давні часи у Вашківцях маланкувати ходили і дівчата. Дівоча «Меланка» мала поважніший характер. Дівчата вибирали найкращу з-поміж себе і одягали її «молодою» - Маланкою. Вся дівоча ватага іменувалася дружками. Дівчата до хати не заходили - щедрували під вікном [1].

Поширення принципу загальності, звуження кола осіб, дворів, хат, що їх відвідували масковані парубки, переконливо засвідчує трансформацію обряду, в якому аграрно-господарські мотиви поступово витіснялися шлюбними. Прихід з Маланкою демонстрував громадську шану до кожного з членів сільської общини. І навпаки, обминаючи навмисне чиєсь подвір'я, тим самим привселюдно виявляли громадський осуд.

У XIX та першій половині XX ст. Маланка в день Нового року після вітань йшла «очищатись» у воду річки або ставка (Вашківська Маланка з різних кутів йшла очищатися до р. Черемош). Не звертаючи уваги на температуру повітря та води, маланкарі входили у воду і в такий спосіб очищались. Якщо річка була під кригою, то прорубували ополонку на міліні і тоді по черзі стрибали з льоду у воду. Ця обрядодія збереглася і до наших днів. На початку XXI ст. Вашківська Маланка рідко ходить до р. Черемошу, а «очищається» у воді невеликого рівчака (р. Глибочок), який протікає через населений пункт [1].

Протягом останнього десятиліття у Чернівцях на Буковині відбувається фестиваль Маланок «Маланка-фест» започаткований у 2010 р. У різних частинах міста відбуваються маланкові дійства. Так, збираються тисячі учасників з усіх районів Чернівецької області та сусідньої Івано-Франківщини.

У новітній час людина перетворила новорічну Маланку у висміювання негараздів приватного і суспільного життя, у побажання здійснення приватних і колективних мрій.

Таким чином, як вказують матеріали дослідження, маланкові новорічні дійства мають під собою давню історію і відповідну символіку. Свято Маланки бере свій початок ще з дохристиянських часів, коли люди вірили в богів Природи та мали анімістичний світогляд (вірили в духів та душу). Буковинська Маланка своєю традиційністю збереглась до наших днів, хоча магічний, морально-виховний зміст маланкових обрядодій значно змінився. Обряди стали

переважно відпочинково-розважальними діями.

Отже, новорічна Маланка на Буковині відзначається різними рядженими дійовими особами, обрядами, які мали на меті сприяти багатству, відверненню злих сил. Маланка подавала своїми діями сигнали до пробудження силам природи (сонцю, воді) через пісню, танець, перевдягання.

Список використаних джерел

1. Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича (МЄЕ ЧНУ) - зберігаються у етнографічному музеї Чернівецького національного університету. 1988- 2008.
2. Кожолянко О. Буковинська Маланка-переберія: обрядовість та символіка // Питання стародавньої історії, археології й етнології. Т. 1(35). Чернівці, 2013.

Курочкін Олександр,

доктор історичних наук, професор,

Київський національний університет культури і мистецтв
(м. Київ, Україна)

ДО ІСТОРІЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ РІЗДВЯНИХ «ЯСЕЛ»

Звичай та обряди слушно вважають важливими індикаторами етнічної ідентичності. В той же час ці компоненти духовної культури нерідко піднімаються до рівня надетнічних, інтернаціональних традицій.

Яскравим прикладом може служити звичай встановлення різдвяних «ясел» або різдвяного вертепу. Він добре відомий багатьом європейським народам, що сповідують християнство, передусім католикам і греко-католикам.

Різдвяні «ясла» - медіатор між світом священного і земного, вони моделюють важливий фрагмент євангельської історії, а саме – чудесне народження Ісуса Христа. Маючи наднаціональну (загальнохристиянську) цінність, цей рукотворний предмет виступає і як оригінальний артефакт і сакральний об'єкт вшанування з боку представників релігійної громади.

Італія по праву вважається батьківщиною традиції образотворчого показу у католицьких храмах різдвяних «ясел» - презепе. Вона започаткована у далекому 1223 році у містечку Гречино, де св.Франциск Асизький вперше відтворив наочно згадану у Євангелії сцену народження Ісуса Христа. Відтоді цей сюжет набув значення одного з першорядних у релігійному мистецтві. Упродовж віків у різних областях Італії місцеві майстри створювали моделі презепе з дерева, теракоти та інших матеріалів.

Виникнувши в Італії, звичай образотворчого зображення Різдва у формі великих і маленьких «ясел» набув широкого розповсюдження серед християнських народів Європи. Зокрема у Франції їх встановлюють як у храмах, так і у міських квартирах і сільських будинках. Виготовлення різдвяних ясел (діалектні терміни – grupi, presepe, belen, nativeta тощо) й фігурок до них,

котрі називаються santones, стало популярним видом народного мистецтва. Вже 1803 р. у Марселі проходив перший ярмарок сантонів, який суттєво посприяв розвитку цього своєрідного народного ремесла.

На німецькомовних теренах (Німеччина, Австрія, Швейцарія) різдвяний вертеп відомий як krippe. Первісно цей термін означав ясла – годівницю для худоби, а згодом став прикладатися і до художніх моделей інсценізації народження Ісуса Христа (Weihnachtskrippe).

Євангельські сюжети розігрувалися у католицьких храмах як живими акторами, так і за допомогою ляльок. На території Австрії (м.Грац) перші церковні «ясла» відомі з 1579 р., їх спорудили учні місцевої єзуїтської школи. Сьогодні мистецтво виготовлення різдвяних вертепів продовжує розвиватися у тих областях німецькомовного простору, де існують давні традиції деревообробного промислу й різьби по дереву.

Звичай різдвяних «ясел» глибоко закорінений у західних слов'ян, що сповідують католицизм – чехів, словаків, поляків. Як і в Італії, у них він первісно утвердився у просторі храмів. Перші різдвяні «ясла» на землях Чехії були встановлені 1560 р. єзуїтами у костелі св.Климента на пражському Старому місті. Сучасні чеські майстри виготовляють різноманітні моделі вертепу зі скла, кераміки, текстилю, кукурудзяного листя, печива та інших матеріалів.

Близько семи віків нараховує історія вертепу – szopku на теренах Польщі. Вперше її встановили на Різдво у краківському костелі св.Андрія на початку ХІУ ст. Шляхи розвитку об'ємних зображень Різдва у різних областях Польщі мали певні особливості. Вже у першій половині ХІХ ст. сформувалися засадничі відмінності варшавської та краківської шопки. Остання має заслужений авторитет найбільш зрілої й досконалої у художньо-естетичному відношенні. Розвитку і популяризації краківської шопки сприяла не лише плідна діяльність кількох поколінь народних майстрів, а й розумна опіка з боку співробітників місцевого Історичного музею.

Кожна культурна традиція має місце свого народження. Якщо вона суголосна уявленням, смакам, інтересам певного суспільства, вона поширюється, переходячи від народу до народу, від країни до країни. Міграція культурних стереотипів часто детермінована релігійним фактором.

Берестейська унія 1595-1596 років відкрила шлях до поступового зближення церковної і народної святково-звичаєвої культури християн західного і східного обряду. Лише з урахуванням цих взаємозв'язків можливе об'єктивне вивчення історії різдвяного вертепу на теренах України і Білорусі.

Любчик Ігор,

доктор історичних наук, професор,

Івано-Франківський національний медичний університет

(м. Івано-Франківськ, Україна)

МЕДИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В СТРУКТУРІ ВИБІРКОВИХ ДИСЦИПЛІН ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Під впливом процесів глобалізації, в умовах сьогодення України, роль краєзнавства помітно зросла. Завдання, які стоять перед краєзнавством, тісно переплітаються з освітніми пріоритетами, зокрема виховання у громадян почуття національної свідомості, глибокої поваги до рідного краю, його історії, культури, традицій. Ще І. Франко стверджував, що: «краєзнавство – це перший ступінь, перша прикмета раціональної освіти...» Переконалися, сьогодні особливо актуально вести мову про формування в освітянському просторі не просто кваліфікованого фахівця, а й національно стійкої і творчої особистості.

Загальне краєзнавство останнім часом все більше актуалізує і розширює свою профільну мережу, іноді навіть дуже вузького характеру. Доречність його викладу очевидна практично у кожному виші, незважаючи на фахову спрямованість, яка у кожному навчальному закладі вносить свої акценти.

У 2008 р. у навчальні плани підготовки спеціалістів напрямку фармація ІФНМУ внесли курс за вибором «краєзнавство», вивчення якого передбачалося впродовж одного семестру. В останнє десятиліття зважаючи на актуалізацію у навчально-методичному процесі вибіркових дисциплін і їхню медичну зорієнтованість у нас визріла думка започаткувати в переліку вибіркових дисциплін «медичне краєзнавство», метою якого буде ознайомлення студентів із характерними рисами медичного життя краю. Звичайно, що названий курс є завжди симбіозом загального краєзнавства і його медичної складової, яке вже добре апробоване на усіх факультетах (медичному, стоматологічному і фармацевтичному), а також з іноземцями.

Медичне краєзнавство, розцінюємо як галузь краєзнавчої науки, що вивчає історію і сучасний рівень розвитку охорони здоров'я, медицини та фармації краю в усіх його проявах. Знайомство з ним проводимо з дотриманням загальнонаукових та конкретно-історичних методів, формуючи цілісне уявлення про процес розвитку всіх складових охорони здоров'я у регіоні. Подібні завдання намагаємося реалізувати через вивчення історико-медичного краєзнавчого фонду регіону, етнополітику окремих державних центрів у медичній галузі, історію окремих установ, вивчення персоналій медиків, громадських діячів, які працювали в охороні здоров'я в сфері.

Зважаючи, що аудиторний фонд є доволі обмежений, значна увага приділяється пошуковій роботі, самостійним узагальненням. Тематичне наповнення курсу складається з трьох кредитів, один з яких складає аудиторний фонд.

У тематичному наповненні дисципліни особливу увагу приділяємо темі «Медичне життя краю в період Австро-Угорської доби», у якій розкриваємо особливості організації медицини краю, витоки фармацевтичного ремесла на Прикарпатті та, звичайно, медичну персоналістику епохи. Намагаємося знайомити студентів з діяльністю І. Вайнгартена, Я. Грушкевича, В. Яновича, Є. Озаркевича, Я. Окуневського.

Особливості медицини в австро-угорську добу продовжує охороноздоровча сфера краю в умовах Другої Речі Посполитої в контексті якої намагаємося розкрити стан лікувальних закладів та захворюваності на теренах краю. Міжвоєнна доба, зважаючи на певні етнополітичні зміни, внесла певні корективи і в організацію медичної сфери краю. Одним з найбільш знаних медичних закладів міжвоєнного Станіслава була приватна Клініка Я. Гутта (сьогодні один з корпусів обласного фтизіопульмонологічного центру у м. Івано-Франківськ). Заклад вважався найпрестижнішим у місті. Медична персоналістика міжвоєнного періоду включає розповіді про акушерів-гінекологів К. Воєвідку, Я. Гутта, доктора В. Кобринського з Коломиї, В. Кархута, який працював завідувачем відділу внутрішніх недуг Української лічниці Андрія Шептицького, а наприкінці життя його особистим лікарем.

У переліку запропонованих студентам тем для ознайомлення своїм новаторством відзначається лекція про етапи поступу Івано-Франківського національного медичного університету, зміст якої розкриває витоки медичного вишу Прикарпаття, особливості його становлення у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. через пошуки можливостей і стратегію розвитку. Серед пам'яток архітектури, які мають особливе значення в пізнавальному екскурсійному огляді міста для студентів-медиків має сучасна будівля центрального корпусу медичного університету, збудована наприкінці ХІХ ст. в неоренесансному стилі для дирекції залізниць.

Розкриваючи особливості медичної персоналістики ІФНМУ на етапах його становлення, намагаємося приділяти увагу С. Верхратському, Ю. Спасокукоцькому, А. Гарагашяну та науковим школам Ю. Мельмана, О. Бабенка, Є. Нейка та М. Рожка.

Мойсей Антоній,

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри суспільних наук

та українознавства,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

РОБОТА Д. ДАНА «ВІВЧАРНЯ У РУМУНІВ БУКОВИНИ» – СКЛADOVИЙ КОМПОНЕНТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ БУКОВИНИ

Дімітрій Дан (1856 – 1927) – буковинський священик, громадський діяч, благодійник, історик, фольклорист та етнограф, член-кореспондент Румунської

Академії наук. Ще з гімназійних років зацікавився народознавством. Найбільш відомим в цій галузі він став своїми дослідженнями етнічних груп Буковини: українців, вірмен, євреїв, липован та циган. В серії статей під загальною назвою «Народні вірування буковинців» Д. Дан розкрив традиційні повір'я румунів цього регіону, піднімаючи широкий спектр тем (1000 вірувань). Його народознавчий доробок ґрунтувався на наукових засадах, про що свідчить факт проведення досліджень у дусі етнопсихологічної школи, дотримання історичного методу дослідження, його проникнення ідеями еволюціонізму, толерантності та об'єктивізму, взаємоповаги при висвітленні різних сторін життя етнічних груп Буковини. Ці дослідження стали значним внеском у вивчення матеріальної та духовної культури народів, що проживали на Буковині. Ці обставини ставлять Д. Дана у поважний ряд дослідників традиційної культури населення Буковини другої половини XIX – початку XX ст.

В руслі цієї ж тематики знаходиться ще одна його робота: **«Вівчарня у румунів Буковини (ілюстрований фольклорний нарис)»** [1]. Вона, як і інші його праці, спочатку побачила світло на сторінках періодичної преси, з якою у нього була тісна співпраця. Він друкувався на сторінках багатьох газет та журналів, серед яких згадаємо: «Patria», «Familia», «Deșteptarea», «Timpul», «Aurora Română», «Revista Istorică», «Revista Politică», «Gazeta Bucovina», «Junimea Literară», «Transilvania», «Bukowiner Nachrichten», «Bukowiner Post», «Volkskunde» та ін.

Буковинський літературний журнал «Junimea literară» (Літературна юність), який відродив у 1923 р. свою діяльність після подій Першої світової війни, надав досліднику таку можливість. Робота, присвячена вівчарству у румунів Буковини, вийшла у чотирьох номерах цього журналу за 1923 р. (№ 4, 5, 10, 11), а потім була видана окремою книжкою в Чернівцях у видавництві Інституту графічних мистецтв «Голос Буковини» (Glasul Bucovinei).

Не дивлячись на невеличкий об'єм роботи (35 ст.), вона охоплює весь процес, пов'язаний з однією з дуже важливих галузей господарства не тільки румунів Буковини, але і всього румунського етнічного простору. На важливість вівчарства автор наполягав у вступі до роботи. «Майже не буває такого господаря, – пише Д. Дан, – який би не тримав хоча б декілька овець. Це природна справа, бо вівця харчує і одягає його з голови до ступні ніг». Тому румуни з любов'ю відносяться до овець. «Добре доглянуті вівці народжують часто під Різдво, тобто, коли зима в повній силі, тому ягня тримають у хаті під ліжком, або скачуть хатою на нескінчену радість дітей» – розповідає автор, привносячи емоційне забарвлення в цей чисто науковий твір. Ця любов вбачається також в іменах, які надають вівцям.

Робота Д. Дана ґрунтовно розкриває весь процес організації вівчарні, збору отари, методики стрижки овець, ділення молочних продуктів, вибір місця для розташування, облаштування колиби, кошари, струнги тощо. Детально описано значення та подробиці професії чабана, ієрархія в пастушачій діяльності. Достеменно взнаємо від Д. Дана про одяг пастухів. Окремо виділено процес доїння овець та вироблення будзу та вурди. Описано техніку здобуття

«живого вогню» та його значення. Дуже радісний для всієї громади «розпуск» вівчарні також описаний у всіх деталях. Серед захисників отар св. Петро і св. Харалампій, а серед селян вони сприймаються доброзичливо і з певною пересторогою. Автор перераховує також всі дні року, яких дотримуються власники овець для їх захисту від диків звірів та хвороб.

Одна з незмінних характеристик етнографічних робіт Дімітрія Дана – це увага до народної медицини. «Вівчарня у румунів з Буковини» не є виключенням з цієї традиції. Автор перераховує хвороби овець, розкриває методи лікування, подає лікарські засоби, серед яких зустрічаємо унікальні тексти заклинань. Слід відмітити, що подібні тексти відкривались дослідникам дуже рідко, але священику, який довгі роки служив в буковинських громадах, люди довіряли. Захисна магія, яка була складовою частиною народних лікувальних засобів, надає хороше підґрунтя для відстеження еволюції ментальності румунів Буковини.

Слід відмітити вичерпне освітлення в доробку Д. Дана термінології вівчарства, що надає неоцінений матеріал для дослідження еволюції лексики румунської мови, а також до вивчення впливу на українську (гуцульську) термінологію означеної галузі. У роботі присутні малюнки.

Таким чином, можна констатувати, що «Вівчарня у румунів з Буковини» Д. Дана є унікальною працею в галузі вивчення вівчарства у румунів в її історичному та етнографічному вимірах. Для Буковини вона має стати невід'ємною сторінкою в історії та етнографії краю. На жаль, на сьогоднішній день ця унікальна праця не увійшла в науковий обіг ані румунської, ані української історіографії. Було б доцільно ознайомити українську наукову спільноту з «Вівчарнею» Дімітрія Дана шляхом її перекладу на українську мову.

Список використаних джерел

1. Dan D. Stâna la români din Bucovina (schiță folclorică ilustrată). Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1923. 38 p.

Моїсей Аркадій,
заслужений учитель України,
Румунський культурний центр Є. Хурмузакі,
(м. Чернівці, Україна)

ФІКСАЦІЯ ЕТНОГРАФІЧНОГО ЯВИЩА В РОБОТІ Д. ДАНА «СПОВИВАННЯ У РУМУНІВ БУКОВИНИ»

Дімітріє Дан (1856–1927), служив священиком в декількох буковинських селах, добре знав простих селян і проявив пильний інтерес до етнографії. Завдячуючи своїм роботам про етноси, які проживали на Буковині, а також іншим темам, був обраний членом-кореспондентом Румунської Академії Наук. Він займався народознавством в оточенні авторитетних дослідників, своїх

краян, таких як С.Ф. Маріан, Є. Нікуліце-Воронка та ін. Ці обставини вплинули на формування його стилю та тематики досліджень. Якщо його колеги друкували об'ємні багатотомні колекції етнографічного матеріалу, то Д. Дан концентрувався на описі конкретних об'єктів та явищ, недостатньо вивчені колегами, або здійснював фіксацію вже відомих ритуалів чи традицій в конкретні періоди часу та локаціях. Матеріальна сторона явища ним описувалася скрупульозно і детально. Такі роботи надають можливість сучасним дослідникам простежити еволюцію явища.

У такому стилі етнограф дослідив один з елементів сімейної обрядовості, публікуючи у 1906 р. в журналі «Літературна юність» («*Junimea Literară*») статтю під назвою «Сповивання у румунів з Буковини» («*Înfășatul la românii din Bucovina*») [1].

Автор розпочав опис з моменту, коли вагітна жінка за декілька днів, іноді навіть тижнів до родів, починала підготовку всього необхідного для сповивання: пелюшок, подушок, смужок, хустин. Етнограф звернув увагу на матеріал, з якого виготовляли сповиток – домоткане полотно з бавовняними нитками (*bumbăcel*), куплене в місті, або м'яке з льону. Автор відмітив той факт, що раніше ніяких бавовняних ниток в домі румуна не було. Тобто вбачається певна еволюція в поступі матеріальної бази хатнього начиння під впливом міської культури побуту.

Кожен аксесуар для сповивання малюка описаний дослідником в подробицях. Наприклад, подушечка, яка підкладалася під голову новонародженої дитини: описано з якого матеріалу, чим набита, де і які прикраси мають бути на ній та в якому місці. При цьому Д. Дан подав також історичні дані. Він підкреслив, що у бідних людей замість подушечки використовували стару горботку (*catrință*), або зігнутий навпіл поділ старої сорочки. Раніше так практикували всі селяни і ніхто не знав, що можна придбати в магазині подушки, а тим більш червоні наволочки. Вагітна жінка виготовляла подушки сама з міцного полотна. Також вона своїми руками ткала трьохкольорові смужки для сповивання. Це ще одне підтвердження еволюції матеріальної бази етнографічного явища.

Хустинки для голови виробляли з білого полотна, на початку ХХ ст. купували в крамницях. Бавовняний *тултан* (хустка з мусліну), який також використовували, нагадував період сильного турецького впливу. На головний убір, як відмітив автор, спостерігався також вплив сусідок-німкенів, які використовували в'язані чепчики. Однак вибір елементів головного убору в конкретному випадку залежав в основному від хресних батьків (*nănașii*), які, за звичаєм, їх дарували.

У процесі першого сповивання велику роль відігравала повитуха (*moșa, moașa*). Повитухою могла бути мати породіллі, родичка, бабуса похилого віку, своячениця або бабуса жінки, стара уміла жінка. Повитуха була шанованою особою в громаді – носій спеціальних народних акушерських знань, основною функцією якої було надання допомоги породіллі (як раціональними, так і ірраціональними засобами) під час пологів. За Д. Даном, повитуха піднімала новонародженого малюка над коритцем, обливала водою, потім накривала

полотном. Спочатку опускала малюка під стіл, потім приступала к загортанню у відповідності до встановлених традицій. Кожний елемент сповивання давав розуміння доброго продумування санітарних норм та фізіологічних особливостей маленької людини.

Малюка сповивали в більшості випадків до 6 тижнів без різниці статті. Тоді його вели до церкви. Для цього виготовляли спеціальну сорочку. У роботі міститься детальний її опис.

Робота Д. Дана «Сповивання» не була новою на той час за тематикою. Вона була опублікована через 14 років після видання С.Ф. Маріаном своєї фундаментальної монографії «Родини у румунів» (1892), присвяченої родильній обрядовості у румунів, де буковинський матеріал був основним [2]. Тематика родильної обрядовості румунів Буковини більш детально розкрита у роботі С.Ф. Маріана, де вміщено багато матеріалів про магічну практику пов'язаною з сповиванням, паралелі з румунами різних етнографічних зон Румунії та іншими народами. Щодо роботи Д. Дана, то в ній більш досконало та повно передана механіка процесу сповивання, крім того час, який пройшов від публікації свого наставника С.Ф. Маріана, надав можливість порівняння поступової еволюції обряду.

Отже, робота Д. Дана представляє науковий інтерес у першу чергу фіксацією етнографічного явища в конкретному часовому відрізку (1906 р.), в ній зокрема, добре відслідковується поступ матеріальної сторони обряду сповивання у румунів Буковини, проявляються нові елементи ролі повитухи в ритуалі сповивання, які відрізняються від описаних у роботі С.Ф. Маріана.

Список використаних джерел

1. Dan Dimitrie. Înfășatul la Români din Bucovina // Junimea Literară. 1906. A. 3. N. 8-9. P. 152–154;
2. Marian S. Fl. Nașterea la români. Studiu etnografic. București: Edițiunea Academiei Române, 1892. 447 p.

Мороз Тетяна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Пінцак Вадим,

кандидат політичних наук, доцент,

Інститут післядипломної педагогічної освіти

Чернівецької області

(м. Чернівці, Україна)

МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

У найширшому розумінні субкультура – це будь-яка група людей, члени якої мають інтереси, що відрізняються від інтересів тих, хто належить до

загальноприйнятої моделі поведінки. До наукового обігу цей термін увів американський соціолог Девід Рісмен 1950 року в праці «Самотній натовп», де він проаналізував психотип сучасної йому людини Заходу. Більш ґрунтовний аналіз субкультур здійснив британський соціолог Дік Хебдідж, опублікувавши 1979 року працю «Субкультура: значення стилю». Одним із висновків вченого є думка про те, що громадянське суспільство складається з конкретних сегментів, і далеко не в кожному з них панують загальноприйняті культурні норми й цінності.

Деякі субкультури слід вважати контркультурами. Вперше до наукового обігу цей термін увів американський соціолог Теодор Роззак, опублікувавши 1969 року монографію «Створення контркультури: роздуми про технократичне суспільство та його молодіжну опозицію», в якій було здійснено порівняльний аналіз європейських та північноамериканських культур 60-х років минулого століття. У широкому значенні контркультура – це напрям розвитку субкультури, що агресивно протистоїть «офіційній» традиційній культурі.

На наш погляд, варто зауважити, що культура не набувається біологічно. Кожне покоління спочатку засвоює її і тільки потім передає наступному. Культура формує в людини відчуття приналежності до певної групи. В усіх суспільствах завжди існувала та існує велика кількість підгруп, які дотримуються дещо відмінних від загальноприйнятих культурних цінностей. Проте до ХХ ст. в історії Європи системоутворювальний характер мала саме традиційна культура. Зауважмо, що трансформація саме традиційних ціннісних орієнтирів в ХХ ст. відбувається внаслідок впливу науково-технічної революції та розповсюдженню масової культури. Світ став настільки великим і водночас тісним, що кордони культур почали «розмиватися» і це прискорило (по суті, відбувся вибух) формування різних культурних утворень – субкультур. Отже, субкультури в тому вигляді, у якому ми їх знаємо, з'явилися після Другої світової війни.

У реаліях сьогодення сучасні інформаційно-комунікаційні технології суттєво вплинули на більшість молодіжних субкультур, оскільки у глобальній мережі досить часто повторюється вислів: «Інтернет з'їв субкультури». Окрім цього, з появою інтернету фрагментарне входження до субкультури стало нормою. На зміну старим субкультурам прийшли нові «культурні мікси» з реального та віртуального простору. Тотальна діджиталізація позбавила молодіжні субкультури автономності, спростила їхній зміст і орієнтує їх на масового споживача.

Сучасні підлітки як «цифрові аборигени» більшість свого вільного часу проводять в мережі, обмінюються думками, запитують про цікаве і незрозуміле, просять порад і навіть щось радять самі, відповідно до власного життєвого досвіду, освідчуються в коханні тощо, одним словом, самовиражаються. Діалог чи полілог учасників масової вебкомунікації має типові ознаки спонтанного усного мовлення (односкладні, незакінчені речення, звуконаслідувальні слова, суржик, сленг), проте відбувається воно в письмовій формі. Як масове явище в інтернет-спілкуванні мовознавці відзначають орфографічну та пунктуаційну неграмотність, бідність лексичного запасу, надмірне використання англіцизмів,

сленгової та суржикової лексики. Отже, можемо говорити про своєрідний протест проти унормованості, кодифікованої української літературної мови. Такі висновки роблять дослідники мовної специфіки інтернет-спілкування Л. Коваленко [3], І. Ковальчук [4], О. Тищенко [6], О. Тур [7].

Окремим різновидом мови інтернет-спілкування (за результатами досліджень Г. Гусейнова, А. Шалито, С. Вільянова) є так звана «албанська» (або «олбанська», або «албацька») мова, тобто мова «падонкаф». Таке явище набуло неабиякого розповсюдження й широкого використання насамперед серед російськомовних вебспіврозмовників. Йдеться про навмисне перекручування слів, навмисне помилкове написання, використання обценної лексики і певних сленгових штампів. На основі мови «падонкаф» утворилася лексика в стилі «превед», тобто фонетична декоративна обробка суржикового ряду слів, наприклад: *превед!* – *привіт!*, *афтар* – *автор*, *готишишна* – *незвичайно, гротескно*, *красафчег* – *красунчик*, *дєнді*, *нєсмїшно* – *не смішно*, *пака!* – *бувай!* Такі лексеми виникли на розважальних сайтах. Приклади використання жартівливої «тарабарської» мови маємо ще в бурлескно-травестійній поемі І. Котляревського «Енеїда» (1798 р.): «*Борців як три не поденькуєш*». Тарабарщина була поширена серед бурсаків того часу і в народних анекдотах. Окрім цього, така лексика входила, очевидно, і в жаргон злодіїв і вживалася з метою «зашифровки» їхніх розмов при сторонніх.

На жаль, інтернет-макаронічна лексика сьогодні з віртуального спілкування переходить до реальних щоденних побутових розмов. Все частіше читаємо такі слова не лише на форумах, чатах, але й чуємо такі слова в усному мовленні наших підлітків. Зрозуміло, що вебкомунікація має свої особливості й інтернет-сленг – це реакція соціуму на інформаційні виклики сьогодення, однак будь-які порушення правил і норм мовної системи призводять до порушення мовної картини світу, бо порушення мовного коду спричиняють порушення коду генетичного. З цього випливає деяка пересторога у ставленні суспільства до представників деяких субкультур, які можуть формувати в підлітків не лише знецінення загальноприйнятих моральних і етичних норм поведінки, правил спілкування, але й неадекватне сприйняття реальності.

Список використаних джерел

1. Івушкіна О.В., Сілютіна І.М. Особистість у кіберкультурі (до питання про кіберсоціалізацію людини). *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 259. С. 192-195. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92588/48-Ivushkina.pdf?sequence=1>
2. Іванченко Л.І. Молодіжні субкультури в сучасному світі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20 (1). С. 201-210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29__21
3. Коваленко Л.Т. Як спілкуватися в соціальних мережах і чи може вчитель впливати на культуру спілкування в інтернеті. URL: <https://mova.ippo.kubg.edu.ua/>

4. Ковальчук І.А. Мовна специфіка спілкування в інтернеті. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10766/Kovalchuk_Movna__s_petsyfika_spilkuvannya.pdf
5. Слободянюк А. В. Погляди на мораль, зміни у вимірюванні цінностей (за результатами дослідження). *Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/view/7812/6400>
6. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1442789
7. Тур О.М. Норми мовленнєвого етикету та особливості інтернет-спілкування. URL: http://rusnauka.com/14_NPRT_2010/Philologia/65779.doc.htm

Пивоваров Сергій,

доктор історичних наук, професор,

(м. Чернівці, Україна)

Крайня Ольга,

кандидат історичних наук, провідний наук. співробітник,

НЗ «Києво-Печерська лавра»

(м. Київ, Україна)

РЕЛІГІЙНА ПРАКТИКА ЗЦІЛЕННЯ ОЧНИХ ХВОРОБ

(за матеріалами Національного заповідника «Києво-Печерська Лавра»)

Речові джерела церковного походження в колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» (далі – НЗ «КПЛ»), які пов'язані з лікуванням очних хвороб, містять зображення ока або згадку про нього, потребують спеціального дослідження. До цього спонукає варіативність інтерпретацій. В облікових описах ми стикаємося з наслідками цензурних обмежень радянських часів. Історія таких надходжень зазвичай починається з «повернення з евакуації» 1947 р. Багато церковних речей спільного походження були розпорошені ще у 1920–1930-ті рр. й стали використовуватися в експозиціях (зокрема, «Релігія і медицина», «Знахарство в Україні» та ін.) під пропагандистськими гаслами на кшталт: «Геть жени попа – клич лікаря...» [9, 388]. Це аж ніяк не сприяло об'єктивному дослідженню культурної спадщини.

Сьогодні актуалізується проблема переосмислення релігійних практик в світлі нових наукових підходів до гуманітарних знань. Об'єктом дослідження наразі є церковна практика зцілення очей. Предметом – християнські наративи щодо очей, як органу чуття, і речові джерела, дотичні релігійній практиці зцілення очей та з їхнім зображенням з колекції НЗ «КПЛ».

Зі зміною парадигм змінювалися у відповідному соціокультурному контексті підходи до тлумачення ока. Це відбито в писемній традиції і найбільш

універсально – в мистецтві, де містичне хвилювання перед образом Всевидачого Божого ока (*іл. 1*), віддзеркалення практик лікування шляхом принесення вотиву-обітничі до святині, умивання очей святою водою з вірою у святість також посудин сакрального значення обумовлюють і демонструють методики зцілення цих чуттєвих органів. У християнській літературі, як і в «мові» мистецтва душевні й фізичні розлади нероздільні, й ослаблення зору часто подається метафорично – наприклад, «сліпота» позначає перебування людини поза християнством, а «прозріння» – набуття відповідних чеснот. Такий дидактичний зміст має оповідь про раптову втрату зору великим князем Київським Володимиром. Але щойно він охрестився одразу ж прозрів [6, 42-42]. У пізніших літературних обробках сюжету «Повісті минулих літ» [7, 60-61, 110-111, 164] є очевидне запозичення з біблійної притчі про Савла від Св. Луки і самого апостола Павла, котрий раптово втратив зір від яскравого світла, але за три дні був зцілений іменем Господа Ісуса (Діяння IX: 3, 8-10, 17, 18; 22: 6, 11-13). Біблійний опис живить спроби фахового медичного аналізу й пояснення симптоматики «опіком очей» – «наприклад, унаслідок сонячного (ультрафіолетового) опромінення (сонячна ретинопатія)» [8, 319-321].

Церковна історіографія багата прикладами позбавлення від хвороб після контакту з визнаними чудотворними святинами. Один з найвідоміших переказів XVIII ст. пов'язує заснування колишнього приписного до Києво-Печерської лаври Свенського Успенського монастиря зі зціленням 1288 р. від сліпоти сина чернігівського князя Романа Михайловича перед списком ікони Печерської Богоматері [1, 15]. У разі документального підґрунтя або певної довіри до наративного джерела здається можливим погодитись із поясненнями медиків щодо зцілення, наприклад, «набутої і неповної» сліпоти психогенними факторами, потиличною контузією, запаленням очного нерва тощо [8, 315, 320].

У «Києво-Печерському патерику» оповідається про заснування у монастирі в XI ст. т.зв. «двору Стефана» після прийняття Студійського статуту – для перебування жебраків, сліпих і кульгавих, і «трудоваших» [2, 39, 57]¹. Власне про лікування очних хвороб у перших редакціях «Києво-Печерського патерика» не йдеться, а переконливо й об'єктивно повідомляється лише про організацію милосердної справи. Загалом, церковна література часто має підґрунтям писемну традицію, запозичену через міжкультурні контакти.

Джерела свідчать про довіру до релігійних практик лікування серед представників різних культур і переконань. Яскравим прикладом цього є виклик 1357 р. в Орду митрополита Олексія до ханши Тайдули, котра втратила зір через тривалу виснажливу хворобу [4, 40-41].

У записках митрополита Петра Могили зафіксовано релігійну практику зцілення очних хвороб у Києво-Печерській лаврі за спогадами князя з Волині – католика Павла Курцевича (подія віднесена до 1721 р.). Після літургії, яку відслужили в печерах лаврські ченці, стражденний «випив подану йому воду з хреста мідяного Святого Марка Печерського (яку уживав протягом двох днів) і залишками з вірою... промив очі свої, сполоснув раз і другий і пішов...», у той самий день «исцѣленіє прїя» [15-18, 33-39, 173-174] (*іл. 2*).

¹ Щодо першого благодійного закладу Києво-Печерського монастиря див. також: [3, 561-562].

Зважаючи на ставлення у Пізнє Середньовіччя до ока як до «отвору», через який проникають інфекції й уражають різні системи організму, слід обережно інтерпретувати вотиви із зображеннями очей і більш пізнього часу. Збережені в НЗ «КПЛ» вотиви (привіски) XVIII – початку XX ст. узагальнено можна віднести до релігійних обрядових речових джерел лікувального спрямування (іл. 3-5).

За підсумками аналізу джерел до вивчення релігійних практик зцілення очей ми можемо констатувати, що деякі з них були спрямовані на вирішення більш широкого кола проблем фізичних і душевних, ніж тільки лікування органів зору. Отже, й інтерпретація музейних предметів церковного походження, які можна сміливо занести у віртуальну скарбницю джерел з історії медицини, потребує комплексного дослідження із урахуванням хронологічних і соціокультурних орієнтирів. За добіркою характерних випадків офтальмологічних проблем з писемних джерел церковного походження видно, що для хворої людини зазвичай не існувало забобон з приводу випробування релігійних практик іновірців. Можливо, цей висновок потребує уточнення через те, що в нашому розпорядженні були матеріали лише з повсякдення заможних людей, які мали загалом менше обмежень у суспільно-політичному і релігійному житті. Подальший евристичний пошук і систематизація різнопланових джерел дозволить поглибити започаткований напрям досліджень релігійних практик лікування очей та інтерпретації дотичних мистецьких творів.

Список використаних джерел

1. Александрович В. С. Моління зі святыми Антонієм та Феодосієм Печерськими в ансамблях ікон перед вівтарної огорожі західноукраїнських храмів XV–XVI ст. // Могилянські читання 2000 року: Зб. наук. пр. Київ : Університетське видавництво «Пульсари», 2001. С. 11-22.
2. Києво-Печерський патерик. Підг. тексту, передм. та прим. Д. Абрамовича. Київ : ВУАН, 1931. Репринт. Перевид. Київ, 1991.
3. Крайня Ольга, Крайній Костянтин. Повернення до джерел з історії Троїцької надбрамної церкви // Rocznik Bolchowitinowski = Болховітіновський щорічник 2017/2018. Redaktor odpowiedzialny Kostiantyn Krainii. Poznań ; Kijów, 2019. С. 557-636.
4. Макарий (Булгаков), митр. История Русской Церкви. Книга третья. Москва : Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1995.
5. Пивоваров С. В., Крайня О. О., Курлов В. В. Хрест преподобного Марка Печерника. Пам'яткознавче дослідження. Київ : НКПІКЗ ; Фенікс, 2020.
6. ПСРЛ. Т. 2. Ипатьевская летопись. Изд. 2-е. СПб, 1908.
7. Синопис Київський / І. В. Жиленко // Лаврський альманах. Вип. 6, спецвип. 2. Київ : Віпол, 2002.
8. Шпарик Я. В. Медицина у Святому Письмі. Львів: ТзОВ «ВФ «Афіша», 2018.
9. Яненко А. С., Олексюк І. М. Київський антирелігійний музей першої третини 1930-х рр. (Володимирський філіал Всеукраїнського музейного городка) // Сіверщина в історії України. Вип. 14. 2021. С. 377-394.

Підписи до ілюстрацій:

Іл. 1 Срібний вотив XIX ст. із зображенням «Всевидачого ока». КПЛ-М-667.

Іл. 2 Дослідження хреста прп. Марка Печерника у фондах Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» проф. С. Пивоваровим. Травень 2018 р.

Іл. 3 Срібний вотив XIX ст. КПЛ-М-493. Напис на вотиві: «О зд[равіі] боля[щого] Николая»)

Іл. 4 Трьохбічний срібний вотив XVIII ст. КПЛ-М-7094. З кожного боку карбовані очі й написи: «человѣка», «жени», «дщерей»

Іл. 5 Срібний вотив. КПЛ-М-523

іл.1

іл.2

іл.3

іл.5

іл.4

Рахно Костянтин,

доктор історичних наук, провідний науковий співробітник,
Національний музей-заповідник українського гончарства
в Опішному (Україна)

МОЛОДИЛО ПОКРІВЕЛЬНЕ У НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ НАРОДІВ ЄВРОПИ

Молодило покрівельне (*Sempervivum tectorum* L.) – багаторічна рослина, яку в Європі здавна садили на дахах. Відома ще античним і ранньосередньовічним авторам, вона вважалася оберегом від грози й пожеж. У часи Карла Великого ця рослина використовувалася як мазь скрізь у Франції. Її лікарське застосування фіксується у Сербії, Боснії, Чехії. Словаки в Турці молодило, відтиснуте в ганчірці, прикладали при болях у голові й на ділянку тіла, вражену блискавкою. У Австрійській Сілезії в другій половині XIX століття вважали, що коли на дах поставити посудину із ґрунтом, в якому росте молодило, будинок не згорить. Молодило також рекомендували брати в руки при високій температурі в якості засобу для охолодження. Ця рослина захищала мешканців від опіків і небезпеки вогню, доки росла. У болгарській народній медицині також було поширене застосування молодила. Подрібнене листя і сік вживали всередину від проблем з місячними у жінок. Відвар очищав кров і лікував малярію, жовтяницю та виразку шлунка. Закапаний у вухо злегка підігрітий сік знімав біль у вусі. Мазь зі свіжого листя молодила і свинячого сала лікувала екзему, усувала веснянки, бородавки тощо.

У німецьких поселеннях на території Угорщини молодило, яке росло на дахах свинарників, застосовувалося для лікування вушних хвороб у дорослих. Для цього подрібнювали соковиті листки рослини і капали отриманий сік у вухо. В угорській народній медицині теж використовували сік молодила, закапаний у зовнішній слуховий прохід вуха. Як лікарську рослину, молодило культивували на солом'яних дахах стаєнь та будинків у Дебрецені, Хортобадській пушті та інших місцевостях. Соком молодила лікували хворе вухо також угорці, що жили в Молдові й Трансільванії. У румунів подрібнене листя і сік молодила використовували для лікування вушних захворювань і бородавок. З соку робили компреси від виразок, опіків і бешихи. При запаленні слизових оболонок та інших захворюваннях ротової порожнини рот полоскали розведеним соком, кілька днів рослину тримали у воді, а потім цією водою промивали хворе око. Тому румунською ця рослина звалася ще й *iarba de urechi*, *urechiușă* ‘вушне зілля’, що відповідало її цілющим властивостям. В Ірландії молодило називали вогняною травою (*luibh an toitean*) і вірили, що коли воно росте на стрісі і поки його не чіпати, то молодило захищає жителів будинку не лише від пожежі, але й від споріднених нещасть, таких як опіки вогнем чи паром. Це вірування, зокрема, відзначене в графстві Клер в 1911 році. Справа в тому, що існувала додаткова частина повір'я стосовно цієї рослини: те, що захищає від вогню, захистить і від жару. Середньовічний німецький філософ і вчений Альберт Великий (померлий у 1280 році) згадував про це таким чином:

той, хто натре руки молодилом, стане нечутливим до болю, коли від нього вимагатимуть тримати розпечене до червоного залізо. У його «Книзі чудес світу» згадувалося «заклинання для захисту рук від опіків розпеченим залізом: якщо взяти червоного миш'яку, подрібнити і вкрити цукром, або додати соку трави, званої молодилом, бичачої жовчі і цим помастити руки, то, коли взяти ними розжарене залізо, воно не обпече». Одним із випробувань для звинуваченої відьми було взяти шматок розпеченого заліза в руки – вона була невинною, якщо залізо її не обпікало. Фактично «червоний миш'як», тобто червоний свинець, міг би дати певний захист від жару, але звичайно не до такої межі, щоб тримати розпечений до червоного метал. Ці повір'я віддзеркалювалися в медичному застосуванні листків молодила. «Вони забирають вогонь опіків вогнем і парую...». У Шотландії лист рослини клали на опіки, як пластир, так само робили в Америці. Накладання молодила відзначене й у Вілловтоні в Лінкольнширі. У Йоркширі опіки лікували за допомогою листя рослини, розтовченого з вершками; фактично, свіжозібране листя і по цей день використовується таким чином (а також для лікування мозолів). У Баварії молодило набуло особливої шани в якості ліків від опікових ран. Подібні ідеї пояснюють використання листків рослини для лікування «вогняних» хвороб у англійського ботаніка Джона Джерарда (1545-1612): «Вони добре допомагають проти вогню святого Антонія (рожі), оперізувального лишаю та інших повзучих виразок і запалень...». Цигани лікували стригучий лишай, прикладаючи до ураженого місця відвар молодила, а від рожі застосовували розтовчене молодило в невеликій кількості збираного молока. Висип треба було промивати цим кілька разів на день. Ще екзотичнішим був засіб від оперізувального лишаю з Гартфордшира, коли шерсть із хвоста чорного kota змішували із соком молодила і вершками, нагрівали суміш і прикладали тричі на день до хворого місця. Це звучить як суміш двох традицій, оскільки ячмінь на оці лікували, натираючи хвостом чорного kota. Можливо, застосування соку рослини для лікування укусу скорпіона на Балканах походило від тієї самої ідеї. «Охолоджуюча мазь може бути зроблена з потовченого листя, у свинячому жирі, яка буде відповіддю на всі цілі *unquetum roripulneum*», – писав Джон Гілл, доктор медицини, у 1756 році. Поблизу німецького міста Дельменгорст (Нижня Саксонія) вважали, що листя молодила є також засобом лікування застуди. У Мекленбурзі казали, що молодило покрівельне захищає худобу від хвороб і забезпечує їй ріст. У Балінгені (Баден-Вюртемберг) ще на початку ХХ століття молодило висаджували на покрівельну черепицю щойно збудованого помешкання, щоб ця рослина була громовідводом, а також лікувальним засобом при захворюванні очей і вух.

Стійкі й поширені повір'я, пов'язані з цією загадковою рослиною, сягали стародавнього європейського культу Бога-Громовержця, якому, судячи з усього, подібно до деяких інших трав і дерев, присвячувалося молодило як апотропей даху будинку. Ці народні міфологічні уявлення та оберегове використання повною мірою відобразилися в його назвах у різних мовах. Не менш потужно вони вплинули на використання молодила покрівельного в народній медицині Європи, що було невіддільним від магії і ворожінь.

Робак Ігор,

доктор історичних наук, професор,
Харківський національний медичний університет
(м. Харків, Україна)

ОБМЕЖЕНІСТЬ СУЧАСНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО ІСТОРИКО-МЕДИЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК НАСЛІДОК НЕДОЛУГОЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ

Умови розвитку, в які поставлена наразі вітчизняна історія медицини і як наука, і як навчальна дисципліна є вкрай несприятливими та викликають глибоке занепокоєння. Щодо науки, то наразі в Україні діє система, де чи не визначальним чинником поступу науки є написання і захист дисертацій. Саме вони містять нові обґрунтовані результати, що є суттєвими для розвитку певної наукової дисципліни, саме з їхньою підготовкою тісно пов'язані наукові заходи та публікації. Історія медицини практично позбавлена можливості розвиватися через дисертаційний чинник. Адже вона ще з 2012 р. виключена з Переліку наукових спеціальностей [2]. Отже, кандидатських дисертацій з історії медицини не готується і готуватися не буде, оскільки їх не буде взагалі. Дисертації ж на здобуття ступеня доктора філософії захищаються не за Переліком наукових спеціальностей, а за Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [1]. І там у галузі знань «22 Охорона здоров'я» є тільки одна спеціальність «222 Медицина», а спеціалізації з історії медицини немає. Залишається спеціальність «032 Історія та археологія» галузі знань «03 Гуманітарні науки», де передбачена спеціалізація «Історія науки і техніки». Але для того, щоб медикові поступити до аспірантури з цієї спеціальності йому потрібно бути магістром історії. Таким чином: 6 років навчання в медичному університеті плюс принаймні 2 роки – друга вища освіта, плюс 4 роки аспірантури. Це малоймовірно. До того ж, ЗВО системи МОЗ і установи НАМН не будуть виплачувати такому докторові філософії надбавки за ступінь і подавати його до вченого звання, якщо він буде працювати на клінічній кафедрі за своєю першою спеціальністю.

Друга теза стосується викладання історії медицини як навчальної дисципліни в медичному ЗВО. Українські дипломовані історики медицини природно, за віком майже вже відійшли від активної діяльності. Хто приходить їм на зміну? В деяких університетах, у зв'язку із значним скороченням курсу «Історія України», пішли шляхом залучення до викладання історії медицини цивільних істориків. Рішення, як на мій погляд, не дуже слушне. Адже предмет історії медицини вимагає від викладача суто медичних знань, медичної освіти. Не можна навчати студентів поступу медичних знань, самому їх не маючи! Не можна викладати розвиток поглядів на етіологію, патогенез, вдосконалення методів діагностики, лікування, технік медичного втручання, медичного інструментарію впродовж історії людства, не розуміючи всіх цих процесів, не будучи обізнаним з проявами хвороб, їх перебігом і результатами! Що дійсно

можливо, так це знайомити студентів із життєписами видатних медиків, не заглиблюючись у їхню теоретичну спадщину і практичний доробок. Ще можна студіювати із здобувачами освіти історію охорони здоров'я, або як її називають західні колеги Social History of Medicine. Тобто фахові історики не можуть повноцінно замінити медиків в царині історії медицини. А для того, щоб долучити до викладання історії медицини магістрів, кандидатів медичних наук і докторів філософії спеціальності «Медицина» потрібно надати їм наукові перспективи і, відповідно, перспективи кар'єрного зростання. Наразі такого зробити не можемо.

Отже, без зміни чинної нормативної бази вітчизняна історія медицини неминуче зайде у глухий кут. А поки по ланах нашої медичної спадщини товчуться росіяни, безсоромно привласнюючи здобутки українських медиків імперської доби.

Список використаних джерел

1. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти – Електронний ресурс. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>.
2. Про внесення змін до переліку наукових спеціальностей – Електронний ресурс. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0089-13>.

Сакович Василь,

доктор політичних наук, професор,

Академія публічного управління Республіка Молдова

(м. Кишинів, Республіка Молдова)

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДІАСПОРА» В ІСТОРІОГРАФІЇ

Поняття «діаспора» походить від грецького слова *diaspora* ('розсіяння', 'розповсюдження'), що також означає «розкиданий», «розміщений в якомусь просторі окремо». Воно пов'язується фахівцями з історією євреїв, виникнення самого явища належить до VI ст. до н. е. [3, с. 99], до періоду, коли євреї опинилися поза Палестиною за часів Вавилонського полону після насильницького переселення їх Навуходоносором II з Єрусалиму [3, с. 48]. Єврейська діаспора – це явище, яке не має аналогів в історії людства. Народ, розсіяний по всій землі, зберіг свою релігію, свою самобутність, але насамперед своє обштинне братство [3, с. 100].

Пізніше термін діаспора почав вживатися щодо польської та вірменської еміграцій. Згодом він став використовуватися для позначення представників деяких релігійних та етнічних груп, які живуть у нових місцях розселення за межами своєї етнічної території.

Міграційні процеси, що стрімко посилюються, і є складовою сучасного глобалізованого світу, стали об'єктом пильної уваги дослідників. Найраніші публікації, присвячені вивченню питань виникнення та функціонування діаспор, відносять до кінця 70-х – початку 80-х рр. XX ст., якщо не брати до уваги нечисленних спроб аналізу єврейського розсіювання, які робилися ще наприкінці XIX – на початку XX ст. Сплеск інтересу вчених до цієї проблеми, починаючи з 90-х р. минулого століття, був викликаний, в основному, посиленням міграційних криз, за якими йшли розпад або відновлення транснаціональних угруповань, що тісно пов'язувалося з формуванням та розвитком етнічних діаспор.

Значний внесок у теоретичне осмислення феномену діаспори зробили західні (Дж. Армстронг, Р. Брубейкер, М. Дабаг, Дж. Кліффорд, У. Коннер, Р. Коен, У. Сафран, Г. Шеффер, М. Есман), російські (А. Г. Вишневський, М. А. Аствацатурова, В. І. Дятлов, Т. С. Іларіонова, З. І. Левін, А. В. Мілітарьов, Т. В. Полоскова, В. Д. Попков, В. А. Тішков, Ж. Т. Тощенко, Т. І. Чаптікова) та ін.

Деякі вчені вважають за можливе використання терміна діаспора тільки до загальновизнаних народів розсіювання, наприклад, таких, як євреї, вірмени або цигани (Г. Шеффер). Якщо дотримуватися такого підходу, то стосовно інших етнічних утворень, що знаходяться поза межами країни свого походження, застосовуємо лише термін «етнічна група» або «меншість». Подібний підхід нині вважається застарілим, тому що він спрощує проблему, оскільки не враховує всієї різноманітності утворених в даний час різних видів спільнот.

Незважаючи на широке поширення терміна діаспора, у науковій літературі немає чіткого визначення цього поняття. Під *діаспорою* зазвичай мають на увазі частину будь-якої етнічної або релігійної групи, яка постійно проживає поза межами держави походження [8, с. 349]. У роботах сучасних дослідників, що вивчали питання історії еміграції, політичні та соціально-економічні умови її існування в різних країнах, зв'язок з історичною батьківщиною, поняття «діаспора» найчастіше сприймається як організована *етнічна спільнота*, що має основні етнічні особливості народу (мову, культуру, самосвідомість) і що живе за межами проживання основного етносу (за межами своєї держави) [5].

Одним із перших спробу класифікації діаспор за принципом характеру їхньої взаємодії з мультиетнічною державою зробив Дж. Армстронг [10, 393-408]. Вибір вченими критеріїв для типології діаспори досить широкий. В основі однієї з класифікацій, що використовуються ученими, лежить так званий часовий принцип. Так, С. А. Арутюнов та С. Я. Козлов розрізняють діаспори за часом їх утворення [1; 2]. До групи «старих» вони включають ті, які існували з давніх-давен або Середньовіччя: єврейські, грецькі, вірменські діаспори в країнах Європи та Західної Азії, китайські та індійські в країнах Південно-Східної Азії. Відносно "молодими" автори вважають турецькі, польські, алжирські, марокканські, корейські, японські діаспори; зовсім «новими» – діаспори, формовані гастарбайтерами (вихідцями з Палестини, Індії, Пакистану,

Кореї) у нафтових державах Перської затоки та Аравійського півострова з початку 70-х рр. н. минулого сторіччя.

Деякі вчені визначають діаспору як частину етносу (або релігійної групи), яка живе за межами країни свого походження, у нових для себе місцях [14; 4]. Інші (Ю. Лисенко, А. Мілітарьов та ін.) уточнюють, що діаспори – це іноетнічні чи іноконфесійні групи, які не тільки живуть поза межами країни походження, а й у новому місці перебувають у становищі етнічної меншини [6; 7]. Треті (Мілтон Дж. Есман та ін.) визначають сучасну діаспору як етнічну меншість, яка виникла в результаті міграції, і зберігає зв'язок з країною свого походження [11, с. 33; 12, с. 83-93]. Четверті (Р. Коен та інших.) наділяють діаспори обов'язковими ознаками: «розсіяні» більш ніж у двох зовнішніх регіонах; «об'єднані єдиною етнічною свідомістю», зберігають колективну пам'ять про свою Батьківщину і прагнення рано чи пізно туди повернутися, мають «підвищену креативність» і т. д. [13].

У сучасний період діаспорами стали називати різні етнічні групи, які з будь-яких причин проживають за межами країни походження. В результаті має місце часткова відмова від класичної інтерпретації та ширше тлумачення терміна. У зв'язку з цим фахівці використовують таке поняття як «нова» або «сучасна» діаспора. При цьому залишається відкритим низка питань: «З якого моменту можна вважати перетворення етнічної групи на діаспору?» «Чи можлива зворотна трансформація? За яких умов і як відбувається цей процес?» [9].

У поданому нами короткому огляді позначені позиції та підходи дослідників різних країн щодо поняття «діаспора». Така різноманітність свідчить про наявність суттєвих відмінностей у розумінні настільки складного та неоднозначного культурного феномену. Цим і пояснюється той факт, що до цього часу відсутнє єдине загальноприйняте визначення поняття «діаспора». У висновку, позначаючи позицію автора статті з цього питання відзначимо, що поняття «діаспора» ми розглядаємо не лише як організовану за етнічною ознакою структуру, а ширше – як етнічну спільність, яка проживає за межами своєї етнічної держави.

Список використаних джерел

1. Арутюнов С. А. Диаспора – это процесс // Этнографическое обозрение. М., 2000, № 2. С. 74–78.
2. Арутюнов С. А., Козлов С. Я. Диаспоры: скрытая угроза или дополнительный ресурс // Независимая газета. М., 23 ноября 2005.
3. Говард Фаст. Евреи. История народа. Москва: Захаров, 2003.
4. Добренев В. И., Кравченко А. И. Социология. В 3-х т. Т. 2: Социальная структура и стратификация. М., 2000. 536 с.
5. Сакович В. А., Квилинкова Е. Н. О некоторых критериях выделения диаспор в историографии // Наука, Образование, Культура. Международная научно-практическая конференция, посвященная 28-ой годовщине Комратского государственного университета. г. Комрат, 15 февраля 2019 г. Сборник статей. Т. II. Комрат: КГУ, 2019. С. 324-330.

6. Лысенко Ю. Этнические мосты. Диаспоры как фактор международных отношений // Ex libris НГ (Прилож. к Независимой газете). М., 15 октября 1998.
7. Милитарев А.Ю. О содержании термина диаспора (к разработке дефиниции) // Диаспоры. М., 1999. № 1. С. 24–33.
8. Политическая энциклопедия. Т. 1. М., 1999.
9. Попков В. Д. Феномен этнических диаспор. М., 2003, 340 с. // <http://www.tovievich.ru/book/12/168/1.htm>
10. Armstrong J. A. Mobilized and proletarian diasporas // American political science review. Wash., 1976. Vol. 70. № 2. P. 393–408.
11. Esman M. J. Diasporas a. international relations // Modern diasporas in intern. politics politics. / Ed. by Sheffer G. N.Y., 1986. P. 333.
12. Esman M. J. Ethnic pluralism a. international relations // Canadian rev. of studies in nationalism. Toronto. 1990. Vol. XVII. № 1–2. P. 83-93.
13. Cohen R. Global diasporas: An introduction // Global diasporas / Ed. by R. Cohen. Second edition. N. Y., 2008. 219 p.
14. Connor W. The impact of homeland upon diasporas // Modern diasporas in intern. politics. / Ed. by Sheffer G. – L., 1986. P. 16-38.

Сахновський Олександр,
кандидат історичних наук,
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області
(м. Чернівці, Україна)

МІКРОІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК НАПРЯМ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У другій половині ХХ – поч. ХХІ ст. світова історична наука переживає динамічні зміни: ряд наукових поворотів і розширення її кордонів стали своєрідними точками відліку росту цілої низки нових підходів у історичних дослідженнях. Це дає можливість більш рельєфно і об'єктивніше простежити історичний поступ людства в усіх його аспектах і вимірах та зрозуміти глибинні процеси, рушійні сили історії.

Особливе місце серед цих динамічних зрушень посідає прагнення «повернути людину історію», більш відоме як «антропологічний поворот». У цьому руслі, вирішуючи ряд теоретичних проблем пізнання історії, відтворення життя людей минулого в усіх його аспектах, науковці звернулися до категорій «мікроісторичний аналіз», «повсякденність» як до одних із ключових підходів, певного «тренду» в розвитку світової історичної думки. Основним їх змістом стали не об'ємні, зосереджені на політиці і економіці, пояснювальні схеми минулого, а всебічний аналіз суспільних структур, повсякденного існування, життєвого і ментального мікросвіту, стратегій виживання, стереотипів мислення пересічних людей – «мовчазної більшості», історію якої традиційні наука довго

сприймала як своєрідний придаток, «мозаїку мініатюр», що не заслуговувала на особливу увагу.

Метою тез є висвітлення мікроісторичного аналізу як нової довгострокової методологічної перспективи в контексті «історико-антропологічного повороту» у світовій історичній думці.

Ознайомлення з науковими публікаціями, які присвячені мікроісторії, переконливо доводять, що протягом минулих десятиліть вона здобула широке визнання в багатьох історичних школах країн Заходу. Зокрема, ця проблематика репрезентована в працях таких відомих істориків, як-от: Карло Гінзбург, Джованні Леві, Едуардо Гренді (Італія); Альф Людтке, Ганс Медик, Лутс Нітхаммер, Міхаель Міттерауер, Мартін Клаус (Німеччина); Еммануель Ле Руа Ладюрі, Жак Ревель, Роже Шартє (Франція); Пітер Берк, Чарльз Пітіан-Адамс, Девід Андердаун (Велика Британія); Наталі Земон Девіс, Шейла Фіцпатрік, Лінн Хант, Роберт Дарнтон, Девід Фішер, Патрісія Кoen (США).

Як новий напрям у світовій історичній науці мікроісторичний аналіз виріс наприкінці 70– поч. 80-х рр. ХХ ст. із комплексу питань та ідей, висловлених невеликою групою італійських істориків під керівництвом Карло Гінзбурга, Джованні Леві і Едуардо Гренді. Ще один центр мікроісторичних досліджень невдовзі сформувався в Німеччині і пов'язаний з іменами таких знаних вчених, як: Альф Людтке, Ганс Медик, Ріхард Ван Дюльмен і Міхаель Міттерауер. На рубежі ХХ - ХХІ ст. італійсько-німецька школа «мікроісториків» розширилась: її поповнили американські дослідники т. з. «нової культурної історії» та ряд авторитетних французьких і британських науковців.

Виникненню мікроісторичних досліджень сприяло багато чинників, які, на думку Ганса Медика, «нелегко відділити один від другого та визначити важливість впливу кожного» [1, с.195]. Зокрема, сприятливим середовищем для генези і розвитку мікроісторії став спалах інтересу до історії повсякденності, а також локальної історії в 70-80 рр. ХХ ст. Але загалом, фахівці сходяться на тому, що вирішальна роль у її виникненні належить кризі макроісторичного підходу до вивчення соціальних явищ. Фактично мікроісторія народилась як реакція на втрату довіри до «великих» парадигм, що раніше об'єднували соціальні науки.

Поряд з цим, помітним імпульсом у появі інтересу до нового дослідницького напрямку стала т. з. «зміна досвіду» сучасників в умовах становлення інформаційного суспільства і поширення постмодерністської парадигми у сфері гуманітарного знання. Зокрема, поряд з сумнівами у теорію прогресу і відмовою від еволюційного розуміння історії, перегляду підпадає саме поняття «історичної реальності», а з ним й власна ідентичність історика, його професійний суверенітет, критерії достовірності джерела (розмиваються кордони між фактом і вигадкою), віра в можливість історичного пізнання і прагнення до об'єктивної істини тощо.

Вирішальним у визначенні мікроісторії є зміна масштабу аналізу: від вибору того чи іншого масштабу розгляду об'єкта, залежать результати пізнання цього об'єкта. Таким чином, як зазначає Жак Ревель, цей вибір сам по собі може слугувати стратегії пізнання. «Зміна фокусу означає не лише збільшення (чи

зменшення) розміру об'єкта, що зображується, а також зміну його вигляду і фону. Якщо вдатися до аналогії, в картографії при зміні масштабу зображення ми отримуємо не ту ж саму реальність більшим чи меншим планом, але й іншу за змістом реальність, тому що відбувається вибір того, що зображується. Варто підкреслити, що найменший масштаб не дає жодних особливих переваг. Важливий сам принцип зміни, а не те, який масштаб обирається» [2, с. 113].

Отже, мікроісторики переводять соціокультурний аналіз у сферу відтворення багатоманітних і гнучких соціальних ідентичностей, які виникають і руйнуються в процесі функціонування мережі тісних зв'язків і взаємовідносин (конкуренції, солідарності, об'єднання тощо). Переглянуто поняття соціальної стратегії. Мікроісторія прагне вивчати соціальне не у якості об'єкта, що володіє певними властивостями, а як комплекс рухомих взаємозв'язків між конфігураціями, які знаходяться в стані постійної адаптації.

Мікроісторичний аналіз відбиває прагнення істориків перейти від лінійного опису подій, характерного для позитивістської парадигми, до вивчення структур людського повсякденного буття в контексті цих подій. На сьогоднішній день цей новий методологічний підхід несе в собі плідний імпульс і глибокий пізнавальний потенціал у реалізації антропологічного виміру історичної науки і освіти. Хоч переваги мікроісторичного аналізу не здаються безумовними, він залишається відкритим до теоретичного осмислення і завдяки своєму прагненню до зміни фокусу спостереження змінює традиційний погляд на історичне минуле і надає якісне розширення можливостей історичного пізнання.

Список використаних джерел

1. Медик Ханс. Микроистория / Ханс Медик [Пер. с нем.] // THESIS: Теория и история экономических и социальных институтов и систем. Т. II. Вып. 4. М., 1994. С. 195.
2. Ревель Жак. Микроисторический анализ и конструирование социального / Жак Ревель [Пер. с франц.] // Одиссей. Человек в истории. М.: Coda, 1996. С. 113.

Скрипник Анатолій,

доктор історичних наук, доцент,

Кам'янець-Подільський державний інститут

(м. Кам'янець-Подільський, Україна)

З ІСТОРІЇ УТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ПОДІЛЬСЬКИХ ЛІКАРІВ

У 1859 р, за ініціативою О. Старцева, О. Кремера, Й. Ролле та ін., до Подільського губернського правління надійшло клопотання про дозвіл на відкриття професійного осередку лікарів у губернії. Механізм чиновницької

бюрократії того часу не передбачав швидкої відповіді, позитивної чи негативної. Повільно запрацював величезний апарат: погодження з поліційними та жандармськими органами (перевірка на благонадійність), подання на розгляд в канцелярію Київського генерал-губернатора, його особистий дозвіл, затвердження статуту Міністром внутрішніх справ. Нарешті в 1860 р. дозвіл було отримано, а спілка дістала назву «Товариство подільських лікарів».

Як свідчать джерела, воно відіграло значну позитивну роль в покращенні справи охорони здоров'я місцевого населення. Головною метою було вивчення стану медицини в губернії, визначення шляхів покращення суспільного здоров'я та гігієни. З боку адміністративної влади воно постійно перебувало під наглядом. Виявлялося, що лікарі, в результаті власних медичних досліджень отримують правдиву та реальну картину стану медичного обслуговування в губернії. Така інформація могла потрапити до найвищих владних структур чи стати відомою широкому загалу. Спостерігалася відмінність між даними товариства та цифрами в офіційних звітах губернаторів [4, с. 62]. Крім медичної діяльності, члени товариства займалися соціальними питаннями. Частина з них вважалися владою не досить толерантними у ставленні до російського самодержавства. Під особливим наглядом перебували президент товариства А. Кремер та доктор Й. Ролле [3, с. 211].

Події 1862-1863 рр. у Правобережній Україні підштовхнули губернське начальство до припинення діяльності товариства, вбачаючи в ньому політичну небезпеку. На початку лютого 1865 р. кам'янецький поліцмейстер повідомив губернатора М. Сухотіна, що ним конфіскована книга протоколів на польській мові, а в статуті зазначалося, що документація повинна вестися тільки на російській. «Невиконання перед урядом зобов'язання про публікацію протоколів на російській мові» зумовило підсумок – «скасувати Товариство польських лікарів на підставі відходу від наукової діяльності та наявність елементів польської націоналістичної пропаганди».

В лютому 1872 р. група лікарів направила клопотання подільському губернатору про відновлення діяльності «Товариства подільських лікарів» [2, арк. [67-68]]. Через чотири роки дозвіл було отримано, а 23 серпня 1876 р. затверджено новий статут. Він передбачав повну підконтрольність товариства губернській адміністрації. Напередодні засідання президент мав поставити до відома влади перелік питань, які будуть розглядатися, і лише з дозволу губернатора засідання відбувалося. Члени товариства проводили медико-топографічні дослідження губернії, на своїх засіданнях обговорювали проблеми медицини, висвітлювали питання боротьби з епідеміями, випадки з практики, але це вже була цілком слухняна та толерантна до влади спільнота.

Офіційній владі не подобалися не тільки лікарі з ліберальними політичними поглядами, а й просто прогресивно налаштовані фахівці. Через своє «тепле ставлення до хворого, любов до науки» постраждав старший лікар губернської лікарні Е. Фаренгольц. В своїх виступах на засіданнях Товариства він з великою впевненістю доводив соціальну природу хвороб, прямий зв'язок між соціальним середовищем і здоров'ям народу. Будучи гласним (депутатом) Кам'янецької міської думи, а деякий час навіть заступником міського голови,

він виносив на розгляд питання про санітарний стан у місті [6, с. 299]. А такі промови та дії були фактором, що підточував «підвалини самодержавства». Його звинуватили в неохайному веденні лікувальної справи і звільнили з посади.

У 1892-1894 рр. в Подільській губернії лютувала епідемія холери, яка набула загрозливих масштабів. Місцева влада намагалася якось зашкодити її розповсюдженню. За постановою вінницької міської думи в місті було вжито попереджувальних заходів: «[...] у зв'язку з поширенням холерної епідемії, призначити комісію, якій доручити негайно вжити необхідних заходів [...]» на це виділялися кошти у розмірі 1000 руб [1, арк. 49-50]. Але ситуація ставала дедалі складнішою. Від подільського губернатора О. Нарішкіна на адресу медичного департаменту МВС надійшло прохання про скликання з'їзду лікарів в губернії для організації боротьби з цим лихом. В результаті жвавого, але тривалого листування міністр внутрішніх справ особисто дозволив проведення форуму лікарів «за умови строгого контролю за змістом доповідей та обговорень, щоб не допустити суджень, які не належать до компетенції з'їзду» [5, с. 76.]. На допомогу своїм колегам приїхали лікарі з багатьох регіонів України та Росії. Завдячуючи спільним зусиллям, за короткий час вдалося локалізувати та ліквідувати хворобу.

Список використаних джерел

1. Державний архів Вінницької області. Ф.262. Оп.1. Спр.3. Арк. 49-50.
2. Колишній Кам'янець-Подільський міський державний архів. Ф.228. Оп.1. Спр. 5305. Арк. 67-68.
3. Мазурик Є. В. Йосип Ролле як лікар і соціал-гігієніст // Матеріали ІХ Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський : 1995. С. 211.
4. Мазурик Є. В. Нариси про минуле і сьогодення медицини Кам'янця-Подільського і Хмельниччини. Кам'янець-Подільський : Абетка, 1999. 284 с.
5. Скрипник А. Ю. Державні установи Подільської губернії (1793-1914 рр.): Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2012. С. 76.
6. Скрипник А. Ю. Становище та розвиток медицини на Поділлі наприкінці XVIII – початку XX ст. // Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Місто Хмельницький в контексті історії України». / ред. кол. Баженов Л.В. (гол.) та ін. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2021. С. 295-302.

Скрицька Наталія,
викладач кафедри суспільних наук та українознавства,
Лупу Георгій, студент,
Катрич Анна, студентка,
Буковинський державний медичний університет,
(м. Чернівці, Україна)

КУЛЬТУРА ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПРОТИРІЧЧЯ РОЗВИТКУ

Глобалізацію найчастіше пов'язують із негативним впливом на культуру. Однак саме завдяки впливу різноманітних глобалізаційних процесів культурні витвори стають більш відомими та виходять за межі етнічної чи національної обмеженості. Таким чином втілюється принцип плюралізму культур.

В сучасних суспільствах глобалізаційний процес відбувається завдяки інформаційним технологіям. Інформаційні технології збільшують обсяг інформації, розширюють світогляд та знання про інші культури. Поняття «глобалізація» також можна визначити як прискорення інтеграції націй у світову систему зв'язків та процесів у різноманітних сферах людської діяльності – економічній, політичній, правовій, соціальній, культурній.

Для сучасних світових процесів властиве таке явище, як культурна глобалізація, яка характеризується зближенням культури між різними країнами та зростанням міжнародного спілкування. Термін «культурна глобалізація» виник ще у 80-х роках ХХ століття у зв'язку із збільшенням контактів між народами, націями, окремими спільнотами. Проте, багато дослідників засуджують це явище, оскільки культурна глобалізація часто-густо призводить до втрати національних цінностей та у перетворення їх в інтернаціональні.

Значна глобалізація культурних зв'язків залучає їх до сфери інших культур, створюючи нові цінності, норми, уявлення, зразки поведінки. Особливо велику роль при цьому відіграє глобальний процес комунікації та інформації. Культурні зв'язки набувають поліфункціональності та поліструктурності. Яскравим прикладом є мігранти, які, втягуючись в процес культурної глобалізації, стають носіями не однієї, а двох, а то й більше культур.

На основі розповсюдження нових ареалів культури, формуванні нових культурних сімей, частковому змішуванні культур, учені вважають можливим говорити про формування нової глобальної культури, а то й навіть глобальної свідомості, яка розвивається на основі різноманітних суспільних викликів. Однак глобальна культура є результатом творення культурних цінностей окремих народів, суспільств. У цей процес задіяні творчі зусилля усіх народів та націй. З цього випливає, що збереження культури – це не лише обов'язок народу, який її створив, але й усього міжнародного співтовариства, оскільки творіння культури цього народу є частиною світової культури.

Збереження й утвердження культури кожного народу не означає культурну ізоляцію. У програмі ЮНЕСКО йдеться про те, що «культурна самобутність народів оновлюється і збагачується внаслідок контактів з традиціями і

цінностями інших народів». Задля того, щоб культурні цінності могли творитись та розвиватись, потрібен постійний діалог, обмін думками і досвідом, осягнення традицій, звичаїв, зразків поведінки інших народів. Перебуваючи ізольовано від інших народів, культурні цінності розвиватися не можуть.

Наростаючі геополітичні зміни сьогодення випробовують культурні зв'язки між народами, окремими державами на міцність, адекватність, збалансованість. Такий процес в основному забезпечується національними системами, політичними переговорами і дипломатичними відносинами. Саме тому в суспільстві утворюються нові процеси, що охоплюють усю світову спільноту на соціальному та духовному рівнях. Утворюються нові уявлення, цінності, зразки поведінки, творцем яких є людина, окремі соціальні інституції, групи людей, організації тощо. Знайти баланс між суспільними інституціями та їхніми зразками творення і є викликом сьогодення.

На сьогодні учені вважають за необхідне вести мову про формування нової глобальної культури, чи навіть глобальної свідомості, маючи на увазі ті еталони культури, що швидко розповсюджуються в усьому світі, а часткове змішування культур робить можливим формування культурних сімей, що свідчить про перехід до більш широких культурних арелів.

Отже, досліджуючи специфіку культурної глобалізації, зауважимо, що культурна глобалізація відкриває небувалі можливості прискорення процесу уніфікації та поширення передових технологій, розвитку нововведень, економічного, духовного, культурного розвитку народів, а також об'єднання зусиль людства для вирішення глобальних проблем.

Скрицька Наталія,

викладач кафедри суспільних наук та українознавства,

Федина Уляна, студентка,

Писарук Віктор, студент,

Буковинський державний медичний університет,

(м. Чернівці, Україна)

КОМУНІКАЦІЙНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний розвиток суспільства неможливий без інформації, яка є основним чинником формування міжнародних контактів та представників різних культур. Інформація спряє об'єднанню та вирішенню конфліктів як всередині країни, так і на міжнародній арені. Водночас діяльність окремих людей, груп, колективів, організацій в сучасних суспільних викликах все більше починає залежати від їхньої інформативності, знань, умінь, спроможностей та здатності ефективно використовувати наявну інформацію, тобто від рівня інформаційної культури особистості.

Комунікаційні технології розглядаються як суспільно-політичний феномен, що функціонує в різних формах і реалізується через різноманітні інструменти та механізми задоволення національних та суспільних інтересів. Представниками таких інтересів є держави, суспільні організації, конфесії, діаспора тощо. Поширення інтересів може відбуватися завдяки розробці різноманітних законопроектів, наданню послуг щодо взаємодії інституцій влади та бізнесу, формуванню засобами масової інформації суспільної думки.

Процес комунікації розрізняють у вузькому та у широкому розумінні цього поняття. Обидва поняття включають в себе вербальні і невербальні форми реалізації. Основними формами комунікації є усна і письмова мовленнєва діяльність. Найбільш яскравим прикладом письмової комунікації є словесна художня творчість, зокрема поезія. Проявом невербальної комунікації є графічна (зображувальна) художня творчість та її продукт – картини, зображення.

На початку ХХІ століття єднальними засобами комунікації є комп'ютерні комунікації і мережа Інтернет. Саме ці продукти є найбільш ефективним щодо швидкості, якості та доступності передачі чи отримання інформації на різних рівнях. На сьогодні стоїть важливе завдання розширення присутності в мережі Інтернет порталів і сайтів, що стосуються основних політичних, економічних, культурних та інших аспектів життя держави.

Значний вплив для посилення іміджу тієї чи іншої країни мають міжнародні організації. Глобалізація різко прискорила цей процес. У сучасних умовах вони стали виконувати різноманітні функції: формувати світову громадську думку, займатися просвітницькою діяльністю, популяризувати наукові розробки, певною мірою впливати на органи державної влади, політиків, а також пропагувати певні цінності.

Окрім того, для популяризації образу країни сприяє діяльність лідерів цієї країни, тобто відомих людей, чия позиція, погляди цікаві світовій громадськості або окремим соціальним верствам населення. Нині інтерес для широкої публіки представляють спортсмени, шоумени, артисти, телеведучі. А тому при умілому використанні їхніх виступів можна досягнути позитивних результатів у підвищенні іміджу країни.

Отже, в інформаційному суспільстві комунікація займає домінуючі позиції. Комунікаційна культура визначається панівними в суспільстві нормами та способами фіксації, збереженням і поширенням культурних змістів, а суспільна комунікаційна система виступає упредметненою комунікаційною культурою. Комунікаційні технології розглядаються як суспільно-політичний феномен, що функціонує в різних формах, реалізується через інструменти та механізми задоволення національних (державних) корпоративних та суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. Ігнат'єва О. Аналіз сутності «комунікаційна культура суспільства» / Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах

глобалізації // Вісник Тернопільського національного економічного університету, 2019. С. 116–119.

2. Качинська Н. Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномену. Віче, 22. С. 19 – 22.

Філіпчук Наталія,

доктор педагогічних наук,

старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник,

Ходаківська Снежана,

молодший науковий співробітник,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих

імені Івана Зязюна НАПН України

(м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО І СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Аналіз стану музеєзнавства, музейної політики в ХХ столітті, зокрема в його першій половині, свідчить про вкрай несприятливі умови для національного культурного будівництва в Україні. Розділені українські землі між різними імперіями і державами стали об'єктами політичного та національного гніту, економічної, соціальної, духовної експансії українського населення. Зміна суспільно-політичних устроїв не позбавляла, а лише посилювала національний гніт, причина цього крилася передусім у відсутності власної державності. Процеси етноциду характеризували і політику музейного будівництва. Сутнісно вони не відрізнялися на теренах Наддніпрянщини, Слобожанщини чи Західної України. Поведінкові норми колоністів і чужинців полягали в руйнуванні української національної культури, асиміляції, денаціоналізації, нищенні української історії та національної пам'яті. Чимало таких фактів і явищ, як і процесів, тенденцій українського культурного поступу, можна знайти в наукових працях вітчизняних науковців, які працювали в Україні та за її межами, хоча й здійснювалися реакційні заходи стосовно ставлення до українськості. Суттєвим науковим доробком у цьому контексті можна вважати працю Іларіона Свенціцького «Про музеї та музейництво» (Нариси і замітки), видану вже більше як сто років тому (1920 р.) львівським видавництвом «Діло». Книга присвячена 15-річчю національного музею у Львові, заснованого митрополитом Андреем Шептицьким як «живий спомин величного діла». Вона була свого роду втіленням задуму автора про необхідність формування української музейної дисципліни – музеології, яка недостатньо розроблена в Україні. В її основу було покладено щорічні звіти Національного музею у Львові (1910-1914), лекції на курсах Феберличок у Києві (весна 1917), Львівського громадянства (травень 1918). Вона також

приурочувалася 20-річчю музейної праці автора з надією, що виконає свою місію, коли українське музейництво буде розвиненим. Один з перших фахових музеєзнавців в Україні, автор концепції справжнього українського Національного музею, І. Свенціцький описував невеселий образ музейництва на Україні, адже музеологічне життя відбувалося без розуміння його ваги з боку широких суспільних верств, без грошей, приміщення, фахівців. І це буде доти, допоки їх «не виведе на широкий шлях музеологічного життя природна сила і воля державного ладу українського народу. Нові умовини культурно-національного життя України створять тривку основу розвитку українського музейництва, як тільки може наступити необхідна злука національного з міжнароднім, як тлом поважних культурно-національних музеїв» [2, с. 19-20]. Очевидно, що лише єдність і незалежність українських земель, зв'язок національної та світової культур здатні забезпечувати поступ української музейної справи. Поневолений національно, соціально, політично пригноблений народ здатен лише на мертве життя серед живих. У той час, коли музеї, що створювалися країнами-сюзеренами, творили їм славу і велич, народи бездержавного рівня служили для них «перегноєм», здобрювали своєю культурою, історією, інтелектуальним доробком могутність і силу метрополій. Такою була і є доля уярмлених народів. Під час опису музейництва в Росії цей блискучий знавець музейної справи зазначав, що більша частина російських музеїв містить в собі значну кількість національно-культурних пам'яток і раритетних експонатів України. У музейних скарбницях (раніше, ніж з XI століття) знаходилися безцінні експонати старослов'янського письменства, ікони, мозаїчні та фрескові розписи, твори античного, візантійсько-слов'янського, романського стилю, дорогоцінні предмети духовної та матеріальної культури українців. І. Свенціцький є визначною обистістю ще й тому, що він є одним з небагатьох культурних діячів, хто повертав в Україну вивезені в Росію скарби: бібліотеку Народного Дому й майно музею Ставропігійського інституту, публічно критикував царський Емський указ 1876 року, захищав право української молоді мати у Львові свій український університет.

Аналізуючи становлення музеїв у світовому та національному культурному просторі вчений доводить важливість наявності принаймні двох необхідних чинників для розвитку музейної справи, зокрема в Україні. Першим є існування *власної самостійної та соборної держави*, яка була б здатною проводити ефективну музейну політику. Другий – надважливим елементом для створення гідної музейної культури є *суспільна свідомість*, спрямована на пошук й утвердження історичної правди, первинності своїх культурних витоків, формування почуття гордості за національну культуру. У контексті висвітлення діяльності цього непересічного для української культури діяча доцільно звернути увагу до його громадянську україноцентричну позицію. Різним політичним режимам упродовж тривалого часу не вдалося зробити з нього заподадливого «служку», він ніколи не зраджував національній ідеї свого народу, навіть з огляду на репресії та переслідування. Ще на початку творчої діяльності І. Свенціцький виступав опонентом щодо ідеологічних позицій

москвофілів, ставши для них єретиком. За непримиренність у стосунках з прибічниками й очільниками течії москвофілів його звільнили з роботи у Ставропігійському інституті (1904). Неподатливим виявився він і для польської відновленої держави. Поляки звільнили І. С. Свенціцького, як українця, з роботи в Державному університеті Яна Казимира, де він до того (від 1913 р.) обіймав посаду приват-доцента кафедри слов'янської філології. Без найменших вагань він став викладачем Українського таємного університету (1920–1925), хоча й був ризик стати репресованим. Упродовж усього цього часу він зазнавав жорстких переслідувань з боку польської влади. Навіть за короткий період окупації російськими військами Галичини український учений і просвітник стає надто небезпечним для царського режиму. Після арешту митрополита Шептицького його також взяли в заручники і вивезли зі Львова до Києва. І знову ж таки навіть у ці складні часи на Сході України він починає ґрунтовно аналізувати проблеми української культури, мови. Свідчення цього – поява оригінальної роботи «Основи науки про мову українську», цікаві розвідки з питань національної культури, мистецтва, музейництва, збирання архівних документів та експонатів для Національного музею у Львові. Сила характеру, який формувався під впливом І. Франка ще з юних літ («Гребти проти хвиль»), давала йому можливість відстоювати українознавчі ідеологічні цінності навіть у період тотального нищення всього українського сталінським режимом. Професор відмовився поставити свій підпис на вимогу органів КДБ заради звільнення ув'язненої дочки. Суть підпису полягала в підтримці сфабрикованого «звернення української інтелігенції» до воїнів УПА щодо їхньої капітуляції. Віра у святість боротьби за національне визволення перемогла гіркий батьківський біль.

Становлення і розвиток національного музеєзнавства, української музейної педагогіки пов'язані з такими видатними особистостями, які своїм інтелектом, професійним ставленням до музейної культури, громадянською позицією вибудовували стрижневі основи для культурно-освітньої, науково-дослідницької, просвітницької роботи наступних поколінь українців. Вони мають бути гідно представлені в сучасній історії, музейній культурі, педагогіці.

Список використаних джерел

1. Закон Про музеї та музейну справу. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1995, № 25, ст. 191.
2. Свенціцький Іларіон. Про музеї та музейництво: нариси і замітки. Львів : Діло, 1920. С. 19-20.
3. Філіпчук Н.О. Педагогічна-просвітницька діяльність музеїв України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття): монографія / за ред. Ничкало Н.Г. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 468 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Anistratenko Antonina,
Doctor of Philology, Professor,
Bukovynian State Medical University,
(Chernivtsi, Ukraine)

«The song of flame and ice» by G. R. R. Martin and trilogy «Queens don't have legs», «The ring of Borgia» and «The awesome enchantress» by Vladimir Neff: literary comparison

The term Alternate History describes a meta-genre of literature that presents fictional accounts of historical developments which deviate from the known course of history. These allohistorical narratives are inherently presentist, meaning that their central question of «What if?» can harness the repertoire of collective memory in order to act as both a reflection of and a commentary on contemporary social and political conditions.

George Richard Raymond Martin, also referred to as GRRM, often turns to historical books in his «The Game of Thrones» and developed the plot using the method of «full immersion». Where the writer describes this or that event, he tries to find out as much as possible about it, but he does not try to squeeze all the information into the novel. From among historical books, GRRM emphasized such works as: «Medieval Soldier» by Jerry Embton and John Howe, «A distant mirror» by Barbara Tuchman, «Medieval Fencing» by John Clements, collection of «Medieval War» by David Nicolas, «The Great Cities of the Ancient World» by L. Sprague de Kamp, «Chronicles of Fruassar», etc. He drew inspiration from English, French and Scottish history, as it is documented in English. The idea of the Targariens, for example, emerged as an allusion to the Stuarts – the dynasty that struggled for several generations to regain the English throne (Lauder).

The historic prototype of the Wall is the Hadrian's Wall, a defensive structure of the Romans built to repel the attacks of pickets and brigands. This shaft was the northern border of the Roman Empire. In 1981, the author went to the UK to visit writer Lisa Tuttle. In Scotland, rising to the top of the wall, he tried to imagine experience of a Roman legionnaire in the first or second century AD. For the Romans, the wall represented the border of civilization, «I experienced a lot of things there looking north, and just turned to these experiences when I began to write» «The Game of the Thrones»... However, fantasy requires a certain imagination game, I could not just capture and describe the Hadrian's Wall. It is in its own way impressive, but it is only ten feet high, and it is built of earth and stone» (Davydenko). Disappointed, Martin realized that more massive fantastic buildings were needed for alternate fantasy history, and therefore he described the Wall as higher, monumental, and made of ice. The writer imagined how an unknown enemy

or a monster might appear from the thickets. The Wall was a kind of a barrier against dark forces. In fact, only the Scots could get out of the woods in actual history, but Martin decided that it would be worthwhile to come up with something more interesting, and make the enemy immortal and white, opposite to the black Scottish warriors. The Brotherhood of the Night Watch, and its functions, might be reminiscent of the Order of the Knights of the Temple, protecting the peace of citizens, and respecting the oath of celibacy and asceticism.

The Hadrian's Wall inspired the writer to describe the Wall as a huge construction that stretches from the east to the west border of the Westeros.

Drogo's Khalasar is based on descriptions of many ancient nomads. The collective image of the Tartars goes back to the Huns and Mongols, Avars and Hungarians. Also, they have features of tribes of American Indians and some fantasy elements. They honor valor and despise death and pain, as well as neighboring nations. Portable housing, simple food, the horse cult refer to the customs of the Turks and Mongols. The «arak» sword with an concave blade is in particular a copy of a Egyptian sword with a more rounded blade. The warriors' braided hair is a tribute to the nomads of Sianbi, Dunhu and Manchurams. According to one of hypotheses, the pre-image of khal Drogo was presumably Yesugey, the father of Genghis Khan. No full-fledged Dorothean language is used in the novel, only certain words and names are mentioned.

Tyryon Lannister, an eloquent dwarf, is largely has been rejected as outlaw by Martin himself, as well as by Richard III. According to some researchers, the Lannister family image was inspired by the insidious and authoritative family of Borgia, accompanied by rumors of «blood-sucking ties»; other critics point to parallels in the story of Sersey and Joffrey with the real story of Margaret Anjou and her son Edward Westminster. In general, the similarities between the plot of «A Song of Ice and Flame» and the history of the War of Red and White Roses are noted in many sources (Pleasance). The death of Robert Barateon, which caused the conflict of multiple heirs, directly refers to the events of the War of Roses. Researchers drew a parallel between execution of Eddard Stark and disappearance of his brother Bendzhen and execution of Richard Plantagonet, the 3rd Duke of York, as well as the death of his uncle in battle. They put a paper crown on Richard's head and put it on a comforter; Stark in the novel was also beheaded. Martin confirmed the influence on Caitlin Stark's image of Queen Eleanor Aquitaine. Researchers into the writer's work also believe that John Snow is reminiscent of the Frankish Majordomo, Karl Martel (Martin et al., *The World of Ice & Fire*, 28,117,18). The probable prototypes are not only humans in the novel. Describing the throne room of the Red Castle with its Iron Throne bound by a thousand swords, the writer imagined enormous premises such as the St. Paul Cathedral and the Westminster Abbey.

The functional and historical prototypes are the reason to include «The Song of Ice and Flame» to the uchronic subgenre and compare it with other phenomena in the uchronic discourse. However, several scholars prefer to indicate the fantasy genre of the «A Song of Ice and Flame», the novel's plot is located in the space of the world literary discourse not only as a saga world, but as a European myth of the global civilization made by an unknown character. So, effective comparison here could

include not only Tolkien's Middle-Earth, but also the world of the trilogy by Vladimir Neff. Czech writer V. Neff published the uchronic trilogy «Queens don't have legs», «The ring of Borgia» and «The awesome enchantress» in the period between 1973 and 1980 (Neff). All the three novels are written after the spring events in Prague, so the plane of national history construction as the main source of the works is obvious. The author of literary comments to the novel «Queens don't have legs», Ukrainian writer Valeriy Shevchuk, characterizes its historical and fictional elements in such a way: «An elegantly written novel by V. Neff, at first glance, truly represents a series of literary reminiscences to the reader, the first mention of the novels of A. Dumas and B. Brecht's «Mother Courage». There is a lot of humor in the novel; there are motives similar with «Decameron» by D. Boccaccio. But the writer employs such «free» techniques with a quite serious objective: being protected by irony, intentional anachronisms (for example, atheism was not a phenomenon of the first half of the 17th century, but of the second half of it), he transfers immediate senses into modernity. It reveals the fact that the work is a story narrated by someone of the twentieth century» (Neff). If it were otherwise, we would be unable to grasp the deep meaning of the title. Really, why don't queens have legs and how do we deal with this fact in the novel's story? The unobvious logic of the title introduces the reader to the protagonist's specific features, which drive all the historical and fictional events: pride, prejudice, self-confidence. The entire story and Pjotr Kukan's destiny are predicted by three moirai sisters - Clotho, Lachesis and Atropos - having special functions in V. Neff's story: all the three of them determine the future destiny of the newborn Pjotr Kukan with the spell: «You will never trust in the argument that the queens don't have legs, solely because it is not true» – Lachesis stated, and Clotho then said: «And you will always leave (live?) in peace with still small voice». After them, it was the turn of the third one to speak, but black-hearted Atropos had nothing to say, she only smiled and disappeared. And the new age hero and the protagonist Pjotr Kukan started his epic journey, which is focused on the national history of the Czech Republic and the entire Europe and resembles medieval historiography, but ironically extrapolated to the 20th century reconstruction or global conversion. It is not that simple to determine the time due to the uchronic subgenre of the novel, as well as the political and social situation implying strict censorship. The enormous and illogical thing is that the prohibition of historical interpretations in the Czech and Slovak literatures resulted in an explosion of historical interpretation writings during the 1970s-90s, which is still ongoing.

So, Pjotr Kukan is a kind of John Snow – a herald bringing truth and justice. Similar to Snow, Kukan is liked by women and kings, and kings dies from time to time, women cry, and only the awesome wizard enchantress is resolved to kill him to protect the natural history from the foreign element - the principle of divergence or «the prince of divergence», if you will.

As well as «A Song of Ice and Flame» by G. R. R. Martin, V. Neff's trilogy exhibits a gallery of kings, queens, dukes, wizards, captains, people. Some of them are real, some are prototypes of actual statesmen; some characters come from Greek myths, while some – from the author's fantasy. Although the objective of the alternative history method in the both works is quite different, it plays a similar role

in the plot construction. Alternative history builds the walls of fantasy world from the bricks of actual historical elements, making the novel interesting for readers and involving them as betrayers.

Bebykh Valentyna,
PhD, Associate Professor,
Bukovynian State Medical University,
(Chernivtsi, Ukraine)

VOCABULARY REPLENISHMENT OF INFECTOLOGY SUBLANGUAGE

The growing interest of scientists in various branches of infectology terminology is explained by the emergence of a large number of concepts that require a clear formulation and consolidation. Due to the lack of a rational and clear organization of terminology as a specific system in lexicology, there is a constant problem of its improvement. This gives rise to difficulties related to the standardization of lexical material, which is a tool of scientific thought.

A review of the literature of modern terminological research has shown that actively developing terminologies that constantly supply extensive material for terminological research and therefore need to be streamlined and standardized are of particular interest [1]. In medical terminology two completely different phenomena can be seen, internationally standardized anatomical nomenclature and quickly developing non-standardized terminologies of individual clinical branches. While in the past new medical terms were mostly formed morphologically by means of derivation and composition from Latin and Greek word-forming components, nowadays it is the syntactic method which prevails – the forming of terminological compounds that very often turn into abbreviations. There are many classifications of new terms formation nowadays. Most linguists divide forming of new terms into *morphological* by means of derivation, compounding, abbreviation; *syntactic* by forming collocations and multi-word phrases; *semantic* by narrowing (specifying) the meaning of common words; by metaphoric and metonymic transfer of the previous meaning; *borrowing words from other languages* [6].

The aim of the study is to analyze the structural aspect of term units in the field of infectology: gastrointestinal infections. Our task is to find out how the terms were formed and which ways of term-formation prevail in this branch. The results of the study can be used by the teachers of medical education institutions. Basic information on word-formation and word-analysis enables the students to manage medical terminology in a more effective way.

Many of our examples are taken from the medical scientific papers related to intestinal infectious diseases. No specialized dictionaries in this area are available. This terminology is in a process of its development and many interesting phenomena can be observed there since new diseases have been appearing and new diagnostic devices and methods were invented. Methods of analysis, synthesis and generalization were used in the research.

The vocabulary replenishment of the science language with new words occurs through the use of morphemes existing in the language and their new combination [4]. Derivation and compounding are considered to be the basic word-forming ways though the most productive type of terms formation is *derivation*. Derived medical terms can consist of a prefix, one or two word roots, and a suffix in various combinations. The most widely used in the branch under review are suffixes. *-osis* and *-iasis* with the meaning «*abnormal condition or disease*» (cryptosporidiosis; giardiasis; amebiasis; salmonellosis; brucellosis; listeriosis; necrosis; aspergillosis). Suffix *-itis* which has the meaning «*inflammation*» forms the terms: colitis; hepatitis; retinitis; peritonitis. Suffix *-ia* with the meaning «*state or condition*» is used in the terms: hematochezia –lamblia; dysphagia; odynophagia.

The second productive type of word-formation is **compounding**. A compound word is a fixed expression made up of more than one word (gastrointestinal; tapeworms; pancreatico-biliary; pancreatico-cholangiopathy; hepatosplenic; sporangiospores; enterotoxigenic). Both mentioned above types are considered as morphological because they undergo certain morphological processes.

The language nomination in infectology is distinguished by the presence of a large number of multicomponent terminological units. And here the syntactic way takes place: the **forming of multi-word phrases**. In the branch of gastrointestinal infections *two-word phrases -adjective+noun* are commonly used: protozoal pathogens; abdominal pain; colonic infection; rectal bleeding; toxic megacolon; intestinal perforation; intestinal ulcer; diarrheal illnesses. *Two-word phrases -noun+noun* are also used: liver flukes; liver tenderness; bilirubin concentration; nutrient absorption. Within *three-and-four-word phrases -adjective+noun+noun or -noun+noun+noun* are widely used: irritable bowel syndrome; gastrointestinal tract infections; bowel wall perforation; symptomatic rotavirus infection; alkaline phosphatase concentration; enterotoxigenic Escherichia coli infections.

Due to the components increase, abbreviations are being actively used. The widespread use of them is primarily associated with their use convenience. As scientists note, the abbreviation is used to achieve the necessary brevity of the term; it arises as a result of word combination transformation into a compound word [5]. There are many ways of forming abbreviations. Usually but not always, they consist of a letter or group of letters taken from a word or phrase: CMV (Cytomegalovirus); IBS (Irritable Bowel Syndrome); H. pylori (Helicobacter pylori). The presence of a significant abbreviations proportion is a typological feature of the medical term system. But they are not widely used in the branch under consideration.

Formation of new terms in each field of medicine deserves an appropriate attention because the terms become successively a part of general medical terminology. The vocabulary of each branch forms the general bulk medical terminology.

References

1. Bialyk V. D. (2019): Word-formation Background of a Lexical Neo-Quantor Epistemology: collective monograph, (pp. 1–18). Lviv-Toruń : Liha-Pres.

2. Peprník, J. (2006): English Lexicology. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 186 p.
3. Fedurko M. Yu. (2019): Morphological units in the system of Ukrainian word-formation from the noun. Traditions and innovations in teaching philological disciplines : collective monograph, (pp. 72–89). Lviv-Toruń: Liha-Pres.
4. Malenica, F., Fabijanić, I. (2013): Abbreviations in English Military Terminology. Brno Studies in English, Volume 39, 1, 59–63.

Carmen Dărăbuș

Doctor of Philology,

Technical University of Cluj-Napoca – North University

Center Baia Mare (Romania),

«Kliment Ohridski University» of Sofia (Bulgaria)

SEARCHING THE SPIDERWEB. READING PROPOSAL

The novel *The Spiderweb* (1938) by Cella Sereghi it is built according to the canons of subjective time, to the inner life, both in term of emotional life and her childhood spent in the north and south of the Danube, being given the Bulgarian origin of her father. A special place has the maritime areas – Mangalia, Constantza, Balchik, places of a functional multiculturalism, now, but multifunctionality built in time. The places mentioned are not mere backdrops of intersecting narrative ordered often by involuntary memory, but real characters, central realities that enhances emotions erotic and artistic achievements.

The region to which the city Balchik belongs came under the Mongol domination of the Golden Horde in the 13th century. Native population, already heterogeneous, the Thracians, the Greeks, the Cumans, the Pechenegs, were added by the Seljuk Turks and Islamized Tartars. Successive layers of cultures have metamorphosed throughout history, accentuating its exoticism. Although, it was less than three decades under the Romanian administration, the Balchik had known, at that time. The effective transformation of the built landscape has been created by the care of the architects for beeng in harmony with the spirit of the place. However, «Memories, the memory of the Romanian Balchik is diminishing little by little, in accordance with the disappearance of the people who still carried segments of memories. Everyone, who leaves behind something, but too little compared to what dies with them» (Boia 2014: 176). In painting the traces are substantial, even forming personalities, giving an artistic individuality; as far as literature is concerned, the artistic depository is more restricted, but we can intuit how much emotion has remained unwritten or discreetly confessed. The Balchik, a result of transformations throughout history, had then exercised the force to change, in turn, artistic destinies and personal stories.

The novelty of the place, apparently outside the habits of a familiar civilization, allows outbursts that otherwise could not appear or would be prohibited.; here the

screen between the intense emotions and the world is cancelled, as well as it is not surprising that the love between Diana Slavu and Alex Dobrescu (a man who looks like another love, Petre Barbu, the first and the unforgettable) sprung up by crushing the well-preserved armour in the Bucharest space: «A Balchik of love, between idyll and passion, among poetic calm and nostalgia for the senses; pages of charming poetry, simple at the same time, of instinctive adjustment between the landscape and the state of mind of Diana – the pages devoted to Balchik and Mangalia» (Constantinescu 1970: 592). Diana's love for Alex seems a transfer of Mangalia's unfulfilled love and she lives, for many years, with the nostalgia of lost perfection. Socialites, artists, soldiers, businessmen, magistrates – everything seems to go beyond their immobile and conventional ego, living with emotions amplified by the atmosphere and colours of Balchik, happy oriental contamination. Turkish slums, white and twisted little houses in the Tartar quarter, villas and tents, everything takes on life, nourished with the same light that stamps the borders.

References:

1. Boia, Lucian. *Balcic. Micul paradis al României Mari*. București: Humanitas, 2014.
2. Constantinescu, Pompiliu. «Cella Sergi : *Pânza de păianjen* (roman)» în vol. *Scrieri*, vol. 4, ed. îngrij. de C. Constantinescu, prefață de V. Felea. București: Minerva, 1970.

Dyrda Iryna,

PhD, Senior Lecturer,

Maloivan Maryna,

PhD, Associate Professor,

Tomilina Anna,

PhD, Associate Professor,

Kryvyi Rih State Pedagogical University

(Kryvyi Rih, Ukraine)

PECULIARITIES OF HEADLINES FUNCTION

The peculiarities of the meaningful correlation between the title and the text it corresponds to is in the dual nature of the title: on the one hand, it implies synsemantic relationship with the titled text, on the other hand, it functions as an autosemantic text element. Being in a synsemantic relationship with a titled text, a title actualizes its various elements and aspects of the content. The autosemantic perception of the title implies the understanding that the title is a linguistic structure with its certain autonomy standing out among other components of the text via graphic means and particular starting point. The functions of the title are classified in accordance with its dual nature as a component of the text.

Firstly, autonomic functions are distinguished (they are performed within the text by the title which represents an independent unit): informative, expressive via which author's attitude to the subject in question and conditions of communication is

implemented. Secondly, there are conditioned functions (the title is inseparable with text): informative, expressive via which the author's attitude to the text and the tone of the text is shown [2, 2–4].

According to the scientist I. Artemonova the title is considered to be a sort of a coding of the main idea of the text. So, it is stated that the title due to its harmonic connection with the text that decodes it, can express the idea of the work (in coded form, explicitly), and the text reveals this idea in its thorough presentation [1, 110]. The title aims at attracting a wide range of target readers. To implement it, actualizers expressed by various linguistic means are used.

To the linguistic peculiarities of the headline, which is used within the network space special requirements are set. If in traditional print editions headlines are created taking into account the limited space available on page of the publication, in the online version of the publication there are no restrictions of that kind. However, experts point to the need for laconism of the title in terms of the information diversity of the site to increase its effectiveness. For the title to perform its functions, various devices are used.

For instance, the following ones can be used: words-actualizers that connect the material with the present, coding of the main idea through the use of quotations, allusions, reminiscences. In addition, the following syntactic means are used: addressing, exclamation sentences, parcelling, paraplesis.

We have made up our minds to focus on the headlines from *Dailymail* as to our humble opinion there is quite a wide range of examples of expressive means. The use of allusions in the headlines allows creating a bright and expressive one based on the language game in which the author creates a sort of riddle, and the reader looks for it in the text. As an illustration, note the headline for the article about dogs and their owners at polling stations: *Good boys cast their vote...*

Depending on the content of the article, the purpose of which is implied by the author, the nature of allusions and the ratio of conversational and book elements in the article are changed. Consider the example: *What a brick, Rodney! Only Fools & Horses super fan recreates sitcom's most iconic scenes in LEGO including the moment Del Boy falls through a bar, the chandelier that ends up smashed and Trigger's beloved broom.*

Authors of the headlines significantly violate the standard rules to achieve a special effect in order to influence the reader, to make them read the article. Via creating memorable headlines authors imply a message in them. The research has shown that much attention is paid to writing headlines that are very clear and complete. That is why most authors create headlines as simple as possible, laconic, but at the same time coding full information of the articles under them. The use of lexical and semantic techniques is the best way to perform the connection function of attracting readers and creating their curiosity.

References

1. Artemonova I. 2006. Tricky coding as a structural factor of headline complex in the newspaper. Scientific proceedings of Tavriisk national university. Series «Filology», 19 (58), pp. 107–112.

2. The Daily Mail. URL: www.dailymail.co.uk/

3. Zdorovega V. 2004. Theory and methodology of the journalist creativity. Lviv: PAIS. 268 p.

Maksymiuk Natalia,

Candidate of Ph.D, Senior Lecturer,

Department of Management,

International Economics and Tourism,

Chernivtsi Trade and Economic Institute of STEU

(Chernivtsi, Ukraine)

METHODOLOGY OF TEACHING BUSINESS ENGLISH IN THE CONDITIONS OF THE RENEWED EDUCATIONAL PARADIGM

European experience shows that the most effective in teaching foreign languages is a competency-based approach aimed at developing practical skills, developing skills and gaining experience in using a full set of theoretical knowledge in practice. With this approach, English is a means and tool for solving practical problems in cooperation with foreign partners, not an end in itself, a language for the sake of language that remains at the level of textbooks and classrooms and is not used in real life.

According to European methods, communication is considered as the main purpose of language use. It is the communicative approach that forms the basis of educational and methodological complexes developed by didactics, native English speakers, taking into account the latest research in teaching methods, pedagogy, psychology and other related sciences. Modern educational complexes in English include the use of a textbook (student's book or course book) and a workbook with audio files for students (workbook with audio); CD and DVD sets; books for the teacher with detailed methodical recommendations not only for the course as a whole, but also for each lesson; recommendations for assessing the performance of students in each type of task; interactive tasks on cards that produce unprepared oral or written speech; sets of tests on each topic, tests for current control (progress tests, mid-year tests) and final tests of the course.

Thus, the development of competencies in all four types of speech activity is leading in teaching English - reading, listening, writing and speaking. Thanks to typical tasks and exercises in educational and methodical complexes in English, students gradually master the basic strategies of working with each type of speech activity.

Another advantage of modern European complexes is the activity-oriented approach, which involves learning the material as close as possible to real life situations and language needs of users, tasks to develop critical thinking, pragmatism, such as learning about real events, people and situations and more. While learning English, students expand their knowledge in other sciences, develop general and

professional competencies necessary for productive activities in the XXI century. The new paradigm of foreign language education is also based on the maximum use of multimedia, audio and video materials with further performance of tasks and discussion in each lesson; use of the Internet to create a speech environment for students (sites for self-study of English, distance learning courses, creating learning communities in a virtual environment, communication in English on social networks); involvement of modern devices for searching and processing information (smartphones, tablets, laptops); organization of project work of students, application of non-standard and creative tasks; involvement of students in cultural and educational activities conducted in foreign languages in extracurricular time (English-language discussion club, competitions, contests, exhibitions of creative works, decades of foreign languages, theater performances, English-language camps, etc.); participation of students in exchange programs, internships and internships abroad, especially in English-speaking countries.

Much of the time is devoted to productive speech, which involves the formulation of thoughts during the interaction. The use of the native language in the communication process is minimized. This approach involves the use of interactive teaching methods, which contributes to the diversification of activities and ways of working in the classroom, adds dynamism and allows to involve each student in the process of language acquisition, encourages learning and self-improvement during professional activities.

Pedagogy of partnership, democratic cooperation of teachers with students, which is the conceptual basis of the European educational system, creates a favorable psychological climate in the classroom, promotes optimal organization of educational activities and educational autonomy, resulting in increased student responsibility for learning and motivates comprehensive personal development, and also gives the chance of full disclosure of the potential.

The implementation of European approaches to teaching foreign languages in Ukrainian free economic zones has already begun, but there are a number of problems that arise in the professional activities of English teachers, namely: low level of English proficiency of school graduates; low motivation to learn foreign languages, skipping classes, low level of ability to organize their own work and learn English systematically in most students; unwillingness to take responsibility for the learning process and outcomes; difficulty in adapting to new methods of learning English, insufficient number of classroom hours, etc.

The main innovations in approaches to teaching English in Ukraine, based on European experience, are compliance with the content of European guidelines for language education, unification of learning levels in Ukraine and the world, compliance with modern European standards of language education.

References

1. Go Global: National Foreign Language Learning and Promotion Initiative [Electronic resource]. 2015. Access mode: http://osvitacv.com/uploads/go_global.pdf (Access date: 01.03.2017).
2. Common European framework of reference for languages: learning, teaching,

assessment [Electronic resource]. - Language Policy Unit, Strasbourg. Access mode: https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf (Yes and appeal: 11.03.2017).

Ragrina Zhanna,
Ph.D in pedagogics, Associate Professor,
Zaporizhzhia State Medical University
(Zaporizhzhia, Ukraine)

INDICATORS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE AS ONE OF THE COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE FOREIGN MEDICAL SPECIALISTS

Social and economic situation in Ukraine accompanied by the modernization of practical health care and higher professional education highlights the problems of improving the quality of medical care and training of future professionals, including foreign. That is why nowadays an important task for teachers of medical schools is to train a competent specialist capable of solving professional issues.

The result of university training is forming the professional identity of future specialists for professional activities and the professional communication is an important component of it. That is why it is very necessary to pay attention for forming professional communicative competence of future medical specialists.

Scientific and methodological works of researchers are devoted the structure of professional communicative competence. Researchers distinguish its components in different ways [1]. However, motivational, proper communicative, resultative components are the basic components of it.

The motivational component illustrates the activity in the international communicative activity and provides goals, professional implementation and positive results of professional communication.

The proper communicative component provides the mastery of foreign students in foreign language communication, the ability to assess the conditions of communication adequately, the choice of the necessary language tools. It is a combination of linguistic competence (assimilation of language norms) and communication as the main type of speech activity (speech competence).

The resultative component allows to evaluate the activities of students, including independent. Knowledge allows students to navigate in solving emerging speech problems in the process of professionally oriented foreign language communication, competently plan and monitor the progress of their speech activities and evaluate its results. The principles that ensure the expediency and effectiveness of its study are implemented in professionally oriented teaching of foreign language communication first.

So, the professionally oriented foreign language training is designed to develop language, communication skills and form a willingness to carry out both direct communication (speaking, listening comprehension) and indirect communication (reading with comprehension of foreign texts, writing).

In general, it should be noted that the formation of a foreign medical students' professional communicative competence can ensure his competitiveness as a future specialist. Under the influence of competitiveness is also the formation and development of motivation to learn a foreign language.

References

1. Ordu, K. (2019). Structure of communicative competence of future family doctors. *Humanities Science Current Issues*, 2(24), 165 – 170. doi:10.24919/2308-4863.2/24.176843

Teleky Mariia,

Ph. D. in Philology, Associate Professor,
Bukovinian State Medical University
(Chernivtsi, Ukraine)

ORIGINAL SEMANTICS OF SOME TERMS OF VIRUSOLOGY

Science has described more than six thousand types of viruses [6]. Favorable biological factor for the reproduction of microorganisms gives an impetus to the emergence of new genomes of the replications of the virus, such as the strain of omicron SARS-CoV-2 (SARS-CoV-2 Omicron, SARS-CoV-2 B.1.1.529). The reason for the naming of the virus can be different properties of biological entities, in particular: morphological, serological characteristics, molecular architecture.

The purpose of the article is to identify and describe the original semantics of some terms of virology with a morphological component *vir-* on the material of Latin and Ukrainian languages.

Over the past two centuries, scientists have been explaining the nature of viruses in different ways. Initially, pathogens were classified as small bacteria. Having filtered tobacco plant extracts in 1898, the Dutchman M. Beyerink discovered a pathogen capable of reproducing and spreading in host cells. Due to the fact that the pathogen did not grow in a nutrient medium, and therefore had a non-bacterial origin, the microbiologist introduced the concept of "virus". Apparently, the researcher used the original meaning of Latin noun "virus, i n": 1) *mucus, mucous* juice; animal family; 2) poisonous secretion, poison; 3) disgusting smell, stench [1, p. 827]. He called the viral solution "contagium vivum fluidum" – "contagious living fluid" – Latin *contagium, i n = contagio, ōnis f* 1) touch; 2) contagious touch, infection; 3) harmful effects [1, p. 192, 830]; – "something negative that can spread, worry" [2, p. 287.]; Latin *vivus* – alive; Latin *fluidus* – liquid. The term "viruses" as non-cellular life forms that have a genome (DNA or RNA) (Latin *genoma, atum* < Greek γένος

genus – a set of genes in an ordinary set of chromosomes of a particular eukaryotic organism) [3, p. 195], but are deprived of their own synthesizing apparatus and capable of reproduction only in the cells of more highly organized beings, was finally consolidated in the 1930s. Today, viruses are characterized as particles of protein and nucleic acid that cause infectious diseases. Virology (Latin *virus* ↑ + Greek λόγος doctrine) – is a science the activity of which is aimed at developing and systematizing objective knowledge about the morphology, physiology, genetics, ecology and evolution of viruses.

To identify the semantics of the term, it is important, in particular, to analyze its origin. The new term is formed on the base of borrowed or already existing in the language one and is perceived as a derivative of the term from which it is formed. Researcher of Slavic etymology A. I. Iliadi ("Fundamentals of Slavic etymology" Kiev: Dovira, 2005. 270 p.) noted that the restoration of a set of features that determine meaning is possible only with a clear idea of the original form of the word. For this it is necessary to determine the boundaries of a root of a word as a carrier of lexical semantics and the formant part of the word. Carrying out word-formation analysis in a derived term, it is possible to establish semantic relations between constituent elements of its word-forming structure, which reflects the property of a derived term through the defining a base of a word and means of word-formation that highlight word-forming meaning. Part of the derivative terms of virology contains the base *vir-* – one that refers to viruses (from the Latin *virus*) with the addition of word-formation tools. Thus, the extracellular form (stage) of infectious viruses, the form of rest is called "*virion*" – a complete viral particle, which consists of RNA or DNA nucleus with a protein shell, sometimes with outer shells [2, p. 31], Latin *virion* < *vir* (pluralis) + Latin formant *-on* (Latin *virus* ↑ (French from *vir* en *virusal*) [7]. The term "*virulence*" (Latin *virulentia*, *ae f* stench) refers to a property that determines the degree or measure of pathogenicity of individual strains of microorganisms. The initial meaning is embodied in Latin adjective *virulentus* (*vir*-↑ + Latin formant *-ulentus* indicates passive quality) – poisonous, destructive. Virulence is realized through pathogenic factors of the pathogen. Adjective "*virucidal*" Latin *virulicidus* is formed by combining the base of the noun *vir*-↑ and Latin verbs *caedo* kill, kill + *-cīd-* < *cecīdī* clipped form of *perfectum indicatīvi actīvi* + formant *-us* – emphasizes the property of physical and chemical factors to inactivate the infectious activity of viruses (inactivate from the Latin prepositional prefix *in-* meaning "from, against" + Latin *activus* effective), in other words "remove, nullify the action".

In the name of the processes associated with infectious agents, the term is formed by combining several bases, each of which has a certain semantics. Thus, the components of the term viremia Latin *viraemia* (Latin *vir*-↑ + *aemia* < ancient Greek αἷμα, αἷματος blood) reflect the primary meaning of "the presence of poison in the blood." The modern interpretation of the term uses the semantics of the components and explains it as a phase of the pathogenesis of viral infections, which is the circulation of viruses in the blood. The reflection of the original semantics is observed in other terms-composites: Latin *viruria* – (Latin *vir*-↑ + ancient Greek θόρεω to pass urine) – isolation of infectious forms of the virus in the urine; virogen Latin *virogenum* (Latin *vir*-↑ + Greek γένος↑) is an RNA-containing oncovirus from

the norm. genet. cell complements; virogeny Latin *virogenia* (Latin *vir*-↑ + *gen(ia)* < ancient Greek *γενεά* – birth, origin) [3, p. 126] – long-term coexistence of viruses and their hosts, in which the genome of the virus is integrated with the genome of the host cell.

The research allows us to conclude that the origins of some terms of virology are the borrowings of the original semantics of Latin and Greek words. The base *vir*- is a common part of two terms: primary and derivative and acts as a motivator for the derivative. Complex terms combine the primary semantics of each component.

References

1. Dvoretzkii I. H. Latin-Russian dictionary. 11th ed., stereotype. Moscow: Russian Language Media, 2008. 843 p.
2. Microbiology, virology, immunology, infectious diseases. Dictionary / Edited by G. K. Palii, V. G. Palii. Kyiv: Zdoroviia, 2004. 296 p.
3. Petrukh L. I., Golovko I. M. Ukrainian-Russian-Latin-English medical encyclopedic dictionary: A-Z. Kiev, VSV "Medicine", 2015. 968 p.
4. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes. Vol. 3. 1972. P. 287.
5. Shamrai S. M., Leontiev D. V. Virology: a textbook. Kharkiv: Grygorii Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2020. 244 p.
6. Dimmock N. J., Easton, Andrew J.; Leppard, Keith. Introduction to Modern Virology. Sixth edition. Blackwell Publishing. 2007. ISBN 1-4051-364
7. ViralZone [Electronic resource] URL: <http://viralzone.expasy.org/> Accessed: 22 Feb. 2022.

Наместюк Світлана,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

GINDIREA CREATIVA IN PREDAREA LIMBELOR STRAINE LA UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINA DIN BUCOVINA

Cercetarea științifică în domeniul pedagogiei și metodologiei face apel la importanța introducerii gândirii creative în procesul de învățare a limbilor străine. Scopul lucrării este de a studia formarea gândirii creative în predarea limbii străine prin problematizare. Prezentul studiu subliniază relația dintre învățarea limbii străine și creativității. Articolul prezintă o prezentare teoretică a dezvoltării problemelor abilităților creative, precum și beneficiile emoționale și cognitive ale creativității în studiul limbii străine. De asemenea, scopul acestei lucrări este de a studia legăturile avansate semnificative dintre procesele creative și productivitatea în învățarea limbilor străine la Universitatea de Stat de Medicină din Bucovina pentru a crea un model al procesului de dezvoltare a abilităților creative ai studenților. Au fost conceptualizate două strategii pentru dezvoltarea abilităților creative ale elevilor:

problematizarea și problematologia. De asemenea, a fost dezvoltat un «Model al unui student creativ». Rezultatele studiului au arătat că indicatorii gândirii creative la elevi sunt scăzuți și modelul propus de introducere a gândirii creative va afecta pozitiv dezvoltarea abilităților creative și va promova motivația în învățarea limbii străine într-o școală medicală.

Posibilitatea aplicării practice a rezultatelor obținute constă în dezvoltarea unui instrument metodologic eficient - o strategie de problematizare pentru formarea abilităților creative ale elevilor, dezvăluind specificul creativității ca proces, ca produs, ca potențial și identificarea unui tip de personalitate al elevului, care contribuie la dezvoltarea abilităților creative ale elevilor.

Studiul dezvoltării abilităților creative ale elevilor în limba străină la Universitatea de Stat de Medicină din Bucovina printr-o strategie de problematizare ne-a permis să formulăm următoarele concluzii: la identificarea abilităților creative, adică un tip creativ de personaj (divergent) în lecțiile de limbă străină, acești studenți au fost considerați ca fiind minim creativi. Pentru a elimina lacunele, a fost dezvoltată o strategie pentru dezvoltarea abilităților creative ale elevilor, care contribuie la desfășurarea corectă a lecției și la îmbunătățirea calității stăpânirii limbii străine la o școală medicală; renovarea metodologică a gândirii creative a studenților va completa perspectivele mai largi ale predării englezei ca a doua limbă, pe deplin în concordanță cu schimbările observate în educație. Gândirea creativă a elevilor a fost luată în considerare din punctul de vedere al cercetării în domeniul pedagogiei și psihologiei după tipul de gândire. Prin sistematizarea diferitelor concepte științifice, tipul divergent de gândire determină potențialul creativ al elevului. Această abordare pătrunde din ce în ce mai adânc în sistemul educațional datorită componentelor sale formative și de dezvoltare puternice; abordarea formării gândirii creative în predarea limbii străine prin problematizare este justificată de apariția largă a noilor cerințe în domeniul științelor pedagogice și aplicarea metodologiilor adecvate în practică cu rezultate pozitive. Pe baza acestui fapt, problema dezvoltării abilităților creative ale studenților este problema formării gândirii creative. Într-adevăr, era important să se determine în diferite etape elementele constitutive ale acestei gândiri creative și să se determine prin testarea tipului adecvat de caracter, întrucât gândirea creativă participă la organizarea practicilor reflexive ale elevilor, la evoluția lor productivă. Am conceptualizat două esențe în dezvoltarea abilităților creative ale elevilor: problematizarea și problematologia, ca un nou mod de gândire, datorită căruia problema nu găsește o soluție directă la răspuns, ci generează alte întrebări care trebuie rezolvate și a fost testat modelul de răspuns al studentului creativ. Valoarea practică a lucrării a fost determinată de relevanța sa utilitară din punct de vedere educațional, ca un nou mod de gândire al elevilor, ca o completare didactică pozitivă a procesului educațional. Perspective pentru cercetări ulterioare. Pe baza ideilor despre gândirea creativă a elevilor, elaborați un ghid metodologic pentru ca profesorii de engleză să utilizeze mai activ gândirea divergentă, convergentă și inovatoare a elevilor pentru a-și dezvolta gândirea creativă. De asemenea, să introducă în practica pedagogică ideea problematologiei și problematizării prin dezvoltarea de proiecte educaționale standard pentru profesorii de limbi străine.

Алексєєнко Тетяна,
старший викладач,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
(м. Харків, Україна)

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У зв'язку з переходом на нові державні стандарти освіти в загальноєвропейському контексті та переорієнтуванням освітніх програм ЗВО на сучасні стандартизовані вимоги особливо важливим стає створення навчально-методичних комплексів (далі – НМК), здатних забезпечити високу якість підготовки здобувачів. Відповідно до вимог сучасного стандарту вищої освіти НМК розробляють як систему методично-організаційних і навчальних матеріалів до кожної освітньої дисципліни з урахуванням рекомендацій із забезпечення якості в європейському освітньому просторі. Процес мовної підготовки іноземних студентів-медиків має такі взаємопов'язані складники: мовно-комунікативний, соціокультурний і фаховий. Для забезпечення цього процесу навчальним планом медичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна передбачено введення таких дисциплін лінгвістичного циклу, як «Іноземна мова», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

«Важливою особливістю є те, що іноземні студенти-медики англomовної форми вступають до українських ЗВО за умови володіння мовою навчання (англійською) не нижче рівня B1 (за європейською системою), а українську мову вони починають вивчати з нульового рівня, але мають підготуватися до спілкування під час клінічної практики, що зможуть здійснювати за умови володіння не нижче рівня B1» [2, с. 198]. Тож матеріали НМК дисциплін лінгвістичного циклу повинні забезпечити реалізацію комунікативних потреб іноземних студентів-медиків англomовної форми навчання та досягнення необхідного рівня володіння українською мовою.

НМК структурують за трьома блоками матеріалів [1, с. 47]: 1) нормативно-методичні матеріали (навчальні плани, навчальні програми); 2) навчально-інформаційні матеріали (інформаційні пакети навчальних дисциплін, доступні для здобувачів освіти; 3) навчально-методичні матеріали (для аудиторної та самостійної роботи, для контролю), які теж називають комплексами.

Для англomовних здобувачів вищої освіти в українських ЗВО авторським колективом кафедри мовної підготовки 1 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна створено навчальний комплекс з УМІ «Паралель», орієнтований на формування комунікативної компетентності на рівні, достатньому для вирішення комунікативних завдань у соціально-побутовій і соціокультурній навчально-академічній сфері спілкування, на основі формування фонетичних, лексико-граматичних навичок і вмінь в основних

видах мовленнєвої діяльності – читанні, письмі, говорінні й аудіюванні, у вживанні мовних засобів для реалізації певних тактик мовленнєвої поведінки, спрямованих на досягнення комунікативної мети.

Навчальний комплекс «Паралель» забезпечує містить 3 книги: «Вступний курс» (A1) [3], «Базовий курс» (A2) [4], «Основний курс» (B1) [5], – створені на загальнолітературній лексиці та тематично й ситуативно пов'язані з життям і навчанням іноземців в Україні.

Всі розділи кожної книги навчального комплексу побудовані за однаковою системою:

1) презентація концентрично розподіленого фонетичного, лексичного і граматичного матеріалу з коментарем українською та англійською мовами, відібраного за функційно-комунікативним і синтаксичним принципами;

2) комунікативні зразки, в яких реалізовано лексичний і граматичний матеріал теми;

3) система докомунікативних і умовно-комунікативних завдань, орієнтованих на комплексне й поетапне формування фонетичних, лексичних і граматичних навичок;

4) рубрика «Мовленнєва практика», комунікативні завдання якої спрямовані на формування та розвиток умінь у читанні, аудіюванні, говорінні та письмі.

Одиницями навчання в комплексі є тексти, адаптовані до відповідного рівня володіння мовою, та діалогічні й полілогічні єдності.

У першій книзі комплексу – «ВСТУПНИЙ КУРС» (рівень A1) – поступово подається фонетико-графічна система української мови з одночасним введенням лексики та комунікативних зразків. Інформативно-ілюстративний складник створює мовно-культурний фон. Також курс має електронний ДОДАТОК, який містить: аудіозаписи фонетичних тренінгів і завдань для розвитку аудитивних умінь; таблиці та схеми з презентацією граматичного матеріалу; варіанти контрольних робіт до кожної теми; українсько-англійський словник активної лексики. Усі елементи додатку, безперечно, сприяють усвідомленому засвоєнню української мови іноземцями на початковому етапі.

Друга частина комплексу «БАЗОВИЙ КУРС» (рівень A2) у стислому схематичному вигляді презентує функційно-граматичні аспекти прийменниково-відмінкової системи української мови та категорій часу й виду дієслів, що проілюстровано навчальними мікротекстами й діалогами. Останні покривають широкий спектр комунікативних тем і спрямовані на активні форми роботи в групі. Розроблена авторами система завдань передбачає інтенсифіковане формування повного комплексу аспектних мовних навичок і вмінь мовленнєвої діяльності.

Третя частина «Паралелі» – «ОСНОВНИЙ КУРС» (рівень B1) реалізує такі функції, властиві навчальній літературі:

- навчальну (містить матеріал, орієнтований на реальні комунікативні потреби іноземних студентів, наприклад, таку важливу граматичну тему як «Дієслова руху з префіксами та без»;

- інформаційно-ілюстративну (подає сучасно оформлений цікавий матеріал (текст «Букет»), містить ілюстрації-стимули до кожної з тем (казка «Рукавичка»);

- розвивальну (сприяє розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності через завдання на зразок: *прослухайте..., скажіть..., напишіть..., уявіть собі, що...*);

- систематизувальну (бо готує студентів до розуміння мовців, до комунікативної взаємодії з ними, формує навички для подальшого вивчення й використання української мови, зокрема за професійним спрямуванням, як-от на основі тексту «Незвичайні рекомендації»);

- контролю й самоконтролю (містить систему запитань і тестових завдань, які допомагають здійснювати контроль рівня сформованості комунікативної компетентності студентів).

Серед завдань чільне місце посідають аудитивні: *комунікативно-перцептивні та умовно-комунікативні*. До першої групи належать завдання на зразок: *прослухайте текст і поставте запитання, дайте відповіді на запитання*. До другої – на зразок: *прослухайте речення поширте його ..., прослухайте мікротекст і запропонуйте свій варіант закінчення ...* тощо.

Загальна структура навчального комплексу «Паралель» відповідає основним методичним принципам укладання посібників і підручників з мови навчання, а саме: свідомо-практичної комунікативної спрямованості навчання; особистісної та соціокультурної орієнтованості; комплексного оволодіння видами мовленнєвої діяльності; урахування особливостей використання мови-посередника.

Таким чином, навчальний комплекс «Паралель» є системою базових навчальних посібників для іноземних студентів-медиків англomовної форми навчання. Реалізує сучасні підходи до викладання української мови як іноземної і має комунікативно-практичну спрямованість, ураховує особливості соціокультурного фону, сприяє інтенсифікації навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Васецька Л.І. Навчально-методичний комплекс як основа оптимізації мовної підготовки іноземних студентів у нефілологічному ВНЗ (із досвіду роботи кафедри мовної підготовки ЗДМУ). *Матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару «Новітні технології у викладанні мов іноземним студентам»*. Харків: ХНАДУ, 2017. С. 45–52.
2. Кушнір І.М. Навчально-методичний комплекс з української мови для іноземних студентів-медиків англomовної форми навчання. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2021. Вип. 15. С. 197–205.
3. Паралель: Українська мова для початківців : Вступ. курс : навч. посіб. / Н. І. Ушакова, Т. М. Алексеєнко, І. М. Кушнір, І. П. Петренко. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. 63 с.
4. Паралель: Українська мова для початківців : Базовий курс : навч. посіб. / Н. І. Ушакова, Т. М. Алексеєнко, І. М. Кушнір, І. П. Петренко. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 112 с.

5. Паралель: Українська мова для початківців : Основний курс: навчальний посібник. / Ушакова Н.І., Алексеєнко Т.М., Кушнір І.М., Петренко І.П. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. 118 с.

Антофійчук Алла,
кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ЧИННИКИ СТРУКТУРИ ОБРАЗУ АВТОРА ЕПІСТОЛЯРНОГО ДИСКУРСУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Мовний образ автора епістолярного дискурсу складний та багатогранний і залежить від генетичних, гендерних і вікових особливостей творця конкретного тексту, його творчих та розумових здібностей, досвіду, майстерності й професійності, виховання, освіти, морально-етичних цінностей, естетичних смаків. А це у свою чергу впливає на вибір теми, фактів, структурну організацію епістолярних текстів, спосіб передачі інформації для сприйняття та розуміння змісту реципієнтом тощо. В епістолярній комунікації відображені світогляд автора, факти його біографії, соціальний статус, суспільні процеси, політична ситуація, мораль, релігійні переконання, національні та культурні традиції – саме ці компоненти уналежнено до екстралінгвальних чинників побудови епістолярних текстів.

Одним із вирішальних факторів творення індивідуального мовостилю є світогляд, що акумулює в собі систему поглядів на оточуючу дійсність, місце індивіда у ній, ставлення до оточуючої дійсності і до самого себе і зумовлює вибір основних життєвих позицій, ідеалів, соціально-політичної, філософської, релігійної, морально-етичної орієнтації. Епістолярна спадщина Ольги Кобилянської є тим матеріалом, що дає можливість простежити формування світогляду письменниці. Якщо у ранніх листах фіксуємо емоційно насичені епістолярні тексти, що презентують глибокі знання із зарубіжної культури та літератури, захоплення теорією гендерної рівності та інших філософсько-гуманних ідей, то пізніший епістолярій письменниці показує її вже як сформовану особистість, з чітко окресленими переконаннями, як особистість, яка розуміє власні потреби та шляхи їх задоволення, має свідомо обрані релігійні й морально-етичні переконання, що ілюструє лист до Осипа Маковей від 3 січня 1903 року: *Я є побожна, пане Маковей, але не на манер Костецького. Святі книги мені дуже подобаються, і я нахожжу в них далеко більше перел, чим в новій літературі в культурі „когутячої і курячої любові. Лиш Ви не думайте, що я є в дорозі статися девоткою. Се я ніколи не буду* [1, с. 526].

На думку М. Крупи, не менш важливим чинником структури образу автора є освіта, яка має чи не вирішальний вплив на формування світогляду: «Великий вплив на формування світогляду має школа, зокрема початкова. Власне тут дитина вперше стикається не із природними вчителями і вихователями, якими були батько-мати, а зі сторонніми людьми, які виконують функції наставників як державні чи приватні особи» [2, с. 59]. Відомості про освіту Ольги Кобилянської – у листі до Франтішка Ржегоржа від 17 січня 1898 року: *Школа, то є чотири нормальні класи, кінчила я ще в горах в Кімполунгу, як побачите з передмови. Іншої систематичної науки не було в мене; я не кінчила жадні науки і хіба те було моє, що прочитала, а що я і могла таке читати в малім містечку, як Кімполунг, або в селі, куди ми відтак пішли?* [1, с. 316].

На формування мовної особистості митця впливають суспільно-історичні умови, які є об'єктивним позалінгвальним чинником оскільки хід історії й розвиток суспільства є незалежними від його (митця) бажань, вподобань чи переконань. Історичні факти й епістолярний спадок Ольги Кобилянської засвідчує потужний вплив тогочасного суспільства на формування її особистості. Творчість і діяльність письменниці була спрямована на протистояння тогочасним суспільним канонам, відстоювання власних переконань, що були під забороною уряду (гендерна рівність, громадський шлюб, освіта, культура, мистецтво у вільному доступі для жінок). Власні міркування щодо такого стану речей письменниця виклала в одному з листів до Христі Алчевської.

Щодо соціально-культурного середовища спілкування Ольги Кобилянської, який зараховуємо до екстралінгвальних чинників формування епістолярного мовного образу письменниці, культурні діячі, представники тогочасної інтелігенції: Леся Українка, Михайло Павлик, Михайло Коцюбинський, Осип Маковей, Володимир Науменко, Гнат Хоткевич, Петко Тодоров, Франтішек Ржегорж, Василь Лукич, Василь Стефаник, Євгенія Ярошинська, Христя Алчевська, Іван та Ольга Франко, Сергій Єфремов та ін. – мали неабиякий вплив на становлення світогляду, формування пріоритетів і вподобань, що, звісно, відбивалося у мовні художніх творів письменниці та її епістолярії.

Отже, екстралінгвальні чинники творення образу автора (світогляд, освіта, суспільно-історичні та соціально-культурні умови та ін.) – це набір позамовних факторів, що декодований мовними знаками, різнорівневими засобами оформлення та способами презентації мовної категорії образу автора в епістолярному спілкуванні Ольги Кобилянської.

Список використаних джерел

1. Кобилянська Ольга. Твори у 5 томах. Том 5. К.: Державне видавництво художньої літератури, 1962 – 1963. 767 с.
2. Крупа М. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 с.

Антофійчук Володимир,
доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ІДЕЇ ВОЛЬНОСТІ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У давній історії України найвищий злет національного духовного розвою припав на добу Бароко (кінець XVI – XVIII ст.), що ознаменована інтенсивним містобудуванням, розквітом науки, освіти, різних видів мистецтва, а особливо – літератури. З-поміж усіх правових норм, що забезпечували благополуччя суспільно-політичного буття, барокові письменники найбільший пошанівок віддавали свободі як індивідуальній, так і колективній. Тому теми волі, вольностей, державної суверенності, лицарської звитяжності в боротьбі проти нашествия зовнішніх ворогів, законного права українського народу на збройну оборону від воєнних інтервенцій і т. ін. посіли у їхніх творах – і світських, і релігійних – найпочесніше місце.

Приблизно у середині 1750-х років Григорій Сковорода написав вірш "De libertate", що становить, за припущенням деяких дослідників, уривок із якогось більшого твору. Поет славить боротьбу України за свободу та її очільника – гетьмана Богдана Хмельницького, який підняв свій народ проти чужинського ярма і добився вкрай необхідної перемоги. Ідеї цього вірша – традиційні для української барокової літератури. З одного боку, у ньому звучить мотив "золотої вольності", а з іншого, – прославляється Богдан Хмельницький, який визволив Україну з неволі. Обидві теми в різних варіаціях набули значного поширення в усіх жанрах тогочасного українського письменства. Так, автор анонімної драми "Милість Божа" (1728) в уста "преславого гетьмана" Богдана Хмельницького вклав промову, звернену до всіх українців. У ній народний улюбленець закликає своїх співвітчизників до злагоди і єдності, радить їм більше любити не золото, а залізо, тобто зброю, якою можна здобути найвищу цінність – самостійність держави і свободу для кожного її громадянина. Ця тема, що розгортається в чітко окресленому колі різних політичних питань, немовби продовжується в памфлеті "Історія Русів" (кінець XVIII ст.). У ньому Богдан Хмельницький постає не лише як безстрашний полководець і мудрий політик, а й вправний дипломат, який уміє знайти необхідні слова, щоби переконати козацьке військо у правомірності національно-визвольної війни проти агресивного ворога: "Ми підняли зброю не задля користолюбства якого, або порожнього марнославства, а єдино на оборону Вітчизни нашої, життя нашого і життя дітей наших, а так само і ваших! Всі народи, що живуть на світі, завжди боронили і боронитимуть вічно життя своє, свободу і власність; і навіть найнижчі на землі тварини, які суть худоба і птаство, боронять становище своє, гнізда свої і немовлят своїх до знемоги; і природа з волі Творця всіх і Господа дала їм різне для того знаряддя в самих членах їх. Пощо ж нам, браття, бути нечулими і волочити тяжкі кайдани рабства в дрімоті й ганебному невільництві ще й по власній землі своїй?".

Поступово в українській бароковій літературі склався її наскрізний мотив – мотив "золотої вольності", який бере свій початок з "Віршів на жалісний погреб... Петра Конашевича-Сагайдачного" (1622). У ньому із цілковитим переконанням стверджується одвічне прагнення людини до найціннішого, даного їй самою природою.

Суттєво прояснює позиції українських барокових письменників стосовно ідей "золотої вольності" і їхнє ставлення до будь-яких форм невільництва, що ганебно принижують людину, нівелюють її сутність як образу Божого.

Поезія "De libertate", як і низка інших поетичних та філософських творів Григорія Сковороди немовби вивершила мотив "золотої вольності" в українській бароковій літературі, надавши йому естетичної викінченості і значно розширивши його смислове значення.

Про свободу індивідуальну поет-філософ говорить і в "Пісні 12-ій". "За маєток земний маю спокій, воленьку святу / Окрім вічності, бажаю я дорогу цю просту", – підкреслював він. У наведеній цитаті привертає увагу епітет "свята" стосовно ключового слова "воля" ("воленька"), що, на мою думку, всебічно розкриває тлумачення автором сутності індивідуальної свободи, яке повністю корелює з його філософськими поглядами, морально-етичними принципами і способом життя.

У контексті вірша виразно формулюються поняття *"свята воля"/душевний спокій*, зміст яких витлумачується у психологічній, духовній і соціальній площинах. Передовсім ідеться про відновлення вродженої потреби людини в єднанні з природою, "матінкою святою", як називає її Григорій Сковорода. Це забезпечить їй, людині, душевний спокій і вбереже від щоденної суєти, символом якої виступає образ багатого міста з його наміром затягнути кожного у брудні тенета. Тому поет радо втікає від міської неволі та поспішає на привілля полів і дібров, щоби здобути обітоване умиротворіння і душевну рівновагу. У передчутті блаженства від звільнення з лабетів міського хаосу, стрімкого часового ритму і постійної колотнечі та здобуття повної свободи він розчулено заявляє: "Вік свій буду коротати там, де тихо час біжить".

Трактуванням бідності Григорій Сковорода чітко проілюстрував і особисте ставлення до християнських чеснот. Адже у житті він послуговувався скромним побутом, не мав власного житла, був абсолютно байдужим до багатства й розкоші, відмовився від церковної і світської кар'єри, що й свідчило про його повне відмежування від світських цінностей. Тому з чистим християнським сумлінням і душевним спокоєм він підсумував своє життя і творчу діяльність лаконічним висловом, який став епітафією на місці його вічного спочинку: "Світ ловив мене, але не впіймав".

Звернення Григорія Сковороди до проблеми свободи у вірші "De libertate" та багатьох інших творах – це не тільки данина бароковій традиції, хоч і в найвищому її літературному та філософському осмисленні. Це й відгук на тодішню втрату Україною політичної свободи через колонізаційні дії Московитії. Світло думок великого мислителя про право як окремої людини, так і всього народу самостійно обирати своє призначення і вільний розвиток вселяє

оптимізм на щасливе розв'язання проблем, які постали перед сучасною світовою спільнотою.

Бабух Надія,
аспірант,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича,
викладач,
Буковинський державний медичний університет
(м. Чернівці, Україна)

ЕРГОНІМИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Зацікавлення мовознавців станом та функціонуванням мови міста, яка відображає соціально-економічні суспільні перетворення, завжди було в полі їхньої пильної уваги. Ергонімії лексичі, яка, до речі, посідає особливе місце в ономастиці, властива низка характерних функцій. Так, різні мовознавці виділяють близько 30 функцій для цього типу власних назв. Окрім мовних (комунікативна – повідомлення; апелятивна – називання; експресивна – виразність; дейктична – вказівна), називають також і характерні суто ономастичні функції екстралінгвального характеру, як-от: ідентифікації об'єкта, соціальної легалізації особистості, ритуальна, ідеологічна, емоційна. Функції ергонімів (як особливих номінативних одиниць) впливають зі специфіки власних назв взагалі, а також – із розуміння значення власної назви.

Однак більшість мовознавців погоджуються із тим, що онімам – як мовним одиницям – властиві базові функції мови, до яких зараховуємо: комунікативну (використання мови для спілкування); когнітивну, мисленнєву, ментальну, гносеологічну (використання мови в процесі мислення та обміну думками, у процесі пізнання дійсності тощо), функцію спілкування, функцію повідомлення, функцію впливу та ін. До функцій мови також відносимо: репрезентативну (або інформаційну); акумулятивну, пізнавальну (узагальнює й акумулює досвід людських поколінь); емоційну (емотивну, виразову); експресивну (вираження, увиразнення), естетичну; імпресивну (вираження), апелятивну (звертання); культурознавчу; номінативну, омовлювальну (пізнане людиною отримує свою назву); виховну; ідентифікаційну і под. [2. С. 109-110.].

У «Словнику української ономастичної термінології» запропоновано схожу дефініцію функцій онімів та розподіл їх на п'ять основних класів [1, С. 187]. Досліджуючи функціональне навантаження онімів у рекламному дискурсі, С. В. Насакіна розподіляє їх на мовні, мовленнєві та екстралінгвальні. До мовних функцій дослідниця зараховує номінативну, до мовленнєвих – емоційно-експресивну, апелятивно-комунікативну та текстотворчу, до екстралінгвальних – інформаційно-рекламну, культурно-символічну, соціальну, сугестивну та естетико-просвітницьку [3, С. 128-132].

Разом із тим, на відміну від загальних мовних функцій, ергонімам притаманні власні специфічні особливості. Погоджуємося, що базовою функцією цих онімних одиниць все ж є номінативна (називна), яка властива всім власним назвам (її часто ще вживають поряд із функцією ідентифікації, індивідуалізації). Супутніми функціями виступають інформативна (інформаційна) та рекламна (прагмативна), які є традиційними у дослідженнях ергонімів.

Незважаючи на, здавалось би, системну та значну кількість досліджень ергонімів, можемо стверджувати, що структурованість та системність цього класу онімів все ж розвинута недостатньо, а отже – питання класифікації ергонімної лексики залишається актуальним. Зокрема, аналізуючи функції ергонімів міста Чернівці, вважаємо за доцільне виокремити чотири рівні переважання тієї чи іншої функції з погляду номінації.

Таким чином, до першого рівня відносимо назви з домінуванням інформаційної функції (без жодних конотацій), тобто з відсутністю прагматичності, напр.: «Аптека», «Магазин продуктів», «Спорттовари», «Перукарня», «Технічна книга» тощо.

Назви, що виконують, окрім інформаційної, ще й прагматичну, відносимо до другого рівня, напр.: «Школа масажу «Master», «Світ матраців», «Все для дому», «Львівські плячки», «канцелярський ЕКСПРЕС», «BURGERS BAR» та подібні.

До третього рівня належать ергоніми, які виконують власне прагматичну функцію (без асоціацій та натяків на діяльність об'єкта господарювання), напр.: «Hugo» «Dibrova», «Тетяна» (салони краси), «SLAVA» (сімейна стоматологія), «ВІОРИКА» (весільний салон).

Без уточнення типу об'єкта реципієнту важко зорієнтуватись, тому з такими назвами доречно використовувати номенклатурні терміни: «аптека», «салон краси», «магазин» тощо.

Четвертий рівень – це назви, на перший погляд, семантично імпліцитні, «порожні», які не несуть вираженої інформативності та конотативності для пересічного адресата. Часто сюди можна віднести назви зі спонтанною мотивацією, а також ергоніми, у які адресант закладав певну інформацію, проте з різних причин адресат її не може «зчитати» (ідентифікувати), напр.: «D.S.», «БадМ», «TAS», «Maximim» (аптеки), «Ozzy» та ін.

Таким чином, функції ергонімів як одиниць мови нерозривно пов'язані із суто мовними функціями, а залежно від підходу до інтерпретації онімів виділяють ще й різні ергонімні класифікації. На перший план, як це ми представили вище, більшість мовознавців виводять інформаційну та прагматичну функції ергонімів, оскільки раціональна інформація відіграє найважливішу роль під час «просування» товарів на ринку послуг.

Список використаних джерел

1. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології. Харків: Ранок-НТ, 2012. Том4. 256 с.

2. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 388 с.
3. Насакіна С. В. Структура та функціональне навантаження власних назв у рекламних текстах фармацевтичних препаратів: дис. ...канд. філол. наук: 10.02.15 / С. В. Насакіна. Одеса, 2014. 207 с.

Бицко Наталія,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ З ПОЗИЦІЙ МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ

Комунікативна компетенція, розвиток комунікативних здібностей в певних ситуаціях професійного спілкування на дев'яносто відсотків визначають професійні риси фахівця будь-якої галузі. Отже, мета нашої розвідки – проаналізувати вплив на процес формування у майбутніх лікарів професійних комунікативних здібностей з соціолінгвістичних позицій. Останні дослідження щодо розвитку комунікативних здібностей особистості виокремлюють такий значущий фактор, який стосується і медичної термінології: *медичний дискурс*. Уперше поняття *дискурс* використав у статті «Дискурс-аналіз» датованій 1952 роком, американський лінгвіст Зелліг Херріс [6]. Повною мірою цей термін активізувався в мовознавстві приблизно через два десятиліття, і, очевидно, це було пов'язано з прагненням розвинути й уточнити такі класичні поняття, як мовлення, текст, діалог. Поняття дискурс останнім часом усе частіше вживають на позначення мовленнєвої діяльності в певній сфері (політичній, науковій, медичній тощо). Вчений К. Серажим розуміє дискурс як «складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який має величезний вплив на розвиток комунікаційних здібностей» [5, 10]. У нашій роботі поділяємо підхід, запропонований О.Шаніною, у якому дискурс постає як результат мовлення, актуалізований обставинами спілкування та рольовими позиціями його учасників. Вона пропонує тлумачити дискурс як «комунікативну ситуацію, що відбувається між адресантом і адресатом у процесі комунікативної дії в певному часовому, просторовому та інших контекстах. Ця комунікативна дія може бути мовною, писемною, а також мати вербальні та невербальні складові» [7, 735]. На сьогодні досить детально вивчені процеси становлення й розвитку медичної термінології та досліджено лексико-семантичні особливості медичних термінів, встановлено функціональні параметри медичного тексту, визначено методичні підходи до їх вивчення [2,3,4]. Виокремлення медичного дискурсу зумовлено тим, що однією з найвищих цінностей людини є здоров'я, хвороби неминучі та їх лікування вимагає спеціальної підготовки. Останнім часом дослідників усе більше

цікавить комунікативний аспект спілкування в медичній сфері, що відображає загальну тенденцію до вивчення функціонально-комунікативного аспекту мови. Виявлення дієвих способів мовленнєвого впливу на пацієнта, на нашу думку, дозволить сучасним лікарям побудувати спілкування з пацієнтами так, щоб воно було максимально ефективним, тому кожному майбутньому лікареві важливо знати стратегії і тактики медичного дискурсу, вміти застосовувати їх на практиці, дотримуватися правил ввічливості та мовленнєвого етикету в спілкуванні з пацієнтом, проявляти повагу до нього. Від уміння лікаря володіти словом, від рівня його мовної культури залежить його професійна компетенція, яка допоможе встановити контакт із хворим і підтримувати офіційно-ввічливі або навіть довірливі відносини. Спираючись на результати проведеного дослідження лінгвістом Л. Бейлінсон [1], вважаємо визнати, що для якісного застосування у майбутньому своїх фахових знань студенту необхідно розуміти суть відповідних повноважень лікаря, а саме: вміти вести діалог-опитування; брати участь в обговоренні історії хвороби; вступати в комунікацію з лікарями, медперсоналом, родичами пацієнта тощо. Як бачимо, всі названі характеристики мають безпосереднє відношення до медичного дискурсу. Комунікація в такому разі полягає в отриманні та переданні інформації. Вона реалізується на трьох рівнях: мовленнєвому, паралінгвістичному та невербальному. На мовленнєвому рівні відбувається збирання анамнезу, інформації про стан здоров'я пацієнта, про ефективність лікування, дають рекомендації, вказівки тощо. На паралінгвістичному рівні відбувається обмін інформацією через міміку. Невербальний екстралінгвістичний рівень забезпечує лікареві необхідну професійну інформацію (вимірювання температури, пальпацію, прослуховування, огляд тощо). Динаміка суспільного життя, зміна пріоритетів, переоцінка цінностей – усе це сприяє виникненню нових комунікативних проблем, розв'язання яких – завдання не лише психології та соціології, але й лінгвістики. Загальновідома істина «слово лікує», безсумнівно, нашою хвилює на думку про те, що саме майбутньому лікареві необхідні знання, а саме як формується медичний дискурс, його засади, пріоритети та перспективи.

Список використаних джерел

1. Бейлінсон Л. С. Характеристика медико-педагогического дискурса (на материале логопедических рекомендаций) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Любовь Семеновна Бейлинсон. Волгоград, 2001. 189 с.
2. Литвиненко Н. П. Проблеми унормування української наукової термінології: історичний аспект / Ніна Литвиненко // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету. К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. Вип. 1. С. 34–40.
3. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н.В. Місник. К., 2002. 20с.
4. Передрієнко В. А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі / В. А. Передрієнко. К. : Наук. думка, 1979. 143 с.

5. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище : методологія, архітектоніка, варіативність : [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: [монографія] / К. Серажим. К.: [б.в.], 2002. 392 с.
6. Хэррис З. С. Совместная встречаемость и трансформация в языковой структуре / З. С. Хэррис // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Наука, 1962. 360 с.
7. Шаніна О. С. Комунікативний аспект у медичному дискурсі / О. С. Шаніна // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб.наук.праць. 206 Вип. 33 / редкол. : Г.Ф.Семенюк (гол.ред.), А.В.Козлов (відп.ред.) та ін. Ч. 1. К.: Твім інтер, 2009. С. 734 – 742.

Бунчук Борис,

доктор філологічних наук, професор,

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича,

Никифорок Тетяна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

СУДЖЕННЯ С. СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО ПРО ПОЕЗІЮ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА

Питання про літературознавче потрактування творчості С. Воробкевича розглянув Б. Мельничук. У статті «Літературознавче і художнє осмислення постаті С. Воробкевича» (2012) відомий учений запропонував поділ літературно-критичних матеріалів про письменника на чотири періоди: «По-перше, ті, що з'явилися за його життя (80-ті роки ХІХ – початок ХХ століття); по-друге, оприлюднені в перші кілька десятиліть по смерті письменника, по-третє, надруковані в 40-ві – першій половині 80-х років минулого століття, і, по-четверте, що прийшли і приходять до читача, починаючи від кінця 80-х років і до наших днів» [1, 139].

Щодо періоду 80-х років ХІХ – початку ХХ століття проаналізовано міркування С. Смаль-Стоцького, О. Огоновського, І. Франка, О. Маковця (рецензія на збірку «Над Прутом»), М. Лозинського. Скористаємося із запропонованої класифікації і стисло (детальніше основні положення суджень С. Смаль-Стоцького проаналізуємо) розглянемо міркування критика і вченого щодо поетики віршованих творів С. Воробкевича в межах визначеного періоду.

Деякі судження щодо зовнішньої форми поезії буковинця фіксуємо в «ювілейній споминці» С. Смаль-Стоцького: «Ізидор Воробкевич» (1887), присвяченій 25-літтю творчої діяльності письменника. Автор «ювілейної споминки» подав чимало біографічних даних, що прояснюють питання щодо того, яким чином С. Воробкевич став на письменницьку дорогу та які чинники впливали на його мистецьке становлення. С. Смаль-Стоцький висловив

захоплення кількістю написаного ювіляром: «Письменник Данило Млака ... за 25 років написав стільки віршів, оповідань, драматичних п'єс, мелодрам, опереток, квартетів та ін., що мусимо дивуватися плодovitості його фантазії, його пильності й витривалості» [2, 194]. На перше місце у віршованій творчості митця як щодо значення, так і щодо жанрів, учений ставить «пісні-думи». С. Смаль-Стоцький також особливо підкреслює зв'язок поезії С. Воробкевича з фольклором: «Його руське народне слово, котре лиш деколи – не знати, чи для дотепу, чи на глум народній мові – перелицьовували деякі на «язичіє», залишилося живим і народним донині...» [2, 194]. Важливою є вимога автора статті щодо оцінки творчості поета: «Не буду тут перераховувати всі твори Із. Воробкевича зокрема, ані їх детально розбирати. Скажу лише, що хоча б і справедливий був суд про них, що в них є деякі хиби, все-таки вони мають величезне значення – і цього їм ніхто не відмінить – як могутній чинник, що руську народну ідею підтримав, розвивав, розширював, а самосвідомість народну повів уперед» [2, 194]. Про який «хоча б і справедливий суд» щодо творів С. Воробкевича говорив дослідник? Очевидно, С. Смаль-Стоцький мав на увазі публічну критику І. Франка, яка виявилася у формі надрукованого в «Зорі» 1883 року іронічного сонета «Данилові Млаці» та нищівної фрази в статті «Українська альманахова література», що була надрукована в польському журналі «Prawda» (1887). У статті, говорячи про альманах «Руська хата», І. Франко зауважував: «Найбільше місця займають тут твори двох буковинських поетів: дві довгі і позбавлені будь-якої вартості поеми Данила Млаки з доби воєн Хмельницького, цікава з багатьох поглядів драма Федьковича «Довбуш» [3, т. 27, 96].

Повертаючись до «ювілейної силуетки», зазначимо, що С. Смаль-Стоцький першим щодо оцінки творів С. Воробкевича застосував не мистецький / художній критерій, а суспільно-історичний. Очевидно, дослідник зробив це з огляду на обраний жанр виступу, подібність суспільно-політичних поглядів та особисте знайомство з автором.

Основні положення «ювілейної споминки» С. Смаль-Стоцького використав і суттєво доповнив О. Огоновський, окреслюючи творчу постать С. Воробкевича у своїй «Історії літератури руської» (1889).

Список використаних джерел

1. Мельничук Б. Літературознавче і художнє осмислення постаті Сидора Воробкевича // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : [зб. наук. праць]. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. Вип. 585–586. Слов'янська філологія. С. 138–143.
2. Смаль-Стоцький С. Ізидор Воробкевич (Ювілейна споминка) // Зоря. 1887. Ч. 11. 1 (13) червня. С. 193-194.
3. Франко І. Зібр. творів : у 50 т. Київ : Наук. Думка, 1976-1986.

Вилка Лідія,
старший викладач,
Буковинський державний медичний університет
(м. Чернівці, Україна)

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ

Пандемія COVID-19 внесла значні корективи до освітнього процесу майже в усіх країнах світу. Методи та підходи, прийоми та технології, якими викладачі користувалися в офлайн-навченні, виявилися неефективними. Особливої актуальності набули питання, пов'язані з онлайн-навчанням української мови як іноземної, оскільки багато студентів змушені були покинути Україну та вивчати мову лише в онлайн-форматі. Форсмажорні обставини, що відбулися у світі, сприяли прискореній модернізації форми онлайн-навчання, розробці інтеграційного комплексу методик під час навчання студентів-іноземців та, як наслідок, появі терміна «онлайн-навчання» (ОН), під яким слід розуміти вдосконалену форму дистанційного навчання: використання презентацій у середовищі Power Point, програм тестування та розробка електронних курсів на різних платформах як єдина інтеграційна модель.

У процесі навчання відбулося розширення функцій ОН як інструменту освітнього процесу, що дало змогу викладачам брати до уваги під час проведення вебінарів різний рівень знань студентів, орієнтуючись на результати, досягнуті студентами на освітніх платформах Moodle. Таким чином, можна сказати, що спостерігається зміна пріоритетів при оцінці ролі онлайн-навчання в освітньому процесі. Онлайн-навчання перестає виконувати допоміжну функцію та поступово починає відігравати провідну роль у сучасній системі освіти. Вивчення, удосконалення методів онлайн-навчання є актуальною темою сучасних закордонних та вітчизняних методистів і дослідників. Наприклад, Luis Miguel Dos Santos [2] звертає увагу на те, що пошук оптимальних та ефективних методик та стратегій навчання є невід'ємною частиною викладання іноземних мов. Нині відбувається безперервне вдосконалення існуючих засобів дистанційного навчання. Нові форми мають ряд переваг, які, за словами, Боуена, Вільям Г., призвели до значних покращень в академічній інфраструктурі та дозволили суттєво заощадити час для отримання нової інформації [1].

До основних інноваційних якостей онлайн-навчання можемо віднести: забезпечення всіх компонентів освітнього процесу: здобуття інформації, практичні заняття, атестація (контроль навчальних досягнень); інтерактивність, що забезпечує різке розширення можливостей самостійної навчальної роботи з допомогою використання активно-діяльнісних форм навчання; можливість більш повноцінного навчання поза аудиторією.

Які ж методи варто обрати для дистанційного навчання української як іноземної? Під методом навчання розуміється дидактична категорія, що дає теоретичне уявлення про систему норм взаємодії викладача та студентів для

досягнення спільних цілей навчання. Основною ідеєю методики онлайн-навчання є створення навчального віртуального середовища, що включає різні інтернет-джерела, проведення онлайн-лекцій та консультацій, розробка тестування. Складовими частинами онлайн-навчання власне учасники освітнього процесу – студенти та викладацький склад, взаємодія яких здійснюється за допомогою сучасних телекомунікаційних засобів. Важливим інтегрованим фактором системи дистанційного навчання є сукупність, що використовуються у навчальному процесі педагогічних методів та прийомів. Це насамперед інтерактивні бази даних; електронні журнали; комп'ютерні навчальні програми (електронні підручники, граматичні тренажери, електронні курси для підготовки до складання сертифікату на знання іноземної мови згідно з нормативами). Особливу роль в онлайн-навчання грають веб-конференції, які дозволяють всім учасникам дискусії вести активний полілог, що має велику дидактичну цінність.

Для навчання української мови як іноземної пропонуємо використовувати комплексний підхід. Неможливо перевірити всі компетенції, необхідних для успішного складання іспиту, для оволодіння мовою з допомогою одного методу чи ресурсу. Щодо проведення практичних занять в онлан-режимі, то варто, до прикладу, після вивчення наочно представленого теоретичного матеріалу студентам запропонувати виконати різні типи завдань на закріплення отриманого навички: наприклад, тест на «відповідність», де студенту пропонується підібрати правильний варіант відповіді, пересунувши слово вгору або вниз і встановивши його напроти «своїх» пари. В іншому тесті «Пропуски» необхідно вписати потрібне слово у правильній граматичну форму замість пропущеного. Відтак, для відпрацювання навичок говоріння та аудіювання варто використовувати інтернет-платформу ZOOM. Ця платформа надає найширші можливості в організації відео-уроку: бачити студента (організатор має можливість включати відео); розділити групу по підгруп для відпрацювання діалогів, монологічного висловлювання; використовувати «віртуальну» дошку; демонструвати екран ноутбука викладача; надсилати файли студентам; організовувати чати студентів тощо.

Дистанційне навчання – це сучасна реалія, без якої освіта ХХІ століття немислима, але необхідно відзначити, що вона може бути лише частиною або доповненням до традиційної форми навчання сучасного студента, але не замінити її на 100%.

Список використаних джерел

6. Боуэн Уильям Г. Высшее образование в цифровую эпоху/ Уильям Г. Боуэн при участии Келли Э. Лэк; предисловие Кевина М. Гатри; перевод с английского Д. Кралечкина. М.: Изд. дом «Выш. шк. Экономики», 2018. 222 с.
7. Luis Miguel Dos Santos The Discussion of Communicative Language Teaching Approach in Language Classrooms // Journal of Education and e-Learning Research. 2020. Vol. 7. № 2. P. 104 – 109.

Годік Катерина,
кандидат філологічних наук,
Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України
(м. Київ, Україна)

ТВОРИ ІВАНА БАГРЯНОГО В КОНТЕКСТІ АНТИБІЛЬШОВИЦЬКОГО ДИСКУРСУ НІМЕЧЧИНИ

Однією з найбільш цікавих українських постатей, зокрема в контексті критики більшовизму, є Іван Багряний. В європейський контекст його творчість увійшла раніше, ніж власне в український. Звісно, з певними зауваженнями. Так, роман «Тигролови» (1946) було перекладено німецькою ще в 1962 році. Його перша версія з дещо іншою назвою «Звіролови» (1944 року) вийшла накладом в Західній Україні. Але зважаючи на те, що була видана вона у воєнні роки, до свого читача вона не потрапила. Текст вийшов друком уже в еміграції, а, зважаючи на його ідеологічне наповнення, до українського читача він потрапити не міг. Раніше, аніж жителі СРСР, з ним познайомилися німці, голландці. Роман не лише був перекладений багатьма європейськими мовами, а й здобув популярність у низці країн. Що стосується роману «Сад Гетсиманський» (1950), то він так само існував поза контекстом Української СРСР і в наш літературний обіг потрапив уже в часи незалежності.

Чим можна пояснити такий успіх та вплив на літературний процес? Тексти Івана Багряного швидко увійшли в німецьку культуру не просто так. По-перше, вони були розтиражовані в тій нації яка нещодавно сама пережила тоталітарний період правління відповідно, історії про ув'язнення за відмінний погляд на суспільний устрій, опір державній машині, були для німців зрозумілими. Це можна зчитати і за тими поясненнями тих чи тих явищ які Іван Багряний дає в своїх текстах: «...заарештували й без суду заслали на Соловки (совітське Дахау)...». Надалі втому ж памфлеті: «Страхіття Дахав і Бухенвальду не перевищують страхіть безлічі енкавудистських катівень та концтраків тих років» [1, с. 21]. «... а провокаційне вбивство Кірова? Це другий «підпал Райхстагу» [1, с. 33]. «Коли НКВД піде вслід за Гестапо» [1, с. 37]. Подібних паралелей в тексті чимало. Тобто для своїх німецьких читачів цей письменник був зрозумілий, перш за все в історичному контексті.

По-друге, він замінив собою той масив творів для підлітків, який раніше пропонувала широкому колу читачів німецька тоталітарна машина. В них було все те саме: жертовність, справжня дружба, внутрішня сила. Але не було партійного наповнення. В умовах, коли Німеччині треба було досить швидко перебудовувати літературний ринок, «Тигролови» стали справжньою знахідкою.

По-третє, тексти були дуже добре підтримані діаспорою. Іван Багряний не лише не міг стояти осторонь наукової та політичної діяльності різноманітних еміграційних утворень, а й брав жваву участь в роботі подібних організацій, про що свідчать архівні документи УНР [3].

Звичайно, це відобразилось в його текстах. Знаходимо в них і пересторогу щодо більшовицького режиму (цю тезу Антибільшовицький Блок Народів

(АБН) відтворює в багатьох своїх виданнях, актуальною для сьогодення є стаття про загрозу радянської ядерної зброї [2]). Окрім того, ці твори містять численні відсилки до таких дітищ режиму, як НКВС, біографічні вставки тощо. По суті своїй вони є не лише творами мистецтва, а й своєрідними агітками, які в художній формі мали пояснити читачам, що радянський режим не кращий за гітлерівський. Ще одне важливе завдання цих текстів: окреслити наявність багатьох національностей в межах одного СРСР, аби всі вони не зливались в одну так звану руську людину. І це авторові, безперечно, вдається. Так, в «Саду Гетсиманському» бачимо ув'язненими переважно представників корінних народів (українців, грузинів, вірменів), окрім росіян. Останні є частіше наглядчачами. Так реалізується концепт тюрми народів, яку побудував СРСР.

Загалом, незважаючи на близькість текстів Івана Багряного до агітаційних матеріалів УНР, АБН та інших організацій, романи «Тигролови» та «Сад Гетсиманський» можна вважати більш успішним проєктом популяризації власне української позиції. На це вказує і тираж його видань, і їхнє входження в загальний дискурс (чого не трапилось з матеріалами АБН). В той же час ці матеріали слід розглядати в сукупності, оскільки вони піддажують один одного і дають художнім творам більшої історичної та культурної цінності. Їхнє більш детальне зіставлення є об'єктом мого подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Багряний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? Вінніпег, 1946. 41 с.
2. Atom Bomb and the Russian Danger. Архів АБН. Тека 1. Архів Українського Вільного Університету в Мюнхені.
3. УКРАЇНСЬКЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ БЮРО. ПЕРЕБІГ ПЕРШОГО ДНЯ III-ОЇ СЕСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ. Архів УНР. Тека 1. Архів Українського Вільного Університету в Мюнхені.

Голяк Тетяна,

кандидат філологічних наук,

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України

(м. Київ, Україна)

ДО ІСТОРІЇ ПІДГОТОВКИ ВИДАННЯ ТВОРІВ І. ФРАНКА У 20 ТОМАХ

Актуальність дослідження умотивована потребою з'ясувати маловідомі подробиці підготовки видання творів І. Франка у 20 томах; увести до наукового обігу відомості з архівних документів; встановити коло причетних осіб; окреслити труднощі у процесі реалізації видавничого проєкту. Мета досягнута за рахунок поєднання загальнонаукових методів зі спеціальними методами – джерелознавчим і текстологічним. Джерельною базою для часткових висновків стали архівні документи і матеріали, постанови АН УРСР і публікації науковців

– М. Нечиталюка [14], Л. Клебан [10], О. Луцького [11], [12], [13], Т. Гуцаленко [5].

Здобутком повоєнного франкознавства стало видання творів І. Франка у 20 томах 1950–1956 рр. Питання академічних видань творів Т. Шевченка та І. Франка було винесено на розгляд Бюро РНК УРСР уже на третій квартал 1945 р. [15, 6] Звернення до Президії АН УРСР дійсного члена АН УРСР М. Птухи датовано 4 липня 1945 р. [13, 118] Прозвучала пропозиція поновити роботу над виданням творів І. Франка, поповнити склад редколегії, і, імовірно, збільшити обсяг видання до 30 томів [15, 126–127]. Це затвердили постановою РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про поновлення видання творів Івана Франка» 4 вересня 1945 р. Прийняли рішення зобов'язати Управління в справах поліграфії та видавництва при РНК УРСР забезпечити друк повної збірки творів І. Франка у Львівській друкарні № 15 і затвердити головою редакційної колегії видання ак. О. Корнійчука [15, 123]. Президія АН доручила виконання постанови Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка [13, 107]. Окреслили коло фінансових витрат [15, 124–127]. «Повне наукове видання збірки творів Івана Франка в 30 томах» знайшло відображення у плані науково-дослідної роботи львівського відділу на 1946 р. [14, 35–36], і у тематичному плані Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР на 1946 р. [3, 1] Підготовку закріпили за науковими співробітниками Інституту літератури Львівського відділу. Керівник групи – М. Возняк [3, 1]. Термін закінчення роботи – 31. XII. 1947 р. [3, 1] Розробили загальний кошторис видання [15, 129].

Упорядкування і дослідження архіву письменника тривало [7, 230]. З метою вивчення спадщини І. Франка 30 грудня 1945 р. у Інститут літератури працевлаштували Т. Франка [2, 7].

Львівський відділ Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка ліквідували з 1 грудня 1946 р. [8, 30] Розпочався процес нищення львівського осередку наукового життя [14, 54–63]. Усі видавничі проєкти скасували. Під шквал критики і невинуватених звинувачень потрапив М. Возняк [14, 58].

Архів І. Франка разом з його бібліотекою перевезли зі Львова до Києва 1950 р. Сюди ж переїхала і родина Т. Франка. М. Возняка відсторонили від видавничого проєкту. Між ним і О. Білецьким виникли непорозуміння, що переросли у конфлікт. Учений зазнав необґрунтованого тиску.

У провокативній статті про мовне оформлення видань у 25 і 20 томах М. Возняк відкрито заявив, що упорядниками беззастережно передруковано II том двадцятип'ятитомного видання [4]. У статті-відповіді О. Кисельова [9], крім виправдань, прозвучало і звинувачення на адресу науковця у буржуазному націоналізмі. Закінчення проєкту видання творів І. Франка у 20 томах учений не дочекався – помер 20 листопада 1954 р.

Незважаючи на конфлікт, О. Білецький все ж таки віддав йому належну шану у своїй доповіді на сесії відділу суспільних наук Академії УРСР у Львові 3 серпня 1956 р. з приводу сторіччя з дня народження І. Франка [1, 533]. Доповідач підкреслив цінність двадцятитомника для масового читача. Зібрання представило значну частину маловідомого матеріалу. Після виходу видання у

світ вивчення архіву Франка ще тривало [6, 211]. Чимало питань історії підготовки видання творів І. Франка у 20 томах потребують подальшого вивчення і стануть предметом наступних розшуків.

Список використаних джерел:

1. Білецький О. Зібрання праць у п'яти томах. Ред. кол.: М. Гудзій (голова), В. Затонський Н. Крутікова, Л. Махновець, Л. Новиченко, М. Сиваченко. Т. 2. Українська література XIX–поч. XX ст. Київ: Наук. думка, 1965. 669 с.
2. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. Ф. 55. Од. зб. 252 (Накази по відділу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка). 55 арк.
3. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. Ф. 29 (Возняк М.). Оп. 1. Од. зб. 779/п. 180 (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Тематичні плани на 1946 р.). 8 арк.
4. Возняк М. Про принципи видавання творів Івана Франка. *Франкознавчі студії*. Випуск 4. Дрогобич, 2007. С. 520–539.
5. Гуцаленко Т. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України у 1940–1949 рр.: Постаті та події. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України*. ЛНБ ім. В. Стефаника.; Редкол.: М. М. Романюк (відп. ред.) та ін. Львів, 2005. Вип. 13. С. 175–238.
6. Денисюк І. Жриця Доброти / Вальо М. Марія Деркач (1896–1972). Бібліографічний покажчик. Спогади. Розвідки. Листи. Львів, 1999. С. 187–216.
7. Деркач М. Бібліотека філіалу Академії Наук у Львові в часах німецької окупації / Гуцаленко Т. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України у 1940–1949 рр.: Постаті та події. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України*. ЛНБ ім. В. Стефаника.; Редкол.: М. М. Романюк (відп. ред.) та ін. Львів, 2005. Вип. 13. С. 228–230.
8. Історія Національної академії наук України. 1946–1950: Част. 2. Додатки / упоряд.: Л. М. Яременко, С. В. Старовойт, О. М. Березовський, В. А. Кучмаренко / редкол.: О. С. Онищенко (голов. ред.) [та ін.]. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2008. 716 с.
9. Кисельов О. До питання про принципи видання творів Івана Франка. *Франкознавчі студії*. Випуск 4. Дрогобич, 2007 С. 540–551.
10. Клебан Л. Наукова та громадська діяльність Михайла Возняка (1881–1954). Львів, 2010. 188 с.
11. Луцький О. Академічна наука в західних областях України в роки Другої світової війни. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України*. ЛНБ ім. В. Стефаника.; Редкол.: М. М. Романюк (відп. ред.) та ін. Львів, 2005. Вип. 13. С. 396–430.
12. Луцький О. Двадцятип'ятитомне видання творів Івана Франка: нереалізований проект? *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. Збірник наукових праць. Випуск 14. Львів, 2006. С. 433–454.

13. Луцький О. Двадцятип'ятитомне видання творів Івана Франка: львівський внесок. *Новітня доба* / гол. ред. М. Романюк. НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. 2020. № 8. С. 18–122.
14. Нечиталюк М. «Честь праці!» Академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях. Львів: Вид. дім ЛНУ, 2000. 422 с.
15. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. Матеріали Академії наук УРСР. Ф. Р-2. Оп. 7. Том III. Од. зб. 2739.

Гуцол Марія,

кандидат філологічних наук, доцент,

Ільків Марта,

студентка,

Івано-Франківський національний медичний університет

(м. Івано-Франківськ, Україна)

ГРЕЦЬКІ ТА ЛАТИНСЬКІ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТИ В МЕДИЧНИХ ТЕРМІНАХ НА ПОЗНАЧЕННЯ СТРАХУ ВЧИНЕННЯ ПЕВНИХ ДІЙ

Сучасна людина часто перебуває в стані страху, зокрема зі зростанням рівня стресу в суспільстві зростає психологічна нестабільність окремих його членів і, як наслідок, вони все частіше починають помічати за собою ірраціональний страх чи неприязнь до тих чи інших об'єктів чи подій. У зв'язку з цим все частіше в літературі та ЗМІ можна зустріти такі слова, як клаустрофобія (claustrophobia), соціофобія (sociophobia), зоофобія (zoophobia), гомофобія (homophobia) тощо. Ці терміни поступово переміщуються з вузькоспеціалізованих до міждисциплінарних. Наприклад, сучасна журналістика все частіше вживає термін «гомофобія» чи «соціофобія». Як бачимо, для опису станів ірраціонального страху та ворожості широко використовується термін «фобія», що походить від давньогрецького іменника «φόβος» (φόβος, φόβου m), що означає «страх», «переляк», «страх». У широкому розумінні фобія – це симптом, суттю якого є ірраціональний неконтрольований страх чи стійке переживання зайвої тривоги у певних ситуаціях чи присутності якогось відомого об'єкта. Автори «Словника-довідника психіатричних термінів» пояснюють «фобію» як «нав'язливий страх, що характеризується критичним ставленням хворого до нього, прагнення від нього позбутися» [1, с. 125].

Однак не всі нині визначені фобії мають характер клінічного стану, що вимагає психологічної корекції, оскільки деякі з них є неологізмами з історичних причин, що мають основу -фоб- і позначають не фобії в клінічному сенсі, а скоріше ірраціональне негативне ставлення до чогось, ворожість (наприклад, українофобія, гомофобія).

Окрему групу термінів складають слова на позначення на позначення страху вчиняти певні дії, наприклад: Бактеріофобія (bacteriophobia, лат.

bacterium – «бактерія») – це страх заразитися бактеріями; токофобія (tokophobia, грец. tokos – «пологи») – це страх перед пологами; ергазіофобія (ergasiophobia, грец. ergasia – це «робота», «дія») – це страх оперувати; глософобія (glossophobia, грец. glōssa – «мова») – це боязнь публічно виступати; тропофобія (tropophobia, лат. tropos – «поворот», «напрямок») – це боязнь переїжджати або щось міняти; гіпенгіофобія (hypengyophobia, грец. hypengyos – «відповідальний») – це страх взяти на себе відповідальність; дисабілофобія (Dishabillophobia, лат. dis- «не» та habilitas – «можливість») – це боязнь роздягнутися при людях; доксофобія (doxophobia, грец. дохо – «слава» або «честь») – це боязнь висловлювати свою думку; амаксофобія (amaxophobia, грец. амаха – «візок») – це страх водіння; годофобія (hodophobia, лат. hodo – «подорожувати») – це боязнь подорожувати тощо.

Окремої уваги заслуговує термін «панофобія» (Panophobia), яке походить від давньогрецького слова «пᾶν» (пᾶν n), що в перекладі означає «все». У медицині панофобія – це страх всього, будь-яких дій і подій, будь-яких змін внутрішнього і зовнішнього середовища, що супроводжується занепокоєнням і дискомфортом. Термін Panphobia був уперше введений Рібо у 1911 році у роботі «Психологія емоцій».

Однією з найпоширеніших «медичних» фобій є страх щеплень, або «вакцинофобія» (Vaccinophobia), яка особливо активізувалась впродовж двох останніх років із початку пандемії та масової вакцинації населення. Слово «вакцина» походить від латинського прикметника «vaccina» (vaccinus, a, um), яке утворено від латинського іменника «vassa» (vassa, ae f) – «корова» за допомогою суфікса -in-. Походження цього терміну легко пояснюється тим фактом, що перша вакцина отримала свою назву від слова vaccinia (коров'яча віспа) – вірусна хвороба великої рогатої худоби. Вакцинофобія виражається боязню вакцинації і повною відмовою від неї. Часто вакцинофобія набуває нав'язливого характеру, особливо коли йдеться про щеплення дітей. Так, рух проти вакцинації виник невдовзі після розробки Едвардом Дженнером першої вакцини проти віспи. Ще тоді, основними аргументами противників вакцинації були релігійні. У другій половині XIX століття стали виникати перші антивакцинні організації. У 1866 році у Великобританії була заснована Національна Ліга Антивакцинації (англ. National Anti-Vaccination League), а в 1879 році – Американське товариство антивакцинації (англ. Anti-Vaccination Society of America). Основу руху складали прихильники альтернативної медицини – гомеопатії, хіропрактики, лікування травами.

Таким чином, медичні терміни із латинськими та грецькими терміноелементами, зокрема елементом «фобія», мотивовані їх причинами чи близькими за значенням словами. Ґрунтуючись на кількості термінів та різноманітності їх значень, можна зробити висновок, що стани страху до виконання певних дій доволі поширені в медицині, а також доволі чутливі до певних суспільних викликів, як-от вакцинація від Covid-19 в наші дні, що в свою чергу активізує вживання терміна як у вузькоспеціалізованому, так і загальному вжитку.

Список використаних джерел

1. Кожина Г.М., Самардакова Г.О., Коростій В.І. та ін. Словник-довідник психіатричних термінів. Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/2706/3/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C-2.pdf>.
2. The Encyclopedia of Phobias, Fears, and Anxieties. Panphobia / Ronald Manual Doctor, Ada P. Kahn, Christine A. Adamec. Infobase Publishing, 2010. P. 347.
3. English-Greek Dictionary: A Vocabulary of the Attic Language / Woodhouse London: Routledge & Kegan Paul Limited. 1910.

Єрьомкіна Галина,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов,
Одеський національний медичний університет
(м. Одеса, Україна)

ДО ПИТАННЯ СЛОВОТВОРУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Фармацевтична термінологія є однією з підсистем медичної термінології і складається з сукупності підсистем фармакогнозії, фармакології, хімії, ботаніки, тощо. На сучасному етапі значно зростає вагомість лікарських засобів у нашому житті: фармацевтичні компанії розробляють нові ліки, тому зростає потреба в номінації. Це стосується, у переважній більшості, фармацевтичних

номенклатур, які є невід'ємною частиною фармацевтичної термінології. Цей клас науково-технічної лексики має чітку прагматичну спрямованість, оскільки

зазначені лексичні одиниці (ЛО) мають нести певну інформацію стосовно об'єктивної характеристики фармацевтичної продукції.

З граматичної точки зору номенклатурні назви лікарських засобів є, перш за все, економічними варіантами наукових назв медичних препаратів. Вони містять загальнонаукову, медичну, інтелектуальну, культурологічну інформацію, яка повинна бути зрозумілою пацієнту. Ця синтезована інформація має бути реалізована також на словотворчому рівні. Тому ці лексичні одиниці представляють певний інтерес із словотворчої точки зору.

Переважна кількість номенклатурних назв лікарських засобів (ННЛЗ) є штучними словами, які сформовані на основі греко-латинських фонем, морфем, словоформ.

Для номінації фармацевтичних термінів використовують практично всі засоби словотвору – суфіксація, префіксація, словоскладання, аббревіація, тощо.

Дуже розповсюдженим є використання наукових префіксів АНТИ, АН, ПОЛІ, які мають чітке семантичне значення та дозволяють прогнозувати значення номенклатури (антиспазмол, макситон).

Розроблюючи нові назви, фармацевти використовують так зване словотворче препарування номенклатур: для створення позитивної оболонки номенклатури в її склад вводять форманти, що позитивно впливають на свідомість користувача, викликаючи ефект благодійності ліків – ГПЕР, СУПЕР, МАКСИ. Деякі форманти набули статус префіксів та суфіксів і використовуються в препозиції та постпозиції – гастроСАН, гіперСАН, САНартрит, гастроМАКС, МАКСИтон.

Використання аббревіатурного засобу словотворення дозволяє оптимізувати подання інформації про лікарський засіб: лікарська форма (альгіпор), фармацевтична дія (валоседан), хімічний склад (асфен), фірма-виробник (хомвіокорин). Аналіз словотворчої структури ННЛЗ дозволяє зробити висновок, що майже всі засоби аббревіації репрезентовані в цих назвах: ініціальний – ФІБС, слоговий – амітетравит, комбінований – аевіт, словоскладання – холензім. При цьому, ініціальний тип не є доцільним, оскільки інформація виступає у закодованому виді, але ж прагматична спрямованість ННЛЗ вступає в цьому разі у протиріччя.

Окремий тип складають номенклатури, створені на базі ініціального типу методом транскрипції – ДЦП, ОРЗ (хвороба) – децепін, оерзін (ліки).

Таким чином, використання аббревіації при номінації ЛЗ допомагає усунути протиріччя, що виникають, коли необхідно створити інформативно ємку лексичну одиницю, яка була би при цьому лінійно короткою.

На сучасному етапі номенклатурної номінації виникають комбіновані назви, що складаються з національних та іншомовних елементів: Горпілс (горло+pills).

Створені в результаті індивідуального словотворення, ННЛЗ характеризуються мотивованністю, мають фонологічну тотожність зі звичайними термінами або загальними словами. Деякі з них стали міжнародними та розповсюдженими у багатьох мовах. Формально-семантична конденсація всього обсягу інформації, яка міститься в номенклатурній назві, дозволяє створити образність на базі виникнення асоціативних зв'язків з існуючою реальністю, що сприяє укріпленню номенклатурної назви.

Звягіна Ганна,

кандидат філологічних наук,

Запорізький державний медичний університет

(м. Запоріжжя, Україна)

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ ЯК ІНОЗЕМНОЇ» У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Разом із входженням України до міжнародного освітнього простору поступово збільшилася і кількість іноземних студентів, які навчаються в українських ВНЗ різного профілю. Велика частка їх припадає на медичні

університети. Зокрема, у Запорізькому державному медичному університеті зараз навчаються понад 3500 іноземних громадян із 42 країн світу.

Поступово в усіх ВНЗ дисципліна «Російська як іноземна» замінюється «Українською як іноземною». Останнім часом було зроблено багато кроків для уніфікації програм викладання, видано достатньо багато підручників та посібників, створені курси та літні школи.

Термін «дидактика» вперше був використаний у 1613 році німецькими педагогами Кристофом Хельвігом і Йохимом Юнгом. У своїй праці Я. А. Коменський виклав основи теорії навчання: зміст освіти, дидактичні принципи, методику організації системи, зробив спробу виявити закономірності навчання [3, 6]. У радянський період плідно працювали в галузі дидактики А. Алексюк, Ш. Ганелін, Є. Голант, П. Груздєв, В. Загв'язинський Л. Занков, Б. Єсіпов, М. Данилов, В. Краєвський, І. Лернер, М. Махмутов, В. Онищук, М. Скаткін [1]

Предметом дидактики як науки на сучасному етапі її розвитку є процес освіти і навчання, взятий в цілому. На противагу їй предметна розглядає зміст, методи і форми організації навчання окремих дисциплін [2; 4]. Саме в руслі предметної дидактики розглядаємо вивчення дисципліни «Українська як іноземна» і *мету* нашого дослідження вбачаємо у розгляді основних дидактичних аспектів її викладання у медичному університеті. Мета роботи обумовлює і виконання ряду *завдань*: визначити дидактичні аспекти викладання дисципліни «Українська як іноземна»; дослідити специфіку їх реалізації у медичному університеті. Названа дисципліна викладається у Запорізькому державному медичному університеті для спеціальності «Медицина» англійської форми навчання протягом 1-3 курсу. *Предметом* її вивчення є сучасна українська літературна мова.

Метою викладання навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» є практичне володіння мовою на рівні, достатньому для здійснення пізнавальної діяльності в соціокультурній і навчально-професійній сферах.

Серед *методів навчання* використані: *діагностування* (бесіда, спостереження, тестування, творчі та самостійні роботи); *інформування* (демонстрація, консультування, розповідь, групове навчання, підсумковий тестовий контроль); *самостійна робота* (дослідження наукових та інформаційних джерел); *практична робота* (виконання тренувальних вправ та завдань); *розвиток творчої діяльності* (здійснення мовних розвідок). *Видами контролю* є : поточний, етапний, рубіжний, підсумковий.

Методи контролю на заняттях передбачено такі: усне опитування; виконання тренувальних вправ і творчих завдань; блок тестових завдань; самостійна робота; написання рефератів і наукових повідомлень. Серед *форм підсумкового контролю* успішності навчання: залік на 1 і 2 курсах та іспит на 3 курсі як для завершеної дисципліни [5, 8].

Методичне забезпечення складається з кількох компонентів. З них НМКД дисциплін, силабус, програма, завдання, критерії оцінювання та посилання на онлайн-курс для самостійної роботи розміщені в Е-бібліотеці навчальних матеріалів, доступної на сайті ЗДМУ. Окрім того, університетом обрана

платформа MS TEAMS як основна для онлайн-навчання, у ній же відбуваються відпрацювання під час карантину, а також викладаються додаткові навчальні, у тому числі відеоматеріали, протягом навчального року.

Основним завданням викладача, що працює зі студентами першого курсу, є необхідність ознайомлення їх з формами проведення занять в університеті. Таким чином підготовка до занять потребує від викладача напрацювання нестандартних та індивідуальних форм роботи. Розпочате продовжується і на другому курсі, де такі навички поглиблюються та автоматизуються.

Протягом третього року вивчення «Української як іноземної», що є початком поглибленої професійної підготовки, тож готуємо студентів до спілкування з пацієнтами у лікарнях, тож велика увага приділяється діалогічному мовленню та усній комунікації.

Висновок Отже, у дидактиці можна виділити такі компоненти як: мета навчання, зміст, методи, система навчальних засобів, організаційних форм контролю та оцінювання знань.

Навчальна дисципліна «Українська як іноземна» призначена для підготовки фахівців спеціальності 222 «Медицина». У Запорізькому державному медичному університеті вона викладається для здобувачів вищої освіти англійської форми навчання з першого по третій курс. Результатом вивчення дисципліни є практичне оволодіння сучасною українською літературною мовою від рівня А1 до рівня В2 на останньому курсі і набуття інтегральних, загальних і фахових компетентностей. Використання технічних засобів сприяє підвищенню якості вивчення та покращенню результату.

Досвід застосування дидактичних аспектів при вивченні «Української як іноземної» може бути використаним як для викладання аналогічного предмету у ВНЗ іншого напрямку, так і для викладання української мови в іноземних студентів загалом.

Список використаних джерел

1. Дидактичні аспекти викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» в педагогічному ВНЗ / І. М. Толмачова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах: зб. наук. пр. К.; Запоріжжя, 2016. Вип. 50 (103). С.448–454.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / І. В. Зайченко. 3-тє видання, перероблене та доповнене К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 608 с.
3. Максименко В. П. Дидактика: курс лекцій: Навч. посіб. / В.П.Максименко Хмельницький: ХмЦНП, 2013. 222 с.
4. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 397 с.
5. Українська мова як іноземна: примірний програма навчальної дисципліни підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей : 222 «Медицина», 221 «Стоматологія», 226 «Фармація» / уклад.: С. М. Луцак, Г. Я. Іванишин та інші. К., 2017. 130 с.

Каізер Ірина,

викладач,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Комунікативна компетентність – важлива мета навчання іноземних мов, як в Україні, так і в Європі, що впливає на вибір всіх інших аспектів системи навчання, наприклад, змісту, засобів, принципів і методів викладання. Через це ми вважаємо, що зараз комунікативність – найважливіший принцип навчання іноземних мовам, і тому його роль провідна при визначенні інших принципів викладання.

Методичні принципи відображають особливості навчання іноземної мови. У педагогічній літературі найчастіше виділяють такі принципи навчання:

- 1) комунікативна (практична) спрямованість навчання;
- 2) функціональний підхід до вибору і подачі мовного матеріалу;
- 3) ситуативно-тематичне втілення мовного матеріалу;
- 4) виділення декількох етапів навчання і градація навчального матеріалу;
- 5) вивчення лексики і морфології на синтаксичній основі;
- 6) врахування країнознавчого аспекту в процесі навчання;
- 7) врахування рідної мови студентів.

Слід зазначити, що комунікативний метод навчання іноземним мовам в сучасному освітньому процесі займає лідируючу позицію, визначаючи, таким чином, відповідні прийоми, засоби та форми вивчення. При цьому підкреслимо, зазначений метод не розглядається як варіант будь-якого, що існував раніше, оскільки має власну науково-теоретичну основу і цільову спрямованість. Більш того, на відміну від інших методів комунікативний дає також і психолінгвістичну оцінку самої мови як «інструмента» спілкування.

Як стверджують сучасні дослідники, основними характерними рисами комунікативного навчання є такі:

- у висловлюванні первинним є зміст (а не структура або форма);
- діалоги, якщо вони використовуються, ґрунтуються на комунікативних функціях і зазвичай не завчаються;
- нова лексика вводиться тільки в контексті;
- вивчати мову – означає вчитися спілкуванню;
- мета навчання – ефективна комунікація іноземною мовою;
- завдання на відпрацювання (drilling) можуть застосовуватися, але лише епізодично;
- вимова повинна бути чіткою та зрозумілим (необов'язково як у носія мови);
- у процесі поясненні граматики використовується будь-який корисний для студентів засіб, який відповідає їхньому віку, інтересам і т. д.;

- спроби вступити в реальну комунікацію схвалюють з самого початку навчання;
- інколи допускається використання рідної мови там, де це необхідно або може принести користь;
- при бажанні читання і письмо можна почати вивчати з першого ж заняття;
- система мови, що вивчається, буде засвоєна через прагнення до повноцінної комунікації;
- основною метою навчання є формування комунікативної компетенції (здатності використовувати лінгвістичну систему мови ефективно і коректно);
- в основі організації і використання навчального матеріалу і методики лежить варіативність;
- послідовність введення матеріалу визначається будь-яким способом, що забезпечує інтерес до нього з точки зору змісту, застосування або тематики;
- викладач всіма доступними способами підтримує і мотивує студента до використання іноземної мови;
- іншомовні висловлювання продукуються самими студентами, часто шляхом спроб та помилок;
- основна мета навчання на початковому етапі – це поверхневість мови і доречне використання лексичних одиниць; граматична коректність визначається не абстрактно, а лише в контексті;
- від студентів вимагається спілкування з живими людьми (а не з системою мови, втіленою в машинах або контрольних завданнях) в групах або парах, допускається письмове спілкування;
- на занятті викладач не може точно знати, яким чином студенти використовуватимуть іноземну мову (рішення про це приймають самі студенти без відповідної установки викладача);
- справжня мотивація з'явиться тоді, коли в студента виникне інтерес до змісту іншомовного повідомлення.

Каратінцева Каріна,

викладач,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ ОРТОДОНТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВОКАБУЛЯРУ СТУДЕНТІВ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Ортодонтична термінологія є важливим компонентом професійної англійської мови студента стоматологічного факультету. Як і будь-якій галузі медичної термінології, їй притаманні запозичення з латинської та грецької мов.

Латинські скорочення можна назвати інтернаціональними скороченнями спеціалізованої мови, ознаками яких є їх регламентованість, тобто

підпорядкування встановленим правилам і обмеженням вживання в різних мовах, адаптивність на фонетичному і орфографічному рівнях. Маючи на меті полегшити вивчення студентами стоматологічного факультету професійної термінології іноземної мови, варто розглянути структурні аспекти термінотворення.

На основі монографії «Surgical Enhancement of Orthodontic Treatment» був проведений лексико-семантичний та структурний аналіз ортодонтичних термінів. [1]

Залежно від способу утворення та характеру відносин з іншими термінами-словами, встановлено, що ортодонтичні терміни поділяються на наступні типи: похідні, непохідні та утворені словоскладанням і складанням коренів. Непохідні терміни представлені однією кореневою морфемою (язик / tongue, корінний зуб / molar). Похідні терміни, що представляють в даний час найбільш продуктивний морфологічний спосіб терміноутворення, генеруються афіксальними (суфіксальними, префіксальними, префісально-суфіксальними) способами словотворення: внутрішньоротовий / intraoral (intra- + -oral), малий корінний зуб / premolar (pre- + -molar), різцевий / incisal (in- + -cis- + -al).

Неабияк поповнили термінологічний фонд аббревіатури. Зокрема, Маджаєва стверджує, що процес термінотворення за допомогою аббревіації є «згортанням» форми дефініції і семантичне «згущення» її плану змісту.[2]. Прикладами аббревіацій у монографії є SNA (sella, nasion, A point), SNB (sella, nasion, B point), ANB (A point, nasion, B point) та ін. Також присутні комбіновані графічні скорочення. До комбінованих скорочень віднесемо численні приклади графічних скорочень поєднань і цілих речень, до яких відносяться випадки передачі інформації з літерними і нелітерними знаками, які використовуються з метою економії часу і простору в професійній комунікації. Зокрема, Mx Unit Length (Co-ANS), Md Unit Length (Co-Pog), де Mx = Maxillary, Md = Mandibular, а Co-ANS = Anterior point on maxillary bone, Co-Pog= Most anterior point of the mandibular symphysis . Mx та Md є контрактурами термінів, утвореними опущенням всіх голосних та певних приголосних. Більш того, терміни «maxilla» та «mandible» запозичені з латинської мови та мають англійські еквіваленти: upper jaw та lower jaw. Варто зазначити, що феномен латинських скорочень в англійській мові полягає в тому, що скорочення латинських слів не читаються як латинські слова, а перекладаються англійською мовою «ақ-» від лат. «аqua» (англ. water – вода); «ро-» від лат. «peros» (англ. by mouth – через рот) та ін.

Основною структурною особливістю термінів на позначення ортодонтичних інструментів, матеріалів та пристроїв є широке використання аббревіатур та акронімів. Звернемо увагу, що скорочення, які вже вживалися у тексті попередньо, наприклад, RP (Rapid Prototyping) чи CT (Computer Tomography) не розшифровують у дужках, на відміну від згаданих вперше: magnetic resonance imaging (MRI), Digital Imaging and Communications in Medicine (DICOM). Більшість скорочень є аббревіатурами і читаються політерно: RP, CT, MRI та ін., проте є і акроніми, наприклад, DICOM, який читається як одне слово.

Отже, при навчанні студентів стоматологічного факультету професійної ортодонтичної термінології, варто звернути увагу на її структурні особливості, зокрема морфологічний спосіб творення, звернувши особливу увагу на афікси, які містять у собі певне значення (in = не, itis – запалення тощо) та ознайомити зі скороченнями та аббревіатурами спеціальності, за можливості проводячи паралелі з курсом латинської мови. Це встановить фундамент для поповнення вокабуляру професійних термінів, які є частиною фахової компетентності майбутнього спеціаліста.

Список використаних джерел

1. James A. McNamara Jr., Sunil D. Kapila. Surgical Enhancement of Orthodontic Treatment: University of Michigan, 2010. 379p.
2. Маджаєва, С. І. Способи номінації у медичній термінології. Світ лінгвістики та комунікації. 2011. (№ 22). URL 7_22.pdf (tverlingua.ru) (дата звернення 02.03.2022)]

Кемінь Уляна,
аспірант,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
(м. Чернівці, Україна)

ФУНКЦІЙНА РОЛЬ ПРИКМЕТНИКА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕМОТИВНОСТІ У МОВОТВОРЧОСТІ МАРІЇ МАТІОС

Мова спрямована виражати не тільки думки, але й почуття, атропоцентричний характер сучасного мовознавства зумовлює значний інтерес до проблеми репрезентації емоцій у мові. Ті або ті мовні одиниці слугують виразними маркерами суб'єктивності та експресивності мовлення. Частиномовна належність слова в цьому аспекті увиразнює яскравий світ людських емоцій та почуттів, тобто реалізує категорію емотивності. Як зазначає С. Шабат-Савка, «емотивність тісно пов'язана із системою мовних засобів, які за своєю лінгвістичною природою можуть відображати почуття, настрої, душевні переживання людини, що увиразнює передусім зв'язок емотивності з модальністю» [1, с. 86].

Вербалізація внутрішніх переживань у творах Марії Матіос не була предметом дослідження, тому метою пропонованої розвідки є визначення функційної ролі прикметника в контексті реалізації емотивності ідіостилю буковинської письменниці. Прикметник, крім категоріального значення, може передавати ставлення, емоційну оцінку певного суб'єкта, об'єкта або дії, а отже, ознакою прикметникової номінації є її завдання, яке полягає в означуванні емоційного стану людини. Наші дослідження показали, що найбільш характерні прикметники у мовотворчості М. Матіос представлені у переносному значенні,

причому, негативної оцінки, як-от: *пекельний і гострий біль, кривавий ярмарок, олов'яні ноги, смертельна ненависть, гаряча пазуха, тугий клубок*. Напр.: І знову гадина ворушила холодною шкірою у *гарячій* Дмитровій пазусі [4, с. 213]; І коли б не пригода на дорозі, Дмитро і не подумав би мати на нього зуб і *смертельну ненависть* [4, с. 214]; Чує, що *тугий клубок* стоїть уперек горла, а попід груди розливається холод і щипає кожну клітину [4, с. 117]; По лісах лишилися *найзапекліші* [4, с. 119]; *Олов'яні ноги* несли крізь двір у густому цвіту айстр і жоржин, аж поки не спинили перед порогом відкритого ганку [4, с. 155].

Варто також відзначити прикметники на позначення базових кольорів, в яких збігається асоціативний зв'язок: чорний колір маркує здебільшого негативне значення, увиразнює переживання героїв творів, напр.: ...упав на коліна перед дідом Іваном, який видував з трембіти таку *чорну і свіжу тугу*, що камінь міг би заговорити, а серце закам'яніти [4, с. 74]; О-о-ох, маю *гризоту чорну*... [4, с. 76]; червоний колір асоціюється у текстах письменниці з агресією, небезпекою, яка дає заряд енергії та емоцій, напр.: Її молоде братове без вагання склали свої буйні голови, а *червона гадина* розлазилась в усі шпари – й ніхто не може її спинити [4, с. 113]; Той природній страх, що дається людині з народження, щезнув у кліп ока – коли тонка *червона гадючка* крові оповила такий же, як зараз у його синів, залізний щупак-піку... [2, с. 39]; жовтий колір використовується на позначення змертвіння, занепаду, смерті, що свідчить про відтік життєвої енергії та емоцій напр.: Дмитрик лиш кивав головою та ворухив *жовтими пальцями*. Він цілими днями не спускав очей із дверей, ніби чекав звідти свого спасіння [3, с. 21]; *Жовте*, ніби із льоху, Маріїне обличчя просунулось у двері й застигло перед Петровим [2, с. 17]; Та ще лисячі *жовті* писки востаннє шкірять чорні свої зуби у обважніле хмарами небо, куди так само мертво, заюшеним кров'ю оком дивиться ще вчора гордий сокіл... [3, с. 37]; білий колір асоціюється з позитивними якостями, емоціями піднесення, звершення, як-от: Панською вулицею під білими парасольками й прозорими капелюшками дефілювали *білі панянки*, що могли вільно розмовляти щонайменше трьома мовами [4, с. 104]; То все її *біле тіло* і мій дурний розум... най думають далі, що я впав із млина... Але, Доцько, як згадаю, як мені було коло неї, – і не хочу гинути ніколи... [3, с. 26].

У мовному арсеналі письменниці чимало прикметникових лексем, які вживаються для вираження глибоких почуттів – любові, ніжності, ласки, жалю. Наприклад, прикметники *солоденький* у значенні дорогий, любий: Мамко наша *солоденька*, радосте наша *утішина* ... [4, с. 77]; ...та й помандрує собі «ІванкО *солоденький*», як любила казати колись одна добра жінка... [2, с. 77]; *сухонький* у значенні виснажений: ...*Сухонький*, як висохла на сонці бадиллина, Тимофій – у довгій білій сорочці... із складеними на грудях, як до смерті, руками, мертво лежав [4, с. 63]; *слабонький* у значенні хворий, кволий: А Дмитрик, який він не був *слабонький*, а сам сказав: «Тату... простіть мене... але я буду вмирати в Павла. І більше ні в кого» [3, с. 41].

Отже, функційна роль прикметника у текстах М. Матіос має двоякий характер. З одного боку, контекстуальна складова, що визначає понятійний

спектр того чи того прикметника у конкретному текстуальному вияві, а з іншого – перебуває традиційна культурно-мовне семантичне навантаження, що має прикметникова лексема. Перспективи дослідження полягають у розгортанні класифікації емотивної лексики як текстового і сюжетного рушія у творчості М. Матіос.

Список використаних джерел

1. Шабат-Савка С.Т. Синтаксичні маркери емотивності в художньому дискурсі (контекст «Щоденника страченої» Марії Матіос). Закарпатські філологічні студії ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Випуск № 18, 2021. С. 85 – 90.
2. Матіос М. Армагедон уже відбувся. Львів: ЛА «Піраміда», 2011. 112 с.
3. Матіос М. Майже ніколи не навпаки: Видання третє. Львів: ЛА «Піраміда», 2018. 176 с.
4. Матіос М. Нація: Видання шосте, Львів: ЛА «Піраміра», 2018. 256 с.

Колесник Наталія,

доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії та культури української мови,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК ТА ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРІ

XIX ст. відоме у слов'янській гуманітаристиці своїм нечуваним до того часу інтересом до усної народної творчості. Саме з цим періодом пов'язані і перші спроби залучення до наукових студій фольклорних власних назв. Однак останні потрапляли в коло інтересів відомих на той час науковців насамперед для ілюстрування певних історичних та культурологічних ремінісценцій, реконструкції давніх вірувань, національної міфології, опису світобачення народу тощо. Про власні назви як об'єкт лінгвістичних досліджень, які мають повноцінне право на дослідницький інтерес, учені заговорили лише наприкінці XX ст. Власне, тоді починають формуватися теоретичні засади вивчення онімів у фольклорі. Проте саме спадщина фольклористів, етнографів XIX - першої половини XX ст. є одним з найбагатших і найнадійніших джерел дослідження фольклорної, зокрема пісенної, онімії. Для вивчення національної фольклорної системи називання вагомим джерелом були і залишаються фольклористичні дослідження Володимира Гнатюка та опубліковані ним тексти народної словесності, які містять значний онімний матеріал.

По-перше, фольклористичний доробок В. Гнатюка (як-от «Нарис української міфології» [1], численні зразки народнопісенної творчості) є

серйозним джерелом для студій української сакральної онімії. О. Потебня був переконаний, що на початках «усі мистецтва служать якщо не винятково, то переважно релігії, яка розвивається лише в мові і поезії» [3, с. 191]. Очевидно, що українська усна пісенна словесність зафіксувала чимало сакральних власних назв, з-поміж яких вирізняємо різночасові шари християнської онімії та міфонімії. Це і найменування *Бога, Матері Божої*, численні назви святих (*Іван Хреститель, св. Миколай, св. Петро, св. Павло, св. Ілля, св. Юрій, св. Василь, св. Антоній, св. Овдій, св. Варвара, св. Катерина, св. Магдалина, св. Олена, св. Володимир, св. Мартин* та ін.), ангелоніми (*Архангел Гавриїл, Михаїл*), ікононіми (*Матір Божая Почаївська, святий Никола*), еклезіоніми (*церков святая Миколая, Покровська церква, Покровська дзвіниця, Святий Межигорський Спас, Трахтемирівський монастир, Свята Січова Покрова* тощо), геортоніми (*Різдво, Новий рік, Святий вечір, Щедрий вечір, Великдень, Трійця, Зелені свята, Гряна неділя, Живний четвер, Клечана субота, на Спаса, на святую Покрову, на Кузьми-на Дем'яна, на Чесної Глави* тощо), бібліоніми («*Отче наш*», «*Апостол*», *Псалтир* онька та ін.), біблієантропоніми (*цар Ірод, Іуда, Пилат, Йосип* та ін.), біблієтопоніми (*Вифлеєм, Єрусалим, Назарет, Йордан, Голгофа, Содом і Гомора* тощо) та міфоніми (*Сонце, Місяць, Зоря, Коляда, Коструб, Куст, Шум / Зелений Шум, Черчик-Васильчик, Іван-Білодан, Ягіл-Ягілонька, Подоляночка, Весна, Рожса, Туман (Тума, Дума, Дунай), Воротар, Ящур, Дід, Баба, Дядько, Жельман (Зельман), Ярило (Джурило, Чурило), Купало, Морена, Мара, Лада, Лель, Дана, Желя, Дажбог, Перун* та ін.).

По-друге, зібрання народних пісень В. Гнатюка, зокрема і записи коломийок у трьох томах, видані в 1905-1907 рр. [2], є цінним джерелом для вивчення реального на час запису пісенних матеріалів іменника українців. Феноменально щасливий збирач «усякого етнографічного матеріалу, якому з наших найдавніших збирачів, мабуть, не дорівняв ні один» [4, с. 502], В. Гнатюк здійснював записи на високому фаховому рівні: уникав авторської коректури, не виправданих втручань у текст, зберігав говіркові особливості, виявляв увагу до варіантів, що увагомлює цінність зібраних ним матеріалів для наукових студій. Окрім того, важливим для ономастів є тематичний розподіл коломийкового матеріалу, використаний В. Гнатюком: учений виокремлює поряд з розділами *природа, любов і подружжя, родинне життя і громадське життя* групи *нації і племена, чоловічі імена, жіночі імена, чоловічі імена і жіночі імена всуміш, географічні назви*; а в межах останньої групи – *краї, ріки, гори; міста, села* тощо. По суті, у такий спосіб зацентровано увагу майбутніх дослідників на розмаїтті онімії, засвідченої текстами коломийок. Цінність власних назв, зафіксованих цим зібранням, полягає в тому, що ми маємо справу з діалектною онімією, яка побутувала в межах певного етнографічного регіону. Коломийковий ономастикон містить і діалектні варіанти імен (*Анниця, Настуні, Касунуня, Поланя; Андрусь, Мигаль, Мігай, Миколай, Михавцуньо, Штифуньо, Юзьо. Ясуньо* та ін.), і місцеві топоніми, особливо багато мікротопонімів (*Станіслав, Заліщики, Белелуя, Віжниця; Чорногора, Бескиди; Дністер, Серет*), катойконіми (*рахинські дівчєта, ямницька дівчинонька, пани русівські, пани стецівські* і т. д.). Частина мікротопонімів, які є одними з найяскравіших

репрезентантів вузькорегіональної онімії, номінують географічні об'єкти, які вже не існують і сьогодні є лише фактом історії (*Волцинів, Гниловід, Завій, Устеріки* та ін). Загалом зібрання В. Гнатюка нараховує понад 300 зразків коломийкових текстів, ключовими словами яких є географічні назви.

Доволі важливим є ще один із компонентів коломийкового простору, а саме етронімний. Вагомість топонімії та етронімії в онімному просторі коломийки, на нашу думку, пов'язана з певними екстралінгвістичними чинниками. Як топонімія, зокрема мікротопоніми, так і етронімія покликані окреслити чітко коло свого світу, на протигагу світу чужому (згадаймо базовість опозиції *своє-чуже* для фольклорної моделі світу). Безперечно, простір коломийкового ономастикону визначений моделлю світу, що існувала в уявленнях народу-творця коломийок.

Список використаних джерел

1. Гнатюк В. М. Нарис української міфології. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2000. 263 с.
2. [Етнографічний збірник. Т. 3 : Коломийки / Володимир Гнатюк / видає етногр. коміс. Наук. Т-ва ім. Шевченка. У Львові: Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка, 1907. 251 с.](#)
3. Потебня А. А. Мысль и язык. *Эстетика и поэтика*. Москва, 1976. С. 35–220.
4. Франко І. Рецензія на зб. Вол. Гнатюка «Коломийки». Т. 2 (Етногр зб. вид. Етн. Комісія НТШ. Т. XVIII. У Львові, 1906. Стор. 316) / Іван Франко // Літературно-науковий вісник. Річник IX. Т. XXXV. Львів, 1906. С. 502-503.

Костюк Світлана,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Криворізький національний університет

(м. Кривий Ріг, Україна)

ВПЛИВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Світові міграційні процеси, тісна співпраця країн у економічному, туристичному та освітньому просторах підвищує інтерес до міжкультурної взаємодії та посилює її значення. Створюючи унікальні можливості для позитивних змін у соціальній, політичній та економічних сферах, міжкультурна співпраця водночас може призвести до непорозуміння.

Розвиток міжкультурної компетентності впродовж освіти є важливим засобом досягнення міжкультурного порозуміння, поваги та вдячності, дозволяє бути повноцінним учасником міжкультурного діалогу та є необхідним для гармонійного співіснування з представниками інших культурних та мовних спільнот [3, 6]. Тому розуміння мовних і культурних особливостей та їх свідоме використання є провідним завданням мовної освіти.

Вивчення іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації полягає у формуванні особистості, готової до спілкування з представниками іншомовного суспільства. Тому вкрай важливим під час вивчення української мови як іноземної є залучення у процес навчання культурологічних компонентів задля інтенсифікації навчання та вдосконалення рівня мовної підготовки.

Ключовим компонентом міжкультурної компетентності є концепт «культура». Вивчаючи означене поняття у міжкультурному контексті В. Мельник потлумачує її як основу для комунікації та смислової аргументації цілей людської діяльності. Саме культура створює умови для самореалізації людини, виробляє необхідні зразки і норми поведінки, сприяє соціальному регулюванню [2, 189].

Навчання української мови як іноземної має відповідати вимогам до майбутніх спеціалістів, з-поміж яких Модер виокремлює такі категорії: знання, здатності та соціальні компетентності. Найбільш важливими компонентами соціальних компетентностей є культурна майстерність, комунікативні навички та уміння співпрацювати регулюванню [1, 214].

Формування міжкультурної компетентності передбачає використання текстів, діалогів, вправ мета яких надати певну інформацію про іншу культуру. Задля формування уміння розпізнавати культурно-марковані одиниці з подальшим застосуванням їх відповідно до контексту доцільно використовувати вправи спрямовані на розвиток міжкультурної поінформованості і сприйняття, висловлення думки, порівняння культур та уміння діяти у ситуаціях міжкультурного спілкування.

Мета завдань першого блоку – розширення і доповнення активного словника, ознайомлення з особливостями культури різних країн, розвиток умінь аргументувати свою думку із позиції різних культур.

Наступний блок вправ націлений на розвиток вмінь висловлювати думки, дотримуватися мовних норм.

Вправи третього блоку сприяють опануванню інформації про культурні традиції, особливості світогляду, вірувань, моральних цінностей різних народів, допомагають сформувати неупереджене ставлення до представників інших культур через зіставлення й аналіз.

Четвертий тип завдань скерований на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності та має творчий характер, дозволяє продемонструвати набуті знання задля досягнення позитивного результату взаємодії та запобігання конфліктним ситуаціям [1, 154].

Отже, розвиток міжкультурної компетентності сприяє підвищенню рівня мотивації до пізнання іншої культури, що своєю чергою посилюватиме інтерес до вивчення мови, спонукає до пошуку ефективних шляхів комунікації.

Список використаних джерел

1. Костюк С. С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 292 с.

2. Мельник В. Антропологічні засади культури як основи багато вимірності людини в умовах ре конфігурації глобального соціального простору. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. № 65. С. 186-201.
3. Fierro I., Pico M., Cardona D. The impact of intercultural competencies in the society's education index and how it affects productivity. *Revista Espacios*. 2018. Vol. 39 (Number 40). P. 5-11.
4. Modeer, C. Competence demands for today and tomorrow: quality progress through interaction with industry. *Mobilising Human Resources for Innovation. Proceedings from the OECD Workshop on science and technology Labour Market, DSTI/STP/TIP (99)2*, 1999. 211-216. Retrieved from: [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DSTI/STP/TIP\(99\)2/FINAL&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DSTI/STP/TIP(99)2/FINAL&docLanguage=En)

Кравчук Олексій,

доктор юридичних наук, доцент,
Вищий антикорупційний суд

Осташук Іван,

доктор філософських наук,
кандидат філологічних наук, професор,
Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова
(м. Київ, Україна)

МОВА ПРАВА: ЕТИМОЛОГІЯ СЛОВА «АДВОКАТ»

Мова права займає важливе місце у мовній картині, відзначається своїми окремими терміносистемами, наділена специфічними культурними та лінгвістично-прагматичними характеристиками, аксіологічними й онтологічними рисами. Властиві для більшості мов, зокрема й української, групи юридичної термінології визначають не тільки професійну комунікацію, а й детермінують окремі сфери культури [4; 5; 6]. В окремій судовій лексиці як частині мови права розглянемо етимологічні особливості слова «адвокат», що дозволить простежити не лише розвиток цієї лексеми, але й сфокусувати становлення функції захисту в інституті суду.

У латинській мові слово *advocatus* мало такі значення – 1) юридичний консультант; 2) судовий захисник, адвокат. Іменник *advocatus* походив від дієслова *ad-voco* – 1) закликати, скликати, запрошувати; 2) використовувати, приймати; 3) *юр.* запрошувати в якості повіреного; 4) підтримувати, допомагати, потішати [2, 31]. Як бачимо, це слово утворене через поєднання прийменника «ad» та дієслова «voco» (звати, скликати, закликати; залучати; взивати, молити, просити; втягувати, приводити у стан; називати, іменувати тощо) [2, 831]. Цікава паралель слова «адвокат» до новозавітного оригінального тексту грецькою мовою: «Коли Ісус заповідає й обіцяє прихід Святого Духа, то називає Його Паракліт (παράκλητος) – дослівно «прикликаний до когось» (лат.: *ad-*

vocatus) (Ів. 14, 16.26; 15, 26; 16,7)» [3, арт. 692, 176]. Отож, в латинській еклезіальній (церковній) лексиці з-поміж інших найменувань Святого Духа використовується і щойно названий *advocatus*, який історично походить із правової лексики. У перекладі Біблії на латинську мову – Вульгаті – використано саме слово *advocatus* як аналог грецького Паракліт (*παράκλητος*) у відношенні до Ісуса Христа. Йдеться про Перше послання Івана: «*Sed si quis peccaverit, advocatum habemus ad Patrem, Iesum Christum iustum*» (Epistula Ioannis I 2,1) [цит. за: 7]. Іншими словами, Ісус, ставши добровільною жертвою за гріхи людства, тут називається адвокатом людини на небесах. До речі, англійською мовою теж перекладено характеристику Ісуса Христа як адвокат: «*but if any one does sin, we have an advocate with the Father, Jesus Christ the righteous*» (1 John 2,1) [цит. за: 8]. Отже, коли читається цей текст латиною (або англійською), то читач сприймає Ісуса Христа і Святого Духа як захисників-адвокатів, що перебувають поруч та виправдовують перед судом Бога Отця грішних людей, закликаючи не тільки до справедливості, а й милосердя. Додамо, що Вульгата була тим перекладом, який фактично був основним для Європи аж до часів Реформації. В сучасному українському виданні Святого Письма читаємо такий переклад цитованого фрагменту: «А коли хто згрішить, то маємо Заступника перед Отцем, Ісуса Христа, Праведника» (1 Ів. 2, 1). Як бачимо, український переклад Біблії не передає тих правових нюансів у семантиці послання Нового Завіту про потішителя.

У відомому в католицькій культурі піснеспіві, присвяченому Пресвятій діві Марії, – антифоні *Salve Regina* (лат. «Слався, Царице») – використано, зокрема, звертання «*advocata nostra*» («захиснице, заступнице наша»): середньовічний автор скористався словом, яке асоціюється сьогодні передусім з особою, яка захищає підсудного в суді.

Під адвокатами (*advocati*) в Римі розумілися «родичі та друзі позивача чи відповідача, які прибували на суд і давали йому поради або просто своєю присутністю виражали співчуття до нього. З плином часу назва «адвокат» була поширена на осіб, які допомагали стороні вести процес, збирали документи, покривали витрати, готували засоби захисту і повідомляли їх патрону» [1, 47-48]. До того ж, функції адвоката виконували не професіонали в правовій сфері, цією назвою окреслювали різні групи людей, присутні в судах: «Інколи навіть адвокатами іменувалися звичайні свідки <...> Відомо, наприклад, що римські імператори не раз з'являлися в суд у якості таких адвокатів <...> Окрім того, в Римі існували хвалителі (*laudatores*), які в якості свідків виставляли на вид заслуги та достоїнства підсудного, відповідаючи грецьким параклетам; пригадувачі (*monitores*), які підказували оратору юридичні положення, а інколи навіть брали участь у дебатах; уповільнювачі (*moratores*), завдання яких полягало в тому, щоб виголошувати промову тоді, коли головний оратор відпочивав, і законники (*leguleii sive formulares*) – юрисконсульти нижчого розбору. Усі ці різновиди юридичної професії не можуть бути визнані адвокатурою. Тільки патрони (*patroni causarum*) були адвокатами в повному значенні слова» [1, 47-48]. Ось таким розширеним був склад осіб, які забезпечували підтримку та захист відповідача в суді. Звертання до історії

формування та особливостей права в Давньому Римі не випадкове, адже загальноприйнятим є визнання важливого значення римського права для Європи, зокрема для України.

Отже, етимологічний аспект слова «адвокат» допомагає не тільки побачити історію поширеного слова в лексиці української мови, але й реконструює формування функції захисника в суді, відтворює процеси розуміння захисту особистості в правовій державі та доповнює панораму становлення цінності справедливого суду й неупередженого правосуддя.

Список використаних джерел

1. Васьковский, Е. В. (1893). *Организация адвокатуры. Часть I. Очеркъ всеобщей исторіи адвокатуры*. Санкт-Петербург.
2. Дворецкий, И. Х. (2005). *Латинско-русский словарь*. Москва.
3. *Катехизм Католицької Церкви* (2002). Синод УГКЦ.
4. Кравчук О., Остащук І. 2020. Філософія та генеза судової і посадової присяги. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць*. Київ, Випуск 3 (47), с. 71-79.
5. Krawczuk O., Ostaszczuk I. 2022. *Obraz Sądu Ostatecznego w ikonosferze sądownictwa. Roczniki Teologiczne*, Tom LXIX, zeszyt 1 – 2022, s. 117-134.
6. Krawczuk O., Ostaszczuk I. 2021. Toga sędziowska jako element symboliki sądowej. *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*. Zeszyt 3 (43), s. 5-19.
7. *Novum Testamentum Latine* 2002. Deutsche Bibelgesellschaft.
8. *Greek-English New Testament* 1998. Deutsche Bibelgesellschaft.

Криницька Ольга,

кандидат філологічних наук, доцент,

Івано-Франківський національний медичний університет

(м. Івано-Франківськ, Україна)

ЗАСВОЄННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Вивчення медичної термінології на заняттях з української мови як іноземної відбувається у процесі набуття студентами навиків фахової комунікації. Медичні терміни є важливим компонентом формування комунікативної компетентності іноземних студентів та їх здатності реалізувати себе в різних сферах спілкування: професійному мовленні, навчально-науковій сфері й ін.

Специфіка медичної термінології полягає у тому, що вона здебільшого відокремлена від лексики побутового спілкування, що ускладнює її вивчення. У зв'язку з цим необхідно виділити зазначений пласт лексики як об'єкт для вивчення в межах окремого змістового модуля, який передбачає засвоєння

медичної термінології на системному рівні і включав би теми на зразок: «Терміни на позначення медичних інструментів», «Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціалізована термінологія», «Терміни-назви процесів життєдіяльності та функцій людського організму», «Терміни-найменування захворювань, їх форм перебігу та ознак (симптомів, синдромів)», «Терміни на позначення причин захворювань, видів носіїв хвороб», «Терміни на позначення методів і способів обстеження та лікування», «Терміни-номінації наук, фахівців у галузі медицини» тощо. У світі поширена практика, коли іноземну мову за професійним спрямуванням викладають як окремий предмет. Крім того, існує багато інтернет-ресурсів для ефективного вивчення іноземцями, наприклад, медичної англійської, на яких розміщені тести та вправи для засвоєння медичної термінології, приклади її використання, а також базові поради щодо вивчення цього специфічного шару лексики.

Важливим дидактичним матеріалом для вивчення медичної термінології на заняттях з української мови як іноземної є перекладні словники медичних термінів, однак їх використання не забезпечує повноцінного опанування медичною термінологією у комунікативному плані, оскільки позбавляє термін контексту його використання. На подальших етапах навчання слід використовувати для роботи з іноземцями тексти, у яких вжито достатню кількість термінів. Завдяки таким завданням легко зрозуміти, наскільки засвоєно професійну лексику, які аспекти вивчення термінів потрібно повторно обговорити та пояснити. Ефективними формами оволодіння навичками професійного мовлення є розв'язання комунікативних завдань, рольові ігри (моделювання ситуацій професійного спілкування), дискусії.

Розробка практичного навчально-методичного комплексу вправ і завдань для вивчення медичної термінології на заняттях з української мови як іноземної для студентів вищих навчальних закладів медичного профілю передбачає розв'язання таких основних завдань: 1) забезпечити засвоєння студентами найбільш уживаних медичних термінів з метою їх використання у професійній мовленнєвій діяльності; 2) поглибити знання студентів про релевантні граматичні явища та забезпечити їх використання в активному спілкуванні; 3) залучити до процесу вивчення теми всі види мовленнєвої діяльності, зокрема говоріння, слухання, читання, письмо.

Вказані принципи дотримані у підручнику «Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків». Медичні терміни тут подають у лексичному мінімумі на початку вивчення теми, а їх засвоєння відбувається в ході виконання завдань, що базуються на тексті. Ці завдання перебувають у взаємозв'язку і забезпечують системне вивчення медичної термінології, подаючи навчальний матеріал у різному ключі. Засвоєння медичної термінології іноземними студентами відбувається на основі змодельованих життєвих ситуацій, що актуалізують практичне застосування цих термінів. Дидактичні матеріали представлені короткими сюжетними текстами, у яких подана активна лексика заняття і які водночас передбачають виконання лексичних або граматичних завдань. Закріплення граматичних явищ у процесі виконання вправ сприяє вільному володінню студентами-іноземцями українською мовою.

Основним фактором, який визначає методичну спрямованість у ході розробки запропонованих вправ і завдань, є комплексний підхід, що передбачає формування комунікативної компетенції студентів-іноземців із використанням усіх видів мовленнєвої діяльності.

Таким чином, комунікативний підхід при вивченні медичної термінології, який передбачає застосування відповідних педагогічних прийомів і технологій та орієнтований на рівень знань, потреби й інтереси студентів-іноземців, гарантує повноцінне засвоєння ними термінологічних одиниць, а отже створення умов для набуття практичного досвіду у професійній сфері.

Список використаних джерел

1. Сергієнко Т. В. Лінгводидактичний аспект формування навичок фахової комунікації у студентів-іноземців медичних університетів. *Scientific Journal «ScienceRise : Pedagogical Education»*. 2017. № 2(10). С. 35–40.
2. Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків: підруч. з електрон. аудіодод.: у 2 кн. Кн.2 Основи професійного мовлення / за ред. проф. С.М. Луцак. К.: ВСВ «Медицина». 2019. 456 с.
3. Хирівська Г. Вивчення української фармацевтичної термінології в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2015. Випуск 11. С. 105–112.

Кулик Олена,

доктор педагогічних наук, професор,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(м. Переяслав, Україна)

ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ЛЕКСИЧНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У сучасній українській мові внутрішня лексична варіантність знаходить свій вияв на різних рівнях, що уможливорює виокремити такі її різновиди (типи).

1. Фонетико-фонологічна варіантність: *долар – доляр; діалог – діялог; крові – крови; експресс – експрес; лампа – лампа; негатив – негатив* й ін. Наприклад:

ДОЛАР. Грошова одиниця США, Канади, Австралії та деяких інших країн. *Маестро! Запрошення в Південну Америку. Пірамідальні умови – гарантія 40 концертів, 1000 доларів за виступ* (І. Кочерга) [3].

ДОЛЯР не зафіксовано ні в СУМ-20, на в СУМ-11.

Долар (доляр, англ. *Dollar*) – грошова одиниця Сполучених Штатів Америки, одна з найважливіших валют світу [3].

Так у нас повелося, що запаси на чорний день відкладаємо у долярах чи в *єврах*, і без нагальної потреби підматраціні скарби в гривню не переводимо [2].

У чому краще зберігати гроші – гривнях, долярах чи *єврах*? [2].

Чи вигідно зараз купувати валюту?... Купувати долари про запас теж ще рано – в середині літа курс може стати більш вигідним [1].

2. Словотвірна варіативність (особливо у сфері модифікаційного словотворення): опікати – опікувати; болільник – уболівальник; концертний – концертний й ін.

БОЛІЛЬНИК, а, ч., розм. Те саме, що **уболівальник**. Іван Ярош з вихрастим хлопчиною грають у шахи. Болільники уважно стежать за їх грою (А. Головка) [3]

УБОЛІВАЛЬНИК (ВБОЛІВАЛЬНИК), а, чол. Той, хто непокоїться, турбується про кого-, що-небудь, співчуває комусь. Келембет спробував запитати його про стан здоров'я – Мехтодій Мехтодійович послав його к чорту.. Уболівальник тобі знайшовся, будь ти неладний (Юрій Яновський, II, 1954, 102) [3].

На кожний матч зможе потрапити до 30% уболівальників від загальної місткості стадіону, на якому він проходить. [1].

10 квітня стартував чемпіонат Швеції з футболу – і відразу з уболівальниками на стадіоні [2].

Ми дуже раді, що болільники повернуться на стадіон в такій кількості, яка може стати вирішальною в боротьбі за потрапляння в топ-4 [2].

3. Словотвірно-граматична варіативність: виступаючий – виступальник; бажуючий – охочий – бажальник; співчуваючий – співчувальник – співчутливець; голодуючий – голодувальник; мовознавець – мовознавиця; пілот і пілотеса; член і членкиня й ін.

ВИСТУПАЮЧИЙ, чого, ч., розм. Те саме, що **виступальник**. Не встигли стягнути цього виступаючого з трибуни, як вийшов другий (М. Цибя) [3].

ВИСТУПАЛЬНИК, а, ч. Той, хто виступає (у 5 знач.) На засіданні ради виступальнику забороняється вживати образливі висловлювання та непристойні слова, закликати до незаконних і насильницьких дій (з навч. літ.) [3].

Виступальники висловили думку про те, що угоди про вільну торгівлю з розвиненими країнами обмежують здатність країн із середнім рівнем прибутків здійснювати контроль за рухом капіталу [4].

Деякі виступальники висловили думку про те, що слід провести переоцінку концепції «зростання зсередини», уникаючи її помилок і посилюючи пов'язані з нею вигоди, зокрема з урахуванням необхідності зміцнення системної конкурентоспроможності за рахунок створення динамічного внутрішнього ринку [1].

Виступаючі висловилися з приводу проведення незалежних одне від одного заходів організацій системи Організації Об'єднаних Націй [4].

4. Власне лексична варіативність (лексична синонімія і лексична дублетність): процент – відсоток, тираж – наклад, ефективний – дієвий, фактор – чинник, еквівалент – відповідник, меню – стравопис, фідбек – відгук, челендж – виклик й ін.

ВІДСОТОК, тка, ч. 1. Сота частина певного числа, що береться за ціле, за одиницю (позначається знаком %); процент. *Кількісно економічне зростання виражається у відсотках відповідного показника за певний період (з наук. літ.) [3].*

ПРОЦЕНТ, а, чол. 1. Сота частка числа, яке приймається за ціле, за одиницю (позначається знаком %); // Кількість кого-, чого-небудь, що вимірюється у сотих частках чогось, прийнятого за одиницю. *Про себе можу сказати, що я догнав Полю Орленко по всіх показниках і виконую план на 247 процентів (Іван Микитенко, І, 1957, 484) [3].*

Національний банк з 23 липня підвищує облікову ставку до 8 відсотків річних і обіцяє більше не змінювати її до другого кварталу 2022 року. Банк змінює ставку, щоб знизити споживчу інфляцію в країні. Підвищення ставки на пів процента необхідно, щоб уповільнити зростання інфляції, сказав голова НБУ Кирило Шевченко на брифінгу 22 липня [1].

Як скористатися податковим вирахуванням за сплачені відсотки по кредиту, в які терміни це можна зробити і яку суму повернути – розповість наш кореспондент [1].

У виборах взяло участь 66,9 відсотка американців [2].

Уряд Італії має намір на цьому етапі пандемії коронавірусу «інвестувати» в COVID-паспорти (Green Pass), які є важливим інструментом забезпечення безпеки і скорочення (антиковідних) обмежень, з огляду на значний відсоток вакцинованих в країні. Про це заявив у четвер міністр охорони здоров'я країни Роберто Сперанца, виступаючи в сенаті національного парламенту, повідомляє Adnkronos [2].

Отже, високий рівень розвитку української мови, повернення до сучасного культурного простору українців багатой писемної спадщини, формування наукової і фактологічної бази зробили можливим не лише збереження в лексиці сучасної української літературної мови значного пласту лексики національної мови, а й повернення до активного словника застарілої лексики вже в наш час.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт телеканалу 1+1. URL: <https://m.1plus1.ua> (дата звернення: 14.02.2022 р.).
2. Офіційний сайт телеканалу ICTV. URL: <https://ictv.ua/ua/> (дата звернення: 13.02.2022 р.).
3. Словник української мови online. Томи 1-12. URL: <https://services.ulif.org.ua> URL: (дата звернення: 11.02.2022 р.).
4. Українське радіо. URL: <http://www.nrcu.gov.ua> (дата звернення: 13.02.2022 р.).

Кульбабська Олена,
доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-МОВНИКА

1. Упродовж останніх років (починаючи з кінця 90-х рр.) паралельно з традиційними формами контролю знань, умінь і навичок студентів-філологів особливої популярності набуло тестування – поточне, тематичне, підсумкове. Отож постала необхідність чітко визначити базові поняття. Зокрема, провідні вітчизняні методисти (О. Горошкіна, С. Караман, О. Копусь, С. Омельчук, О. Семенов та ін.) та працівники МОНУ розрізняють: **педагогічний тест** – «система паралельних завдань специфічної форми, які розташовуються за принципом зростання відповідно до складності порядку», що дає змогу якісно та ефективно встановити рівень і структуру підготовки здобувачів освіти [1, 3] і **тестове завдання** – «компоненти, з яких складається весь тест» [там само].

2. У найновіших дидактичних працях акцентовано увагу на основних ознаках тестів і тестових завдань, з-поміж яких: *валідність* – кореляція тесту з метою та вимогами оцінювання, значущість і важливість сформульованих висновків (оцінок), що їх досягли за допомогою результатів тестування; *надійність* – стійкість і точність результатів тестування, що його виконують різні групи студентів; *складність тестового завдання* – визначають за відсотком студентів, які склали його правильно; *формати тестових завдань* – структура, типи завдань, як-от: тестові завдання множинного вибору з однією правильною відповіддю; з кількома правильними відповідями; на уповіднення, із графічними позначками тощо (усього розпрацьовано й апробовано понад 40 форматів тестових завдань закритого й відкритого типів).

3. З огляду на ефективність залучення тестових технологій до оцінювання знань, умінь і навичок майбутніх учителів-словесників констатуємо переваги тестових завдань, що:

- надають викладачеві змогу динамічно визначати рівень засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичного матеріалу й уміння використовувати його на практиці та відповідно коригувати цей рівень;

- через розв'язання тестових завдань педагог-філолог має змогу об'єктивно перевірити навчальні досягнення студентів – теоретичні (знаннєві) і практичні (формування відповідних умінь і навичок), унебезпечити від суб'єктивної думки викладача або іншого представника моніторингової групи, що забезпечує кожному учаснику рівні умови під час контролю результатів навчання;

- як порівняно нова і дієва педагогічна технологія завдання програмованого типу мотивують дослідницьку, пізнавальну й творчу діяльність бакалаврів і магістрантів, випрацьовують у них уміння зосереджувати увагу на

навчальному матеріалі з різних розділів мовознавства, обирати правильну відповідь, усувати похибки, неточності й неповноту в наведених варіантах відповідей, у визначенні лінгвістичних понять або певних тверджень;

- тестові завдання є високотехнологійними, оскільки в сучасних умовах їх розробляють за допомогою комп'ютерної техніки;

- уможлиблюють використання не лише в аудиторії, а й у процесі дистанційного навчання, що відповідає запитам сьогодення;

- потребують відносно невеликих часових ресурсів для проведення та перевірки;

- порівняно нескладні в проведенні (в методичному аспекті);

- під час аналізу типових помилок уможлиблюють компактно повторити програмовий матеріал;

- дають змогу вивільнити час для інших видів роботи на практичному занятті;

- за їхньою допомогою знімається емоційна напруженість студентів, характерна для проведення традиційних контрольних робіт.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо використання тестових технологій у процесі вивчення української мови в навчальних закладах (Додаток до листа МОНУ від 29.12.2006 р. № 1/9-795). *Методичні діалоги*. 2007. № 1. С. 2 – 9.

Купчанко Марина,

викладач,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

ОКРЕМІ СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИРАЖЕННЯ АПЕЛЯЦІЇ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

Серед усіх елементів мови особливу увагу мовознавців привертає звертання, яке «посідає одне з провідних місць у комунікативній співпраці адресанта й адресата і виражає високу прагматичну спрямованість на адресата, створюючи ефект його присутності» [1, 80].

Окремим аспектом дослідження апеляції (користуємось терміном М. С. Скаба. – М. К.) є з'ясування її стилістичних особливостей.

Емоційному, експресивному забарвленню звертань сприяють як «внутрішні» якості слова (лексичне значення, суфікси суб'єктивної оцінки тощо), так і «зовнішні» фактори (пояснюючі слова при номінаціях адресата мовлення, вигуки та частки, повтор звертань тощо).

Важливою стилістичною ознакою апеляції є можливість її повторювання, що сприяє посиленню емоційно-позитивного чи емоційно-негативного її звучання [4, 23].

За семантико-граматичними ознаками повтори в поетичних творах Ліни Костенко можна поділити на дві групи: *абсолютний* (повтор звертань однакової морфологічної структури та лексичного значення), наприклад: *Ой сонце, сонце, промінь твій останній! Оце і є вся правдонька для нас* [3, 75]; *Ой кумо, кумо, це запитяна хвороба* [3, 10]; *відносний* (може мати різну морфологічну структуру повторюваних звертань, різне лексичне значення, різні синтаксичні зв'язки в кожній повторюваній групі номінацій адресата мовлення): *Оце і все, що є тепер у мене, моя матую, нене моя, нене!* [3, 137]; *Коханий мій, вимоленець мій у Бога! Чого ж ти так стогнеш уві сні?* [2, 145].

Залежно від позиції повторюваної апеляції розрізняємо два види абсолютного повтору: *суміжний* (одночасний), коли повторювані звертання розташовані поруч: *Ой доню, доню, в їх до смутку грошей* [3, 44]; *Гей, діду, діду, од берега близько?* [3, 126]; *Гей, діду, діду, як ви там, живі?* [3, 126]; *інтервальний* (однотипні звертання повторюються через певний інтервал; повторення розірване в часі, коли особа, до якої звертаються, не зреагувала відразу через суб'єктивні причини або об'єктивні й незалежні від неї обставини): *Це вперше, Грицю, це вперше, Грицю, виходить полк без пісні у похід. Це вперше, Грицю, це вперше, Грицю, що я тебе в похід не проведу* [3, 34]; *Нічим не журился, Грицю. Усе, як я, промине. Але ні навмисно, Грицю, ні просто так, випадково, ні словом лихим, ні добрим ніколи не згадуї мене* [3, 48].

Початкове звертання при відносному повторі має найбільше емоційне наповнення, і це знаходить подекуди опору ще й в морфологічній формі, ускладненій афіксом: *Дівчаточка, дівчатонька, дівчата! Цю ж не співайте, я ж іще жива* [3, 146]; *Стара моя Полтавонько, Олтаво, щоразу по загляді молода* [3, 123].

Своєрідним експресивним засобом виступає при апеляції прикладка, яка вміщує в собі емоційно-оцінну її характеристику. Поширені прикладки при звертанні – це перифрази: *Пане Пушкарю, полковнику полтавський, а добродію наш!* [3, 17]; *Ви канцїлюги, у чорнилі пальці, бумажне кодло, воло набивне, хватальники, в походах небувальці, кого взялись подужати...мене?!* [3, 25].

Звертання, у тому числі й повторювані, можуть супроводжувати вигуки, вигуківі сполуки слів, частки, що вживаються для посилення експресії висловлюваного, підкреслення схвильованості того, хто говорить, вираження особливого ставлення до адресата чи бажання скоріше залучити його увагу до повідомлюваного: *О Січ, козацька мати!* [2, 83]; *О Божя мати, змилуйся над нами!* Дай розум в серце й правду на вуста [2, 123]; *О Господи, спаси нас од лукавого!* [3, с.84], *Ой доню, доню, в їх до смутку грошей* [3, 44].

Поширеними у творчості Ліни Костенко є *здвоєні звертання*. У другому з них функція кваліфікації, емоційної оцінки переважає над власне звертальною функцією, яка, до слова, для першого є основною. Це типові народні формули звертань батьків до дітей, коханого до коханої, товариша до товариша: *Іване!*

Брате! Як ти встиг? [3, 87]; *Прощай, Іване, найвірніший друже, шляхетна іскро вічного вогню!* [3, 145]; *Де ж ти, жоно, чистий олтар?* [2, 37]; *Де ж ти, дівонько, красна чічко?* [2, 57].

Уживання інтимних займенників *мій, моя, наш* у складі апеляції надає особливої ліричної теплоти всій звертальній групі: *Спочивай, моя мамо, там легше тобі* [3, 91]; *Коханий мій, вимоленець мій у Бога. Чого ж ти так стогнеш уві сні?* [2, 145]; *Сину мій Тимоше, ти добив мене ж!* [2, 61].

Отже, звертання можуть виконувати й стилістичні функції. Йдеться про такі номінації адресата мовлення, що мають емоційне та експресивне забарвлення. І саме таку апеляцію щедро використовує у своїй творчості Ліна Костенко.

Серед основних стилістичних характеристик звертань – повтори, використання суфіксів суб'єктивної оцінки, уживання при них часток і вигуків, прикладок, епітетів, присвійних займенників тощо.

Список використаних джерел

1. Баландіна Н. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті: Монографія. К.: АСМІ, 2002. 322 с.
2. Костенко Л. Берестечко: Історичний роман. К.: Український письменник, 1999. 157 с.
3. Костенко Л. Поезія. 2-ге вид., допов. К.: Наукова думка, 2001. 272 с.
4. Шульжук К. Стилiстичнi особливостi звертань у народних пiснях // Українська мова і література в школі. 1968. № 2. С. 22-25.

Кушнір Ірина,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Харківський національний університет

імені В.Н. Каразіна

(м. Харків, Україна)

МОВА ЛІКАРЯ МАЄ ЗНАЧЕННЯ: ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ІМІДЖ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Мовна освіта – одна з підсистем сфери освіти, в якій мова й освіта постають як комплексні системні інструменти соціалізації особистості студента. Сучасні освітні системи (зокрема мовноосвітня), як ніколи, зосереджені на кожній окремій особистості, що свідчить про максимальну гуманізацію. Людина перебуває в центрі не лише технологічного прогресу, дослідження оточення, але й навчання та виховання. «Антропоцентричний підхід у науці змінив акценти в меті мовного навчання – не знання про мову і навіть не знання

мови, а формування мовної особистості, здатної ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію» [4, с.78]. Такий особистісний розвиток стає особливо важливим для іноземних студентів, які здобувають вищу освіту в Україні. Для них мова країни навчання виконує функцію адаптації та соціалізації в новому навчально-академічному та соціокультурному контексті, тому мовна підготовка досягає масштабу мовної освіти (за функційною ознакою).

Найбільша кількість іноземних студентів в Україні – це здобувачі вищої медичної освіти. Однією з базових характеристик професіоналізму фахівців медичного профілю є їхня здатність до комунікативної взаємодії з пацієнтом. Загальновизнаною є теза про те, що не тільки фахова майстерність лікаря впливає на ефективність лікування, але й мовленнєвий вплив. «Будь-який діалог між лікарем і пацієнтом виходить далеко за межі кваліфікаційної сторони лікування: сама розмова часто стає лікувальним чинником, оскільки вона впливає на духовний стан пацієнта. Принцип діалогу належить до основних концепцій медицини, тому що розмовляючи з хворим, лікар має справу з його почуттями та думками, страхом і надією» [1, с. 16]. Тож мовна освіта майбутніх лікарів (як українських, так і іноземних студентів) – це один із ключових чинників професійного успіху.

Розуміння іноземними студентами того, що частково від ефективності їхньої навчально-професійної комунікації залежить здоров'я і життя людини, з одного боку, підвищує мотивацію до вивчення української мови, а з іншого боку, посилює важливість сформованості мовної особистості і такого її компонента, як професійно-комунікативний імідж. Ми визначаємо феномен професійно-комунікативного іміджу іноземних студентів – майбутніх лікарів як «узагальнене поєднання соціокультурно-комунікативної і професійно-комунікативної компетентностей» [2, с. 41].

Досягнення іноземним фахівцем-медиком вищого рівня професійно-комунікативного розвитку в процесі мовної освіти вважаємо можливим завдяки проєктуванню його власного «освітнього маршруту», який має бути підкріплений «уявленням про результат – загальною моделлю професійно-комунікативного іміджу фахівця медичного профілю» [3, с. 121]. Це система показників особистісних якостей фахівця, рівня знань та сформованості вмінь, які забезпечують йому досягнення вищого рівня професійно-комунікативної вправності. Вважаємо, що комунікативний імідж майбутнього лікаря має як екстралінгвістичний, так і вербальний рівні. Так, на вербальному рівні майбутній фахівець з'ясовує стан здоров'я хворого, надає вказівки щодо лікування; на екстралінгвістичному рівні здійснюється комунікація за допомогою жестів, міміки. Лікар – це фахівець, покликаний надавати допомогу іншій людині у своїй професійній діяльності. Тож майбутні лікарі повинні володіти когнітивно-діяльнісною характеристикою: навчитися адаптувати свою комунікативну поведінку з метою встановлення толерантного, доброзичливого, але впливового, професійно компетентного спілкування з усіма учасниками комунікативної ситуації. Така комунікативна поведінка створює позитивний комунікативний імідж фахівця-медика.

Зазначені положення зумовлюють необхідність виокремлення відповідних особистісно-ціннісних настанов і комунікативних умінь майбутнього лікаря, а саме [5, с. 337]:

1) усвідомлення всіх комунікативних параметрів ситуації медичної консультації, розуміння цієї ситуації як зустрічі двох експертів: лікаря-клініциста та пацієнта як експерта власного організму та розуму;

2) розуміння того, що недостатня сформованість умінь спілкування призводить до вразливості та вигорання медика-фахівця, а також необхідності удосконалення своїх навичок з досвідом;

3) необхідність комунікативних умінь командного спілкування, у тому числі з колегами в інших професіях;

4) володіння комунікативною стратегією моделювання та мотивування роботи своїх колег.

Перелічені характеристики мовної особистості лікаря реалізуються у професійно-комунікативному іміджі іноземних студентів медичних спеціальностей через низку мовно-аспектних навичок і мовленнєвих умінь, які ми описали у попередній науковій розвідці [3]. Сформованість складників професійно-комунікативного іміджу майбутніх лікарів визначаємо через упізнавання та розуміння, а також через усне та письмове продукування власних висловлювань, що містять мовні та мовленнєві одиниці професійно-орієнтованих лексичного та граматичного корпусів.

У підсумку, слід особливо наголосити, що від рівня володіння іноземними студентами-медиками українською мовою і від їхньої здатності до комунікативної взаємодії під час практики в українських лікарнях залежить сформованість професійно-комунікативного іміджу як складника мовної особистості студента, що безпосередньо впливає на його майбутню професійну діяльність. У зв'язку з цим мовна освіта, з одного боку, засвідчує гуманістичність сучасної освітньої парадигми, а з іншого боку, є важливим компонентом загальної системи фахової підготовки здобувачів вищої медичної освіти.

Список використаних джерел

1. Бруннер Р. Мова лікаря та мова пацієнта. *Праці НТШ: Медичні науки*. 2018. Т. 54, № 2. С. 16 – 25.

2. Кушнір І.М. Інтегративна модель методичної системи навчання української мови англомовних здобувачів вищої медичної освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць*. Вип. 37. Харків, 2020. С. 36 – 51.

3. Кушнір І.М. Професійно-комунікативний імідж як результат мовної освіти іноземних студентів-медиків. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Т.1, № 2. 2021. С. 120 – 126.

4. Швець Г.Д. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей: монографія. Київ : Фенікс, 2019. 529 с.

5. McClelland D.C. Identifying competencies with behavioral-event interviews. *Psychological Science*. 1998. № 9. P. 331 – 339.

Луцак Світлана,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри мовознавства,

Ільків Анна,

доктор філологічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний медичний університет
(м. Івано-Франківськ, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ УКЛАДАННЯ ПІДРУЧНИКА «ЕФЕКТИВНА КОМУНІКАЦІЯ В ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ»

В історичній перспективі розвитку сучасної медицини, окрім наукових відкриттів та використання інноваційних технологій, не менш важливим є вдосконалення комунікативної взаємодії між лікарем і пацієнтом як невід'ємної частини лікування. Зважаючи на це, укладення міжкафедрального підручника «Ефективна комунікація в галузі охорони здоров'я» актуальне й необхідне для формування комунікативної компетентності майбутнього лікаря.

Базовий компонент вищої медичної освіти в Україні передбачає опанування студентами медичних спеціальностей ефективними методиками і стратегіями комунікації на різних рівнях професійної чи ділової взаємодії. Навчальний матеріал націлений на вивчення основ професійної комунікації і дозволяє зрозуміти природу мови як засобу спілкування, формує вміння успішно долати комунікативні труднощі і бар'єри із різними типами і віковими категоріями пацієнтів, розвиває здатність долати конфліктні ситуації у процесі здійснення професійної діяльності, проявити себе як комунікативну особистість, сформувати власний імідж та імідж лікувального закладу, сприяє формуванню соціокультурного компоненту у професійній діяльності майбутнього працівника сфери охорони здоров'я.

Основним завданням, яким керувався авторський колектив при укладанні міжкафедрального підручника з ефективної комунікації в галузі охорони здоров'я, стало формування вміння застосовувати різні моделі комунікативної поведінки в професійних ситуаціях, адаптовуватися до змін змістового, лінгвістичного і стильового характеру у процесі спілкування із колегами-медиками і пацієнтами, засвоєння методик встановлення первинного мовленнєво-психологічного контакту лікаря з пацієнтом, з'ясування сімейної та соціальної історії пацієнта, формування вміння аналізувати комунікативні ситуації та вибирати релевантні засоби комунікації і комунікативні тактики; застосовування знань, отриманих на заняттях з фахових дисциплін, в процесі ведення професійної комунікації, оволодіння алгоритмом професійної

комунікації лікаря в окремих клінічних ситуаціях, опанування методиками формулювання «незручних» для пацієнта запитань, оволодіння комунікативними навичками повідомлення «поганих новини», роз'яснення діагнозу пацієнтові, пояснення доцільності підбраного лікування і прийому ліків, переконання пройти додаткове обстеження, продовжити лікування чи реабілітацію.

Концепція навчального підручника «Ефективна комунікація в галузі медицини» базується на таких підходах і принципах, як домінування комунікативного підходу і професійно зорієнтованого лексичного наповнення змісту, поєднання теоретичної і практичної складової із домінуванням останньої. Методична система, репрезентована авторами підручника, ґрунтується на комплексному застосуванні таких методів навчання, як *евристичний*, який полягає в тому, що викладач формулює проблему, а студенти поетапно вирішують її під його керівництвом, розвиваючи таким чином проблемно-пошукове й критичне мислення здобувачів освіти; *дослідницький*, згідно з яким викладач окреслює проблему, а студенти самостійно вирішують її; *комунікативний*, що зорієнтований на організацію адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування; *метод моделювання ситуацій (метод ситуативного навчання)*, застосування якого дозволяє наблизити навчальний процес до вимог практики, тому кожен розділ підручника передбачає побудову ситуативних діалогів навколо певних професійних ситуацій; *сугестивний метод*, застосування якого сприяє усуненню психотравмуючих факторів (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некомунікабельності, створення мовних бар'єрів) та інші.

Таким чином, міжкафедральний підручник з ефективної комунікації в галузі медицини буде корисним широкому колу здобувачів освіти в галузі охорони здоров'я, зокрема таких напрямів підготовки, як «Медицина», «Стоматологія», «Фізична терапія, ерготерапія», «Фармація», викладачам медичних закладів, лікарям-практикам, усім, хто хоче вдосконалити свої навички професійної комунікації та сформувати імідж кваліфікованого працівника сфери надання медичних послуг. Основними векторами концепції цього підручника стало домінування комунікативно-діяльнісного та компетентісного підходів до навчання; професійна зорієнтованість змістового наповнення; дотримання принципу системності при підготовці завдань з усіх видів мовленнєвої діяльності.

Список використаних джерел

1. Абдряхімова Ц, Мухаровська І, Клебан К, Сапон Д, Калачов О. Особливості комунікації у медичному середовищі (методичні рекомендації). PMGP [інтернет]. 01, Травень 2020 [цит. за 02, Травень 2022]; 5(1):e04501212. доступний у: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/212>.
2. Єщенко Т.А. Мовленнєва комунікація лікаря : [практикум з курсу за вибором для студентів денної форми навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 222 «Медицина»] / Т.А. Єщенко.

Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2019. 27 с.

Максим'юк Оксана,
кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ПІДМЕТІВ АНАЛІТИЧНОЇ БУДОВИ З КІЛЬКІСНИМ ЗНАЧЕННЯМ

У сучасній синтаксичній науці питання аналітизму вираження значень синтаксичних категорій знайшли втілення в т. зв. складених формах членів речення. У розв'язанні цих питань нерідко має місце відсутність єдиних принципів і критеріїв визначення складу елементів у аналітично вираженому синтаксичному компоненті. Важливо акцентувати, що останні часом ця теорія одержала принципово нову досить переконливу орієнтацію. Якщо раніше розв'язання питання аналітизму базувалося переважно на інтуїції дослідника щодо ступеня десемантизації повнозначних слів і відповідно їхньої допоміжної ролі в утворенні аналітично виражених членів речення, то зараз в основному з'ясування питань аналітизму синтаксичних компонентів покладено теорію словосполучення [1].

Давня традиція у вивченні підмета, багатство визначень, які будуються на основі різних принципів, суперечливість підходів до з'ясування самої суті підмета є свідченням складності і водночас необхідності використовувати цю понятійну реалію як інструмент при дослідженні формально-граматичної структури речення [2].

Підмети аналітичної будови неодноразово привертали увагу лінгвістів. Дослідницькі інтереси, однак, фокусувалися переважно на проблемах їхнього обсягу та морфологічного наповнення моделей. Щодо номінації підметів аналітичної будови поширеними стали терміни – «підмети, виражені словосполученнями», «підмети-словосполучення», «складені підмети». Ми ж у своєму дослідженні послуговуємося визначенням «підмети, виражені синтаксично неподільними словосполученнями з кількісним значенням».

Кількісні параметри семантики нерозкладних іменникових підметів-словосполучень пов'язані з поняттям власне кількості, збірності та міри. Зокрема, значення власне кількості виражають числівники, а також деякі іменники з відтінком міри, кількості (типу *десяток, сотня* і под.), значення збірності виражають іменники: *група, юрба, зграя, табун, рій, отара, гурт, стадо, ватага, колектив, делегація* та ін. Основне предметне значення у нерозкладних словосполученнях з комплетивними відношеннями виражає іменник в родовому відмінку, а головний компонент у аналітичних підметах, виражених синтаксично неподільними словосполученнями –

кількісну ознаку, як-от: *Під дверима регім, галас, і в хату разом з холодом суне ватага хлопців* (С. Васильченко).

Близькими до кількісно-іменних словосполучень з числівниковим компонентом є іменні словосполучення, в яких головне слово-іменник виражає значення сукупності, міри чи обсягу, типу: *десяток, сотня, трійка, п'ятірка* і под.

До аналітичних підметів, виражених синтаксично неподільними словосполученнями з кількісним значенням належать: 1) поєднання відчислівникових іменників з іменниками у родовому відмінку. До таких належать поєднання відчислівникових іменників, що мають кількісне значення, типу *трійка коней, десяток людей, п'ятірка плотарів, сотня очей* і под. словосполучення з кількісними іменниками, утвореними від кількісних числівників (типу *десяток, сотня*) рідко означають точно визначене число предметів чи осіб: *...І сотня тисяч відьм помчить на Лису гору* (О. Забужко); 2) словосполучення з іменниками на позначення конкретної чи приблизної міри та іменниками в родовому відмінку. Їх формують іменники, що утворюють систему мір довжини, ваги чи об'єму чогось: *метр, кубометр, кілометр, грам, міліграм, кілограм, літр, декалітр, центнер, тонна, літр, гектар, лікоть, чисниця* та ін.: *Кожен метр цієї дороги нагадував про їхні почуття* (О. Тарнавський); 3) словосполучення з синсемантичними іменниками з загальним значенням надмірно великої кількості чи надзвичайно малої кількості та іменниками в родовому відмінку, як-от: *море, океан, тьма, ліс, хмара, лавина, маса, куча, купа, купка, доля, злива, потік, крапля, краплина, клаптик, уламок, шмат, ковток, кавалок, жменя, жменька (жмілька), кусок, кулачок, дециця, частка, частина, крихта, дрібок* та ін.: *Хмара куряви з-під борін засипала його сивий чупер на голові і на грудях* (В. Стефаник); 4) сполучення іменників, що мають значення сукупності живих істот, з іменниками у родовому відмінку. Виділяємо іменники типу *валка, ватага, вервиця, вервечка, горстка (горсточка), громада (громадка), група, гурт, гурток, загін, зграя, кагал, клас, колона, отара, пара, пачка, полк, рій, рота, ряд, союз, спілка, стадо, стая, стайка, сніп, табун, табунець, череда, юрба, юрма* та ін.: *Осторонь сидів на колодках під вербами гурток дівчат і хлопців* (Олена Пчілка); 5) сполучення іменників, яким властива сема сукупності на позначення невизначеної кількості предметів, з іменниками у родовому відмінку. Виділяємо нерозкладні сполучення з іменниками *ряд, низка, в'язочка, горстка, жмут, пакля, пучка, пригорища, жменя, кетяг, низка, низочка, ряд, пасмо* тощо, яким так само властива сема «сукупності». Їх послаблена номінативність доповнюється в основному за рахунок лексичної сполучуваності з назвами предметів та понять: *Далеко на озері, з-за очеретів, виринула під проміння низка човників* (С. Васильченко); 6) словосполучення з іменниками, що мають значення міри (кількісного об'єму за формою предмета) та іменниками у родовому відмінку. Іменники, що позначають посуд чи інші предмети побуту, одночасно означають і кількість напою, рідини, речовини чи ін. продуктів харчування, ліків тощо, позначені іменником у родовому відмінку, як-от: *ложка дьогтю, бочка меду, горнятко кави, кухоль води, кошик грибів, гелетка жита, машина дров, віз соломи, корито слив, мішок муки, карафка вина*: *Карафка вина вміть стояла на Йошовому столі* (М. Коцюбинський).

Таким чином, роль допоміжного елемента підмета аналітичної будови спроможні виконувати синсемантичні відчислівникові іменники зі значенням власне кількості, іменники зі значенням сукупності, конкретної чи приблизної міри.

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ, 1993. 368 с.
2. Іваницька Н.Л. Двоскладне речення в українській мові. Київ, 1986. 167 с.

Максимюк Марта,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

ОНІМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТИЛІСТИКИ ТЕКСТУ (на матеріалі роману В. Кожелянка «Дефіляда в Москві»)

Топоніми в художньому тексті тісно пов'язані з іншими класами онімів, усі власні назви формують онімний простір, у якому назви географічних об'єктів посідають значне місце. Цей розряд онімів, на думку більшості науковців, підпорядкований загальним законам художності контексту, є експресивним, навантаженим стилістично і «вимальовує» просторову домінанту художнього тексту.

Топонімам та їх функціонуванню у художніх текстах в останні десятиліття науковці приділяють все більше уваги. Зокрема, Ю. Карпенко виділяє за функціональним навантаженням топоніми «переднього» і топоніми «заднього» плану. Подібний поділ пропонує і Г. Лукаш [1, с. 8]. Цілком очевидно, що топоніми «переднього плану» будуть частовживанішими, ніж топоніми «заднього плану», оскільки перші співвідносні з власними назвами - іменами персонажів. Топоніми в тексті роману потрібно розглядати у контексті, як частину єдиного цілого - онімного простору художнього твору. Поза контекстом топонім не мав би жодних додаткових конотацій і виконував би насамперед функцію локалізації дії. Лексичне оточення слова може актуалізовувати різні семи, що є потенційно в топоніма, підсилювати його експресивність та емоційну виразність.

У тексті роману В. Кожелянка «Дефіляда в Москві» найважливішою географічною назвою, яка насамперед стосується життя головного героя (Дмитра Левицького), є макротопонім [2, с. 69] *Україна*. Макротопонім *Україна* – один з найбільш функціонально навантажених у тексті роману. Цей онім вжитий у творі 100 разів. Фіксуємо ще 13 різних найменувань для називання того ж денотата. Різні варіанти власних назв для номінації України використані В. Кожелянком для опосередкованої характеристики персонажів, які використовують певний варіант топоніма. Топонім *Україна* нейтральний, виконує номінативну, ідентифікаційну функцію, але разом з тим *Україна* для

В. Кожелянка (і персонажа його роману Дмитра Левицького) – найбільша цінність. Персонаж твору завжди думає про свою державу - Україну, тому цей топонім - *Україна* - є не лише назвою країни, а й стає символом високих прагнень головного героя (для нього Україна – понад усе), свідчить про вірне служіння Дмитра Левицького своїй країні - Україні. У тексті також виявлено ще 3 номінації, які мають у своєму складі лексему *Україна*. Це такі утворення: *Радянська Україна*, *Ненька-Україна*, *Велика Україна* [3]. У макротопонімі *Радянська Україна* компонент *Радянська* виконує роль хронотопічного маркера, що вказує на час, коли Україна могла так називатись і наголошує, що Україна була у складі Радянського Союзу. Отож, цей онім виконує також і хронотопічну функцію.

Власні назви *Велика Україна* і *Ненька-Україна* мають піднесено-патріотичний характер. Означення *велика* (*Велика Україна*) тут вжито у значенні *могутня*. Також згаданий денотат названий *Велика Українська Імперія*. *Імперією* називає Україну В. Кожелянко й устами головного героя Дмитра Левицького, висловлюючи так мрії деяких кіл українців (див. «Шлях аріїв» Ю. Канигіна). Згадані топоніми виконують, окрім ідентифікаційної, інформаційно-характеристичну й емоційно-характеристичну функції. Складник *Ненька* (у власній назві *Ненька-Україна*), як і онім *Ненька* (у значенні *Україна*), терціальний, запозичений з фольклору / художніх творів українських письменників, адже саме там часто трапляється звертання до України як до матері. Топонім *Ненька* (*Ненька-Україна*) - експресивно-забарвлений, виконує емоційно-характеристичну функцію, передає ставлення до денотата персонажів, які використовують згадану власну назву.

На позначення України фіксуємо використання також компонента *Українська* (*Українська Держава*, *Українська Батьківщина*, *Українська Вітчизна*, *УСРСР*, *Велика Українська Імперія* [3]). Власні назви *Українська Батьківщина* і *Українська Вітчизна* – синоніми, автор використовує обидва варіанти для урізноманітнення тексту, уникнення тавтології. Компонент *Українська* також ще й увиразнює етнічну належність денотата, топоніми з таким компонентом виконують у романі, окрім ідентифікаційної, інформаційно-характеристичну функцію, є національно значущими. Синонім *Вітчизна* використано для посилення урочистості, піднесеності, отож, топонім виконує також емоційно-характеристичну функцію. У топонімі *Українська Держава* онімізований апелятив *держава* є маркером патріотизму персонажів, які так називають Україну. Аббревіатура *УСРСР* «розшифровується» як *Українська Сове́тська Соціалістична Республіка*. Як відомо, до 90-х рр. XX ст. Україну називали УРСР (*Українська Радянська Соціалістична Республіка*). В тексті романі В. Кожелянко компонент *Радянська* змінює на *Сове́тська*, що відображає як мовлення українців Західної України та зокрема Буковини, які цей компонент певний час не перекладали, бо, як відомо, зросійшеними, радянізованими вони були пізніше, так і мовлення дисидентів «радянської доби», які свідомо не перекладали «сове́тській», тим підкреслюючи чужинську, загарбницьку суть «радянського режиму».

Отож, оніми, використані для називання *України*, В. Кожелянко вживає в мовленні різних персонажів у різних ситуаціях, причому кожен варіант назви стає одним із важливих елементів авторської характеристики персонажа. Незважаючи на те, що онім *Україна* можна класифікувати як суто номінативний, у майстра слова він стає стилістично навантаженим, що вкотре доводить загальновідому в ономастиці тезу про те, що в художньому тексті немає непромовистих імен.

Список використаних джерел

1. Лукаш Г. П. Ономастикон прозових творів В. Винниченка : автореф. ... к. філол. н.: 10.02.01 українська мова / Г. П. Лукаш. Дніпропетровськ, 1997. С. 8.
2. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. 2-е изд., перераб. и доп. / Н. В. Подольская. М.: Наука, 1988. С. 69.
3. Кожелянко В. Дефіляда в Москві / В. Кожелянко // Кожелянко В. Дефіляда. Романи. Львів: Кальварія, 2007. С. 5–125.

Марчишина Алла,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
(м. Кам'янець-Подільський, Україна)

КВІР-ІДЕНТИЧНІСТЬ У ЛІНГВІСТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ

Виникнення й утвердження квір-теорії поставили під сумнів монолітність таких категорій, як гендер, стать і сексуальність, що після другої хвилі фемінізму, здавалось, не залишили простору для уяви всім, хто виборів право зняти табу із стигматизованих понять та їхніх лінгвальних позначень. Поява терміну «квір», з одного боку, узагальнює всі ідентичності, що походять із одностатевих стосунків, а з іншого – прагне побороти гомофобні настрої в суспільстві, «декриміналізувати» їх, відвівши у ранг соціальної меншості, яка має рівні права з більшістю. Так відбувається не тільки легітимізація гей- та лесбійських спільнот – зароджується нова філософія ідентичності: «відокремлення гендеру від статі продукує нові позиції ідентичності, що піддають сумніву самі поняття ‘gay’ і ‘lesbian’» [5, 14]. Семантика «квір» поширилася на такі різновиди ідентичностей, як бісексуали, транссексуали, трансгендери, агендери, бігендери тощо. Деякі дослідники [10] відносять «квір» до постійного процесу заперечення стійкості значень, ідентичностей чи статевих практик, а також як ефективний теоретичний інструмент у боротьбі проти гомофобії та сексуальної маргіналізації; «квір» вважається такою ефемерною цариною, де «немає фіксованих культурних чи ідеологічних конструктів ідентичності» [5, 16]. У квір-теорії впроваджується перформативна теорія Дж. Батлер, відповідно до якої гендер проявляється через «тілесні жести,

рухи та різноманітні стилі» [4, 140] й імплікує перформативність гендерної ідентичності, заперечуючи природженість фемінного чи маскулінного референта. Постулат Ж. Лакана про «буття як насолоду тіла» (Jacques Lacan, Seminar XX) дозволяє вважати тіло «вмістилищем можливостей переосмислення» (body as the site of possibilities of resignification [9]). Звідси – гіпотеза про «невірно сприйняте тіло» (*misrecognized body*) [8], оскільки «ніщо в людині – навіть тіло – не є достатньо постійним» [2, 77].

Постструктуралістський/ постмодерністський світогляд ставить на один соціально-психологічний рівень «гендерно невизначених» (*ambiguously gendered* – [8]) поряд з гендерною/статевою дуальністю і дозволяє «вільно рухатись між гендерами» (*move freely between genders*) [7]. Послідовники квір-світогляду допускають міжгендерну ідентичність – *interbeing* [11], яку один із персонажів фільму Стівена Фрірза «Моя чудова пральня» (Stephen Frears «My Beautiful Laundrette») називає «*in-betweeness*», а Дж. Євгенідес виносить номінацію такої ідентичності у назву свого роману «*Middlesex*». Такі підходи мають певне науково-теоретичне підґрунтя: випадки інтерсексуальності (*intersex*), коли стать не може бути потрактована однозначно (статеві хромосоми, репродуктивна система, а також поєднання цих рівнів організації статі, що не відповідають еталонному зразку біологічного чоловіка/жінки), за підрахунками американських дослідників можуть становити до двох відсотків новонароджених [3]. Термін *intersex* є сучасним евфемізмом для *hermaphrodite* – здавна відомим медицині явищем, що зазвичай розцінювалося як «помилка природи», а в теперішній інтерпретації – помилка культури, оскільки саме культура встановила правила, які не враховують природне розмаїття статей [1, 27]; це *гібридна ідентичність*, яка пропонує альтернативне, відмінне від стереотипного поєднання статі/гендеру, і яка дотепер змушена була адаптуватися до опресивних соціальних норм. Сучасні дослідники квір-ідентичності вважають, що культурна конструйованість статі не заперечує біологічну стать, але по-різному інтерпретує біологію: розмежування за принципом дихотомії властиве природі не як чіткий поділ, а як континуум [1].

Отже, квір-ідентичність – це родове поняття, парасольковий термін, що вживається на позначення ідентичності не тільки сексуалізованої, а й сформованої на підставі таких категорій, як раса, етнічність, вік, гендер, стать, соціальний статус. Онтологія квір – фрагментарна й багатогранна, яка має на меті інституціоналізувати ідентичність, кваліфікувати її за психічними та соматичними параметрами та розмістити у сфері соціальної регуляції із позитивним визнанням. Поки що немає цілковитої термінологічної визначеності слова «квір», що дозволяє розширювати межі його тлумачення й застосування. Як зазначила Л. Фіол-Матта, поняття «квір» є максимально «еластичним» і критично орієнтованим [6, XXIX]. Це дозволяє використовувати його у тих випадках, коли ідентичність суб'єкта не вписується у стереотипну модель.

Список використаних джерел

1. Гендер для медій / за ред. М. Маєрчик. К., 2014. 220 с.

2. Фуко М. Ницше, генеалогія, історія. *Філософія епохи постмодерна*: сб. переводов и рефератов. Мн.: Красикопринт, 1996. С. 74–79.
3. Blackless M. How Sexually Dimorphic Are We? Review and Synthesis. *American Journal of Human Biology*. 2000. № 12. P. 151–166.
4. Butler J. Bodies that matter, on the discursive limits of «sex». New York & London: Routledge, 1993. 288 p.
5. Escudero-Alias M. Long Live the King: A Genealogy of Performative Genders. Cambridge Scholars Publishing, 2009. 225 p.
6. Fiol-Matta L. A Queer Mother for the Nation. University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2002. 220 p.
7. Fisiak T. Hag Horror Heroines: Kitsch/Camp Goddesses, Tyrannical Females, Queer Icons. *Redefining Kitsch and Camp in Literature and Culture* / edit. J. Stępień. Cambridge: Cambridge Scholarly Publishing, 2014. P. 41–50.
8. Foster L. The Tomboy Guise – Misrecognition and Ambiguity – Cinematic Depictions of the Young Non Binary Body. *6th Annual BSSN Conference 'Global Crisis : Local Identities and Sexuality'*. URL: <http://www.cmis.bton.ac.uk/research/bssn/conf2012/Book%20of%20abstracts.pdf>
9. Santos B. S. Do pós-moderno ao pós-colonial: E para além de um e outro. *Conferência de abertura do VIII Congresso Luso-Afro-Brasileiro de Ciências Sociais*. 2004. URL: http://www.ces.uc.pt/misc/Do_pos-moderno_ao_pos-colonial.pdf
10. Sedgwick E.K. Epistemology of the Closet. University of California Press, 1990. 258 p.
11. Stępień J. Introduction. *Redefining Kitsch and Camp in Literature and Culture* / edit. by J. Stępień. Cambridge Scholarly Publishing, 2014. P. 1–5.

Мельничук Оксана,

кандидат філологічних наук, доцент,

Сілевич Лілія,

кандидат філологічних наук, доцент,

Івано-Франківський національний медичний університет

(м. Івано-Франківськ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Усвідомлення ідентичності, свободи кожного громадянина ґрунтується на ментальних складових суспільства, а саме: національній мові та культурі, історичній пам'яті народу та його політичній волі. Ці поняття належать до ключових явищ української історії й активно впливають на наше світобачення і світосприйняття.

Це підтверджують словникові дефініції, у яких внутрішня форма позначена яскравим етнокультурним смислом, як-от: **етнічне світосприйняття** – «сприйняття світу і його інтерпретація, обумовлені етнокультурними чинниками (віруваннями, міфами, традиціями тощо) і відбиті в мовній картині світу певного етносу» [1,151]; **ментальність національна** – «світосприйняття особи й усього етносу в категоріях рідної мови, котрі поєднують у собі інтелектуальні, духовні, вольові та інші якості національного характеру в типових його виявах» [1, 106]; **національно-етнічна ідентичність** – «відчуття особистістю своєї належності до певного етносу, нації, національної культури і мови, результатом якого є формування ідіоетнічної (лінгвокультурної) особистості» [3, 27].

Національне самоусвідомлення починається з поваги до рідної мови. На думку відомої мовознавиці Ірини Фаріон, мова – «визначальний атрибут нації та держави. І тим важливіша мова, коли держава знищена, а нація пригноблена. Тоді мова стає основним творцем можливого майбутнього: у ній зосереджено потенціал державного і національного відродження» [4, 42]. Довкола мовного питання і сьогодні спалахують палкі національно-політичні пристрасті. Відомий український психолог, культуролог Олексій Губко здійснив глибокий аналіз питання рідної мови як конденсатора національного духу, зазначаючи, що «мовна сфера постає як найбільш універсальна й потужна психічна метаструктура, найбільш повний резервуар набутого індивідом і етносом історичного й життєвого досвіду, а також найбільш могутній важіль розвитку особистості й усього народу» [2, 169].

Тому, звісно, виховання студентів у дусі глибокої любові до батьківської мови, формування усвідомлення необхідності всебічного її вивчення – засадчі компоненти для динамічного та багатовимірного відродження, популяризації та розквіту української мови. Адже тільки так можна сформувати у молодого покоління національно-етнічну свідомість і самосвідомість.

Очевидно, що цій меті повинні слугувати і практичні заняття з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Ефективності опрацювання матеріалу сприяє своєрідна форма поєднання теоретичного матеріалу і практичної роботи для вирішення творчих та пізнавальних завдань. Навчальною програмою передбачено використання різних видів тренувальних вправ з урахуванням основних класифікаційних критеріїв, наприклад: спрямованості завдання на сприйняття або відтворення інформації (рецептивні, репродуктивні, рецептивно-продуктивні); комунікативність (мовленнєві, умовно-мовленнєві, мовні вправи); характер виконання вправ (усні або письмові) тощо. Усі зазначені види вправ спрямовані на формування студентами умінь та навичок практичного застосування знань теоретичного матеріалу. Це дає змогу кожному здобувачу вищої освіти вмотивовано зробити висновок, що усвідомлене і вичерпне знання рідної мови та оволодіння нею віддзеркалює конститутивні риси особистості, його концептуальну, ціннісну та наукову картини світу, особливо у професійно зумовлених комунікативних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
2. Губко О. Психологія українського народу: наук. дослідж. : в 2-х кн. Кн. 1: Психологічний склад праукраїнської народності. Київ : ФОП Стеляк О. М., 2015. 504 с.
3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
4. Фаріон І. Мова – краса і сила: Суспільно-креативна роль української мови в XI – XIX ст. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 212 с.

Музика Тетяна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Івано-Франківський національний медичний університет

(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Глобалізаційні процеси, інтегрування національної системи освіти у світовий простір, «стирання» кордонів та перехід у дистанційний формат освіти та роботи спричинили не лише трансформацію методів та принципів навчання, а й переосмислення системи цінностей та зміни вимог до майбутнього спеціаліста, посилили усвідомлення необхідності відповідати запитам сучасності та підвищили увагу до важливості вивчення інших мови.

Інтеграція іноземних громадян в українське суспільство, зокрема у навчальну сферу, адаптація до нової етнопсихологічної та культурної парадигми, передбачає здобуття ними комунікативної компетентності (знання мови; володіння мовними навичками та вміння їх використовувати; уміння відтворювати у свідомості картину світу; здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою до свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення [1, 190–191], що реалізовується у процесі вивчення української мови.

Окрім цього, одним із важливих факторів інтеграції інокомуніканта в певний соціум є психологічна складова. Саме тому у теорії і методиці вивчення мови актуальним є психолінгвістичний підхід, який розглядає мову і мислення як споріднені, але цілком самостійні явища. Згідно з цим підходом навчальний процес розглядається як «пізнавальний індивідуальний процес, що відбувається всередині індивіда, а потім переходить до соціального виміру» [2, 47].

Базові засади психолінгвістики як науки про психологію мови послідовно реалізуються саме у процесі викладання мови, що допомагає з'ясувати та проаналізувати психологічні фактори, задіяні у процесі вивченні мов. У цьому контексті варто враховувати сутність та співвідношення понять «мова»,

«мовлення», «мовленнєва діяльність» та принципи психолінгвістики, простежувати особливості мовленнєвої діяльності через процеси мислення, аналізуючи особливості індивідуальної та колективної свідомості.

При побудові продуктивного процесу викладання української мови як другої іноземної важливими є також попередній досвід вивчення мови та індивідуальні особливості студента. Так, одні люди вивчають мову швидше, інші – повільніше, для одних студентів важлива візуалізація, для інших легше сприймати мовлення на слух; у той час, коли вивчають мову у процесі спілкування, інші вимагають системного та послідовного підходу, спрямованого на здобуття та покращення навиків комунікації, слухання, читання, писання у комплексі.

На рівень вивчення мови загалом впливають на вивчення і такі фактори, як інтелект, здібності, мотивація, вік, стиль життя та ін. Усі ці компоненти та їхня роль у процесі опанування мови як іноземної вимагають детальнішого вивчення.

Для більшості іноземних студентів, що здобуваються освіти на території нашої держави, українська мова є третьою або четвертою іноземною мовою. Під час вивчення української мови в інокомуніканта формується певний образ мислення, притаманний носієві конкретної мови. Саме тому при формуванні у студентів українськомовної комунікативної компетентності необхідно враховувати не лише методи та принципи вивчення мови як такої, а й психолінгвістичні особливості оволодіння рідною та другою іноземною мовою, соціокультурні та етнопсихологічні особливості його народу, інформацію стосовно типів поведінки, темпераменту людей тощо.

Отже, застосування психолінгвістичного підходу, який акумулює теорії природи мови та теорій вивчення мови з урахуванням психологічних особливостей індивіда та соціуму, у процесі вивчення мови постає важливим фактором соціально-культурної адаптації іноземця до нового середовища та досягнення певного рівня оволодіння мовою країни, де він навчається.

Список використаних джерел

1. Юсеф Ю. В. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Педагогічний процес : теорія і практика*. 2013. Вип. 3. С. 187–194.
2. Norita Purba .The Role of Psycholinguistics in Language Learning and Teaching. *Tell Teaching of English Language and Literature Journal*. February 2018 6(1):47 DOI:10.30651/tell.v6i1.2077

Навчук Галина,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(Чернівці, Україна)

МОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Належна мовна підготовка майбутніх медичних спеціалістів є невід'ємною складовою фахової. За вимогами стандарту, основними завданнями вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у медичних закладах вищої освіти є формування у них необхідної комунікативної компетенції у професійній і науковій сферах спілкування, зокрема вироблення навичок правильного використання різних мовних засобів відповідно до сфери і мети висловлювання, роботи з науковими текстами, оформлення та складання професійної документації, орієнтування в лексичному багатстві української мови й т. ін. Відповідно всю увагу під час вивчення цієї дисципліни зосереджено на удосконаленні культури мовлення, труднощах у використанні фахових стереотипів мовлення та правилах оформлення медичної документації.

У рамках такого підходу перед викладачами української мови за професійним спрямуванням постають питання модернізації науково-методичного й інформаційного забезпечення дисципліни, оптимізації самостійної роботи студентів, а також вибору засобів контролю якості їх знань. Особливо актуальними вони є тепер, у період пандемії коронавірусу, коли спілкування в режимі онлайн за допомогою використання комп'ютерних і комунікаційних технологій, зважаючи на їх функціональні властивості, стало єдино можливим способом здійснювати навчальний процес та забезпечувати реалізацію таких освітніх завдань, як: доступність і безперервність освіти, незалежність освітнього процесу від місця й часу навчання, належне забезпечення навчально-методичним матеріалом і наочністю, створення єдиного інформаційно-освітнього середовища навчання тощо.

Зазначимо, що в БДМУ з метою інформаційного забезпечення освітнього процесу ще в 2010 році створено сайт дистанційного навчання (так звану систему MOODL), який постійно доповнюється, оновлюється та відкриває студентам доступ до необхідного навчального матеріалу, підготовленого викладачами вишу (в тому числі електронних підручників і словників). Створено й електронні навчальні курси з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів різних факультетів, якими вони результативно послуговуються.

Тепер, в умовах карантину, викладачі української мови за професійним спрямуванням, як і увесь науково-педагогічний склад БДМУ, активно використовують новий, достатньо ефективний спосіб забезпечення освітнього процесу – онлайн відеоконференції в системі Google Hangouts Meet. Такий спосіб дає можливість викладачеві організувати безперервний зв'язок зі

студентами, систематизувати й перевіряти їхні знання, демонструвати слайди, відео- й аудіоматеріали чи екран власного комп'ютера. Студент же має більше можливостей щодо поглиблення знань, вчасності їх отримання, вдосконалення практичних навичок. Поліпшується і якість презентації навчального матеріалу, й ефективність його засвоєння, збагачується зміст освітнього процесу, підвищується мотивація до вивчення дисципліни. Окрім того, використання глобальних інформаційних мереж в освітньому процесі не тільки сприяє розвитку пізнавальної діяльності студентів, а й допомагає їм формувати своє мотиваційне, емоційне, комунікативне середовище.

Отже, перелічені вище способи, методи й засоби навчання української мови за професійним спрямуванням в умовах глобальних викликів формують і у студентів, і у викладачів вміння здійснювати комунікацію в режимі онлайн, покращують культуру спілкування майбутніх спеціалістів, забезпечують їх готовність до дискусії, до спільного пошуку вирішення проблем, а також формують у них навички справжньої науково-дослідницької діяльності, пошукової роботи, обробки, збереження та передачі інформації за допомогою сучасних комп'ютерних технологій.

Настенко Ольга,

викладач,

Буковинський державний медичний університет
(м. Чернівці, Україна)

ФОРМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Дистанційне навчання стало актуальним у період усесвітньої пандемії COVID-19. Використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах, сприяє розвитку форм дистанційного викладання у сфері філологічних наук.

За дослідженням Морозової Л. та Морозової О., було визначено, що «у системах дистанційного навчання застосовують такі форми взаємодії студентів, викладачів та адміністрації навчального закладу: традиційну та електронну пошту, факс, комп'ютерні технології, відеоконференції із використанням однієї із форм телемовлення, аудіоконференції і відеоконференції на основі телефонних технологій, інтранет-систем та новітні інтернет-технології» [1, 58]. Вчені дійшли висновку, що тенденції комп'ютеризації викладання мовних дисциплін є перспективним напрямком розвитку.

У зв'язку з переходом освітніх закладів на вимушене дистанційне навчання, Міністерство освіти і науки України надало «Методичні рекомендації, щодо організації дистанційного навчання», в яких детально описані форми дистанційного навчання та засоби, якими можна реалізовувати навчальний

процес [2]. Вони актуальні й для викладання української мови як іноземної. Таким чином варто виокремити наступні форми дистанційного навчання:

- відеоконференція. Проводиться відеоконференція в режимі реального часу, що забезпечує взаємодію між учасниками: одночасну двосторонню передачу, обробку, візуалізацію інформації та обговорення;
- форум (вебфорум). Форум у навчальному процесі означає обговорення учасниками конкретної теми. Модератором під час такого спілкування є викладач. Досить ефективні форуми у малих групах, де міжнародні студенти можуть удосконалювати навички спілкування українською мовою;
- чат. Основними способами комунікації в чатах є текстові, голосові та відеоповідомлення, що активізує вміння студентів застосовувати практичні навички змістовного формування мовленнєвих одиниць українською мовою;
- блог. У своєму блозі автор розміщує певну інформацію. Інші учасники навчального процесу мають можливість обговорити та оцінити матеріал, що також сприяє удосконаленню комунікативних навичок;
- анкетування. Під час дистанційного навчання така форма є простим та зручним способом контролю засвоєних студентами знань.
- месенджери. Додатки обміну інформацією, що слугують для особистісного та групового спілкування викладача зі студентами щодо навчальних, організаційних і виховних питань.
- електронна пошта. Такий сервіс дозволяє надсилати вкладення різного формату. Це розширює можливості обміну між викладачем та студентами потрібною навчальною інформацією.

Отже, тенденції до розвитку комп'ютерних та інтернет технологій в сучасному світі дозволяють застосовувати різні форми навчання та якісно проводити процес дистанційного викладання української мови як іноземної.

Список використаних джерел

1. Морозова Л, Морозова О. Дистанційне навчання на сучасному етапі, новітні технології викладання мовних та природничих дисциплін у вишах / Л. Морозова, О. Морозова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2014. Вип. 10. С. 52-59 [Morozova L, Morozova O. Dystantsiine navchannia na suchasnomu etapi, novitni tekhnolohii vykladannia movnykh ta pryrodnychikh dystsyplin u vyshakh / L. Morozova, O. Morozova // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi. 2014. Vyp. 10. S. 52-59 (in Ukr.).] http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2014_10_9
2. Організація дистанційного навчання в школі Методичні рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> [Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli Methodichni rekomendatsii (Elektronnyi resurs) (in Ukr.).]

Никіфорчук Жанна,

викладач,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Принципи навчання медичної термінології – це ті основи, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчальної роботи. За В. Ягуповим під «принципом навчання» розуміємо положення, нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу, які мають характер загальних вказівок, правил і норм та впливають із його закономірностей [3, 291]. Виділяємо наступні принципи навчання медичної термінології: індивідуального підходу, комунікативності, доступності, послідовності та системності, безперервності. Поведемо мову про кожен з вищеперечислених принципів.

Принцип індивідуального підходу дає змогу в умовах спільної навчальної роботи кожному студентові-медику оволодівати навчальним матеріалом по-своєму, зважаючи на рівень розвитку, знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів, волі, працездатності. Він полягає в урахуванні індивідуальних ознак кожного студента-медика, адже кожен студент є індивідуальністю, зі своїми неповторними рисами, талантами, здібностями та можливостями. Цей факт теж необхідно брати до уваги під час організації навчального процесу.

Принцип комунікативності передбачає відповідну мовленнєву спрямованість навчального процесу [1, 140]; а також функціональність, що проявляється у виборі термінологічного матеріалу, процесу спілкування; ситуативність, як умову розвитку мовленнєвих навичок; новизну.

Реалізація принципу доступності передбачає дотримання правила: від простого до складного, від відомого до невідомого, а також врахування індивідуальних особливостей студентів-медиків, рівня їхнього розвитку. Зазначаємо, що під час навчального процесу недопустимими є недовантаження чи перевантаження студентів, що передбачено освітніми стандартами і рівнями навчання.

Принцип послідовності і системності має на меті системне та послідовне викладання і вивчення навчального матеріалу, що особливо являється актуальних для студентів медичних спеціальностей. Цей принцип означає послідовне розгортання змісту знань, способів діяльності у навчальних програмах та підручниках, дотримання такого ж порядку засвоєння знань, умінь на навичок студентів.

Наступним у нашому списку є принцип безперервності навчання медичної термінології. За словами Климової К. Я., у сучасних закладах вищої освіти акцент ставиться на формуванні креативної особистості фахівця, здатного до самонавчання та самовдосконалення протягом всього життя [2, 194]. Цей принцип реалізується за допомогою раціонального поєднання

аудиторної та позааудиторної форм роботи студентів-медиків, що стимулюватиме їх до постійного комунікативного професійного удосконалення.

Гармонійне та коректне поєднання запропонованих принципів сприятиме засвоєнню медичної термінології студентами-медиками.

Список використаних джерел

1. Виспінська Н. М. Формування у майбутніх фахівців музичного мистецтва професійно орієнтованої англomовної лексичної компетентності в аудіюванні : дис. ... д-ра філософії у галузі педагогіки : 011 – освітні, педагогічні науки : галузь знань 01 – освіта/ педагогіка / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2020. 304 с.
2. Климова К. Я. Дидактичні принципи навчання української мови на нефілологічних факультетах педагогічних університетів. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. 2009. Випуск 4. С. 193 – 197.
3. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посібник. Київ : Либідь. 2002. 560 с.

Нікоряк Наталія,

кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ КОД КІНОСЦЕНАРІЮ «ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ГОДИННИКИ» Л. КОСТЕНКО ТА А. ДОБРОВОЛЬСЬКОГО

В останні десятиліття в українському літературознавстві активно функціонують міждисциплінарні практики аналізу літературних текстів, що знаходяться на межі різних мистецьких систем. Це можна пояснити загальною тенденцією до міжвидової трансгресії, що спричиняє ускладнення принципів організації текстів, які не тільки запозичують, інтерпретують, але й креативно деформують коди текстів, запозичених з інших видів мистецтва. Як і кожен інший повноцінний літературний текст, кіносценарій також залучається у складні взаємини інтертекстуальності та інтермедіальності, оскільки діалог мистецтв передбачає «відкритість жанрових форм і їхній рух» [7, 159]. Питання інтермедіальності як жанрологічного маркеру кіносценарного тексту нами частково піднімалося [див.: 5; 6]. Проте оригінальним зразком у означеному зрізі постає кіносценарій «Перевірте свої годинники» (1962) Ліни Костенко та Аркадія Добровольського.

Зауважимо, що звернення Ліни Костенко до жанру кіносценарію відбулося у 60-ті рр. Саме в 1960 році вона написала свій перший сценарій «Дорогою вітрів» («Сусіди сонця»). А через два роки разом з професійним

кінодраматургом А. Добровольським вона взяла участь у республіканському конкурсі на кращий кіносценарій, де текст «Перевірте свої годинники» був відзначений другою премією. Через рік, у 1963-му, сценарій був вперше опублікований у журналі «Дніпро». Однак цей тріумфальний початок досить швидко перетворився на «драматичну» історію [див. детальніше: 1; 2], яка, зрештою, завершилась виходом у 1966 р. фільму Леоніда Осики під назвою «Хто повернеться – долюбить». Слід наголосити, що у фільмі сценаристи не вказані взагалі, позаяк і Л. Костенко, і А. Добровольський відмовилися від свого авторства, «всилу того, що постановник запропонував своє бачення теми «поети на війні»» [2, 133]. Таким чином, кіносценарій і сьогодні не має свого повноцінного екранного втілення, продовжуючи жити лише на папері, привертаючи час від часу до себе увагу окремих дослідників [2; 3].

Кіносценарій «Перевірте свої годинники» постає оригінальним інтермедіальним конструктом, що апелює до різних видів мистецтв: живопису, скульптури, театру, музики і, власне, літератури. Мистецькі коди пронизують різні рівні тексту: заголовковий комплекс, персоносферу, композицію, презентуючи сценаристів як справжніх знавців мистецтва. Найбільш насиченою в інтермедіальному відношенні постає перша вставна новела кіносценарію під оригінальною назвою «Плюсквамперфектум (давноминулий час)». Подаючи фрагменти життя молодого поета Леоніда Левицького, вона одразу вводить читача у світ живопису, скульптури та музики. Так, перший кадр новели – своєрідне знайомство з Леонідом: «На темній плиті шліфованого граніту живописно розвалився хлопець у білому літньому костюмі. Покусуючи травинку, споглядає небо. / Біля плити вітер гортає сторінки розкритого підручника. / Елегійно-печальна, похилена жіноча постать із сірого мармуру проступає крізь чагарник цвинтаря» [4, 194]. Ключовим словом даного фрагменту є «живописно», бо перед читачем/глядачем автори дійсно малюють картину, що відсилає до подібних античних зображень: Леонід, наче справжній бог, лежить на мармуровому ложі. Проте контрастність у деталях, на які слід звернути увагу: юнак лежить на чорному цвинтарному граніті – так він і залишиться на граніті вічно молодим, а похилена жіноча постать у сірому мармурі перетвориться на його кохану.

«Потворний» звук кулементної черги, що перервав ідилію закоханої пари, їхню «пісню пісень» [4, 195], також несе вагоме символічне навантаження, оскільки «світ померкне» для закоханих вже досить швидко у прямому сенсі. «Реквієм» Джузеппе Верді, що супроводжує окремі кадри, посилює загальну трагічність моменту [4, 195]. Один інтемедіальний код одразу поступається іншому, і вже перед реципієнтом вимальовується фантасмагорична картина: «Притишено звучить «Реквієм». Мимоволі в уяві виникають вічні образи мистецтва, що намагалося осмислити небуття. / Леонід проходить крізь пропливаючі назустріч примарні образи. /...Тіні шекспірівських могильщиків; глухо, як з-під землі, звучать голоси: / – Хто міцніше буде, ніж муляр, корабельний майстер і тесляр? / – Не суши собі цим голову. Скажи: «Могильщик». Будинки, які він буде, простоять до судного дня...» [4, 195]. Загадка першого могильщика і відповідь на неї сугестують відповідний

трагічний настрій, одночасно активізують рецептивну пам'ять щодо продовження шекспірівської сцени: там звучить також пісня на тему любові та могили.

Багатозначна й символічна сцена Шекспірівського «Гамлета» вбудовується у канву кіносценарного тексту, втягуючи реципієнта в своєрідну інтертекстуальну та інтермедіальну гру: «...Пропливає темний силует Гамлета з білим черепом у руці: – Бідний Йорик! / Черепи множаться, виростають у піраміду верещагінського «Апофеозу війни» / ...Розхитує кадилом священик над верещагінським «Полею брані». З кадила в'ється димок...» [4, 196]. Метафорично насичений інсценований фрагмент п'єси плавно перетікає в неменш відому живописну картину 1871 р. російського художника Василя Верещагіна, що «присвячена всім великим завойовникам – минулим, теперішнім і майбутнім», а далі ще в одну 1977 р. «Переможені. Панахида». Таким чином, ключова тема війни та її катастрофічних наслідків дешифрується реципієнтом за допомогою екфрастичних елементів.

Метафорика та філософське навантаження інтермедіальних кодів розширює кіносценарний текст, своєрідно проектує фінал життя не лише Леоніда, а й таких самих «вічно молодих» хлопців, які полягли у війні. Пророчі іронічні слова Леоніда, вимовлені з «печаллю прозріння», суголосять інтермедіальному підтексту: «– І скажуть колись про нас: «Такі були молоді. Горіли. Плюсквамперфектум вчили... І самі стали – плюсквамперфектум» [4, 196].

Таким чином, навіть невеличкий аналізований фрагмент засвідчив яскраво виражений інтермедіальний характер кіносценарію «Перевірте свої годинники». Апелювання до різномистецьких кодів фіксує не лише багатогранність, унікальність та естетичний рівень кіносценаристів. «Розкодовування» їх займає провідну позицію у відповідному прочитанні авторського задуму, розумінні ідейного підтексту твору. Все це засвідчує багатшаровий, надзвичайно потужний рецептивний потенціал даного тексту.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Л. Містичний, метафоричний, модерний. *Кіно-Темп*, 2018, № 2. http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=2154
2. Брюховецька Л. Таємна історія фільмів. Пам'ять документів / Кінематографічні студії. Вип. 12. Київ : ФОП Маслаков, 2021. 316 с.
3. Дзюбенко Т. Кодифікація війни у художньому часопросторі кіносценарію «Перевірте свої годинники» Ліни Костенко й Аркадія Добровольського <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1909-tetiana-dziubenko-kodyfikatsiya-viyny-u-khudozhnomu-chasoprostori-kinostsenariyu-perevirte-svoyi-hodynnyky-liny-kostenko-y-arkadiya-dobrovolskoho>
4. Костенко Л., Добровольський А. Перевірте свої годинники. *Кіноповісті: збірник* / упоряд., вступ. ст. і прим. А. Щербака. Київ : Рад. письменник, 1963. Т.2. С. 190–240.

5. Нікоряк Н.В. Екфрастичні елементи сучасного кіносценарного тексту (В. Мицько «Портрет»). *Питання літературознавства: наук. зб.* / гол. ред. О. В. Червінська. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. Вип. 87. С. 230–242.
6. Нікоряк Н. В. Інтермедіальність як жанротворчий фактор (кіносценарна специфіка «Київських фресок» Сергія Параджанова). *Питання літературознавства: наук. зб.* / гол. ред. О. В. Червінська. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. Вип. 88. С. 351–367.
7. Фесенко В.І. Література і живопис: інтермедіальний дискурс. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. 398 с.

Новікова Тетяна,
кандидат філологічних наук, викладач,
Буковинський державний медичний університет
(м. Чернівці, Україна)

КЛАСИФІКАЦІЇ ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У сучасній українській мові по-різному класифікують церковнослов'янізми. Традиційно виокремлюють три типи церковнослов'янізмів, як, наприклад, в академічному виданні «Сучасна українська літературна мова»: 1. **Лексичні**, які є специфічним утворенням церковнослов'янської мови. Виникнення їх часто зумовлено потребами перекладу слів грецької мови: *буква, виноград, воїн, істина, кориця, совість, щедрий* та ін. До них, зазвичай, в українській мові можливі синоніми, наприклад: *буква – літера, істина – правда, воїн – солдат*. А. Бурячок до цього типу відносить й такі слова, як *безодня, мудрість, чистота, животворний, наректи*. Безсумнівно, ці лексеми функціонували в церковнослов'янській мові, оскільки вони засвідчені відповідними словниками, однак етимологічні словники не подають їх як запозичення з мови церковнослов'янської. 2. **Семантичні**, які виникли ще в спільнослов'янській або й в індоєвропейській період, але своє специфічне значення набули в церковнослов'янській мові. Із таким значенням і успадкували їх східні слов'яни, наприклад: *блуд, Бог, віра, Господь* та ін. 3. **Фонетичні**, які своєю будовою та своїм номінативним значенням не відрізняються від відповідників літературно-писемної мови Київської Русі, а тільки мають такі відмінності звучання, наприклад, церковнослов'янізм *глас* і в літературній мові Київської Русі *голос*, церковнослов'янізм *нужда* й сучасне українське *нужа* «вопі, мухи», але вже з іншим значенням [6, с. 123]. Фонетичних варіантів у сучасній українській мові чимало, оскільки слова запозичували переважно усним шляхом через проповідь.

В енциклопедії «Українська мова» В. Русанівський згадує **лексичні** (*вої, дружина, ізбави, доколі*), **фонетичні** (*ненародженні*), **словотвірні** (*восхвалили*), **фразеологічні** (*блаженний муж*) церковнослов'янізми, **словосполучення** (*отверзуться уста*) та **речення** (*Потя народ, княжну поя, Отиде в волості своя, Отиде з шумом*) – запозичення з церковнослов'янської мови, які автор

виокремлює у творчості українських письменників, зокрема у творах Т. Шевченка [7, с. 640].

Ретельний аналіз зібраного нами фактичного матеріалу (2692 лексичні одиниці, узяті зі «Словаря української мови» у 4 т. за ред. Б. Грінченка [3], «Словника української мови» в 11 т., [4], «Великого словника сучасної української мови» [1], «Словника української мови» у 20 т. [5] й «Етимологічного словника української мови» [2]) та систематизація поглядів учених дають підстави подати таку класифікацію церковнослов'янізмів: а) **семантичні церковнослов'янізми** – слова праслов'янського походження, які в церковнослов'янській мові набули нових значень і ці нові значення прийшли в українську мову із церковнослов'янської мови (*блуд* «бібл., невірність Богу, порушення його заповідей і повелінь» [5, I, с. 562], *Бог* «1. бібл. (з вел. літери), Творець і Володар Всесвіту, усього сущого, який керує світом; 3. заст., зображення Бога чи церковних святих; ікони, образи» [5, I, с. 569], *віра* «рел., визнання існування Бога, переконання в реальному існуванні чогось надприродного» [1, с. 147], *Господь* «одна з основних назв Бога у християн» [1, с. 193]); б) **лексичні церковнослов'янізми** – слова, запозичені з церковнослов'янської мови (*витати, воїн, істина, жезл* тощо) або з інших мов (грецької, гебрайської) за її посередництва (*Єгова, ігумен, омофор*); в) **фразеологічні церковнослов'янізми** – власне церковнослов'янські фразеологізми (*во дні они, притча во язицех* та ін.), а також фразеологізми з церковнослов'янськими компонентами (*глас вопіючого в пустелі, спати сном праведних, брати під главу* та ін.); г) **фонетичні церковнослов'янізми** – слова з фонетичними ознаками церковнослов'янської мови, які часто мають в українській мові відповідники в східнослов'янському звуковому оформленні (*врата – ворота, рождати – родити, агнець – ягня, раб – робити* тощо); г) **морфемно-словотвірні церковнослов'янізми** – лексеми, що у своєму складі мають морфеми церковнослов'янського походження: *премудрий, предстати, воскреснути, согрішити, милость, небеса, глашатай, Всемогущий, благодворити, градоначальник, велемудрий* та ін.); д) **морфологічні церковнослов'янізми** – слова, що відрізняються від власне українських різними морфологічними ознаками (*благ, блажен, многії*); е) **синтаксичні церковнослов'янізми** – словосполучення чи речення, що відображають синтаксичні особливості церковнослов'янської мови, але в сучасній українській мові їх використовують з певною стилістичною метою, наприклад, інверсійні означення (*Мати Божя, а не Божя Мати*).

Зазначимо, що входження церковнослов'янізмів у лексичну систему сучасної української мови є наслідком складних процесів міжмовної взаємодії, які тривали на українських землях ще від часів Київської Русі. Церковнослов'янські запозичення адаптувалися до фонетико-граматичної та семантико-словотвірної систем української мови. Вплив церковнослов'янської мови на українську відчутний на різних рівнях, що й дало нам можливість запропонувати таку класифікацію церковнослов'янізмів.

Однак лексична система української мови засвоїла церковнослов'янські лексеми не однаковою мірою. Частина з них, запозичена безпосередньо або через церковнослов'янську мову, повністю освоєна українською мовою, втратила будь-які

звукові чи структурні ознаки, що відрізняли би їх від українських слів, напр.: *буква, виноград, істина, кориця, начальник, пролог, стихія, щедрий*, серед них і ті, що відрізняються релігійно-церковною семантикою: *апостол, ікона, праведний, пророк, псалом, собор, хрест*. Однак значно більше тих одиниць, що зберігають фонетичні й словотвірні особливості церковнослов'янської мови: *врата, древо, глава, возвеличувати, воскресити, Всемогущий, моці, обличитель, презирство, предтеча* та ін.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови. 3 дод. і допов. / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К.: Перун, 2005. 1728 с.
2. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; гол. ред. О. С. Мельничук. К.: Наук. думка, 1982–2012. Т. I–VII.
3. Словарь української мови / збір. ред. журн. «Киевская Старина»; упоряд., з дод. влас. матеріалу Б. Д. Грінченко. К.: Вид-во АН УРСР, 1958 – 1959. Т. I–IV.
4. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка. 1970–1980. Т. I–XI.
5. Словник української мови: в 20 т. / за ред. В. М. Русанівського. К.: Наукова думка. 2010 – 2017. Т. I–VIII.
6. Сучасна українська літературна мова: лексика і фразеологія / за заг. ред. акад. І. Білодіда. К.: Наук. думка. 1973. 440 с.
7. Українська мова: енциклопедія / редкол. В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. 2004. 824 с.

Овсієнко Людмила,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут філології,
Київський університет ім. Б. Грінченка
(м. Київ, Україна)

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ ТА СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АНАЛІТИКИ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Аналіз наукових праць з проблеми й досвід викладання у майбутніх фахівців з аналітики суспільних процесів дає підстави стверджувати, що наразі підготовка означених спеціалістів потребує перегляду в аспекті формування комунікативної компетентності. На жаль, це питання залишилося поза увагою вчених і дослідників. У цій короткій публікації ми спробуємо зосередити увагу на основних засобах навчання, що орієнтовані на розвиток культури мислення і спілкування майбутніх аналітиків.

Ми переконані, що сьогодні, окрім навчально-методичної літератури й дидактичного матеріалу, важливими засобами навчання студентів є: технічні,

інформаційні ресурси, різні віртуальні тренажери, аудіо- та відеотексти, презентації. Технічне забезпечення освітнього процесу унаочнює його, робить інформативним, цікавим, насиченим, динамічним, інтенсивним, дослідницьким і комунікативно орієнтованим. Активне застосування означених засобів навчання сприяє швидкому опануванню програмового матеріалу, розвиває пізнавальні здібності, культуру мислення та спілкування майбутніх фахівців з аналітики суспільних процесів.

Інформаційні ресурси глобальної мережі, електронні курси (відеолекції, презентації, онлайнві підручники й посібники тощо), мультимедійні засоби навчання суттєво змінюють концепцію викладання дисципліни, роблять цей процес студенто- і практикоорієнтованим.

Особливо актуальним є застосування їх в умовах дистанційного навчання, коли на відстані потрібно не лише дати студенту знання, а й навчити його креативно, творчо мислити та правильно й логічно висловлювати думки.

Застосовуючи електронні ресурси та мережі для взаємодії і співпраці зі здобувачами, ми формуємо в них усну й писемну комунікативну компетентність; вчимо «відповідальності, гнучкості мислення, уміння синтезувати інформацію, виокремлювати головне, визначати пріоритети, прагнути до самореалізації» [1, с. 108]. Віртуальне спілкування суттєво впливає на розвиток культури мислення й мовлення. Зокрема варто зосередити увагу на такому виді діяльності, як комунікація в соціальних мережах.

Це питання стало досить актуальним саме в сучасних епідеміологічних умовах життя суспільства, коли виникла потреба комунікувати, навчатися, вирішувати фахові питання віддалено. Означене комунікативне середовище спричинило утворення нових форм існування мови. У соціальних мережах комуніканти часто вживають стилістично знижену лексику, скорочення, графічні позначки тощо. Тому студенти повинні усвідомити, що віртуальне спілкування теж має здійснюватися українською унормованою мовою, а «відсутність чітких вимог щодо вживання мови під час спілкування у соціальних мережах, заборон та цензури, стає причиною та власне й наслідком, утворення нових унікальних мовних одиниць – сленгізмів» [2, с. 33].

З огляду на зазначене слід пам'ятати, що для освітніх потреб і фахових дискусій варто об'єднуватися у спеціальні групи, в іншому випадку може статися так, що означена комунікація не призведе до розширення і поглиблення знань, а навпаки.

Отже, висновкуємо про те, що організація освітнього процесу для майбутніх фахівців з аналітики суспільних процесів в умовах онлайнного навчання не можлива без сучасних засобів, проте варто пам'ятати, що добирати їх потрібно ретельно й виважено, зважаючи на особливості, контент, принципи об'єднання в групи, рівень інтелектуалізованості тощо.

Список використаних джерел

1. Киянка В., Шаповал Т. Ресурси мережі інтернет як складова дистанційного навчання. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2020. Вип. 24. С. 103–110.

2. Полтавець Т. Мова та соціальні мережі: механізми взаємопроникнення. *Бібліотека. Наука. Комунікація* б актуальні тенденції у цифрову епоху. 2019. № 1. С. 33.

Рудюк Тетяна,
доктор педагогічних наук, доцент,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
(м. Ніжин, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИЧНИХ І ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Найбільш ефективною вважаємо полікомпонентну комбінацію дидактичних принципів: наочності; міцності; свідомості; науковості; активності; виховного навчання; системності; доступності, посиленості; міжпредметної координації; міжкультурної взаємодії та комунікативності [2; 110-114] у поєднанні з пильною увагою до психологічних аспектів інтеракції, як-от: автоматизованості; стійкості; гнучкості; відсутності спрямованості свідомості на форму виконання; напруження та швидкої втомлюваності [2; 179-181].

Безперечно, наочність має відігравати одну з ключових позицій та забезпечувати найрізноманітнішу репрезентацію до розділу або теми текстовим матеріалом; малюнками (готовими або виготовленими власноруч); картками; схемами; таблицями, відеофільмами тощо. Крім того, опанування нової інформації потребує раціонального дозування для свідомого накопичення в пам'яті. Найперше – фонетичного, лексичного, мовленнєвих зразків, словосполучень, сталих виразів. По-друге, забезпечення вказаного дидактичного принципу передбачає доцільність використання асоціативних взаємозв'язків; систематичних автоматизованих повторень, встановлення взаємовідношень із емоційним інтелектом, творчий характер завдань; контроль вивченого тощо. Так, позитивний емоційний фон здатен виступати своєрідним підкріплюючим чинником для результативного опанування української мови як іноземної; визначати темпи мовленнєво-розумової діяльності та лабільність процесів взаємодії.

Для прикладу: перспектива отримати розвиток власних здібностей стає можливістю проявити себе через самоорганізованість, спільну та самостійну роботу, формування та імплементацію навичок толерантної взаємодії, працьовитості. Доволі продуктивними визначаємо складання монологічної розповіді-есе про свою сім'ю (уподобання членів родини, традиції, ставлення до найрідніших); використання принципів складоподілу з метою відпрацювання техніки швидкого читання й навичок письма; апробація діалогічних ситуацій; техніки гри та інше. Позаяк «Розвиток йде далі того, що

здійснюється в той чи інший момент навчання з того чи іншого предмета, відбуваються прогресивні зміни особистості; поглядів на довкілля, почуттів, здібностей; розширення можливостей подальшого учіння для засвоєння нового, більш складного матеріалу, створення нових резервів навчання» [1; 69].

Сприятлива психологічна атмосфера підтримує здійснення вільних розумових операцій; використання мовних засобів у повсякденному житті; забезпечує долаття бар'єрів як можливих передумов для формування полікультурної та лабільної особистості, гнучкості реакцій.

Отже, врахування індивідуальних і національно-культурних особливостей кожного студента; висока індивідуалізація навчання дозволяють забезпечити системність і послідовність добору тем, доступність, посиленість, оптимальний темп роботи в контексті реалізації найактуальніших дидактико-психологічних аспектів під час викладання української мови для іноземців.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./ О. В. Скрипниченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів/ Бігич О. Б., Бориско Г. Е. та ін./за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.

Руснак Наталія,

доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Хто володіє інформацією, той володіє світом

(Натан Ротшильд)

Вийшовши з надр кібернетики та математики, термін *інформація* з середини ХХ ст. став загальнонауковим. Наразі термін *інформація* набув статусу лінгвістичного феномена. Однією з найголовніших категорій тексту є інформативність. За прагматичною настановою І.Р. Гальперін виокремлює такі види інформації: *змістовно-фактуальна*, *змістовно-концептуальна*, *змістовно-підтекстова* [2, 20]. Змістовно-фактуальна інформація – це коло тем і проблем, які розглядаються в тексті (те, про що йдеться в тексті, тобто його тема). ЗФІ завжди виражається вербально, одиниці мови використовуються зазвичай у прямих значеннях. Фактуальність не потребує від читача декодування інформації. Повнота інформації залежить від її обсягу. Змістовно-концептуальна інформація – авторське розуміння розглянутих тем (те, що автор хотів сказати, ідея тексту). До певної міри ЗКІ корелює із задумом автора, інтенцією, сприйманням читачем причинно-наслідкових зв'язків, їх значущістю в соціальному, економічному, політичному,

культурному житті. Така інформація здобувається з усього твору та становить собою творче переосмислення зазначених відношень, фактів, процесів, представлених у творі. ЗКІ не завжди виражається з достатньою ясністю, вона дає можливість різних тлумачень. Зазвичай саме ці види інформації виштовхують заголовки. Заголовки повісті О. Кобилянської «Царівна», «Земля» відомі усім українцям. Такі тексти (заголовки) називаються прецедентними.

Змістовно-підтекстова інформація виникає внаслідок здатності людини до паралельного сприйняття фактів. ЗПІ – це прихована інформація, потік додаткових смислів, що реалізується зазвичай засобами вторинної номінації. Вона факультативна стосовно ЗФІ та ЗКІ. Підтекстова інформація виражає прихований сенс завдяки здатності одиниць породжувати асоціативні та конотативні значення. Підтекстова інформація побутує у текстах певних жанрів, зокрема в байках і загадках, прислів'ях [2, 28].

У комунікативній лінгвістиці за способом вираження інформація поділяється на *експліцитну* та *імпліцитну*. Експліцитний (від лат. *явний*) вияв інформації полягає в тому, що вона передається за допомогою прямих значень слів. Імпліцитна (від лат. *прихований*) інформація виражається на основі підтексту, припущень, здебільшого непрямыми значеннями слів [1, 156].

Проте імпліцитну інформацію завжди виражають засоби художньої виразності, що ґрунтуються: – на *переносних значеннях слів*: метафора, метонімія, синекдоха тощо; – на *синонімії*: евфемізми, перифрази; – на *вторинній номінації*: символи; – на *запозиченнях, зв'язках з іншими текстами*: алюзія, ремінісценція.

Напр., у художньому дискурсі О. Кобилянської метеорологічна номенклатура активно функціонує у сфері психології, стаючи метафорою: *Ніколи не зазнавала зворушуючих почувань; в її душі – погода. Або В її душі хмарно, і вона потребує тепла і простору...*

Евфемізми – різновид перифрази, слово або вираз, що пом'якшує або завуальовує зміст сказаного. Евфемізм може бути гумористичним прийомом. *Ось жартівливе запрошення відвідати французьке місто Воклюз. При в'їзді у місто автоінспекція вивісила запрошення відвідати місто: «Якщо ви будете їхати через наше місто зі швидкістю 60 км, то матимете нагоду ознайомитися з нашою новою тюрмою, швидкість понад 80 км приведе вас у нашу чудову лікарню, якщо ж ви перевищите швидкість 100 км – вам гарантується задоволення спочивати в мирі на нашому гостинному кладовищі».*

Алюзія (фр. з лат. *жартувати, натякати*) – стилістична фігура, яка полягає в покликанні на стале поняття чи словосполучення літературного, історичного, міфологічного походження. У гуморесці О. Кобилянської «Він і Вона» є алюзія на ніцшеанську ідею про надлюдину, яка протиставляється юрбі. Авторка алюзію підкреслює графічно: слово натовп послідовно бере в лапки, у такий спосіб художній текст набує ознак креологізованого тексту: *Се так сумно, а в виду нинішньої «культури» так мізерно... Здається трохи зарозумілим, але я годжуся подекуди з зарозумілістю, іменно не люблю, як хто цілується з «товпою» в уста. Таких уст не могла б я ніколи цілувати.*

Ремінісценція (лат. *spogad*) – різновид запозичення, приховане, не задокументоване покликання чи літературна цитата з неназваного джерела, своєрідна паралель до першоджерела, вільне відтворення, варіація образу в новому ідейно-художньому контексті. Постають ремінісценції на ґрунті національної традиції, коли існує відповідний високо оцінюваний взірець. Пор.: ремінісценції у гуморесці О. Кобилянської «Він і Вона»: *...не знати, чи вона знає нашого модного пророка, приміром його: «Also sprach Zarathustra». Одушевлятися ним не повинна, бо він каже на однім місці: «Як ідеи межі жінки, не забудь батого».*

У термінах психолінгвістики за способом викладу інформація поділяється на *раціональну* й *експресивну*. Раціональний спосіб інформації зумовлює автологію, мовлення, побудоване без вживання в ньому слів і виразів у переносному значенні (тропів); усі мовні одиниці автологічних текстів використовуються у прямих, безпосередньо семантичних реалізаціях [3, 18]. Раціональна інформація зазвичай виражається експліцитно. Експресивний спосіб інформації пов'язаний з металогією (від грец. *meta* через, після, за і *logos* слово, мовлення) – образним мовленням, у якому слова і вирази використані в переносному значенні [3, 323].

Отож, категорія інформативності у тексті представлена трьома різновидами: ЗФІ, ЗКІ, ЗПІ, для характеристики яких у лінгвістиці тексту послуговуються термінологією різних наук: експліцитна та імпліцитна інформація (комунікативна лінгвістика), раціональна та емоційна інформація (психолінгвістика), автологія та металогія (стилістика, риторика).

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник] / Флорій Бацевич. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. М.: Наука, 1981. 139 с.
3. Культура русской речи: энциклопедический словарь-справочник / [ред.: Л.Ю. Иванова, А.П. Сковородникова, Е.Н. Ширяев [и др.]]. М.: Флинта: Наука, 2003. 840 с.

Руснак Юлія,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЛЕКСЕМИ УСТА У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ

З-поміж соматизмів у художньому дискурсі О. Кобилянської нашу увагу привернула лексема *уста*, яка виконує низку прагматичних завдань. За

Словником сучасної української мови, *уста* (*вуста*) «губи, рот» [3, т. X, 494], слова *рот*, *губи* і *уста* відрізняються стилістично, проте стилістична позначка у словниковій статті слова *уста* відсутня.

Закономірно, що на позначення вербальної комунікації (мовлення) та її відсутності (мовчання) авторка використовує конструкції зі словом *уста*. Так, вербальну комунікацію реалізує асоціативний зв'язок лексеми – *уста* і *слова*. Внаслідок виникає базова конструкція *вирвалися* (*рвалися*) *слова з уст*, яка ускладнюється лексемами на позначення емоцій.

Лексему *уста* використано у словах автора при прямій мові зі значенням «сказати». Уведення до базової конструкції виразу з *жахом* вказує на емоції, які реалізує пряма мова. Напр.: *Тітко! – вирвалися з жахом слова з моїх уст, і гаряча полумінь обілляла мене. – Тіточко, я цього ніколи, ніколи не гадала!* [2, 115].

У словах автора *жорстокі, болючі слова так і вирвалися на уста* емоцію біль засвідчують означення *жорстокі, болючі* до лексеми *слова*: *Гіркий жаль стиснув її знов серце, і жорстокі, болючі слова так і вирвалися на уста* [1, 188].

Єдність мови і мислення доводить наступний контекст. Емоцію роздратування реалізує вираз *роздрознюючі думки*. Пор.: *Я бачила, як його гаряча натура брала над ним верх, як у нім варилося і як якісь гарячі, нетерпеливі, роздрознюючі думки рвалися йому на уста* [2, 197].

У художньому дискурсі О. Кобилянської нетолерантну комунікацію відтворює конструкція *слова протесту перлися на уста*, де у базовій конструкції замість дієслова *вирватися* використано *перлися*, що в описі недружнього спілкування є закономірним. Напр.: *Тисячі слів протесту перлися вже мені потоком на уста. Зрозумівши її думку і не даючи їй докінчити речення, я вже жестами й очима, і словами кинулася перебивати її дальшу бесіду* [1, 425].

Для мовотворчості О. Кобилянської на означення вербального каналу зв'язку властива сингармонія сенсорного сприйняття, напр., смакового і звукового – *просто н'є з моїх уст слова*, зорового і слухового – *а очима дивиться так, мовби і ними слухала*. Пор.: *Коли говорю про нього, то просто н'є з моїх уст слова, а очима дивиться так, мовби і ними слухала, щоб не опустити жодного мого слівця або не втратити на хвилину виразу мого лиця* [2, 270].

Художній дискурс буковинської письменниці побудовано на засадах металогії, для нього властива конвергенція мовних засобів різної природи. Наступний контекст має двочасну будову, становить дві синонімічні конструкції, причому лівобічна ґрунтується на засадах автології, правобічна – металогії. У другій конструкції використано метафори на основі сталих образів – *розбитого човна*, який увиразнено метафорами *весло сили*. Поголос, про який йдеться, відтворює конструкція *ворожі уста донесли*, міжпарадигмальна метафора з військової справи – стала риса художнього дискурсу О. Кобилянської. Пор.: *Чому не обізвався ані одним словом, чому не признався*

хоть і до сумної правди, може би... а то **ворожі уста донесли**, що весло сили загубив, що човен розбився, а сам потонув... [2, 150].

Як синонім до лексеми *уста* функціонує слово *губа* «кожна з двох шкірно-м'язових рухомих складок, що утворюють краї рота у людей і тварин» [3, т. II, 186], позбавлене стилістичного забарвлення. У описі напружених стосунків між персонажами використано вербальну комунікацію зі словом *губи* – *нечистий всадив їй той проклін в губи*. Базову конструкцію слова *вирвалися на уста* авторка замінює виразом *нечистий всадив*, а лексемі *уста* – словом *губи*: *І прокляла вона його другий раз. І в добру годину прокляла його; сам Бог чи нечистий всадили їй той проклін в губи, бо він достиг його...* [1, 240].

На позначення мовчання у художньому дискурсі функціонують звороти: *уста заніміли, щось замкнуло уста, замкнули уста*. Причому відсутність вербальної комунікації (мовчання) свідчить про сильні негативні почуття персонажів, що унаочнює контекст. Напр.: *Чи в тобі кров замерзла, а уста заніміли, що ти ніколи ані всміхнешся і ходиш, мов та ледова краля? – загомонить тітка насмішливо на мене* [2, 74]. *Щось замкнуло мені уста, на течію думок уклалося щось гамуюче, і якийсь прикрий неспокій обгорнув мене* [2, 289]. *Виросли в якусь зимну, холодну потугу, що привластила її вражливу вдачу – відібрали певність в поведенню, довір'я до себе, замкнули уста, а чим пізніше – і душу* [1, 363].

У художньому дискурсі в антонімічні відношення вступають стверджувальна і заперечна конструкції на позначення вербальної комунікації та її відсутності в *неї уста «отворились» – я не отворю також уст* з опорою на діалектизм *отворитися* «відкритися», причому у стверджувальній конструкції *уста «отворились»*, ключове слово актуалізоване, графічно підкреслене: *І почала вона себе під'їдати, що в неї уста «отворились»* [1, 400]. *Він буде мовчати, а я не отворю також уст* [2, 303].

Отже, у художньому дискурсі О. Кобилянської лексема *уста* формує конструкції на позначення процесу мовлення та мовчання. Вербальну комунікацію реалізують вирази: *вирвалися слова з моїх уст, болючі слова так і вирвалися на уста, роздразнюючі думки рвалися на уста, тисячі слів протесту перлися вже мені на уста* та ін. На позначення мовчання у художньому дискурсі функціонують звороти: *уста заніміли, щось замкнуло уста, замкнули уста* та ін.

Список використаних джерел

1. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т.: Новели. Оповідання. Поезії в прозі / за ред. В. І. Антофійчук [голова], С. Д. Кирилюк та ін. Чернівці: Букрек, 2013. Т. I. 476 с.
2. Кобилянська О. Ю. Зібрання творів: у 10 т.: Повісті / за ред. В. І. Антофійчук [голова], С. Д. Кирилюк та ін. Чернівці: Букрек, 2016. Т. IV. 400 с.
3. Словник української мови: в 11-ти т. (1970-1980). Київ : Наукова думка.

Сажина Алла,

кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ІГРОВІ СТРАТЕГІЇ В МЕРЕЖЕВІЙ ПОЕЗІЇ

Гра, як відомо, багатогранне поняття, важливий культурний феномен, що позначає як особливий адогматичний тип світорозуміння, так і сукупність визначених форм людської діяльності. До осмислення цього феномену вдавалися вчені різних часів, починаючи з античності. Ще Платон доводив цінність гри, вважаючи, що людина одночасно є гравцем та іграшкою, що вона приречена на гру та підкреслюючи те, що «треба жити граючи» [4, 243]. У нові часи зверталися до теорії гри Ф. Ніцше, Л. Вітгенштайн, М. Гайдеггер, М. Бахтін, Й. Гейзінга, Г. Гадамер, Ж. Дерріда, Р. Барт та ін.

Стосовно літератури, звернімося до зауваг В. Ізера, на думку якого текст «нагадує арену, де читач і автор беруть участь у грі уяви», тому «повинен бути задуманий так, щоб заангажувати уяву читача до процесу творення речей, що знаходяться поза ним, заради нього самого, заради читання, яке приємне тільки тоді, коли активне і творче» [1, 349-350].

Особливо активно ігрові прийоми реалізуються у сучасній мережевій літературі. Згідно з наявним визначенням, «мережева література» – сукупність літературних творів, основним середовищем існування якої є Інтернет. Сергій Корнєв говорить про два основні фактори впливу Інтернету на літературу: 1) «кінець монополії друкарського верстата»; 2) «смерть простору та часу» [2]. До цих двох факторів і зводиться все нове, що привносить Інтернет в літературу. Всесвітня мережа суттєво впливає як на текст, так і на його автора. Той факт, що для публікації і поширення тексту не потрібно посередництва друкарського верстата, не потрібні гроші, влада тощо, не тільки перебудовує весь ланцюжок комерційних відносин, що стоять за літературою, але впливає на форму і зміст самих текстів.

Органічно синтезуючи буквально всі засоби різних видів мистецтва та застосовуючи різні ігрові прийоми, мережева література утворює принципово нову художню цілісність.

Так, чимало зразків різних форм мережевої поезії постають як певна гра з чітко окресленими правилами. Це стосується насамперед так званої «пиріжкової поезії».

«Пиріжки», за визначенням авторів, є «зразком лаконічності, образності та глибини думки. Без жодного, до того ж, пафосу та занудності. Коротко, ясно, кумедно і точно в інсайт – всього за 34 склади» [3]. Чітко прописані й формальні канони «пиріжків»: чотиристопний ямб, кількість складів за рядками 9-8-9-8. Найважливіше у віршах-пиріжках (як і справжніх кулінарних виробах) – це їхня свіжість (оригінальність), смачна начинка («соковитий» сенс). Вони повинні здивувати, змусити замислитись, принести задоволення. Саме для

цього автори вдаються до різних ігрових стратегій: жанрових модифікацій, інтертекстуальних елементів, каламбурів, пародіювання, багатозначності тощо.

Жанровими різновидами пиріжкової поезії є:

- а. «порошок» – катрен, чотиристопний ямб, кількість складів за рядками 9-8-9-2; саме останній усічений рядок – головна «родзинка» цих віршів;
- б. «експромѣт» – силабічний двовірш з 17 складів (9-8);
- с. «депресяшки» – вірші із дотриманням формальних правил (катрен, тристопний хорей; 6-5-6-5 (або 7-5-7-5), римування другого та четвертого рядків) і змістових (смерть, осінь, туга, розчарування тощо);
- д. «дві дев'ятки» – ямбічний двовірш, кількість складів 9-9 із суміжним римуванням та «сильним спрямуванням до чорного гумору, пікантності та абсурду» [5];
- е. «артишок» – чотиривірш, перші три рядки – амфібрахій, четвертий – хорей, кількість складів: 11-9-11-2, перехресне римування.

Популярність таких текстів визначається саме їх ігровою наповненістю. По-перше, такі поетичні ігри приваблюють «мережевих авторів» завдяки діалогічності. Текст-гра породжує «двосторонній рух», провокує рецептивну свідомість до різноманітних відгуків: коментарів, «лайків», продовження чи переосмислення тексту тощо. По-друге, текст-гра завжди містить у собі елемент новизни. Рецептивна свідомість постійно фільтрує одержувану інформацію, віддаючи перевагу більш новим стимулам. По-третє, гра несе у собі заряд позитивних емоцій. Посилення гедоністичного компонента відбувається за рахунок дешифрування ігрової складової мережевого тексту. По-четверте, завдяки ігровій організації текстового простору стає можливим як процес передачі вже відомих смислів, так і насичення тексту новими сенсами.

Список використаних джерел

1. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. 832 с.
2. Корнев С. Сетевая литература и завершение постмодерна. *Новое литературное обозрение*. 1998. № 32. С. 29–47.
3. Пирожковая поэзия. *AdMe – сайт о творчестве. Реклама, дизайн, фотография, искусство*. URL : <http://www.adme.ru/vdohnovenie-919705/pirozchkovaya-poeziya-369555/>
4. Платон. Законы. Послезаконие. Письма. Санкт-Петербург: Наука, 2014. 519 с.
5. Стишки \\\ пирожки \\\ порошки. *facebook*. URL: <https://m.facebook.com/groups/399827303362815?view=info&sfd=1>

Синиця Валентина,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Буковинський державний медичний університет
(м. Чернівці, Україна)

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ІЗ СЕМАНТИКОЮ leishmaniosis В ЛАТИНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТРОПІЧНИХ ХВОРОБ

Словникова стаття на позначення протозойної трансмісивної хвороби «лейшманіоз» відкривається однослівним терміном-комполітом leishmaniosis/leishmaniasis. Захворювання назване так на честь шотландського патолога W. B. Leishman (1865-1926), який першим знайшов патологічні утворення (тільця) в селезінці хворих на вісцеральний лейшманіоз. Термін утворений афіксальним способом з використанням суфікса грецького походження –osis/-iasis, який є надзвичайно продуктивним при номінації інфекційних нозологій, спричинених різними збудниками.

Згідно Міжнародної статистичної класифікації хвороб 10 перегляду інформація про лейшманіоз міститься у класі 1 «Деякі інфекційні та паразитарні хвороби» (A00-B99) рубриці протозойні хвороби (B50- B64) за кодом B55.0 – B55.9 [2]. Основна класифікація лейшманіозів включає три підвиди: шкірний, слизово-шкірний і вісцеральний типи. Для номінації означених підвидів використовуються такі латинські терміни, як leishmaniosis/leishmaniasis cutanea; leishmaniosis/leishmaniasis mucocutanea; leishmaniosis/leishmaniasis visceralis. За структурою перераховані вище терміни є субстантивно-ад'єктивним сполученнями, утвореними за принципом синтаксичної конструкції «узгоджене означення». У двох випадках в якості означення використані прості прикметники cutaneus, a, um (перша група латинських прикметників), який підкреслює, що при цій патології уражується саме шкіра, та visceralis, e (друга група прикметників) – ураженню піддаються внутрішні органи. Термін leishmaniosis/leishmaniasis mucocutanea містить складений ад'єктив першої групи: mucosus, a, um + cutaneus, a, um, підкреслюючи тим самим, що цей підвид лейшманіозу характеризується ураженням шкіри з поширенням патологічного процесу на слизові оболонки носа, горла й щік.

Лейшманіоз відноситься до хвороб, які переважають в тропічних та субтропічних районах. Тому в науковій літературі є інформація про величезну кількість географічних підвидів лейшманіозів; відповідно кожен з цих підвидів має фіксовану термінологічну назву, яку відносимо до категорії «топонімійні назви», оскільки одним із компонентів терміносполуки є якраз назва регіону. Для прикладу: індійський вісцеральний лейшманіоз – leishmaniosis/leishmaniasis visceralis Indica: розповсюджений передусім у Східній Індії та Бангладеші; вісцеральний американський лейшманіоз leishmaniosis/leishmaniasis visceralis Americana – спостерігається у Південній Америці, Центральній Америці і Мексиці; вісцеральний середземноморський лейшманіоз leishmaniosis/leishmaniasis visceralis Mediterranea – поширений в районі Середземного моря, Субсахарної і Східної Африки, на Середньому Сході

та в Китаї; панамський шкірний лейшманіоз - leishmaniasis Panamensis; амазонський шкірний лейшманіоз leishmaniasis amazonensis; панамський шкірний лейшманіоз - leishmaniasis panamensis тощо [1,1267-1268].

Сучасній медицині відомі різні форми шкірного лейшманіозу, який у практиці лікарів трапляється найчастіше. На вербальному рівні вони кодифікуються у словниках і науковій літературі двослівними або трислівними термінологічними словосполученнями іменниково-прикметникової моделі утворення: leishmaniosis recidiva; leishmaniosis cutanea sicca; leishmaniosis cutanea humida; leishmaniasis tegumentaria diffusa. Це зовсім не означає, що такий тип синтаксичної конструкції як «неузгоджене означення» не використовується. Як мінімум, ми відшукали два приклади – leishmaniosis/leishmaniasis infantum та leishmaniosis/leishmaniasis palpebrarum, де другу позицію посідають іменники у родовому відмінку множини (infantum < infans, ntis m, f і palpebrarum < palpebra, ae f). Докладне дослідження відібраних термінів і термінологічних словосполучень на позначення патологічних станів, спричинених лейшманіями (лат. Leishmania), виявило факт існування чималої кількості синонімів. Так, напр., у словнику Rudzitis [3,982-983] як синоніми зафіксовані leishmaniosis/leishmaniasis Americana et espundia; leishmaniosis/leishmaniasis infantum et leishmaniosis/leishmaniasis canina, а паралельно з терміном leishmaniosis/leishmaniasis visceralis абсолютно рівноправними є kala-azar et spelomegalia tropica. У МКХ-10 під кодом B-55.0, окрім терміна leishmaniosis/leishmaniasis, фіксуються найменування «лейшманіоз типу кала-азар B55.0 - leishmaniasis visceralis, typus kala-azar» та «лейшманіоз після кала-азар B55.0 - leishmaniasis post kala-azar B55.0». Існування синонімів, на нашу думку, пояснюється етапами вивчення проявів захворювання та бажанням відшукати найбільш виразну модель терміна для позначення термінованого поняття. Ознайомлення з сучасною науковою літературою з досліджуваної проблематики показало, що у професійному писемному дискурсі перераховані вище синоніми є рівноправними термінологічними одиницями – надання переваги тому чи іншому синоніму ми не спостерігали.

На підставі вищевикладеного робимо висновок, що найчисельніша група термінологічних словосполучень представлена моделлю «substantivum ^{nominativus singularis} + adjectivum ^{nominativus singularis}»; атрибутами є переважно прості прикметники. У когнітивному відношенні розглянуті терміносполуки є результатом вербалізації та репрезентації знань, які ґрунтуються на ментальних процесах пізнання концепту leishmaniosis.

Список використаних джерел.

1. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда у 2-х томах. Львів: Наутілус, 2003: Том 1. А-Л. XXVI; 1-1354 с.
2. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. Австралійська модифікація. Режим доступу: <https://hta.ua/dokumenty/reguljatorna-baza-hta-ukraini>.
3. Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus. Riga: Liesma, 1977; P. 982-983.

Струк Іванна,

кандидат філологічних наук, асистент,

Вікованюк Анна-Діана,

студентка,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ МОВЦЯ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Усі взаємодії людини з навколишнім середовищем мають певне емоційне забарвлення. Спілкування людей передбачає відповідні емоції комунікантів. Емоційне ставлення, що супроводжує мовлення, висловлювання, утворює невербальний аспект обміну інформацією – невербальну комунікацію. Для учасників спілкування має значення і тембр голосу мовця, і його жести, міміка, які супроводжують вербальне спілкування. Невербальні компоненти як засоби вияву емоційного стану мовця привертати увагу багатьох дослідників, зокрема Г. Приходько, О. Мартинової, С. Віротченко, І. Струк. Метою нашої розвідки є аналіз невербальних засобів на позначення емоційного стану мовця в художніх текстах сучасних українських письменників (Ірени Карпи, Сергія Жадана, Юрія Андруховича, Івана Байдака, Надії Мориквас та ін.).

Емоційний стан мовця відображають невербальні компоненти, що формують дві групи: на позначення позитивного та негативного емоційного стану мовця. У межах першої групи широко представлені екстралінгвальні засоби комунікації, що відображають емоційний стан радості мовця. Найчастіше радісний емоційний стан супроводжує **усмішка**, вербалізована лексемами *усміхатися, посміхатися, сміятися* та ін. напр: *Вона стояла на моєму порозі, явно претендуючи на головну роль. Була вдягнута не за погодою, але **приємно всміхалася*** [2, 79]. Доброзичливе ставлення до спірозмовника підсилюють прислівникові лексеми *приємно, задоволено, легко, по-доброму, вдячно* та ін., напр.: *Я погоджуюсь з нею. Вона **задоволено сміється*** [2, 137]. Невербальні дії мовців іноді повторюються за принципом віддзеркалення (тобто мовець посміхається у відповідь): – *Ось нам є що згадати, – фізрук якось **легко й по-доброму сміється**, аж Паша теж **починає усміхатися** слідом за ним* [3, 156]. Часто усмішка засвідчує вдячність персонажа, чи виявляє згоду з комунікативним партнером: *Ми йому **вдячно усміхнулися**, але він повторив, цього разу суворіше карбуючи слова: «Браво!» Ми знов **усміхнулися й закивали головами***. Екстралінгвальний компонент *усміхатися* супроводжує кінесичний елемент *кивати головою*, що є маркером згоди в комунікативній ситуації.

Радість від зустрічі, доброзичливе ставлення мовців один до одного часто виражає рукостискання. Такий жест характерний для чоловіків, напр.: *Петров приязно тисне мені руку* [1, 229]. Емоційність невербального компонента підсилює прислівник *приязно*. У спілкуванні чоловіків з жінками переважає інший невербальний компонент – *поцілунок в руку*. Так, чоловіки, шануючи давні традиції, цілують жінкам руку в знак привітання і поваги: *Він поцілував руку Марті, потім по черзі привітався з кожним* [1, 51]; *Панна Рудецька простягнула йому руку, і Вальдемар, низько схилившись, поцілував її долоню* [5, 51].

Негативний емоційний стан мовця часто супроводжують екстралінгвальні засоби, що виражають пригнічений стан героїв через плач: *Дідусь важко віддихується, внучка під його теплою курткою починає плакати, білявка нервово крутить у руках сигарети, боязко озираючись на Альошу, але команди курити не було, то й не курить* [3, 88]. Голосний плач засвідчує лексема *ридати*, напр.: *Я ненавиджу, ненавиджу це трикляте село, цих тупих селяків! – ридала вона. – Я так хочу, так хочу повернутися в життя! В Барселону!* [4, 59]. Плач (ридання) героїні викликаний неможливістю знайти вихід із ситуації, що зрештою призводить до емоційного стану ненависті усіх та всього, що її оточує.

Схвильований стан героїв з'являється й через те, що вони не можуть досягнути власної мети та переживають через певну ситуацію: *Її обличчя здавалося втомленим, руки тремтіли, тільки це було не хвилювання. А в очах більше не проглядало життя* [2, 61]. Невербальний компонент *тремтіли руки* є неконтрольованим, виникає як психофізіологічна реакція мовця на ту чи ту ситуацію.

Невербальні компоненти на позначення емоційного стану гніву часто омовлені фразеологічними одиницями, напр., *скрипіти зубами* – «виявляти гнів, роздратування, невдоволення» [6, 659], як-от: *І щелепи йому аж зводить від здогадки, і зубами він скрипить від люті. Паша дерев'яніє* [3, 247]; Іноді герої творів заради підтримання розмови фальсифікують свої емоції, напр., часто сміх не пов'язаний позитивними емоціями, а є наслідком зверхності чи іронії до співрозмовника: *Огрядна матрона з діамантовим кольє на мармуровій шиї також фальшиво посміхнулася...* [1, 100].

Отже, проаналізовані в художньому тексті невербальні компоненти на позначення емоційного стану мовця, супроводжують як позитивні, так і негативні емоції героїв у творах сучасних українських письменників. Засоби омовлення таких невербальних елементів в тексті залежать від соціальних та особистісних характеристик мовця в різних комунікативних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Рекреації. Харків: Фабула, 2018. 240 с.
2. Байдак І. Тіні наших побачень. Харків: Vivat, 2017. 224 с.
3. Жадан С. Інтернат. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2018. 336 с.
4. Карпа І. Добрі новини з Аральського моря. Київ: Книголав, 2019. 592 с.
5. Мориквас Н. Корнелія. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 208 с.

6. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наукова думка, 2003. 1104 с.

Тесліцька Галина,
кандидат філологічних наук, асистент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕННЯ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні мови є стратегічним орієнтиром в умовах розвитку національної освітньої системи. Компетентнісний підхід у методичних працях потрактовано як ключову методологію модернізації освіти, як ефективний шлях підвищення якості освіти, оскільки він передбачає посилення діяльнісного аспекту процесу навчання, зростання особистісного досвіду учнів через формування ключових і предметної компетентностей [3, 14].

На думку О. Пометун, «компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості» [2, 18].

Основним завданням навчання української мови є обробка та використання учнями навчальної інформації, уміння успішно й результативно здійснювати мовленнєву діяльність, сприймати та розуміти мовлення, сучасна лінгводидактика переорієнтовується на когнітивно-комунікативну основу вивчення мови з урахуванням знаннєвого та буттєвого досвіду особистості [1, 34].

Актуальним є впровадження методичних засад формування граматичної компетентності учнів, спрямованих на оволодіння учнями основної школи мовленнєво-комунікативними вміннями. Тому завданням вчителя є добір таких методів, прийомів, засобів та форм навчання синтаксису, які забезпечували б ґрунтовне розуміння мови, сприяли б розвитку логічного мислення та мовленнєвої компетентності учнів.

У сучасному світі соціальні реформи стимулюють утвердження функційно-стилістичного принципу навчання синтаксису, передусім у контексті його комунікативних завдань, що актуалізує необхідність оволодіння синтаксичною компетентністю. Методика навчання української мови чутливо

реагує на зміни лінгвістичної парадигми. Саме тому в умовах, коли формальний і навіть структурно-семантичний підходи до опису синтаксичних одиниць виявилися недостатніми, зріс інтерес до функційного аспекту, уточнено тлумачення мовних одиниць з урахуванням здобутків функційної лінгвістики, а відтак посилено функційний складник у процесі навчання синтаксису. Це вивіщує роль синтаксичних норм у формуванні ефективного мовця.

Оволодіння учнями синтаксичною компетентністю спрямоване на формування вмінь і навичок уживання різноманітних синтаксичних конструкцій у власному мовленні з дотриманням синтаксичної норми та урахуванням виражальних можливостей. Учні повинні оволодіти засобами експресивного й емоційного, книжного й розмовного синтаксису, навчитися вдало використовувати синтаксичні мовні одиниці в різних контекстах. Кожна з тем шкільного курсу синтаксису має значне комунікативне навантаження. Так, засвоюючи просте ускладнене речення, здобувачі освіти вчаться розпізнавати, розмежовувати та аналізувати речення, ускладнені однорідними членами, відокремленими конструкціями, вставними та вставленими компонентами, звертаннями, конструювати речення означених типів, інтонувати їх відповідно до мети висловлення, комунікативно доцільно використовувати такі речення у власних висловленнях. Збагаченню мовлення учнів сприяє зіставлення паралельних синтаксичних конструкцій, зокрема ускладнених і складних речень.

У процесі формування синтаксичної компетентності особливу роль відіграють вправи на редагування. У сучасному суспільстві, на жаль, не бракує текстів для редагування: виступи політиків і пересічних українців, коментарі в соціальних мережах, реклама досить часто потребують редагування. Доцільно спрямовувати учнів на виявлення помилок, самостійне редагування речень і текстів. Для закріплення синтаксичної компетентності доречно використовувати вправи на редагування речень, текстів, трансформування речень, вибір правильного варіанта із низки запропонованих тощо.

Отже, у процесі вивчення простого ускладненого речення на засадах компетентнісного підходу важливо опановувати мову не як затеоретизовану абстрактну дисципліну, що містить багато правил, винятків із правил, а як практичний курс, оскільки мова – це потужний інструмент, яким кожен учень користується щоденно для задоволення різноманітних потреб.

Список використаних джерел

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Концепція навчання української мови учнів ліцею. Київ: Педагогічна думка, 2019. 77 с.
2. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. *Бібліотека з освітньої політики*. Київ: К.І.С., 2004. С. 15–24.
3. Сидоренко В. В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми. *Українська мова і література в школі*. 2015. №1. С. 7–19.

Ткач Алла,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

*Знати мову престижно,
з цього розпочинається
кар'єрне зростання особистості;
мова – це суттєвий показник
загальної культури і її велика перспектива.*

А. Андрущенко

Оскільки слово-термін є важливим складником професійного мислення і спілкування, то кожен працівник медичної галузі зобов'язаний точно, правильно і доречно використовувати лексику свого фаху, вільно володіти нею, уникати стильового і стилістичного дисонансу. Помилки та недоліки (відхилення від літературної норми) у вживанні термінів і термінологізованих лексем, професіоналізмів і номенклатурних назв можуть не лише ускладнювати взаєморозуміння між колегами-лікарями, фармацевтами, медичними працівниками і пацієнтами та родичами пацієнтів, а й несприятливо впливати на перебіг захворювання, стати причиною важкого душевного чи фізичного болю, призводити до появи ятрогенних симптомів тощо. Тому створення передумов для ефективного засвоєння студентами-медиками української вузькофахової термінології є гарантом успішної навчальної та професійної діяльності.

Майбутні лікарі опановують мову медицини впродовж усіх років навчання в медичному закладі вищої освіти, але важливо, щоб термінологічна робота набула систематичного й цілеспрямованого характеру з першого курсу, ґрунтувалася на чітких наукових і методологічних засадах сучасного термінознавства, створювала надійний фундамент із теоретичних знань і практичних навичок.

Важливим у мовному курсі є питання про місце медичної термінології у словниковому складі національної мови та її відображення в лексикографії і термінографії. Адже лексикографічний принцип є загальновизнаним принципом нормативності. Нормування та стандартизація термінології проводиться насамперед шляхом її ґрунтовного лексикографічного опрацювання, результатом чого є створення чітко вивіреного реєстру терміноодиниць, а згодом – термінологічного словника. Таку наукову працю варто розглядати як офіційний документ, де зафіксовано кодифіковані терміни у контексті рекомендованості та nereкомендованості широкого використання в

терміносистемі. Опрацювання студентами різних типових фахових словників і довідників, висвітлення питань, пов'язаних зі специфікою опису медичних термінів у тлумачних, енциклопедичних і перекладних словниках, – обов'язковий компонент аудиторної роботи із фахової мови. Результатом такої роботи є розуміння того, що удосконалення терміновживання в сучасній медицині має відбуватися шляхом узгодження національного і міжнародного компонентів, уникнення синонімії, варіантності, усунення порушень лексичних, морфологічних і синтаксичних норм української літературної мови.

Переконані, що системне дослідження і ґрунтовне вивчення української медичної термінології формує навички роботи студентів з науковою та лексикографічною літературою, збагачує їх фаховий словник, підвищує професійну ерудицію та мовленнєву культуру, сприяє інтелектуально-духовному й кар'єрному зростанню.

Список використаних джерел

1. Ткач А. В. Терміни-синоніми у мові медицини: термінологічний словник. – Чернівці: БДМУ, 2019. 132 с.
2. Ткач А. В. Термінологічна лексика як важливий компонент у процесі вивчення фахової мови: Матеріали навчально-методичної конференції «Актуальні питання вищої медичної та фармацевтичної освіти: досвід, проблеми, інновації та сучасні технології» (м. Чернівці, 17 квітня 2019 року). Чернівці, 2019. 579 с. С. 265 – 266.
3. Ткач А. В. Мовленнєва освіченість важливий складник суспільного й кар'єрного зростання сучасної людини / International scientific professional periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE» December 2019 January 2020 / publishing office Beranovych str., 130, Czech Republic Prague, 2020. 177 p. P. 162 – 163.

Толкачова Наталія,
старший викладач,
Одеський національний медичний університет
(м. Одеса, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМАТ ТА СТРУКТУРУ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Контроль є важливою складовою частиною навчання. Коректна організація контролю може сприяти досягненню кінцевих цілей навчання. Одним із видів контролю є тестування. Первісною ціллю тестування є обговорення того, що ви вважаєте найважливішим. Тестування може бути потужним стимулюючим фактором і студенти будуть вчити те, що на їх погляд буде оцінюватися. Тестовий контроль також збуджує студентів до широкого самостійного читання і активної участі в учбовому процесі. Оскільки тестування впливає на процес навчання студентів, необхідно розробляти такі

тести, які будуть сприяти досягненню задач навчання. Для того, щоб тести були валідними, необхідно включати в тести найбільш важливий матеріал, який повинен відповідати цілям курсу і створювати у студентів мотивацію до навчання. Правильне складання тестів допомагає знайти прогалини у знаннях. Дуже важливо визначити час тестування з кожної теми. Сукупність тестових завдань повинно бути репрезентативною по відношенню до учбових цілей. Правильне тестове питання повинно задовольняти основним критеріям : воно повинно бути важливим за змістом, мати хорошу структуру, а також необхідно уникати надмірної складності.

Всю різноманітність питань можливо розділити на дві категорії: 1) які потребують від екзаменуємого вибрати правильне питання (вірно/невірно), 2) які потребують вказати найліпшу відповідь.

Алгоритм складання тестових завдань включає наступні етапи : вибір найбільш поширеної теми; чітке оформлення питання і дистракторів, які повинні бути гомогенними і повинні відноситися до тієї ж категорії, що і правильна відповідь. Під час формування тестів треба уникати помилок: варіанти відповідей не повинні бути довгими і складними, тому що замість оцінки відповідей ми маємо оцінювати швидкість читання; всі цифрові данні повинні бути представлені системно в єдиному форматі. У відповідях слід уникати слів : « рідко, звичайно», так як не завжди ці слова сприймаються однаково. Необхідно також уникати тестових завдань, які потребують відокремлених фактів, а не аналізу.

Таким чином, результати тестування є важливими під час вивчення різних дисциплін. Тести впливають на процес навчання студентів. Слід розробляти такі тести, які будуть сприяти досягненню задач навчання. Тестування допомагає оцінювати навички й уміння студентів. Шлях студентів до знань буде менш важким, якщо вони будуть мати постійну інформацію про свої досягнення в навчанні.

Список використаних джерел

1. Балабанов В.Б., Балабанова Т.Н. Особенности разработки электронных тестовых заданий по грамматике иностранных языков / В.Б. Балабанов, Т.Н. Балабанова // Thesaurus: сб. науч. трудов / М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»; редкол.: В.Д. Выборный (отв. ред.) [и др.]. Могилев: Могилев. институт МВД Респ. Беларусь, 2015. 224 с., С.7-10
2. Балабанов, В. Б., Балабанова, Т. Н. Использование элементов автоматического контроля знаний при профессионально-ориентированном обучении иностранным языкам / В. Б. Балабанов, Т. Н. Балабанова // Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – 2015 : сб. науч. трудов / Могилев. гос. ун-т им. А.А. Кулешова ; под ред. Е. Е. Иванова. Могилев, 2016. С. 264–270.
3. Жаринова Е.Г., Черняева Е.В. Использование тестов и тестовых заданий на контрольных занятиях по английскому языку // Научно-практическая

конференція в рамках «Недели науки» ФІЯ МАІ-НІУ, посвяченна 55-лєтїю полєта Ю. Гагарина. Сборник докладов. Выпуск №8. М.: Перо, 2016. С. 43-46.

4. Жунусакунова А.Д. Методы контроля и оценки результатов обучения в учебном процессе // Молодой ученый, 2016. №20. С. 26-29.

5. Ильиных Н.А. Тестирование в обучении иностранным языкам (из опыта работы) // Обучение иностранным языкам: традиции и инновации. Межвузовский сборник научных статей. - Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2001. С.116-121

6. Сьюзан М.Кейс, Дэвид Б. Свенсон. Создание письменных тестовых вопросов по базисным и клиническим дисциплинам. // Национальный Совет Медицинских экзаменаторов. -3750 Маркет Стрит, Филадельфия. Пенсильвания 19104. 1996. С.13-37

Томусяк Людмила,
кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

АТРИБУТИВНІ КОМПОНЕНТИ З СИНКРЕТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ

Термін синкретизм (від грецького *syncretismos* – поєднання) вживають у різних науках гуманітарного циклу: філософії, літературознавстві, психології, лінгвістиці та ін. У лінгвістиці синкретизм використовують на позначення: 1) формального нерозрізнення, злиття в одній формі різнорідних мовних елементів (відмінковий синкретизм або синкретизм різних граматичних категорій); 2) поєднання (синтезу) диференційних структурних і семантичних ознак одиниць мови (певних розрядів слів, значень, речень, членів речень тощо), що протиставлені одна одній в системі мови і пов'язані явищами перехідності. Це нерівнорядні гібридні (контамінаційні, проміжні, дифузні) утворення. У вітчизняному мовознавстві синкретизм найчастіше вживають у другому значенні (див. праці І.Вихованця, А.Загнітка, К.Городенської, Н.Гуйванюк, О.Кульбабської, І.Данилюка, Ю.Наливайко, В.Бабайцевої, Л.Чеснокової та ін.).

Найширше синкретизм представлений у синтаксисі, який виступає тим полем, де чи не найактивніше відбуваються зміни усталених нормативних положень, характеризується тенденцією до вивчення перехідних структур, визначення статусу яких дозволяє визначити природу проміжних явищ у сфері вищого рівня мови.

Незважаючи на наявність великої кількості праць, присвячених аналізу синкретизму в лінгвістиці, низка питань і на сьогодні залишається

нез'ясованою. До таких невисвітлених проблем належить питання синкретичних семантичних відношень у конструкціях з неузгодженими означеннями, а також дуплексивами (дуплексиви у нашому тлумаченні – це окремі неприслівні поширювачі речення, що залежать одночасно від імені (підмета чи прямого об'єктного поширювача) й дієслова (присудка) і пов'язані з ними двобічним синтаксичним зв'язком – тяжінням; у семантико-синтаксичній структурі речення вони є вторинними предикатними синтаксемами, що ускладнюють просте речення, виступають репрезентантами згорнутої реченнєвої структури), механізму їх виникнення та особливостей функціонування у мові.

Синкретичні утворення в мові виникають унаслідок різних причин. Найпоширенішою серед них, без сумніву, є різні трансформаційні процеси у синтаксисі і, як наслідок, – виникнення перехідних явищ.

Безпосереднім поштовхом до синкретизму є зрушення у співвідношенні форми і змісту мовної одиниці. Причинами синкретизму у дуплексивних структурах є потреба у вираженні семантико-синтаксичних відношень, багатших, ніж типові семантико-синтаксичні відношення. Дуплексивні моделі є одним із видів такого «суміщення» ознак: логіко-семантичні відношення між пропозиціями становлять третій компонент змісту. У найзагальнішому вигляді ці відношення можна кваліфікувати як предикативно-атрибутивні з нашаруваннями на них об'єктних чи різноманітних обставинних відтінків. Пор.: *Свирид косив **другим*** (Г.Тютюнник) // *Коли Свирид косив, то був другим; Мене вивезено звідти ще дитиною* (П.Загребельний) // *Мене вивезено звідти, коли я була ще дитиною*.

Відношення між пропозиціями в дуплексивних конструкціях недиференційовані, тому їх семантику допомагають з'ясувати похідні трансформи.

За відсутності деяких диференційних ознак обставин та заміну їх диференційними ознаками інших членів речення виникає синкретичний, багатозначний член речення. Наприклад: *А ще його очі жагуче пасли **вхід до церкви**, наче звідти повинно було випорхнути його особисте жадане щастя* (Р. Іваничук); *Одного разу восени ми сиділи на лавці **біля клумби** і розмовляли* (Р. Іваничук); *Стефанії сільрада видала відріз **на спідницю** — подарунок* (В. Лис.); *Останній день **перед Різдвом** пройшов метушливо* (Р. Іваничук). Словоформи *до церкви, біля клумби, на спідницю, перед Різдвом* підпорядковані не дієслівному компоненту, а іменникам з конкретно- предметним категоріальним значенням (*вхід, на лавці, відріз, день*), що характерно для означень. Зазначені синтаксеми мають не лише обставинну семантику місця (*до церкви, біля клумби*), мети (*на спідницю*), часу (*перед Різдвом*), а й позначають ознаку предмета. Тому до них можна поставити два питання: *вхід* (який? куди?) *до церкви, на лавці* (якій? де?) *біля клумби, відріз* (який? для якої мети?) *на спідницю, день* (який? коли?) *перед Різдвом*. Перше питання засвідчує наявність атрибутивного компонента семантики, друге виявляє обставинне значення. Поєднання диференційних ознак означення та обставини обумовлює

синкретизм семантики названих вище словоформ і дозволяє кваліфікувати їх як багатозначні другорядні члени речення – неузгоджені означення з додатковим обставинним значенням.

Атрибутиви з обставинним компонентом значення характеризуються різноманітністю способів вираження: вони можуть бути репрезентовані як змінними словоформами – іменниками в непрямих відмінках без прийменників, а найчастіше з прийменниками, так і незмінними формами: інфінітивом і прислівником. Безприйменникові відмінкові конструкції у атрибутивній функції з обставинним значенням досить поширені в сучасній українській мові.

Таким чином, синкретизм як перехідне явище у синтаксисі є сигналом складних перетворень при моделюванні речень.

Турік Олександра,

викладач,

Продан Софія,

викладач,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

МЕТОДИКА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЯК ОСНОВНОГО МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ

Лінгвоконцептологія – наука про концепти, яка наразі активно розвивається. Ця наука досліджує за допомогою мовних засобів концепти та описує концептуальні картини світу.

Метою концептуального аналізу, на думку О. Селіванової, є «реконструкція когнітивних механізмів індивідуальної чи колективної свідомості, які опосередковують формування й упорядкування знань про об'єкти дійсності та результати внутрішнього рефлексивного досвіду» [2, с. 7].

Оскільки в лінгвістиці ще нема загальноприйнятого методу концептуального аналізу, то всі методики, за О. О. Феценко, можна поділити на два підходи:

- 1) системний підхід;
- 2) текстовий підхід [4].

Системний підхід полягає в лексикографічному описі слова та відношень цього слова з іншими в межах контексту.

Алгоритм системного підходу такий:

- 1) аналіз значення ключового слова на основі словникових тлумачень;
- 2) вивчення усіх значень слова у процесі розвитку семантичної структури слова;
- 3) аналіз різних семантичних спектрів слова, який дає змогу характеризувати та виокремити нові значення концепту, його національну специфіку;

4) аналіз фразеологічних і пареміологічних одиниць, які входять у семантичне поле досліджуваного концепту;

5) психолінгвістичні експерименти.

Текстовий підхід полягає в тому, що концепт аналізують у художньому творі. У процесі текстового аналізу дослідники виконують низку завдань:

1) дослідження валентності концепту, яке дозволяє виявити всі слова, з якими сполучається концепт, та найважливіші концептуальні ознаки;

2) виявлення індивідуально-авторських концептів та опис їх функціонування, що допомагає краще зрозуміти індивідуальний мовний стиль автора;

3) виокремлення семантичного поля, у якому втілюється концепт;

4) аналіз семантичного розвитку концепту.

В. Маслова запропонувала методiku концептуального аналізу, спираючись на структурну особливість концепту. Так, ядро – це основне смислове навантаження концепту, у ньому закладене первинне значення слова та його специфіка, периферія – це суб'єктивне значення концепту, яке виявляється через асоціації та емоції [1].

І. Стернін виокремлює когнітивно-семантичний метод, який допомагає описати не тільки всі семантичні компоненти слова, але й ті значення, які виникають у свідомості народу: науковець наголошує на важливості урахування національних особливостей семантики слова та лінгвокультурологічної специфіки слова [3, с. 5].

І. Стернін подає такий алгоритм когнітивно-семантичного аналізу концептів:

1) обираємо концепт для дослідження;

2) устанавлюємо за тлумачним, етимологічним та іншими словниками номінативний простір концепту;

3) досліджуємо значення одиниць номінативного простору, відповідні семантичні ознаки включаємо до когнітивних ознак концепту;

4) виокремлюємо когнітивні ознаки концепту, актуальні в однокореневих словах, фразеологізмах та пареміях, і долучаємо їх до основного значення концепту;

5) аналізуємо функціонування концепту в художніх, публіцистичних творах, виявляємо периферійні семантичні ознаки в контекстах, у результаті чого поповнюємо концептуальні ознаки досліджуваного концепту;

6) проводимо психолінгвістичні експерименти з кожною мовною одиницею семантичного поля, виявляємо її психологічне підґрунтя; нові семантичні ознаки долучаємо до когнітивних ознак концепту;

7) когнітивні ознаки, виокремленні усіма методами, об'єднуємо в порядку спадання концептуальних ознак;

8) за допомогою когнітивного аналізу змісту концепту виявляємо різні аспекти концептуалізації слова;

9) значення одиниць номінативного поля концепту описуємо як сукупність сем, актуалізуємо всю сукупність когнітивних ознак із вказівкою на ядро та периферію семи;

10) когнітивні ознаки, які не підтверджуються психолінгвістичними експериментами, але наявні в структурі концепту, можемо частково додати до його опису [3, с. 6].

Отже, дослідники використовують різні підходи до аналізу концептів, залежно від них виокремлюють концептуальні ознаки. У своїх методиках вони намагаються застосовувати не тільки лінгвальні, а також екстралінгвальні підходи, які враховують культурну та філософську своєрідність мовця.

Список використаних джерел

1. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва: Академия, 2001. 183 с.
2. Селіванова О. Проблеми концептуального моделювання в сучасних мовознавчих студіях. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Черкаси, 2006. Вип. 2. С. 7–13.
3. Стернин И. А. Методы исследования семантики слова. Ярославль: Истоки, 2013. 34 с.
4. Фещенко О. А. Концепт ДОМ в художественной картине мира М. И. Цветаевой (на материале прозаических текстов): дисс ... канд. филол. наук. Новосибирск. 2005. 216 с.

Цуркан Марія,

доктор педагогічних наук, професор,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

ДІЛОВА ГРА – ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗВО

Навчання української мови іноземних студентів медичних закладів вищої освіти – актуальний напрям сучасної лінгводидактики, який зумовлений інтеграцією України у світовий освітній простір і відповідно утвердженням нашої держави на міжнародному ринку надання освітніх послуг громадянам із різних країн. З метою задоволення освітніх потреб студентів-іноземців викладачі ЗВО постійно працюють над удосконаленням методики викладання всіх дисциплін, розробляють нові системи навчання, створюють необхідні дидактичні матеріали, заохочують студентів до активної участі в конференціях, конгресах, форумах та інших наукових і виховних заходах.

Важливим компонентом освітньої програми професійної підготовки іноземних студентів медичних ЗВО є українська мова, оскільки саме українськомовна професійно-комунікативна компетентність випускника зазначеного закладу – одна з ключових компетентностей, які забезпечують успішне здійснення майбутньої професійної діяльності інокомуніканта.

Результат формування вищезгаданої компетентності студента-іноземця залежить від правильного добору відповідних принципів, методів, форм, технологій і засобів навчання. Серед ефективних інтерактивних методів навчання української мови іноземних студентів медичних ЗВО є метод ділової гри, який передбачає моделювання різних професійно-комунікативних ситуацій, що уможлиблює «усебічне вивчення проблеми, прогнозування способів її розв'язання, посилює рефлексію студентів; зменшує кількість поширених помилок у реальних життєвих ситуаціях; підвищує пізнавальний інтерес майбутніх лікарів до профільних навчальних дисциплін» [2, с. 99].

О. Кучерук виокремила такі етапи впровадження методу ділової гри, як «1) організаційний етап, що передбачає ознайомлення учнів /студентів зі змістом ділової гри, ситуацією, сценарієм, функціями учасників гри, критеріями оцінювання; розподіл ролей; усвідомлення ігрового завдання та інструкції до нього; 2) ігровий етап – розігрування плану-сценарію (ліміт часу обговорюється), коли учні / студенти можуть оформлювати різні види ділових паперів відповідно до ігрової ситуації, працювати з термінологічними словниками, спеціалізованими довідниками; 3) аналіз, обговорення результатів навчально-ігрової діяльності кожного учасника і всіх разом; 4) рефлексія» [1, с. 159].

Застосування означеного методу в будь-якій моделі методичної системи навчання вважаємо доцільним за умови врахування типових, найбільш частотних ситуацій, характерних для ведення професійної діяльності майбутніми медиками-іноземцями. До таких ситуацій відносимо «первинний огляд пацієнта», «госпіталізацію», «встановлення діагнозу», «призначення лікування / надання рекомендацій», «здійснення процесу лікування», «виписку пацієнта» тощо.

Підкреслимо, що створенню професійно орієнтованих ділових ігор передували змодельовані комунікативні ситуації побутового змісту, метою яких, насамперед, була соціокультурна адаптація іноземних громадян в українськомовному середовищі. Студенти-іноземці вже брали участь у змодельованих іграх-ситуаціях, які передбачали відтворення процесу знайомства, спілкування в магазині, аптеці, бібліотеці, транспорті та ін. З огляду на описане вище, ділова гра професійного спрямування, заздалегідь спланована викладачем, має розвиватися за чітко розробленим планом-сценарієм у межах однієї конкретної ситуації, що сприятиме не тільки формуванню, а й постійному вдосконаленню професійно-комунікативних умінь і навичок іноземних студентів.

Отже, ділова гра – інтерактивний метод навчання української мови іноземних студентів медичних ЗВО, спрямований на формування українськомовної професійно-комунікативної компетентності, що забезпечує досягнення бажаних результатів у майбутній професійній діяльності вищезазначеної категорії студентів.

Список використаних джерел

1. Кучерук О. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с.
2. Рагріна Ж. Підготовка майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування : дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя, 2017. 298 с.

Шабат-Савка Світлана,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри сучасної української мови,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

НАЦІОНАЛЬНИЙ СИНТАКСИС КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОМЕНТАЛЬНОСТІ

У контексті сучасної лінгвосинергетики актуальністю відзначаються ті наукові студії, що спрямовані на вивчення мови як культурного коду нації, на ретельне студіювання мовних одиниць з опертям на менталітет, мислення й етнокультуру народу. Важливість таких досліджень зумовлена зацікавленням лінгвістів вербальною реконструкцією ментальності народу в різнорівневих мовних одиницях, зокрема – і в аспекті синтаксису як найвищого рівня мови. Утім, синтаксису національного – такого, що передає ціннісні орієнтири та моральні настанови людини як представника української етнокультури. На нашу думку, саме національний синтаксис найтісніше, ніж будь-який інший розділ мовознавства, пов'язаний з мисленням, думкою, судженням – антропозорієнтованими поняттями, що увиразнюють лінгвоментальність як присутню ознаку національної лінгвокультурної спільноти. Цілком погоджуємося з тим, що національний синтаксис – найстабільніша мовна система, «яка через віки зберегла життєдайний шар мови, пов'язаний з умінням українського народу тонко відображати почуття і думки, формувати й виражати своє світобачення в розгорнутому висловлюванні» [3, 220].

Ідея наднаціональної природи синтаксису надто суперечлива. Її суть полягає в тому, що різні національні мови мають спільні синтаксичні одиниці, які не виявляють у своєму функціонуванні тих або тих національних відмінностей. Однак, як зауважує К. Городенська, у динамічній системі мови «найбільш самобутніми є синтаксис та фразеологія» [1,11]. У такому разі в дослідницьке поле потрапляють не тільки універсальні синтаксичні одиниці, а передусім національно-культурні конструкції, які «з найбільшою повнотою і силою передають народний дух і національний менталітет» [2, 3]. Власне, конче необхідною для сучасної граматики виявляється систематизація етномаркованих мовних ресурсів, які виражають «простір української ментальності», передають змістовий діапазон комунікативних інтенцій, з якими

мовець як носій етнокультури входить у процес мовленнєвої діяльності. Через семантичні та синтаксичні структури можна простежити етнічні особливості світосприйняття певного народу.

Синтаксис має чітко структуровану систему мовних одиниць: від синтаксеми, речення / висловлення до складного синтаксичного цілого, тексту / дискурсу. Його національну специфіку вияскравлюють ті синтаксичні одиниці, що відображають народний дух, світогляд народу, його вірування та життєві пріоритети. З-поміж таких синтаксичних конструкцій виокремлюємо паремійні висловлення, які конотують емоційно-експресивну семантику оцінки, спонукальні інтенції поради та застереження, увиразнюють контраст, вияскравлюють полярність ознак, явищ і подій. Напр.: *А ти б, метелику, не дуже-то гордився, бо ти ж недавно з гусені уродився. Краще сухий хліб з водою, ніж паляниця з бідю. Ліпше з розумним у біді, ніж з дурним у добрі.* Висловлення такого зразка ґрунтується на досвіді та спостереженнях народу, на образному сприйнятті довкілля, формуючи реченнєві категорії двоскладності та односкладності.

У систему конструкцій національного синтаксису входять непрямі висловлення, що слугують яскравим прикладом функційної транспозиції і міжреченнєвих формально-семантичних співвідношень. Вони експлікуються в етикетних, підкреслено ввічливих мовленнєвих ситуаціях, спрямованих на толерування кооперативного та гармонійного спілкування. Перебігу успішної комунікації сприяє заперечна форма присудка, частки *чи не*; *б / би*, пор.: – *Чи не подала ти мені, Галюню, води?* (В. Шевчук); – *Чи не підвезли би ви мене, куме Петре, до сусідського села?* (Є. Ярошинська). Непряма комунікація (використання модально-інтенційних висловлень у нетипових для них контекстах) – це ще один спосіб реалізації інтенцій, у якому представлена лінгвокультура мовної особистості.

Фразеологізовані комунікати – оптимальні маркери вираження інтенцій, що виражають субстанцію українського мовця і за своєю синтаксичною природою формують ідіоматичні побудови, особливі формули-реакції та моделі комунікування в діалогічному дискурсі. Напр.: [Морозиха:] *Та не викидай сміття надвір, бо против ночі не годиться.* [Маруся:] *Хіба ж я цього не знаю?* (Марко Кропивницький); – *Е, вуйно! Де мені до вашого Наливайка?* (Д. Харов'юк). Національний колорит виявляється в побудові фрази, в актуальному членуванні змісту висловленого, у реалізації емотивності та експресивності висловленого.

До національно детермінованих синтаксичних конструкцій вналежнюємо побажальні висловлення, що становлять своєрідні імперативні формули, спрямовані на вираження доброго чи поганого ставлення до співрозмовника, на демонстрацію ввічливого чи агресивного (злого) побажання, напр.: – *Будь же, дочко, здорова, як риба; гожа, як рожка; весела, як весна, робоча, як бджола, а багата, як свята земля!* (І. Нечуй-Левицький); – *Святий Петре, угоднику, аби він сказився на старість* (М. Стельмах).

Усебічний аналіз синтаксичних конструкцій з опертям на лінгвоментальність сприятиме створенню національного синтаксису

української мови, увиразненню лінгвосинергетичного підходу в поліпарадигмальному просторі мовознавства ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови. Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. К. : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 11–14.
2. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
3. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. О. Д. Пономарева. К. : Либідь, 2001. 400 с.

Шатілова Наталія,

кандидат філологічних наук, асистент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПРИНЦИП НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

В умовах глобалізаційних тенденцій розвитку сучасного суспільства, демократичних перетворень у соціально-політичному та економічному житті, інтеграції України у світовий інформаційний, економічний, культурний простір оновлення змісту є визначальним чинником реформування мовної освіти, а відтак й виформування відповідного інноваційного освітнього середовища, випрацювання інтерактивних методик і технологій навчання української мови, спрямованих на формування адаптованої до сучасних життєвих реалій мовної особистості.

Мовна освіта сьогодення зорієнтована на формування й розвиток мовнокомунікативної компетенції кожного, хто вивчає мову, у т.ч. як іноземну. Опанування української мови іноземними громадянами, мігрантами, біженцями потребує таких підходів, які б успішно зреалізували їхню потребу в повсякденно-побутовій, навчальній, соціокультурній, країнознавчій сферах комунікації.

На сучасному етапі модернізації та реформування мовної освіти викінченої класифікації та остаточної термінології щодо підходів до вивчення української мови в педагогіці вищої школи немає (наукові праці українських методистів подають різний їх перелік та опис) [2]. Сучасна лінгводидактика зорієнтована на традиційні та інноваційні підходи до вивчення української мови, з-поміж яких особлива роль у формуванні мовленнєвих умінь та навичок належить **текстоцентричному** (інші назви – *текстоорієнтований, текстотворчий, текстовий, текстоцентрично-дискурсивний*) як такому, що орієнтує на поліфункційне опрацювання текстів (усних і писемних, діалогічних

та монологічних) як носіїв інформації та засобів пізнання довкілля й формування ціннісно-орієнтаційної культури іноземного студента.

Провідні концептуальні орієнтири, спрямовані на професіоналізацію процесу навчання української мови в сучасному освітньому процесі, забезпечують лінгвометодичні принципи, зокрема й *принцип текстоцентризму*, що постулює важливість національно-культурного компонента в навчанні української мови й передбачає засвоєння її літературних норм на основі сприймання, відтворення та породження зв'язних усних і писемних текстів, мовний і змістовий аналіз яких сприятиме усвідомленню іноземними студентами національної специфіки української мовної картини світу, розумінню констант української національної культури, збагатить їхнє мовлення специфічними мовними засобами.

Текстоцентричний підхід є поліфункційним і передбачає засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь та навичок на основі різножанрових текстів, які комплексно зреалізують освітню, розвивальну та виховну мету навчання. «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» визнають текст як «певний відрізок мовлення чи висловлювання (усний та/або писемний), що стосується специфічної сфери – освітньої, професійної, суспільної та особистісної», акцентуючи на тому, що «у процесі виконання певного завдання він стає актом мовленнєвої діяльності і може бути як опорою так і метою, як продуктом так і процесом» [1]. До усних текстів, релевантних при вивченні мови, уналежнено публічні промови, лекції, презентації, проповіді; ритуали (церемонії, формальні релігійні служби); розваги (драма, шоу, читання, пісні); спортивні коментарі (футбол, крикет, бокс, перегони); випуски новин; публічні дебати і дискусії; розмови по телефону; міжособистісні діалоги та бесіди/розмови; інтерв'ю з прийому на роботу. До письмових текстів зараховано книжки, художні й нехудожні, в тому числі літературні журнали; газети; збірки рекомендацій («зроби сам», кулінарні книги тощо); підручники; комікси; брошури, проспекти; листівки; рекламні матеріали; знаки та написи у громадських місцях; знаки в супермаркетах, магазинах, на ринках; написи на упаковці та етикетках товарів; квитки; словники (одномовні та двомовні), тезауруси; листи, факси; есе, твори і вправи; конспекти, документи; записки та повідомлення; новини (інформаційні, літературні). Такі різновиди текстів є не лише джерелом інформації, об'єктом розуміння та вивчення, але й водночас засобом формування системи цінностей іноземного студента, його мовної, комунікативної, мовленнєвої, соціокультурної та прагматичної компетентності, уміння з одного боку – ідентифікувати, розуміти та інтерпретувати текст, а з іншого – організовувати, формулювати і продукувати його.

Утім, важливо пам'ятати, що текстоцентричний підхід як один із пріоритетних у ході навчання української мови варто застосовувати з іншими ефективними підходами, вони повинні доповнювати і поглиблювати один одного в контексті педагогічної співпраці на засадах суб'єкт-суб'єктного професійного діалогу, індивідуально зорієнтованого, компетентнісного й інтерактивного навчання, гнучкості навчального середовища, розмаїття методів

навчання і оцінювання навчальних досягнень, усвідомлення іноземним студентом важливості самоосвіти й саморозвитку впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К. : Ленвіт, 2003. 273 с. URL : http://www.khotiv-nvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
2. Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Крок у професію. Методика навчання української мови у вищій школі : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 383 с.

Швець Ганна,

доктор педагогічних наук, доцент,

Київський національний університет ім. Т. Шевченка
(м. Київ, Україна)

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НОРМАТИВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ЯК СКЛАДНИК АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ТА РОЗВИТКУ ЇХНЬОЇ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Одним із засадничих принципів сучасної вищої освіти є студентоцентризм, який передбачає «створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти» та позиціонує їх як автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу [1]. Очевидно, що в такій ролі можуть виступати поінформовані щодо своїх прав та обов'язків студенти, обізнані з документами, які регулюють освітній процес в конкретному ЗВО. Заклад має забезпечити вільний доступ до цих документів, а викладачі – мотивувати здобувачів освіти до ознайомлення з ними. Однак у випадку навчання іноземців цього недостатньо. Багатолітній досвід роботи з таким контингентом дає підстави стверджувати, що самотійна робота іноземних першокурсників з документами, що визначають правила навчання, практично неможлива. Рівень розвитку їхньої читацької компетентності зазвичай недостатній для читання й розуміння текстів офіційно-ділового стилю, значних за обсягом, насичених термінами та специфічними усталеними конструкціями. Мета пропонованої публікації – окреслити можливий шлях подолання цієї невідповідності.

Ми переконані, що для розв'язання означеної проблеми необхідно виокремити аспект «Читання офіційних документів» в межах практичного курсу української мови. Саме так було зроблено в 2021-2022 навчальному році на кафедрі української та російської мов як іноземних КНУ імені Тараса Шевченка. У межах цього аспекту студенти ознайомлюються із сайтом Навчально-наукового інституту філології та основними документами, які регулюють їхнє навчання: опис освітньої програми, «Положення про

організацію освітнього процесу в КНУ імені Тараса Шевченка», «Положення про порядок реалізації студентами КНУ імені Тараса Шевченка права на вільний вибір навчальних дисциплін» та ін.

Колективна «екскурсія» сайтом має відбутися практично з початком навчання, адже покликана передусім допомогти іноземцям зорієнтуватися, де знайти розклад занять, опис освітньої програми, графік навчального процесу, розклад сесії, інформацію про адміністрацію, кафедру, викладачів тощо. Зрозуміло, що під час дистанційного навчання уміння студентів шукати інформацію на сайті, з одного боку, як і постійна інформаційна підтримка методистів та гаранта освітньої програми, з другого, складають основу успішної адаптації іноземних першокурсників до нового освітнього середовища.

Опис освітньої програми – документ, ознайомлення з яким в ідеалі мало б передувати вибору навчання саме в цьому ЗВО і саме за цією програмою, однак на практиці так стається не завжди. Тож викладач повинен розкрити студентам особливості обраної освітньої програми: її мету, основні результати навчання, основні освітні компоненти, спрямованість вибіркокових дисциплін тощо.

Основна мета ознайомлення з «Положенням про організацію освітнього процесу» та іншими документами – зорієнтувати іноземних здобувачів вищої освіти у їхніх правах та обов'язках. Важливо, щоб студенти усвідомили поняття академічної доброчесності, розуміли шкалу і принципи оцінювання, правила перескладання заліків та іспитів, знали порядок дій у випадку незгоди з результатами оцінювання тощо.

Як було зазначено вище, тексти офіційно-ділового стилю є складним матеріалом для читання іноземними першокурсниками. Очевидно, що на прикладі цих текстів необхідно вдосконалювати навички не вивчального читання, а ознайомлювального, пошукового, переглядового (див. детальніше [2]). На це спрямовані завдання на пошук інформації за змістом документа, за назвою його частин, параграфів, першим реченням абзацу тощо. Студентів потрібно скеровувати на загальне розуміння прочитаного з допомогою виокремлення передусім змістового ядра речення – його граматичної основи та сутнісно важливих другорядних членів.

Для допомоги іноземним студентам в осягненні змісту документів, що регулюють освітній процес у ЗВО, було розроблено короткі навчальні тексти: «Наша освітня програма», «Освіта. Основні поняття», «Оцінювання результатів навчальних досягнень студентів», «Академічна доброчесність» тощо. Робота з цими текстами слугує комплексному розвитку навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності. Створено аудіозаписи текстів, тестові завдання, що перевіряють їх розуміння, студенти роблять відеозапис своєї розповіді на кожну тему, дають письмові відповіді на запитання. З допомогою сервісу «Flipgrid» створено клас, у якому студенти отримують від викладача відео із запитаннями і мають надати відео своїх відповідей. Зрозуміло, що запитання не передбачають відтворення інформації документа, а скеровані на перевірку розуміння можливості застосування його положень у навчальному процесі. Наприклад: 1) *Чи ви дотримуетесь академічної доброчесності? Поясніть.* 2) *Якщо ви отримали в*

підсумку 54 бали, ви склали предмет чи ні? Поясніть. 3) Якщо за контрольну роботу 10 балів, а ви отримали 4, то ці бали враховуються чи ні? 4) Якщо ви не згодні з оцінкою за контрольну роботу, коли ви маєте сказати викладачу, щоб він прийняв рішення? 7. Якщо вам здається, що оцінка за іспит необ'єктивна і ви написали заяву про це через 3 дні, чи буде директор розглядати заяву? Важливим елементом занять є аналіз проблемних ситуацій, наприклад: *Ваш друг не виконав домашнє завдання і попросив у вас, ви дали списати. Як це називається і хто винен у цій ситуації?*

Загалом така робота сприяє як розвитку комунікативної українськомовної компетентності іноземних студентів, так і спрямована на допомогу в адаптації до нового освітнього середовища і формування здобувача вищої освіти, що усвідомлює власну відповідальність за результати навчання, розуміє свої права й обов'язки, механізми розв'язання проблем.

Список використаних джерел

1. Закон України про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (розділ 1, ст. 22.1).
2. Станкевич Н. Види читання в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Вип. 8. С. 186-193.

Шутак Лариса,

кандидат філологічних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет

(м. Чернівці, Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ВИВЧЕННІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Мовленнєва діяльність сучасного лікаря – невід'ємна складова успішності в професії. Уміння спілкуватися, вести діалог стає однією з основних характеристик лікаря як соціального феномена. Аналіз останніх наукових розвідок з лінгвістики, культурології, педагогіки доводить, що поняття «культура мовлення» потрактовується як володіння нормами літературної мови в його усній і писемній формах, при якій здійснюються вибір і організація мовних засобів, що дозволяють в певній ситуації спілкування і при дотриманні етики спілкування забезпечити найбільший ефект в досягненні поставлених завдань комунікації.

Культура мовлення – це не лише ввічливість і точність, але й сукупність і система властивостей та якостей мови, що презентують її досконалість, доречність, багатство й різноманітність, чистоту й виразність тощо. Сучасні науковці доводять, що культура мовлення вміщує три основні складові, а саме: нормативну, комунікативну та етичну. Водночас неабиякого значення, особливо

в спілкуванні лікаря та пацієнта, відіграють такі чинники, як емоційність, виразність, образність, інтуїтивність, асоціативність.

Нормативний аспект культури мовлення лікаря – один із найбільш вагомих, оскільки передбачає знання і вільне володіння літературними нормами і правилами. Проте ефективність спілкування лікаря з пацієнтом досягається завдяки обопільності процесу спілкування, тобто залежить від фахової вправності лікаря, його рівня освіченості, інтелекту, віку, фаху адресата спілкування (пацієнта, родичів пацієнта, молодшого медичного персоналу). Мова має багатий арсенал засобів, що дозволяють дібрати потрібні слова для пояснення суті справи будь-якій людині. Саме тому мовлення лікаря повинне бути максимально об'єктивним, точним і доречним, щоб досягнути поставленої мети.

Уміння дібрати необхідні мовні засоби відповідно до ситуації спілкування відображено в **комунікативному** аспекті культури мовлення лікаря. Мета лікаря при цьому – вироблення певних механізмів реагування на тимчасові й потенційні проблеми пацієнта. Для комунікативного аспекту спілкування властивими є наявність зворотного зв'язку при діалозі лікаря й пацієнта, крім того, наявність комунікативних бар'єрів, комунікативного впливу, вербального і невербального рівнів передачі інформації. У процесі спілкування постає проблема не стільки обміну інформацією, скільки її адекватного розуміння, адже одні й ті ж слова, почуті пацієнтом з вуст лікаря, сусіда по палаті, родича можуть викликати у нього різні реакції.

Дотримання норм поведінки, поваги до учасників спілкування (пацієнта, його родичів), доброзичливість, тактовність і делікатність репрезентують **етичний** бік спілкування лікаря з пацієнтом. Спілкуючись, лікар повинен створити атмосферу доброзичливості, бути ввічливим, говорити спокійно, не проявляючи небажаних емоцій. Його мовлення має бути нормативним, літературним; тон розмови – діловим, спокійним, стриманим; темп – неспішним, але не млявим. Самі пацієнти, спілкуючись з лікарем як працівником установи, теж мають бути ввічливими, стриманими, свої прохання чи скарги висловлювати ясно, чітко й коротко, при цьому дотримуватися основних правил етикету (просити дозволу зайти; вітатися; чекати, якщо лікар чи керівник установи зайняті; не сідати без їх дозволу тощо). Етичні норми складають необхідну частину культури мовлення, яка є важливою складовою загальної культури не тільки лікаря, але й людини загалом.

Традиційне спілкування передбачає зв'язок трьох складових: комунікативної, інтерактивної й перцептивної, які в реальній дійсності, безумовно, не реалізуються ізольовано. Комунікативна функція спілкування полягає в обміні інформацією насамперед між лікарем і пацієнтом, інтерактивна полягає в організації взаємодії між комунікаторами, перцептивна – у спілкуванні як у процесі сприйняття партнерами один одного і встановлення певного рівня взаємопорозуміння.

У контексті спілкування лікаря і пацієнта зворотний зв'язок – це реакція пацієнта на поведінку лікаря, яка повинна допомогти зрозуміти, чи сприймає пацієнт поради лікаря, чи погоджується їх виконувати, чи адекватно ставиться

до ситуації й чи може оцінювати її. Під час діалогу в комунікативній ситуації *лікар – пацієнт* постійно змінюються той, хто говорить й той, хто слухає (сприймає), тому відбувається обопільний діалог з обопільною реакцією на сказане: лікар реагує на пацієнта, адже вислуховує його скарги, пацієнт – на лікаря, адже очікує призначень і лікування. При цьому інформація, яка надходить від лікаря (той, хто говорить) у відкритій формі, містить реакцію на поведінку пацієнта (той, хто слухає): *«На жаль, не зможу відповісти на ваше запитання»*, *«Не варто порушувати розпорядок»*, *«Я Вас розумію, цілком погоджуюся»* тощо; реакція може також виявлятися жестами та іншими елементами невербальної комунікації. Такий зворотній зв'язок забезпечує адекватне розуміння її пацієнтом і створює умови для ефективного спілкування. Пацієнт нерідко у розмові з лікарем використовує зворотній зв'язок, тобто завуальовано передає інформацію. Для цього використовуються риторичні запитання на кшталт: *«Ви справді так вважаєте?»*, *«Це точно допоможе?»* Лікар також може використовувати іронічно-опосередковані зауваження, як-от: *«Так... У нас тепер всі знають, як треба лікувати»*, – використовуючи при цьому вербальні й невербальні реакції. Опосередкований тип спілкування не передає повною мірою зміст мовлення, йдеться про те, що той, хто слухає, повинен сам здогадуватися, що саме хотів сказати йому той, хто говорить, і які насправді його реакція і його ставлення до сказаного. Вірогідно, що здогади не завжди виявляються слушними, а отже, це значно ускладнює процес спілкування й підведення правильних висновків.

Юрчак Галина,

кандидат філологічних наук, доцент,

Івано-Франківський національний медичний університет

(м. Івано-Франківськ, Україна)

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Дистанційне навчання – це «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [4].

Відповідно до положення про дистанційне навчання метою ДН є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційних технологій за відповідними освітніми чи освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти, за програмами підготовки іноземців тощо. Дистанційне навчання передбачає забезпечення доступу до освітніх

ресурсів шляхом використання інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж. Основними завданнями ДН у закладах вищої освіти є забезпечення студентів можливістю реалізувати конституційні права на здобуття освіти.

В Івано-Франківському національному медичному університеті (ІФНМУ) застосовано технологію синхронного і асинхронного типів дистанційного навчання. Відповідно до цього було задіяно платформу Microsoft Teams, яка робить можливим поєднання цих двох форм дистанційного навчання. Лекції та практичні заняття відбуваються з використанням платформи Microsoft Teams, а виконання тестових завдань – https://pmk.ifnmu.edu.ua/_admin/users/exam/. Викладання української мови як іноземної дистанційно в ІФНМУ має такі переваги:

- Зручність. Студенти можуть працювати та здобувати знання не виходячи з дому.

- Безпека. Студенти у період карантину мають змогу захистити себе від можливих заражень.

- Індивідуальний підхід до кожного студента. Викладач за допомогою платформи Microsoft Teams чи електронної пошти Outlook може надсилати не лише текстові повідомлення студентам, але й різні документи, завдання для виконання, графіку, аудіо, відеофайли, програми тощо. Існує тісне комунікування між викладачем та студентом.

- Не прив'язаність до конкретного місця. Студенти-іноземці можуть здобувати освіту дистанційно, не покидаючи своєї країни (Польщі, Індії, США тощо).

- Технологічність. Використання інформаційних технологій, зокрема мобільних додатків, різноманітних сайтів з навчальними матеріалами тощо.

- Економність. Зниження витрат на підготовку фахівців.

- Можливість отримувати більше. Для студентів, які прагнуть здобути додаткові знання з предмета є можливість отримати значно більше інформації.

- Створення «ефекту живого спілкування». Під час проведення практичних занять забезпечуються умови для формування мовленнєвої компетенції іноземних студентів.

- Якість. Використання найсучасніших навчально-методичних матеріалів, мультимедійних презентацій тощо.

Проблеми дистанційно вивчення української мови:

- Залежність від інтернет-зв'язку.

- Необхідність розроблення спеціальних навчальних програм.

- Неналежне технічне оснащення.

- Психологічні проблеми. Складність самоорганізації. Студентам іноді складно спланувати власний час, бракує часу на виконання завдань через сімейні зобов'язання.

- Відсутність вербальної комунікації.

- Проблемність визначення рівня самостійності студентів у виконанні завдань.

- Високі вимоги до викладача. Викладач, окрім того, що готує презентації, різноманітні завдання, тестування до онлайн занять, повинен комунікувати з студентами, надаючи їм рекомендації щодо виконання завдань, надсилати повідомлення, перевіряти самостійну роботу студентів.

Отож, дистанційне навчання розглядається, як один із ефективних способів забезпечення можливості здобуття освіти студентами. Вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» іноземними студентами в ІФНМУ має ряд переваг, зокрема можливість реалізувати індивідуальний підхід до навчання, застосувати сучасні технології та новітні методи навчання, здатність забезпечити зорове та слухове сприймання навчальної інформації, надавати можливість студентам доступу до навчальних ресурсів, які необхідні для оволодіння майстерністю іншомовного комунікування тощо.

Список використаних джерел

1. Дистанційна освіта в країнах світу. *Освітній портал* : веб-сайт. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/world/> (дата звернення: 25.10.2020).
2. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / М.Л. Смульсон та ін. ; за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
3. Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє : зб. наук.-метод. праць II Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнар. участю, 19 травня 2016 р., Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 255 с.
4. Положення про дистанційне навчання від 21.08.2015. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 23.10.2020).